

Pr. CLAUDIU DUMEA

Imprimatur
† Petru GHERGHEL
Episcop de Iași
21 martie 2002

RELIGII, BISERICI, SECTE
Privite din perspectivă catolică



Sapienia
Iași – 2002

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUMEA, CLAUDIU
Religii, Biserici, secte privite din perspectivă catolică /
Claudiu Dumea. - Iași : Sapienia, 2002
p. ; cm.
Bibliogr.
ISBN 973-85634-3-7

2(091)

© 2002 Editura SAPIENTIA
Institutul Teologic Romano-Catolic
Str. Th. Văscăuțeanu 6
RO – 6600 Iași
Tel. 032/225228
Fax 032/211476
www.itrc.tuiasi.ro
e-mail slupu@itrc.tuiasi.ro

CUPRINS

Prefață	11
CAPITOLUL I: RELIGII	
1. Introducere în fenomenul religios	15
1.1. Religie și religiozitate	15
1.1.1. Religia, fenomen universal	15
1.1.2. Pentru ce este omul ființă religioasă?	16
1.2. Religiozitate și religie	20
1.3. Secularizarea	21
1.3.1. Ce este secularizarea?	21
1.3.2. Cauzele secularizării	22
1.3.3. Analiza și consecințele secularizării	24
1.4. Sacrul și formele sale de manifestare	27
1.4.1. Sacru și profan	27
1.4.2. Manifestările sacralului	28
a) Spațiu sacru	28
b) Timp sacru	31
c) Gesturi sacre sau rituri	31
d) Persoane sacre	32
1.4.3. Formele istorice ale sacralului	34
a) Naturism și tabu	34
b) Animism, manism, totemism	34
c) Fetișism, idolatrie, magie	36
d) Polidemonism, politeism, monism	39
2. Religiile necreștine	40
2.1. IUDAISMUL	40
2.1.1. Geografia	40
2.1.2. Istoria	41

2.1.3. Cărțile sfinte	43
2.1.4. Credința	44
2.1.5. Cultul	45
2.1.6. Sărbătorile	46
2.1.7. Biserica Catolică și iudaismul	49
2.2. HINDUISMUL ȘI BUDISMUL	51
2.2.1. Hinduismul	51
a) Vedismul	52
b) Brahmanismul	52
c) Hinduismul popular	54
2.2.2. Budismul	55
a) Întemeietorul	55
b) Învățătura	56
c) Evoluția budismului	58
d) Rituri, ceremonii, sărbători	58
2.3. CONFUCIANISMUL	59
2.3.1. Cele zece porunci ale confucianismului	60
2.4. TAOISMUL	60
2.5. ȘINTOISMUL	62
2.6. ISLAMISMUL	63
3. CREȘTINISMUL	68
3.1. Contextul în care s-a născut creștinismul	68
3.1.1. Contextul istoric	68
3.1.2. Contextul cultural	68
3.1.3. Contextul religios	70
3.2. Cristos, personaj istoric	74
3.2.1. Un personaj important prevestit înainte de naștere ..	74
3.2.2. Mărturii istorice	75
a) Mărturii necreștine	76
b) Mărturii creștine	78
3.2.3. Existența lui Isus Cristos contestată	79
3.3. Creștinismul față în față cu celelalte religii	83
3.3.1. Atitudini față de fenomenul religios	83
a) Ateismul	83
b) Agnosticismul	84

c) Relativismul	85
d) Sincretismul	86
e) Răspunsul Bisericii	87
3.3.2. Creștinismul și reîncarnarea sau metempsihoza	91
a) Reîncarnarea în trecut și prezent	92
b) Argumente în favoarea reîncarnării	95
c) Răspunsul Bisericii	97

CAPITOLUL II: BISERICI

1. Bisericele creștine orientale	103
1.1. BISERICA ASIRIANĂ SAU NESTORIANĂ	104
1.2. BISERICA SIRIANĂ SAU IACOBITĂ	105
1.3. BISERICA ARMEANĂ	106
1.4. BISERICA MARONITĂ	107
1.5. BISERICA COPTĂ	108
1.6. BISERICA ETIOPIANĂ SAU ABISINIANĂ	110
1.7. BISERICA MELCHITĂ	111
1.8. BISERICA BIZANTINĂ SAU ORTODOXĂ	111
1.8.1. Panoramă generală	111
1.8.2. Noua Romă	112
1.8.3. Foșie	116
1.8.4. Mihail Cerularie	118
1.8.5. Asemănări și deosebiri între catolici și ortodocși ..	122
a) Primatul papei	123
b) Infailibilitatea	131
c) <i>Filioque</i>	133
d) Purgatoriul	136
e) Neprihănită Zămislire	138
f) Pâinea azimă	140
g) Divorțul	141
h) Căsătoria preoților	142
2. Biserici născute din Reforma protestantă	144
2.1. BISERICA LUTERANĂ	144
2.2. BISERICA REFORMATĂ-CALVINĂ	147

2.3. BISERICA ANGLICANĂ	149
-------------------------------	-----

CAPITOLUL III: SECTE

1. Sectele antice	153
1.1. Sectele iudeo-creștine	153
1.2. Alte secte	155
1.2.1. MONTANISMUL	155
1.2.2. GNOSTICISMUL	155
1.2.3. MANIHEISMUL	159
2. Sectele în evul mediu	162
2.1. Tablou general	162
2.2. Sectele și ereziile care pregătesc Protestantismul	162
2.3. Sectele care prelungesc sectele antice	166
3. Sectele moderne	169
3.1. Privire generală	169
3.1.1. Cauzele	170
3.1.2. Trăsăturile distinctive ale sectei	173
3.2. Tipologia sectelor moderne	178
3.2.1. SECTE DE INSPIRAȚIE IUDEO-CREȘTINĂ ...	179
a) Secte milenariste	179
b) Secte de trezire	206
c) Secte tămăduitoare	209
3.2.2. SECTE DE INSPIRAȚIE ORIENTALĂ	209
a) Hare Krishna. Asociația Internațională pentru Conștiința lui Krishna (AICK)	210
b) Secta Moon sau Biserica unificării	211
c) Bahai	213
d) Meditația transcendențială	213
3.2.3. SECTE DE TIP GNOSTIC	214
a) Rosicrucianismul	215
b) Biserica scientologă	216
c) Teozofii	217
d) Antroposofia	217

e) Religiile extraterestre – OZN	217
3.2.4. SECTELE SATANICE	218
a) Strategia Satanei	218
b) Satanismul în antichitate și evul mediu	219
c) Satanismul modern	221
d) Satanismul comunist	223
e) Satanismul astăzi	226
3.3. Atitudinea față de secte	228
3.3.1. Două poziții opuse	228
3.3.2. Sunt, într-adevăr, periculoase sectele?	229
3.3.3. Cine se confruntă cu sectele?	230

CONCLUZIE: CARE CREDINȚĂ ESTE ADEVĂRATĂ?

1. Introducere	241
2. Revelația făcută de Isus Cristos este completă și definitivă ...	243
3. Cuvântul (Logosul) întrupat și Duhul Sfânt în lucrarea de mântuire	244
4. Misterul mântuitor al lui Isus Cristos este unic și universal ..	247
5. Unicitatea și unitatea Bisericii	248
6. Biserica, împărăția lui Cristos, împărăția lui Dumnezeu	250
7. Poziția Bisericii față de celelalte religii în problema mântuirii	251
Bibliografie	255

PREFAȚĂ

Celebrul abbé Pierre povestește criza puternică prin care a trecut timp de mai mulți ani, lovit fiind dintr-o dată de teribila realitate a pluralismului religios în lume. Avea în jur de 14 ani:

Într-o duminică dimineață, la o lecție de religie, axată în întregime pe studii biblice adaptate la vârsta noastră, lecție ținută de un Părinte foarte remarcabil (P. Ponteaux, dacă îmi amintesc bine) s-a născut în sufletul meu, ca un fulger necruțător, acest gând: Tu ești creștin și te pregătești să-ți angajezi în întregime viața pe această credință, dar dacă tu te-ai fi născut într-o familie musulmană, sau aparținând unei religii asiatice oarecare, sau într-o familie de atei militanți sau de agnostici, tu care până acum nu ai făcut eforturi personale pentru a-ți da seama dacă credința ta este adevărată sau este o iluzie, mulțumindu-te să asculți ce ți s-a spus, te-ai pregăti să-ți angajezi în întregime viața într-o manieră cu totul diferită. Prin urmare, ce siguranță ai că adevărul este de partea ta?

Orice om, la orice vârstă, dar mai ales la vârsta tinereții este intrigat de existența atâtor religii în lume și își pune întrebarea: care dintre ele este adevărată? Dar, în definitiv, poate mintea omului să cunoască religia adevărată sau e condamnată la o stare de neputință agnostică? Poate că toate religiile sunt false, și în acest caz, răspunsul nu poate fi decât ateismul. Sau poate că toate religiile sunt la fel de adevărate, ele fiind expresii diferite ale sentimentului religios sădit în psihologia umană, și de aici rezultă o atitudine de relativism și de indiferentism religios, atitudine descrisă astfel de Ramakrishna:

Toate religiile sunt adevărate: toate certurile dintre ele sunt inutile. Noi vedem că toate religiile au produs bărbați și femei de cea mai mare sfințenie. A fi religios înseamnă a te strădui să-l realizezi pe Dumnezeu în tine, nici mai mult, nici mai puțin. Spiritualitatea este inima religiei. Dogmele și doctrinele îi divizează pe oameni și generează conflicte.

În această viziune, lucrul cel mai înțelept ar fi să se construiască un sistem sincretist care să sintetizeze și să armonizeze mai multe curente spirituale ale omenirii; e ceea ce încearcă să facă în timpurile noastre New Age-ul.

Dacă cel care își pune întrebarea s-a născut creștin, el știe că, acum 20 de veacuri în urmă, Fiul lui Dumnezeu, întrupându-se, a venit în mijlocul oamenilor pentru a le aduce adevărul definitiv cu privire la Dumnezeu. Și mai știe că numai prin Isus Cristos, unicul Mijlocitor între Dumnezeu și oameni, se mântuiesc oamenii din toate timpurile.

Dar aici întrebarea pe care creștinul și-o pune devine de-a dreptul dramatică. Este lucru clar ca lumina zilei faptul că Isus Cristos a orânduit o singură Biserică, de vreme ce a spus la Cezareea lui Filip: „Eu îmi spun: tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica mea” (*Mt 16,18*); Biserica mea, nu Bisericile mele. Și totuși cum se explică faptul că în lume sunt atâtea Biserici care pretind, toate, că sunt adevărate? Poate fi cunoscută unica Biserică a lui Cristos?

Confuzia crește și mai mult datorită sectelor care proliferază în lume astăzi mai mult ca oricând.

Cartea de față nu are pretenția de a fi un tratat complet și exhaustiv de istorie a religiilor. Au fost publicate în ultimii ani destule lucrări tratând pe larg și bine documentat această temă. Titlul cărții: *Religii, Biserici, secte, privite din perspectivă catolică*, îi delimitează precis conținutul. E vorba de materiale preluate din diferiți

autori, menite a fi prelucrate apoi spre a se elabora din ele un manual catolic de istorie a religiilor pentru una din clasele de liceu. Căzând proiectul manualului, acest material brut, ca să spun așa, neprelucrat după toate normele științifice și metodologice, l-am expus sub formă de conferințe la întrunirile Asociației Medicilor Catolici. La sugestia ascultătorilor, m-am decis să le public în acest volum.

Cartea se adresează catolicilor, dar nu numai lor, ci și tuturor celor care vor să știe ce gândește și ce atitudine are Biserica Catholică față de alte religii, față de alte confesiuni creștine și mișcări religioase. Ea se adresează în primul rând tinerilor pentru care problema pluralismului religios se pune în mod deosebit de acut. Ei se află la momentul crucial când decid pe ce își construiesc în continuare viața: pe stâncă sau pe nisip?

Creștinii vor înțelege mai bine că „Toate religiile sunt căi prin care omul îl caută pe Dumnezeu. Ele sunt numeroase. Revelația creștină este unică, fiindcă este Dumnezeu cel care îl găsește pe om” (Pavel Evdokimov).

Catolicii vor fi ajutați să-și aprofundeze, să-și conștientizeze și să-și personalizeze mai bine propria credință. Evitând orice formă de intoleranță și fanatism, fără a arbora o atitudine de triumfalism – credința fiind un dar gratuit primit de la Dumnezeu –, ei vor prețui bogățiile culturale și religioase ale celorlalte curente religioase, vor respecta libertatea de conștiință a celor care îmbrățișează alte convingeri religioase, fără a cădea însă în relativism și indiferentism religios, deosebind adevărul de eroare și respingând tot ce se împotrivesc adevărilor credinței catolice. Sperăm ca paginile acestei cărți să-i ajute pe cititori să intre într-un dialog sincer cu cei care nu cred în Cristos și cu creștinii de alte confesiuni, ținând cont de cele două principii fundamentale și inseparabile ale ecumenismului autentic: adevărul

și iubirea, căci, după cum se exprimă papa Paul al VI-lea, „iubirea fără adevăr este oarbă, iar adevărul fără iubire ucide”.

Un spațiu important s-a acordat în această carte sectelor care prezintă un pericol real, în special pentru tineri. Într-un document al Vaticanului din mai 1986 referitor la secte, se atrăgea atenția:

Noi nu putem fi în mod naiv irenici. Am analizat îndeajuns activitatea sectelor pentru a ne da seama că atitudinile și metodele unora dintre ele pot distruge personalitatea, pot dezorganiza familiile și societatea și că învățăturile lor sunt foarte departe de învățătura lui Cristos și a Bisericii sale.

Propunându-și un scop practic, lucrarea de față nu tratează de loc sau amintește doar în treacăt religiile cu care românii nu au nici o tangență, cum ar fi religiile antice dispărute sau religiile Americii de Sud sau religiile africane.

De asemenea, din miile de secte existente în prezent în lume, nu sunt amintite decât cele care s-au infiltrat pe teritoriul românesc sau prezintă un anumit pericol. Se insistă mai mult asupra cauzelor care îi împing în special pe tineri spre secte și asupra mijloacelor de a-i ajuta să iasă din ele pe cei care au căzut deja în mrejele lor.

Facă Dumnezeu ca paginile acestei cărți să-i ajute pe cititori să ducă mai bine la împlinire îndemnul apostolului Petru: „Fiți totdeauna pregătiți să vă explicați în fața celor care vă cer să justificați speranța voastră. Să o faceți cu blândețe, cu respect și cu o conștiință dreaptă” (*1Pt 3,15*).

Pr. Claudiu Dumea

CAPITOLUL I

RELIGII

1. Introducere în fenomenul religios

1.1. Religie și religiozitate

1.1.1. Religia, fenomen universal

Din punct de vedere etimologic, cuvântul religie, provenind din latinescul *religio*, are o dublă origine. Prima este *re-legere*, cu sensul de „a considera cu grijă lucrurile care privesc cultul zeilor” (Cicero, *De natura deorum*). A doua este *re-legare*, cu sensul de „Legătură ce ne unește cu Dumnezeu” (Lactanțiu, *Divinae institutiones*).

Religia poate fi definită ca fiind complexul de credințe și acte de cult care exprimă raportul omului cu sacrul și cu divinitatea.

Istoria dă mărturie că omul a avut întotdeauna o formă de religie. Religia este un fenomen universal.

Arheologia a dat la iveală numeroase mărturii ale religiei deja din epoca preistorică: desene în grote și diferite obiecte de cult.

Existența unei vieți religioase în epoca preistorică nu poate fi pusă la îndoială. Dispunem în prezent de un număr foarte mare de obiecte de tot felul, care pot fi atribuite diferitelor epoci și perioade preistorice care dau mărturie despre existența unei lumi religioase: de la mici obiecte de cult până la grandioase monumente sacre. În ele religiozitatea preistorică ne-a lăsat amprenta sa de-a lungul mileniilor. E ca și cum pământul ar fi păstrat intacte pe parcursul a mii și mii de ani pietrificate în sânul său ceremoniile de cult de atunci, iar astăzi

vedem defilând prin fața ochilor noștri imagini și figuri ale unei îndepărtate lumi religioase (J. Maringer, *Religia în preistorie*).

Coborând în istoria propriu-zisă, găsim religiile organizate. Cele mai cunoscute aparțin popoarelor din jurul Mării Mediterane: egiptenii, sumerienii, grecii, mai târziu romanii și, bineînțeles, evreii.

1.1.2. Pentru ce este omul ființă religioasă?

Omul este singura ființă care gândește.

Omul este singurul dintre animale care stă în poziție verticală, fiindcă esența sa adevărată este divină; funcțiile celei mai divine părți a omului, adică funcțiile gândirii, ar fi grav compromise dacă această parte divină ar fi apăsată de o mare parte a trupului (Aristotel, *De partibus animalium*).

Omul nu este altceva decât o trestie, cea mai fragilă din câte există în întreaga natură; dar e o trestie care gândește. Nu e nevoie ca întregul univers să se înarmeze ca să-l nimicească: un abur, o picătură de apă este suficientă ca să-lucidă. Dar când universul l-ar strivi, omul ar rămâne mai nobil decât cel care l-ar ucide, de vreme ce știe că moare și cunoaște că universul e mai puternic decât dânsul; universul nu știe nimic. Toată demnitatea noastră, așadar, stă în gândire. Prin puterea ei noi trebuie să ne înălțăm (Blaise Pascal, *Cugetări*).

Fiindcă gândește, omul își dă seama că în ființa sa există o parte materială comună cu a animalelor: trupul, dar și o parte divină, spirituală, prin care se deosebește de animale: sufletul.

Socrate: Omul se folosește de tot trupul său?

Alcibiade: Bineînțeles.

Socrate: Dar nu am spus deja că există o diferență între cel care folosește un lucru și însuși lucrul folosit?

Alcibiade: Da.

Socrate: Atunci există o diferență între om și trupul său...

Alcibiade: Așa se pare...

Socrate: Atunci ce este omul?

Alcibiade: Nu știu ce să spun.

Socrate: Totuși un lucru poți să-l spui, anume, că omul este cel care se folosește de trupul său.

Alcibiade: Da.

Socrate: Iar cel care se folosește de trup nu este oare sufletul?

Alcibiade: Da, exact așa este! (Platon, *Alcibiade cel Bătrân*).

Omul este conștient că este superior nu numai animalelor, dar întregii creații. Prin inteligența sa poate învinge obstacolele care îi stau în cale, poate face progrese, poate realiza lucruri mărețe.

Doamne, Dumnezeu nostru, cât de minunat este numele tău pe tot pământul!... Când privesc cerurile – lucrarea mâinilor tale – luna și stelele pe care le-ai creat, îmi zic: Ce este omul ca să te gândești la el? Și fiul omului ca să-l bagi în seamă? L-ai făcut cu puțin mai prejos decât Dumnezeu și l-ai încununat cu cinste și cu slavă. I-ai dat stăpânire peste toate lucrurile mâinilor tale, toate le-ai pus sub picioarele lui; oile și boii laolaltă, fiarele câmpului și peștii mării, tot ce străbate căile apelor. Doamne, Dumnezeu nostru, cât de minunat este numele tău pe tot pământul! (*Ps* 8,2-10).

Omul trăiește o situație paradoxală. Datorită inteligenței sale el se poate ridica deasupra universului. Dar el poate folosi rău inteligența sa și astfel se poate coborî mai jos decât animalele care, călăuzite de instinct, nu greșesc niciodată. Capacitatea de a gândi înseamnă măreția omului, dar în același timp mizeria lui.

Ieri am văzut un animal printre gunoaiile din curte care căuta ceva de mâncare prin resturile aruncate.

Când găsea ceva, nu cerceta, nu mirosea: înghițea cu lăcomie.

Animalul nu era un câine,

nu era o pisică, nu era un șoarece.

Dumnezeul meu, animalul era un om (M. Bandeira).

Capacitatea omului de a gândi e ca o armă cu două tăișuri. Pe de o parte, își dă seama că poate face lucruri nelimitate, că poate cuceri universul, că poate realiza totul: viața, fericirea deplină. Pe de altă parte, își dă seama cât este de limitat și de neputincios. El experimentează permanent durerea, boala, moartea, eșecul, falimentul. Cu toate realizările extraordinare ale științei și tehnicii, nava americană *Challenger* a explodat în spațiu la 28 ianuarie 1986, cauzând moartea celor șapte membri ai echipajului. De asemenea, dezastrul nuclear al centralei atomice de la Cernobâl, Ucraina, nu e cunoscut încă în toate urmările lui. Nu este exclus ca, într-o zi, forța nucleară acumulată să distrugă planeta cu tot ce este pe ea. O boală, un cutremur, moartea poate ruina tot ce agonisește omul. De aceea, omul trăiește permanent într-o stare de nemulțumire, de frică, de revoltă. S-a spus, pe bună dreptate, că omul este „un animal bolnav. Are un defect: că poate gândi”.

După aceea, Iob a deschis gura și a blestemat ziua în care s-a născut. A luat cuvântul și a zis: „Blestemată să fie ziua în care m-am născut și noaptea în care s-a zis: «S-a zămislit un copil de parte bărbătească». De ce n-am murit în pântecul mamei mele? De ce nu mi-am dat sufletul la ieșirea din pântecul ei? De ce am găsit genunchi care să mă primească? Și sâni care să-mi dea lapte? Acum aș fi culcat, aș fi liniștit, aș dormi și m-aș odihni sau n-aș mai fi în viață, aș fi ca un avorton îngropat, ca niște copii care n-au văzut lumina... Pentru ce îl aduce Dumnezeu la lumină pe cel ce suferă și dă viață celor amărâți la suflet, care așteaptă moartea și nu vine, deși o doresc mai mult decât o comoară, care n-ar mai putea de bucurie și de veselie dacă ar găsi mormântul? Pentru ce, zic, aduce el la lumină omul care nu știe încotro să meargă, pe care-l îngrădește Dumnezeu din toate părțile? Suspinele mele sunt ca hrana de toate zilele și jalea mi se varsă ca apa. De ce mă tem, aceea mi se întâmplă; de ce mi-e frică, de aceea

am parte! N-am nici liniște, nici pace, nici odihnă și necazul dă peste mine” (*Iob* 3,1-3.11-13. 20-26).

Fiind singura ființă care gândește, omul este singura ființă care își pune întrebări: De unde vin? Încotro mă îndrept? Are vreun scop viața mea? Care este sensul existenței mele umane?

Spune-mi, o, lună: ce valorează
 pentru păstor viața sa?
 Și viața ta ce valorează?
 Spune-mi încotro se îndreaptă
 acest scurt drum rătăcitor al meu,
 încotro se îndreaptă drumul tău nemuritor?...
 ...Adesea când te văd
 cum stai mută deasupra întinsului pustiu
 care în ocolul său îndepărtat se împreunează cu cerul
 sau când, înaintând cu turma mea,
 te văd urmându-mă pas cu pas;
 și când privesc spre cer stelele arzând,
 mă întreb gândind în mine:
 la ce bun toate aceste flăcărui?
 Ce rost are văzduhul infinit?
 Și acest profund, nemărginit cer senin?
 Ce vrea să însemne această imensă singurătate?
 Dar eu ce sunt? (Giacomo Leopardi, *Cântarea nocturnă
 a unui păstor rătăcitor din Asia*).

Omul, cu mintea sa, nu găsește răspuns la aceste chinuitoare întrebări. La sfârșitul tuturor căutărilor ajunge la concluzia deprimentă că totul e lipsit de sens, totul este deșertăciune, inconsistent, ca un abur ce se risipește la prima adiere de vânt; totul este iluzie. Viața, cu toate strădaniile ei, e inutilă și absurdă. De aici caracterul tragic al existenței umane.

Cuvintele Eclesiastului, fiul lui David, regele Ierusalimului. O, deșertăciune a deșertăciunilor! Totul este deșertăciune. Ce folos are omul din toată truda pe care și-o dă sub soare? Un neam trece, altul vine, și pământul rămâne veșnic în picioare. Soarele răsare, apune și aleargă spre locul de unde răsare din nou. Vântul suflă spre miază-zi și se întoarce spre miază-noapte. Apoi iarăși se întoarce și repetă aceleași rotiri. Toate râurile se varsă în mare și marea tot nu se umple, ele aleargă necurmat spre locul de unde pornesc, ca iarăși să pornească de acolo. Toate lucrurile sunt într-o necurmată frământare, așa cum nu se poate spune; ochiul nu se mai satură privind și urechea nu obosește auzind. Ce a fost, va mai fi, și ce s-a făcut, se va mai face; nu este nimic nou sub soare. Dacă este vreun lucru despre care s-a putut spune: „Iată ceva nou!” de mult lucrul acela era și în veacurile dinaintea noastră. Nimeni nu-și mai aduce aminte de ce a fost mai înainte; și ce va fi, ce se va întâmpla mai pe urmă, nu va lăsa nici o urmă de aducere aminte la cei ce vor trăi mai târziu (*Qoh* 1,1-11).

Omul, în imposibilitate de a găsi în el însuși și în lumea din jurul lui răspunsul la întrebările care îl frământă, spre a nu cădea în disperare, caută la cineva din afara lui și din afara lumii răspunsul: acest Cineva este Transcendentul, Absolutul, Infinitul sau Dumnezeu. Așa se naște religia.

1.2. Religiozitate și religie

Omul este din natura sa religios în sensul că din natura sa este obligat să caute în afara lui și în afara lumii, adică într-o Ființă supranaturală, răspunsurile la întrebările fundamentale ale vieții. Acesta este „simțul religios” pe care îl are orice om. Aceasta este religiozitatea.

Care este scopul existenței noastre, care este sensul existenței tuturor ființelor vii în general? A ști să răspunzi la o asemenea întrebare înseamnă a avea sentimente religioase (A. Einstein, *Cum văd eu lumea*).

Dar religiozitatea nu se confundă cu religia. Cineva poate să aibă sentiment religios sau religiozitate fără să practice o anumită religie organizată, recunoscută.

Motivul fundamental (al religiozității) e faptul că ființa umană e limitată, relativă, dependentă, cu alte cuvinte este faptul că e creatură. Devenind conștient de această trăsătură a ființei sale, omul se deschide în mod spontan și natural către o Ființă superioară, a cărei existență în continuare, va putea să o cunoască în mod sigur, prin multe dovezi, în special aceea a ordinii uimitoare din univers. O dată recunoscută existența unei atari Ființe, e logic să între în anumite raporturi cu ea: raporturi de rugăciune, adorație, jertfă etc. În acest caz dimensiunea religioasă îmbracă o structură precisă, regulată, ordonată. Pe acest trunchi al religiozității naturale se grefează și se dezvoltă religiile istorice, atât cele primitive cât și cele evoluat, care sunt de fapt concretizări contingente, rodul unei anumite ambianțe și al unei anumite culturi, al acelei dimensiuni a sacralului care îl caracterizează pe om ca atare (B. Mondin, *Cultură, marxism, creștinism*).

1.3. Secularizarea

1.3.1. Ce este secularizarea?

Secularizarea este unul din fenomenele cele mai grave ale timpurilor noastre. Prin ea se înțelege încercarea de a interpreta și organiza viața, sub toate aspectele ei, făcând abstracție de Dumnezeu și religie sau eliminând în mod violent pe Dumnezeu și religia.

Nu am încercat niciodată să reflectez asupra unor probleme inexistente, – nu am făcut niciodată risipă de mine însumi... „Dumnezeu”, „nemurirea sufletului”, „mântuire”, „lumea de dincolo”, sunt toate concepte cărora nu le-am acordat nici o atenție și nimic din timpul meu, nici măcar în copilărie –, poate nu am fost niciodată suficient de infantil ca să o fac? Ateismul pentru mine nu este un rezultat, și

cu atât mai puțin o realitate, ca atare, nu îl cunosc: îl percep din instinct (Friedrich Nietzsche).

Am văzut că religiozitatea este una din trăsăturile fundamentale ale omului. Cu toate acestea constatăm în societatea modernă și contemporană un fenomen opus: religia sau, mai exact, religiile sunt criticate și izgonite din viața socială și chiar individuală. Uneori, aparent, religia este încurajată, dar la mijloc sunt calcule politice sau de altă natură.

Mase tot mai largi de oameni duc o viață de ateism, dacă nu teoretic, în tot cazul practic, trăind ca și cum Dumnezeu nu ar exista. Chiar dacă observă cu anumite ocazii unele practici religioase, acestea de fapt nu au nici o valoare religioasă, fiind mai degrabă conveniențe sociale sau tradiții și datini moștenite care nu au nici un impact în viața morală.

Mulțimi întregi se îndepărtează practic de religie. Spre deosebire de vremurile trecute, negarea lui Dumnezeu sau a religiei sau indiferentismul nu mai sunt ceva neobișnuit și individual: nu rareori astăzi astfel de atitudini sunt prezentate ca o exigență a progresului științific sau a vreunui nou umanism. În multe țări toate acestea nu sunt exprimate numai la nivel filozofic, ci afectează în largă măsură literatura, artele, interpretarea științelor umaniste și a istoriei și chiar legile civile, fapt care duce la dezorientarea multora (GS 7).

1.3.2. Cauzele secularizării

Sunt mai multe cauze care au provocat fenomenul secularizării. Printre acestea este pierderea contactului cu natura. Urbanizarea a creat un mediu de viață artificial, în care lipsesc florile, pădurile, câmpiile, celelalte frumuseți ale naturii care îl încântă și îl umplu de admirație pe om, îndreptând în mod spontan mintea omului spre Dumnezeu, creatorul frumuseților naturii.

O altă cauză care a contribuit la apariția acestui fenomen este progresul științei și al tehnicii. De fapt, secularizarea apare în lume o dată cu industrializarea. Omul mândru de descoperirile științei consideră că știința explică totul, dă răspuns la toate întrebările pe care el și le pune. Prin realizările tehnicii consideră că devine atotputernic și își poate realiza fericirea perfectă pe pământ. Se consideră adult și autosuficient. Nu mai are nevoie de Dumnezeu. Religia ar fi fost bună în perioada copilăriei omenirii, când omul trăia în ignoranță și frică în fața fenomenelor naturii pe care nu le putea explica.

Nu în mică măsură a contribuit la fenomenul secularizării dorința de autonomie și de libertate totală a omului modern care consideră că Dumnezeu și religia înseamnă o îngrădire a libertății omului.

Dar cauza cea mai importantă a secularizării sunt teoriile unor filozofi atei din secolul al XIX-lea cu privire la religie. Potrivit acestor filozofi toate religiile ar fi niște simple invenții ale oamenilor care caută un refugiu în fața suferințelor vieții.

Astfel, pentru Karl Marx religia este o alienare a omului: a fost inventată de exploatare ca să subjuge clasa muncitoare, să o țină în resemnare în fața nedreptăților, înșelând-o cu fericirea iluzorie a paradisiului după moarte.

Religia este suspinul creaturii oprimate, expresia unei lumi fără inimă... Ea este opium-ul poporului. A elimina religia, întrucât ea promite poporului o fericire iluzorie, înseamnă a căuta fericirea reală (Karl Marx).

Pentru Nietzsche, înlăturarea completă a lui Dumnezeu este necesară pentru afirmarea și realizarea totală a omului. Așezându-se în locul lui Dumnezeu, omul devine supra-om.

Pentru Freud, părintele psihanalizei, religia este o boală colectivă caracteristică copilăriei omenirii. După cum Oedip,

devenit adult, ucigându-și tatăl se eliberează de complexe sale, la fel omenirea, devenită adultă, trebuie să-și ucidă tatăl (pe Dumnezeu) spre a se elibera de complexe copilăriei.

În realitate, toate aceste cauze se pot reduce la una singură: dorința omului de a fi complet liber, autonom, autosuficient, de a nu depinde de nimeni, nici măcar de Dumnezeu; înlăturându-l pe Dumnezeu, omul se proclamă pe sine un mic dumnezeu.

1.3.3. Analiza și consecințele secularizării

E adevărat că, cu cât societatea e mai urbanizată, cu atât este mai secularizată. Practica religioasă este mult mai scăzută la orașe decât la țară unde omul, trăind în mijlocul naturii, e în permanent contact cu Dumnezeu, creatorul frumuseților naturii pe care le admiră.

Demonstrarea existenței lui Dumnezeu este atât de simplă încât dificultatea nu stă în demonstrarea ca atare, ci în intuiția de la plecare. Această intuiție nu se referă la existența lui Dumnezeu, dar la splendoarea creației pe care o avem sub ochii noștri. E necesar ca această splendoare să ne provoace un șoc; fără acest șoc, nici o demonstrație nu ne va convinge.

Dacă minunățiile universului nu ne apar fascinante, nu există demonstrație care să ne vindece de această orbire...

Știu că există problema răului care împiedică multe spirite și multe inimi să se minuneze. Nu trebuie ocolită această problemă. Numai că mai întâi e necesar să înveți să fii chinuit de misterul Binelui. Acesta te face să te uimești din nou, dar de o uimire atât de profundă, încât devine un chin...

În *Amintiri din casa morților*, Dostoevski definește iadul cu aceste cuvinte simple: „Aici nimeni nu putea să uimească pe nimeni”. E o caracteristică a iadului. O lume în care toți refuză să se uimească, să admire, devine infernală și orgoliul omenesc târăște lumea în această împietrire glacială...

Muzica lui Bach este genială. Dar aceasta nu se demonstrează. Existența lui Dumnezeu se demonstrează, dar pornind de la ceva care nu se demonstrează, adică de la lumea care este frumoasă (M.-D. Molié, *Adorație sau disperare*).

Progresul științelor nu numai că nu duce la explicarea tuturor misterelor, dimpotrivă, mărește din ce în ce mai mult sfera necunoscutului.

În loc să facă lucrurile mai simple, progresele științei nu încetează să mărească în proporții uriașe, în ochii noștri, complexitatea universului. Cu cât se avansează, cu atât hotarele se îndepărtează. Cu cât progresăm mai mult, cu atât ne dăm seama că nu cunoaștem nimic (Louis Leprince-Ringuet).

Mai presus de toate știința, oricât de avansată ar fi, nu poate și nici nu va putea vreodată să răspundă la întrebarea fundamentală: ce scop are viața mea? Fără Dumnezeu existența omului e absurdă.

Eu m-am născut în univers! Am venit la viață – e un fapt. Dar cu ce scop? Eu-l meu împreună cu miliardele de alte eu-ri o vor sfârși sub o movilă de pământ. Și acest lucru e la fel de sigur ca și existența mea. În universul fără hotar nu este nimic mai absurd decât mine (Tendriakov, scriitor sovietic).

Chiar dacă știința ar explica toate tainele naturii, chiar dacă, cum pretinde Marx, prin eliminarea lui Dumnezeu omul ar realiza tot ce dorește în această viață, omul nu ar fi mai fericit ci, dimpotrivă, ar fi și mai nefericit, la gândul că viața nu are nici un sens, că viața omului se încheie cu prăbușirea în neant. De aici disperarea și adesea sinuciderea. Numărul cel mai mare de sinucideri se înregistrează la popoarele bogate, lipsite de credință. De asemenea alcoolismul și drogurile se răspândesc în lume o dată cu necredința. E o încercare de a înăbuși aspirațiile inimii și întrebările minții care numai în Dumnezeu și religie își au rezolvarea și răspunsul.

Marx a văzut în religie un drog, un paradis iluzoriu. Luându-le oamenilor religia, i-a făcut să caute un paradis iluzoriu în droguri și alcool.

După multă vreme, tânărul de curând intrat la universitate l-a întâlnit pe bătrânul său prieten. Plimbându-se pe străzile marelui oraș, pline de lume, tânărul exprima bătrânului entuziasmul și bucuria de a se reîntâlni cu prietenul său precum și preocupările și visele legate de viitorul său.

– Mi-am pregătit planul de studii, mi-am procurat cărțile necesare, mâine voi începe să frecventez cursurile: sper că voi face față....

– Și apoi?, îl întrerupe prietenul.

– Și apoi, parcurgând an după an, reia cu însuflețire tânărul, sper să-mi iau diploma cu notele cele mai mari.

– Și apoi?, insistă bătrânul.

– Și apoi sper să intru în învățământ. Vreau să transmit și altora ce am învățat. Vreau să potolesc setea de cunoaștere a tinerilor care mă vor urma...

– Și apoi?

– Apoi îmi voi întemeia o familie. Munca nu mă va împiedica să-mi iubesc soția și copiii. Vreau să fiu un soț și un tată afectuos și exemplar...

– Și apoi?

– Între timp voi scrie cărți. Voi putea astfel să vin în contact, prin rezultatele cercetărilor mele, cu alți tineri și vârstnici doritori să cunoască adevărul...

– Și apoi?

– Și apoi, după ce copiii vor fi crescut mari, mă voi retrage la pensie. Voi regăsi, împreună cu soția mea, bucuria afecțiunilor familiale ca niște soți care au primit multe de la viață. Voi aduna la un loc, poate, într-o carte, rezultatele obținute în atâția și atâția ani de muncă. O sinteză a ideilor și a vieții...

– Și apoi?

– Apoi, cu voia lui Dumnezeu, mă voi bucura de liniștea unei bătrâneți cinstitute. Cred că toți avem dreptul la așa ceva, după o viață trăită

din plin... și câțiva nepoței mă vor face iarăși să zâmbesc și să mă distrez.

– Și apoi?

– Și apoi...

– Și apoi moartea, prietene. Nimeni nu poate scăpa de ea... și ce se va alege de tine?

Se pare că un dialog asemănător cu acesta a avut loc într-un mare oraș al Europei acum vreun secol în urmă. Tânărul protagonist al povestirii este venerat astăzi ca sfânt al Bisericii Catolice [sfântul Ioan Bosco]. În acea reflecție dictată de înțelepciunea unui bătrân prieten, el a descoperit sensul adevărat și profund al existenței sale și a tras învățăturile cuvenite.

De altfel se pare că tocmai așa stau lucrurile. Nici un lucru nu este înfăptuit, nici un ideal nu este conceput, nici un proiect nu este realizat, dacă omul în esența sa cea mai profundă nu este orientat spre viitor (G. Greshake, *Mărturie*).

1.4. Sacrul și formele sale de manifestare

1.4.1. Sacru și profan

Sacrul este legat de mister. Încă din zorile istoriei, omul a contemplat cu uimire natura: cerul înstelat noaptea, răsăritul și apusul soarelui, fulgerul și tunetul, sămânța care încolțește. El și-a dat seama că în natură sunt forțe obscure, misterioase, care îl depășesc. Sunt realități inefabile care nu pot fi descrise, în fața cărora rămâi mut. Acesta e misterul învăluit în natură. Cuvântul mister, *mysterion* în grecește, derivă din verbul *muein* (a sta închis, a fi inaccesibil).

Aceste forțe invizibile, misterioase, constituie cea ce se numește „sacrul”. Pentru cuvântul sacru sunt propuse două origini: cuvântul *sak* cu o mare arie de răspândire la popoarele antice care indică ceva de care trebuie să stai departe și cuvântul latin *sacer*, *-cra*, *-crum* care indică ceva ce trebuie venerat. Această realitatea mis-

terioasă și invizibilă se manifestă însă în natură și în istorie. O asemenea manifestare, se numește *hierofanie*, cuvânt grec format din *hieros* (sacru) și *fainestai* (a se arăta). Se mai numește de asemenea *cratofanie* (manifestare a puterii), cuvânt de asemenea grec format din *cratos* și *fainestai* (a se arăta). Chiar cosmosul în totalitatea sa este o hierofanie și o cratofanie.

Cuvântul *sacru*, la originea sa îndepărtată, înseamnă „separat”, „pus de o parte”. Opus sacrului este profanul. Cuvântul e de origine latină: *pro* (în fața), și *fanum* (templu), deci profanul este ceea ce nu are acces în templu, adică acolo unde se află sacrul. Sacrul este cel care dă forță și sens profanului.

1.4.2. Manifestările sacrului

Orice hierofanie sau manifestare a sacrului presupune următoarele elemente: un spațiu în care sacrul se manifestă și care în felul acesta devine el însuși spațiu sacru; un timp sau un moment din viața omului când sacrul se manifestă: anumite gesturi sau rituri care însoțesc hierofania; anumite persoane care săvârșesc riturile. Ca și locurile, timpul, gesturile și persoanele devin sacre.

a) Spațiu sacru

Hierofania presupune o breșă pe care sacrul o face în spațiul profan. În felul acesta spațiul sustras uzului profan devine spațiu sacru. „Dumnezeu i-a spus lui Moise: Nu te apropia, scoate-ți sandalele căci locul în care te afli e sfânt” (*Ex 3,5*). Acest loc în care se manifestă sacrul sau divinitatea se numește templu. Cuvântul provine din latinescul *templum*, care la rândul său vine din grecește: *temnein* (a tăia, a separa, a încercui); *temenos* (loc împrejmuit).

În toate religiile, templul este locul sacru în care se consideră că divinitatea devine prezentă pentru oameni spre a primi cultul acestora

și pentru a-i face părtași la favorurile și la viața sa. Fără îndoială că reședința sa obișnuită nu aparține acestei lumi; dar templul se identifică cumva cu ea, astfel încât grație lui, omul comunică cu lumea zeilor (X. Léon-Dufour, *Dicționar de teologie biblică*).

Prin templu nu trebuie înțeles ceea ce se consideră astăzi: un edificiu, un sanctuar. *Temenos* (templu) însemna inițial doar spațiul sacru și ulterior s-a folosit acest cuvânt pentru edificiul construit în spațiul sacru. Deci, în primele timpuri ale istoriei, templul era un templu natural. Cele mai vechi temple au fost grotele, dar temple au fost și alte locuri: un munte, un vulcan, o pădure, un izvor, un țărș, o stâncă în mare etc.

Muntele e cel mai aproape de cer și acest lucru îi conferă sacralitate. Toate mitologiile au un munte sacru. Muntele, întrucât este punctul de întâlnire între cer și pământ, se află în centrul lumii și este, fără îndoială, cel mai înalt de pe pământ. De aceea spațiile consacrate – locuri sacre, temple, palate, cetăți sfinte – sunt considerate a fi munți și devin ele însele centre (ale lumii).

Cuvântul sumerian care indica Ziqquratul era *Unir* (munte). Ziqquratul era de fapt un munte cosmic, o imagine simbolică a cosmosului, cele șapte nivele reprezentau cele șapte ceruri planetare (Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*).

Când s-au construit templele, ele erau de fapt templele naturale anterioare. Ele aveau formă de munte, de pildă piramidele egiptene și templele din Babilon. Chiar Panteonul de pe Acropole e mai mic la acoperiș decât la bază. Coloanele templelor nu sunt altceva decât imitații ale copacilor din pădurile sacre.

Templul, adică spațiul sacru, era marcat fie prin ziduri, fie printr-un cerc de pietre, fie printr-o serie de porți, fie prin înălțarea sau coborârea terenului. Legi severe impuneau respectul cuvenit: nu se putea intra în el cu arme – de aici dreptul de azil –, nu se putea intra cu încălțăminte în picioare etc.

Accesul în spațiul sacru se făcea prin *via sacra* – drumul sacru.

În mijlocul spațiului sacru se afla simulacrul, simbolul divinității adorate. Putea fi o statuie sau un tablou, dar și un obiect de formă deosebită: un copac impunător, un par, un meteorit, o piatră de formă deosebită etc.

Lângă simulacru era altarul pe care se aduceau divinității jertfe, libațiuni de vin, miere, lapte, apă, untdelemn, sânge.

Prima formă de templu construit a fost o cameră (*sacellum*) unde se păstra simulacrul sau trei camere unde erauenerate trei divinități. Într-o clădire apropiată se păstra tezaurul, adică donațiile făcute de credincioși.

Templul era orientat și construit în așa fel, încât la răsăritul și apusul soarelui, sau în anumite zile ale anului (solstițiu, echinocțiu) simulacrul să fie luminat.

De asemenea zidurile și o anumită zonă de-a lungul zidurilor în interior și exterior, erau sacre: aceste zone nu puteau fi arate și nu se putea construi nimic pe ele.

Etruscii și romanii, când întemeiau un nou oraș, consultau haruspicii. Aceștia, examinând măruntaiele unor animale și observând zborul păsărilor, își dădeau avizul dacă divinitatea era mulțumită cu locul ales. Alți preoți trăgeau cu plugul prima brazdă, marcând zidurile orașelor. În locurile prevăzute pentru porți ridicau plugul; aceste locuri rămâneau profane.

Atunci, cu o mare însuflețire și dornici să domnească, au consultat haruspiciile și auguriile. Remus se ocupa de haruspicii și observa de unul singur zborul favorabil al păsărilor, iar simpaticul Romulus a urcat pe colina Aventinului și observa specia de păsări care zburau în înălțime. Ei se certau dacă orașul trebuie să se numească Roma sau Remora și toți erau nerăbdători să afle care dintre ei doi va fi șeful. Așteptau momentul când consulul e gata să dea startul întrecerii și toți priveau încordați porțile incintei din ale cărei porți de diferite culori vor ieși echipajele. Astfel privea poporul și își îndrepta

ochii la ce se petrecea spre a vedea cui îi va reveni victoria marelui regat. Între timp luna cobora în abisurile nopții. Apoi lumina imaculată a zilei, împinsă de raze, a ieșit afară și dintr-o dată, din înălțime, o pasăre de bun augur frumoasă cum alta nu s-a mai văzut, a zburat de la dreapta și soarele s-a înălțat. Douăsprezece stoluri sfinte de păsări au coborât din cer și și-au îndreptat zborul către locuri favorabile și frumoase. Atunci Romulus a înțeles că victoria e de partea lui și că lui îi sunt destinate de către haruspicii tronul și țara (Quintus Ennius, *Annales. Întemeierea Romei*).

b) *Timp sacru*

Pentru omul religios sunt două feluri de timp: timp sacru și timp profan. Desigur, cel mai important este timpul sacru în care se manifestă divinitatea. Prin intermediul riturilor, omul religios trece fără pericol de la timpul profan la timpul sacru.

Timpurile sacre se numesc sărbători. În toate religiile există sărbători: pentru mahomedani zi de sărbătoare este vinerea, pentru evrei sâmbăta, pentru creștini duminica.

Ține ziua de sabat, ca să o sfințești cum ți-a poruncit Domnul Dumnezeuul tău. Șase zile să lucrezi și să-ți faci toate treburile, dar ziua a șaptea este ziua de sabat pentru Domnul Dumnezeuul tău; să nu faci nici o lucrare în ea, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici roaba ta, nici robul tău, nici boul tău, nici măgarul tău, nici vreunul din dobitoacele tale, nici străinul care este în locurile tale, pentru ca și robul tău și roaba ta să se odihnească întocmai ca tine. Adu-ți aminte că și tu ai fost rob în țara Egiptului și Domnul Dumnezeuul tău te-a scos din ea cu mână tare și cu braț întins. De aceea ți-a poruncit Domnul Dumnezeuul tău să ții ziua de sabat (*Dt 5,12-15*).

Timp sacru constituie nu numai sărbătorile, dar și anumite momente din viața omului: nașterea, trecerea de la adolescență la maturitate, intrarea într-o societate secretă, fecundarea, moartea,

întrucât și acestea sunt hierofanii, momente în care se manifestă sacrul.

c) *Gesturi sacre sau rituri*

Prin gesturile sacre cum ar fi jertfele, libațiunile, dansurile sacre etc., omul religios intră în legătură cu divinitatea cu scopul de a se purifica sau de a dobândi ce are nevoie.

Riturile sunt în mod constant legate de mituri. Miturile sunt povestiri destinate să explice originea, natura, destinul lumii, al zeilor și al omului. Astfel, avem mituri ale originii zeilor, ale universului, ale omului, ale unui trib sau popor, mituri ale morții, ale sfârșitului lumii, mituri care descriu fapte extraordinare ale zeilor și ale eroilor etc.

Se povestește că în noaptea timpurilor existau trei zei: Apsu, care întruchipa abisul; Tiamat, soția lui Apsu, care întruchipa oceanul; Mummu care întruchipa vuietul apelor abisului când se varsă în apele oceanului. Din acești zei s-au născut alți zei, care, copii fiind, se jucau făcând gălăgie mare și îi deranjau pe zeii-părinți care nu-i suportau. Atunci Apsu și Tiamat au hotărât să-și ucidă copiii. Dar unul dintre ei, Ra, zeul apei, cu un foarte puternic blestem, a reușit să-l ucidă pe Apsu și a pus stăpânire pe ocean în care soția sa a născut un zeu foarte frumos, pe Marduk, cel care vede și știe totul. Tiamat, furioasă fiindcă Apsu a fost ucis, a creat o mulțime de monștri, ca să-i nimecească pe zei. Aceștia la rândul lor l-au numit ca rege al lor pe Marduk care a înfruntat-o pe teribila Tiamat și a ucis-o. Din bucațile trupului zeiței, Marduk a făcut cerul și pământul. Apoi i-a smuls lui Qingu, noul soț al zeiței, tablele destinului și, obținând astfel stăpânire asupra universului, a făcut stelele și constelațiile. În sfârșit, frământând țărână cu sângele lui Qingu, a dat viață omului, punându-l în slujba zeilor (*Enuma Eliș, Poem babilonian*).

Prin intermediul riturilor, omul religios venea în contact cu zeii și eroii și beneficia de faptele extraordinare pe care aceștia le săvârșiseră la început, adică în timpul sacru sau mitic (*in illo tempore*). Riturile erau menite, așadar, să aducă în prezent timpul sacru al hierofaniei primordiale.

d) *Persoane sacre*

În toate religiile există persoane sacre care îndeplinesc funcția de intermediari între cer și pământ. Om sacru poate fi un șaman. Șamanul este un individ vindecător de o boală gravă, în general neurovoasă. Boala suportată e în același timp o inițiere mitică prin care dobândește capacitatea de a interpreta vise, de a vindeca prin rituri magice, de a intra în contact cu lumea spiritelor prin vedenii, extaze, transă etc.

Bolnav de variolă, acesta [șamanul] a rămas trei zile în stare de inconștiență, pe jumătate mort, de aceea a fost în pericol să fie înmormântat a treia zi. În acest timp a avut loc inițierea lui. El își amintește că a fost condus în adâncul unei mări. Acolo a auzit glasul Bolii [al variolei] care îi spunea: „Vei primi de la stăpânii apei arta șamanică în dar. Numele tău de șaman va fi *huattarie* (cel care se scufundă)!”. Apoi boala a agitat apa acelei mări. El a ieșit din apă și a urcat pe un munte. Acolo a întâlnit o femeie goală și a început să sugă lapte de la sânul ei. Femeia, care era probabil Stăpâna Apei, i-a zis: „Ești fiul meu, de aceea îți îngădui să sugi la pieptul meu. Vei avea de întâmpinat mai multe dificultăți și te vei simți epuizat”. Soțul Stăpânei Apei, Stăpânul Infernului, i-a dat apoi două călăuze, o hermină și un șoarece, ca să-l conducă în infern (Mircea Eliade, *Șamanismul și tehnicile extazului*).

Om sacru este de asemenea preotul care, spre deosebire de șamanul carismatic, îndeplinește o funcție instituționalizată în cadrul unei religii organizate.

Tot persoane sacre sunt considerați profeții care vorbesc în numele divinității și monahii care se separă de lume spre a fi mai aproape de divinitate.

DIVINITATEA
prin intermediul
SACRULUI
se manifestă lumii prin
HIEROFANIE
care produce
O BREȘĂ

- în spațiu: spații sacre (temple)
- în timp: timpuri sacre (sărbători, vârste de trecere)
- în gesturi: rituri de trecere, de purificare, de cerere.

1.4.3. Formele istorice ale sacrului

a) *Naturism și tabu*

Înainte de a trece la formele istorice ale sacrului, e bine să precizăm înțelesul cuvintelor naturism și tabu.

Naturismul este teoria potrivit căreia adorarea ființelor divine derivă din personificarea forțelor naturii. Observând elementele și fenomenele naturii: focul, apa, fulgerul, trăsnetul etc., omul primitiv a adus cult forțelor invizibile ascunse în ele.

Cuvântul polinezian tabu, indică interdicția de a te apropia de sacru. Inițial, tabu era numai omul, apoi s-a extins și la animalul totemic în care un trib sau un clan credea că s-a încarnat un strămoș tabu. Întrucât tribul sau clanul își lua ca simbol animalul totemic din care se trăgea, întreaga specie a animalului devenea tabu. Să ne gândim la vacă, de care indienii nu se ating.

b) *Animism, manism, totemism*

Cuvântul „animism” vine de la latinescul *anima* care înseamnă suflet.

Încă din preistorie, ideea că omul ascunde în el un suflet s-a născut din observarea a două categorii de fenomene. Prima: somnul, leșinul, moartea. În acest caz, e ceva, sufletul, care părăsește trupul. A doua serie de fenomene: extazul, delirul, vedenia. În acest caz e ceva în om, sufletul invizibil care poate acționa independent, ieșind din trupul care-i servește de locuință.

Așadar, sufletul este în om principiul dinamic, purtător de forță. La moarte, separându-se de trup, sufletul nu-și pierde forța. Așa s-a născut cultul morților sau al strămoșilor. Sufletele defuncțiilor dețin în continuare forțe cosmice și pot veni în ajutorul familiei sau clanului pe care l-a întemeiat. În Indonezia și la multe populații africane, sufletele strămoșilor defuncți ocrotesc de pericole în războaie, în călătorii. Bogăția vânatului sau pescuitului lor li se datorează în primul rând.

Nu întotdeauna rolul morților este pozitiv; ei pot crea și neplăceri.

Saghele (povestirile) nordice și irlandeze, ne dau exemple foarte clare cu privire la puterea devastatoare care emană din morți. De exemplu, istoria lui Grettir cel puternic și a fantomei sale, Glam. Acesta din urmă, un păstor nu prea de treabă, a fost ucis de o fantomă; atunci a început să hoinărească la rândul său și mulți l-au întâlnit. Aceștia au avut pagube mari; văzându-l leșinau sau își pierdeau mințile. Glam a început să umble pe acoperișurile caselor, provocând spaimă zi și noapte, astfel încât nimeni nu mai îndrăznește să coboare în vale. Făcea să moară oameni și animale, până când Grettir cel voinic l-a ucis pentru a doua oară. Dar victoria i-a adus nenorocire învingătorului (G. van der Leeuw, *Fenomenologia religiei*).

În multe cazuri, religia unui popor s-a născut din cultul morților. O asemenea religie se numește „manism”. Cuvântul provine din

latinescul *manes*. La romanii din antichitate *manes* erau morții familiei sau ai clanului, considerați sacri.

Soarta sufletului după moarte, acțiunea sa benefică sau malefică, în religiile păgâne, depind de riturile care se săvârșesc, de felul cum este tratat cadavrul când este expus, îmbălsămat, înmormântat, incinerat. Fără o parte din trup: păr, mâini, picioare, mortul nu-și află liniștea. La egipteni, fără mumificarea cadavrului, sufletul nu-și afla pacea. Mumificarea se făcea în cadrul unui ritual religios complicat.

În Imperiul vechi și mijlociu se înfășurau membrele mortului în benzi de stofă înmuiate în rășină, iar în Imperiul Nou, tehnica mumificării devine o artă rituală adevărată și propriu-zisă. Preotul numit „paraschites” extrăgea măruntaiele, tratând cu vin aromat și închizând în vase de alabastru inima și rinichii.

Preotul, numit „taricheuta” umplea cavitatea abdominală cu mirodenii, scorțișoară și diferite esențe, cosea la loc trupul și îl lăsa 70 de zile într-o baie de carbonat de sodiu. În sfârșit, preotul numit „choachytes”, după ce corpul era scos afară, îl înfășura în fâșii de stofă aromată impregnată de gumă arabă (*Enciclopedia italiană a religiilor*).

În religiile primitive se atribuiau animalelor suflet ca și omului, precum și caracteristici umane: capacitatea de a gândi, de a vorbi, sentimente, libertatea de a alege etc. Este vorba de zoomorfism sau de totemismul despre care s-a amintit mai sus. Probabil că aici trebuie căutată originea îndepărtată a fabulelor din literatură.

c) Fetișism, idolatrie, magie

Omul primitiv a atribuit suflet uman și însușiri umane nu numai animalelor, dar și lucrurilor neînsuflețite. Aceste obiecte însuflețite, care dispun de forțe pe care omul le poate invoca și de care poate

beneficia, se numesc „fetiși”. Fetișul este de dimensiuni mici astfel încât să poată fi purtat. În general e o parte din trupul defunctului: unghii, păr, fecale, care se însuflețesc și primesc forțe datorită contactului pe care l-au avut cu sufletul defunctului, dar pot fi și alte obiecte, în special cele care au o formă bizară, de pildă, o bucată de lemn încovoiat în care este săpat un simbol. De asemenea au devenit fetiși instrumentele de muncă: ciocanul, nicovala etc., ca și armele de război. Un fetiș deosebit de prețuit și adorat de egipteni era toiagul. Ne amintim de toiagele cu care magii egipteni, pe vremea lui Moise, săvârșeau fapte miraculoase în fața faraonului. Pentru Moise, pentru ierarhii și monahii creștini, toiagul, bastonașul, sceptrul, au devenit simbolul puterii primite de la Dumnezeu.

De fetiș e legată noțiunea de amuletă sau talisman. Singura deosebire este că forța de care dispune amuleta sau talismanul este menită doar să aducă noroc și să îndepărteze influențele malefice. Aici își au originea talismanele în uz și astăzi, cum ar fi potcoava, ca și obiectele purtate la piept, cerceii, brățările și alte bijuterii ce țin de cochetăria feminină sau masculină.

De la fetiș la *idol*, ca imagine a divinității, nu a fost decât un pas. Prima formă de idol nu a fost statuia, ci o grămadă de pietre la marginea drumului. Fiecare trecător arunca fetișul său – o piatră – deasupra pietrelor aruncate de trecătorii dinaintea lui. Mormanul de pietre devenea simbolul unei divinități care concentra în ea toate forțele fetișilor puși grămadă. În grecește, grămadă de pietre se chema *herma*. De aici probabil vine numele zeului Hermes. Gestul „aducător de noroc” al aruncării de monede în fântâni arteziene sau în alte locuri, poate fi pus în legătură cu gestul primitivilor care a dus la apariția idolilor.

Magia a cunoscut în antichitate perioada cea mai înfloritoare la asirieni și persi care adorau aștrii considerându-i însuflețiți, dotați cu forțe supranaturale. Magia constă în încercarea omului de

a capta și a supune propriei voințe, prin intermediul unor rituri și formule magice, forțele care-l depășesc. În păgânism, nu numai omul, dar și zeii erau supuși voinței implacabile a destinului. Singura cale de a scăpa de legea determinismului era recurgerea la magie. De vreme ce religia presupune supunerea omului la voința divinității, magia apare evident ca un act antireligios în păgânism, și cu atât mai mult în iudaism și creștinism.

Se cunosc mai multe forme de magie. Astfel avem magie prin analogie sau prin imitație, de exemplu, se aruncă apă pentru a provoca ploaia (paparudele) și magie prin contaminare, când se folosesc părți din trupul persoanei căreia se intenționează să i se facă bine sau rău. De pildă, unghii, păr, haine, fotografii sau alte obiecte care au aparținut persoanei respective.

De asemenea există magie albă prin care se intenționează binele și magie neagră prin care se intenționează răul cuiva.

„Samas, aceste statui (sau păpuși) pe care le aduc în fața mării tale divinități, sunt statuia vrăjitoarei mele pe care tu o cunoști, iar eu n-o cunosc, statuia antipaticului și a antipaticei mele, a dușmanului și a dușmancei mele, statuia prigonitorului și a prigonitoarei mele care au făcut vrăji, lucruri potrivnice, cu gând rău... Statuile lor le aduc... și le dau foc înaintea ta; risipește tu uneltirile lor. Nobile Nusku, cu cuvântul tău dă succes mâinilor mele!”

După ce vei fi recitat de trei ori această rugăciune, vei așeza aceste statuete, le vei stropi cu untdelemn de pește, le vei arde în foc rostind blestemul: „Iau torța și vă ard”. Îl vei repeta de trei ori. Statuile din argilă, statuile frământate cu apă, le vei îngropa la picioarele lui în pustiu.

Acest rit îl vei săvârși la apusul soarelui și la răsăritul soarelui și vraja se va dezlega (*Text magis sumerian*).

În încercarea de a cunoaște și de a capta forțele oculte, omul modern practică magia, ca și omul primitiv, în cele mai variate forme: vrăjitorie, ghicitul în cărți, în cafea, în palmă, în stele (ho-

roscopul), purtarea de talismane, credința în numere cu noroc și fără noroc și nenumărate alte superstiții. Chiar și unele practici creștine, bune în sine, cum este rugăciunea, slujbele religioase, au o nuanță de magie atunci când nu au alt scop decât captarea forței divine spre a realiza avantaje materiale.

Câți sunt cei care îl caută pe Isus numai pentru a obține de la el avantaje materiale! Unul vrea să-și aranjeze o afacere și de aceea caută sprijinul preoților; un altul este persecutat de cineva care se dă mare și caută scăpare în Biserică. Un altul vrea să se pună bine cu vreun puternic în fața căruia el contează puțin. Unul vrea una, altul vrea alta. Biserica e plină cu lume de felul acesta. Rar găsești unul care să-l caute pe Isus pentru Isus. „Voi mă căutați nu pentru că ați văzut semne, ci pentru că ați mâncat pâinile mele. Procurați-vă nu hrana care piere, dar aceea care ține spre viața veșnică”. Cu alte cuvinte: „Voi mă căutați pentru ceva care este în afara mea; căutați-mă pentru mine însumi” (Augustin de Hippona, *Comentariu la Evangelia lui Ioan*).

d) *Polidemonism, politeism, monism*

Cuvântul polidemonism vine din grecește: *polus* (mult) și *daimon* (demon), adică forță a naturii personificată având, în general, tendința de a face răul. Polidemonismul este cultul adus forțelor însuflețite ale naturii care, spre deosebire de naturism, sunt specializate în diferite activități și sunt organizate în clanuri și familii.

De la polidemonism s-a trecut ușor la politeism. Cuvântul vine tot din grecește: *polus* (mult) și *theos* (zeu). În politeism găsim proiectate asupra zeilor însușiri și raporturi umane. Astfel ei sunt constituiți în familii: soț, soție, copii, tată, mamă. Au toate sentimentele și viciile oamenilor: iubire și ură, rivalitate și prietenie, trădări și alianțe, gelozie, intrigă, răzbunare, desfrâu, beție și celelalte. Jupiter își trădează mereu soția, pe Iunona. Seth îl ucide, din invidie, pe fratele său Osiris. Mitologia este plină de asemenea fapte.

Filozoful grec Xenofan (sec. VI-V î.C.) scrie că, dacă ar fi capabili să judece, câinii și caii ar atribui propriilor divinități chip de câine și de cal.

În istoria religiilor se înregistrează faptul de a subordona toate divinitățile uneia singure. Acest fenomen se numește monism, cuvânt de origine greacă: *monos* (unul). De pildă, la greci hegemonia asupra celorlalți zei o deținea Zeus, iar la egipteni, pentru un timp, Atom – Soarele.

Zeus a ajuns cel dintâi, Zeus este cel de pe urmă...

Zeus este capul, Zeus este centrul, prin Zeus se face totul.

Zeus este temeliea pământului și a cerului acoperit cu stele.

Zeus a fost creat bărbat și a devenit totodată fecioară nemuritoare.

Zeus este suflarea vântului, Zeus este forța focului etern,

Zeus este rădăcina pământului. Zeus este soarele și luna.

Zeus este rege... e stăpânul tuturor ființelor.

Deoarece, după ce a purtat toate ființele în el însuși, le-a purtat apoi din inima sa sfântă la lumina cea veselă (*Imn grec în cinstea lui Zeus*).

Cât de multe sunt lucrările tale,
cât de misterioase sunt pentru ochii noștri!
O, Zeu unic, nu este un altul asemenea ție!
Tu ai creat lumea cum ai dorit când erai singur:
toți oamenii, toate animalele,
atât pe cele domestice cât și pe cele sălbatice,
tot ce este pe pământ și umblă pe picioare,
tot ce este pe cer și zboară cu aripi
(*Imn egiptean în cinstea lui Atom-Soarele*).

2. Religiile necreștine

2.1. IUDAISMUL

Iudaismul este important pentru două motive. În primul rând, fiindcă din el derivă toate religiile monoteiste și, în al doilea rând,

fiindcă pe el s-a grefat creștinismul care numără în lume cel mai mare număr de adepți.

2.1.1. Geografia

Iudaismul este religia evreilor. Cuvântul „evreu” vine de la numele Eber. Eber este strămoșul mitic al evreilor. El este fiul lui Sem (de unde numele de semiți dat mai multor popoare din Orientul Mijlociu), iar Sem este primul copil al lui Noe.

O ipoteză interesantă susține că cuvântul evreu provine din cuvântul *habiru* sau *hapiru* care înseamnă sclav. Într-adevăr, acest popor a fost adesea dominat de popoarele vecine.

Evreii mai poartă numele de israeliți sau israelieni, iar țara în care locuiesc se numește Israel sau țara Israelului. Israel, în traducere „Dumnezeu este puternic” este numele pe care Dumnezeu i l-a dat lui Iacob, fiul lui Isaac.

De asemenea mai poartă numele de iudei, nume moștenit de la Iuda, unul din fiii patriarhului Iacob și capul celui mai puternic trib israelit.

Palestina, cuvânt care provine din Filistina, adică țara filistenilor, este numele dat de romani Israelului când acesta a devenit provincie romană. Astăzi acest nume indică teritoriile populate de arabi (palestinieni).

Israelul este o fâșie de pământ care se întinde pe țărmul de est al Mării Mediterane. Acest teritoriu e străbătut, de la poalele muntelui Hermon, la nord, și până la Aqaba, la Marea Roșie, la sud, de o vale numită Araba. Este depresiunea cea mai joasă din lume (791 de metri sub nivelul mării pe fundul Mării Moarte). De-a lungul acestei văi curge Iordanul care, după ce traversează lacul Genezaret, se varsă în Marea Moartă.

În prezent din cei 14 milioane de evrei câți există, circa 3 milioane trăiesc în Israel, circa 6 milioane în Statele Unite ale Americii, restul fiind răspândiți în diferite părți ale lumii.

2.1.2. Istoria

Toate popoarele antice, politeiste, aveau o concepție ciclică a istoriei. Conform acestei concepții, în istorie este o veșnică revenire, totul se repetă. Același cerc, același ciclu al evenimentelor se deschide și se închide în același punct, și se repetă veșnic. De aceea popoarele politeiste nu puteau avea o istorie propriu-zisă.

Iudaismul introduce o concepție nouă a istoriei: o concepție liniară, deschisă. Istoria are un început și un sfârșit, un alfa și un omega. Dumnezeu, care este un Dumnezeu personal, se revelează oamenilor, încheie alianțe cu ei și înfăptuiește istoria împreună cu ei. Monoteismul evreilor în mijlocul politeismului rămâne un mister pentru istorici.

Evreii au crescut ca popor în Egipt unde au imigrat către anul 1700 î.C. datorită secetei care bântuia în Canaan.

Către anul 1300 î.C. Moise, care fusese adoptat de fiica faraonului Ramses al II-lea, a eliberat poporul evreu din sclavia egipteană. Acesta este exodul, adică ieșirea din Egipt. În timpul îndelungatei peregrinări prin pustiu spre Țara Făgăduită, poporul evreu trăiește momentul decisiv din istoria sa: Dumnezeu se revelează la muntele Sinai, încheie Alianța și promulgă Legea (Tora).

După ce poporul evreu, condus de Iosua, intră în Țara Făgăduită, este condus de judecători, de profeți, apoi de regi dintre care cei dintâi sunt: Saul (1020-1012 î.C.), David (1012-972 î.C.), care a cucerit Ierusalimul din mâinile Iebuseilor, și Solomon (972-932 î.C.) care a construit templul din Ierusalim.

După moartea lui Solomon, urmașii săi au împărțit regatul în două: Regatul lui Israel sau Regatul de Nord și Regatul lui Iuda

sau Regatul de Sud. Regatul de Nord a fost cucerit de asirieni în 721 î.C., iar locuitorii săi au fost deportați. Același lucru s-a întâmplat în anul 586 î.C. cu Regatul de Sud: regele Nabucodonosor a distrus Ierusalimul și templul și a dus populația în exil, la Babilon.

Pe malurile râului Babilonului
 ședeam jos și plângeam,
 când ne aduceam aminte de Sion.
 În sălciile din ținutul acela
 ne atârnam harpele,
 căci acolo biruitorii noștri ne cereau cântări,
 și asupritorii noștri ne cereau bucuria, zicând:
 „Cântați-ne ceva din cântările Sionului!”
 Cum să cântăm noi cântările Domnului pe un pământ străin?
 Dacă te voi uita, Ierusalime,
 să-și uite dreapta mea destoinicia ei!
 Să mi se lipească limba de cerul gurii
 dacă nu-mi voi aduce aminte de tine,
 dacă nu voi face din Ierusalim
 culmea bucuriei mele!
 Adu-ți aminte, Doamne, de copiii Edomului
 care în ziua nenorocirii Ierusalimului ziceau:
 „Radeți-l, radeți-l din temelii!”
 Ah, fiica Babilonului sortită pieirii,
 ferice de cine îți va întoarce
 răul pe care ni l-ai făcut!
 Ferice de cine va apuca pe pruncii tăi
 și-i va zdrobi de stâncă (*Ps* 137).

În anul 538 î.C., Cyrus, regele persilor, cucerind Babilonul, a dat un decret prin care li se permitea evreilor să se întoarcă în țară. O parte dintre aceștia s-au reîntors și au reconstruit Ierusalimul (520-515 î.C.).

În anul 198 î.C. regele Antioh al III-lea având capitala la Antiohia, în Siria, a ocupat Palestina. Domnia grecilor seleucizi devine apăsătoare pe timpul regelui Antioh al IV-lea care încearcă să impună poporului evreu obiceiuri păgâne. Evreii se răscoală avându-l în frunte pe Matatia Macabeul și pe cei șapte fii ai săi. Un decret de toleranță religioasă este pronunțat în 162 î.C. și, în continuare, evreii au la conducere dinastia hașmoneilor provenind din Macabei, supusă grecilor.

În anul 64 î.C. romanii încep cucerirea Palestinei, iar un an mai târziu generalul Pompei intră triumfător în Ierusalim.

La revolta evreilor, în anul 70 d.C., romanii au distrus complet Ierusalimul. Evreii în mare parte au fost duși sclavi la Roma. Din templul de la Ierusalim nu a mai rămas decât un zid de susținere. E zidul plângerii la care vin și astăzi evreii să plângă și să se roage.

2.1.3. Cărțile sfinte

Biblia este cartea sfântă a evreilor. Comparată cu Biblia creștină, Biblia ebraică exclude Noul Testament în întregime și câteva cărți din Vechiul Testament.

Biblia e cartea inspirată de Dumnezeu, în care însuși Dumnezeu se descoperă poporului său ales. Ea este formată din trei părți:

Tora (învățătura) sau Pentateuhul, cuvânt grec care indică cele cinci cărți ale Torei sau Legii: Geneza, Exodul, Leviticul, Numerii și Deuteronomul;

Nebiim (profeții) formată din opt cărți;

Ketubim (scrieri) formată din unsprezece cărți.

În iudaism, pe lângă Tora sau Legea scrisă, s-a format treptat și Tora sau Legea orală (tradiția). Din ea provine Talmudul, o culegere foarte vastă de învățături, norme de viață, rugăciuni, tradiții și comentarii ale Bibliei.

Viața zilnică a evreului credincios este reglementată la fiecare pas de Legea dată de Dumnezeu prin Moise.

Ascultă, Israele! Domnul Dumnezeul nostru, este singurul Domn. Să iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu toată puterea ta, și poruncile acestea, pe care ți le dau astăzi, să le ai în inima ta. Să le întipărești în mintea copiilor tăi, și să vorbești de ele când vei fi acasă, când vei pleca în călătorie, când te vei culca și când te vei scula. Să le legi ca un semn de aducere aminte la mâini, și să-ți fie ca niște fruntarii între ochi. Să le scrii pe ușorii casei tale și pe porțile tale (*Dt 6,4-9*).

Pentru a-și aduce aminte de poruncile Domnului, evreii pioși poartă la rugăciune niște cutiuțe de piele numite filactere pe care le fixează cu curele la mâna stângă și pe frunte. În ele sunt texte din Biblie scrise pe pergament. De asemenea, pun la ușa casei sau la poartă așa-zisa mezuză pe care o ating cu mâna la intrare și la ieșire. Pe ea sunt scrise sau gravate, de asemenea, texte biblice.

2.1.4. Credința

Credința iudaică a fost formulată într-un fel de catehism de către marele învățat al evului mediu, Moise Maimonide (1135-1204) care a trăit în Spania. E o mărturisire de credință pe care evreii pioși o recită zilnic și cuprinde treisprezece adevăruri de credință.

1. Cred cu credință deplină că Făcătorul, Cel Binecuvântat, a creat și cârmuiește toate făpturile; numai el a făcut, face și va face orice lucru.
2. Cred cu credință deplină că Făcătorul, Cel Binecuvântat, este unic și nu este altă unicitate ca a sa. El singur este Dumnezeul nostru, a fost și va fi.
3. Cred cu credință deplină că Făcătorul, nu are trup, nici nu posedă însușiri trupești, nici nu are vreo formă.

4. Cred cu credință deplină că Făcătorul este cel dintâi și cel de pe urmă.
5. Cred cu credință deplină că Făcătorul este unicul căruia trebuie să ne rugăm și către nimeni altul nu trebuie să ne îndreptăm rugăciunile noastre.
6. Cred cu credință deplină că toate cuvintele profeților sunt adevărate.
7. Cred cu credință deplină că profeția lui Mesia, învățătorul nostru – pacea coboare asupra lui! – este adevărată. El este cel mai mare dintre profeții care au fost înaintea lui și care au urmat după el.
8. Cred cu credință deplină că Tora (Legea) pe care noi o avem a fost dată de Moise.
9. Cred cu credință deplină că această Toră nu se va schimba și că nu va fi dată altă Toră de către Făcătorul Cel Binecuvântat.
10. Cred cu credință deplină că Făcătorul cunoaște toate faptele omului și toate gândurile lui.
11. Cred cu credință deplină că Făcătorul îi va răsplăti pe cei care îi păzesc poruncile și îi va pedepsi pe cei care le încalcă.
12. Cred cu credință deplină în venirea lui Mesia și, oricât va întârzia el, eu îl voi aștepta în fiecare zi.
13. Cred cu credință deplină că morții vor învia atunci când Domnul va voi.

2.1.5. Cultul

Cultul ebraic constă în primul rând din rugăciunile zilnice cuprinse într-o carte specială de rugăciuni. Aceste rugăciuni se spun fie acasă fie la sinagogă, unde se țin trei servicii: dimineața, la amiază și seara.

Sinagoga a apărut în timpul exilului babilonian când nu mai exista nici templu, nici preoți, nici jertfe. Locul preotului la sinagogă îl deține rabinul. Rabin înseamnă învățător. Când copilul ajunge la vârsta de 13 an are loc o ceremonie specială, *barmitva*. Din acest moment copilul, considerat matur, are dreptul să citească

și să comenteze Biblia în comunitate, la sinagogă. Întrunirile de la sinagogă cuprind rugăciuni, lecturi biblice, rituri și ceremonii.

Ziua de sâmbătă (sabat) este ziua de sărbătoare cea mai solemnă în iudaism. Începe vineri în ajun și se termină sâmbătă seara. Este zi sfântă în care se respectă odihna absolută și sunt observate prescripții minuțioase cu privire la modul de a se îmbrăca, de a servi masa etc.

Binecuvântat să fii tu, Doamne, Dumnezeul nostru, care hrănești lumea întreagă, care dai de mâncare tuturor creaturilor tale, care întinzi masă tuturorora...

Binecuvântat să fii tu, Doamne, care dai hrană tuturorora. Mulțumim lui Dumnezeu, Eliberatorul nostru, fiindcă nu ne lipsește mâncarea. El ne dă Legământul, Legea, viața și hrana.

Binecuvântat să fii tu, Doamne, pentru pământ și pentru mâncare. Ai milă de poporul sărman și nenorocit, destinat să fie disprețuit, popor călcat în picioare.

Binecuvântat să fii tu, Doamne, care în îndurarea ta zidești Ierusalimul. Cât timp trăiesc urmașii lui Iuda și ai lui Efraim să se reconstruiască cetatea Sionului și să se restabilească cultul Ierusalimului. Îndreaptă-ți cu îndurare fața spre noi. Amin (*Rugăciune iudaică înainte de masă*).

2.1.6. Sărbătorile

Anul Nou (Roș Hașana) este prima sărbătoare și cade în luna septembrie sau octombrie. În această zi se celebrează crearea și judecarea lumii de către Dumnezeu. În cartea evreiască de rugăciuni se menționează: „Aceasta este ziua în care lumea a fost chemată la existență. În această zi el va chema la judecată toate creaturile”. În această zi la sinagogă se sună din șofar (corn de berbec) pentru a îndemna poporul să se întoarcă la Dumnezeu. În această zi este obiceiul să se mănânce mere înmuiate în miere de

albine și să se facă urarea „un an bun și fericit!”. Următoarele zece zile sunt consacrate examinării conștiinței și pocăinței.

Ziua ispășirii (Iom Kipur) încheie perioada de pocăință începută la Anul Nou. Este considerată ziua cea mai sfântă a anului religios. Când exista templul, în această zi marele preot sacrifica un țap pentru păcatele proprii și un altul pentru păcatele întregului popor și intra în Sfânta Sfințelor din templu, locul cel mai sfânt de pe pământ. Acolo el rostea numele lui Iahve. Astăzi, ne mai fiind templu și jertfe, ispășirea se face prin căință și post. Se observă postul complet de 25 de ore. Evreul credincios petrece ziua întreagă la sinagogă, înfășurat într-o pânză albă, simbol al curăției sufletești dobândite prin pocăință. Unii evrei sunt înfășurați în această pânză la moarte.

Sărbătoarea Corturilor (Sukot) se ține după 15 zile de la Iom Kipur și durează o săptămână. Este una din cele trei sărbători când se făceau pelerinaje la templul din Ierusalim. Inițial era sărbătoarea recoltei, toamna, după cum celelalte două sărbători de pelerinaj, inițial, erau sărbătoarea secerișului orzului (Paștele) și a secerișului grâului (Rusaliile). Evreii comemorează la sărbătoarea Corturilor grija pe care Dumnezeu avut-o de poporul său în timpul celor 40 de ani de pribegie în pustiu, când locuiau în colibe. Evreii își fac pe terasele caselor, pe balcoane, în preajma sinagogii, colibe din ramuri de palmier și trestie, în care locuiesc și iau masa în toate aceste zile de sărbătoare. Ziua a opta e tot zi de sărbătoare: o zi de mare bucurie în care e celebrată *Tora* care este purtată în sinagogă cu cântece și dansuri.

Sărbătoarea Luminilor sau a Consacrării (Hanuca) mai e numită și Crăciunul evreilor deoarece cade în aceeași perioadă a anului în care creștinii sărbătoresc Crăciunul. Sărbătoarea durează opt zile și se comemorează victoria lui Iuda Macabeul împotriva lui Antioh al IV-lea, recucerirea templului, purificarea și reconstrucția lui. În familiile evreilor se aprind luminile minorei (cande-

labrului cu opt brațe). În prima zi se aprinde o lumânare, a doua zi două, și așa mai departe, până în ziua a opta când se aprind toate opt.

Purim este sărbătoarea care comemorează istoria Esterei, evreică, nepoata lui Mardoheu, ajunsă regină a Persiei. Se ține în februarie sau martie. Purim înseamnă sorți și se referă la sorții pe care Aman, primul ministru, i-a aruncat, spre a fixa ziua exterminării evreilor din Imperiul Persan. În această zi, la sinagogă se citește în întregime *Cartea Esterei*, iar când se pomenește numele lui Aman, sinagoga vuieste de huiduieli și vacarm. E o sărbătoare populară, de carnaval, în care evreului îi sunt îngăduite tot felul de extravagante și poate consuma alcool până când nu mai poate face deosebire între a spune: binecuvântat să fie Mardoheu și blestemat să fie Aman.

Paștele (Pesah) e cea mai cunoscută sărbătoare a evreilor și cade, mai mult sau mai puțin, o dată cu Paștele creștin. Se comemorează eliberarea poporului evreu din sclavia Egiptului. În familie se mănâncă cina pascală așa cum prevede ritualul religios (*seder*, rânduială). La un moment dat copilul cel mai mic din familie îl întreabă pe tatăl care oficiază cina pascală: „De ce noaptea aceasta este deosebită de celelalte?”. Tatăl povestește evenimentele biblice din decursul istoriei, când Dumnezeu a intervenit spre salva poporul său. Această povestire care constituie punctul culminant al cinei pascale se numește *hagada*. E lăsat un scaun liber la masă și se umple un pahar cu vin în plus pentru profetul Ilie așteptat ca înaintemergător al lui Mesia.

În ajunul Paștelui se înlătură orice firimitură de pâine dospită. În cele opt zile de sărbătoare se consumă numai pâine nedospită, azimă, de aceea se mai numește și sărbătoarea Azimelor. Această pâine amintește de pâinea suferinței din Egipt și de faptul că poporul care a ieșit în grabă din Egipt nu a avut timp să lase pâinea să dospească.

Rusaliile sau *Sărbătoarea Săptămânilor* (Shavu'ot) cade în a cincizecea zi după Paști și comemorează primirea Legii de către Moise de la Dumnezeu pe Muntele Sinai. Rusaliile împreună cu Paștele și Sărbătoarea Corturilor erau inițial sărbători agricole. Când exista templul, la aceste trei sărbători evreii mergeau în pelerinaj la templu.

Ziua de doliu (Tișa be-Av, 9 Av) cade în iulie sau august. Evreii își amintesc în această zi de prima și a doua distrugere a templului de către Nabucodonosor (586 î.C.), respectiv, de către romani (70 d.C.) precum și de celelalte nenorociri care s-au abătut asupra acestui popor în decursul istoriei.

2.1.7. Biserica Catolică și iudaismul

Până acum două mii de ani în urmă iudaismul și creștinismul au avut o istorie comună. Separarea s-a petrecut atunci când evreii nu au recunoscut în Isus din Nazaret pe Mesia, trimisul lui Dumnezeu. Biserica declară că nu toți evreii de pe vremea lui Isus Cristos s-au făcut vinovați de uciderea Fiului lui Dumnezeu și, cu atât mai puțin, cei care au trăit după Cristos, și condamnă orice formă de antisemitism pe motive religioase.

Biserica îi îndeamnă pe creștini la dialog și conviețuire pașnică cu evreii pe care papa Ioan Paul al II-lea îi numește „frați mai în vârstă”, fără ca ei, catolicii, să-și piardă credința lor specifică, și să aprofundeze ceea ce le este comun cu evreii în istoria mântuirii.

Scrutând misterul Bisericii, Conciliul reamintește de legătura ce unește în mod spiritual poporul Noului Testament cu neamul lui Abraham.

Într-adevăr, Biserica lui Cristos recunoaște că începuturile credinței și alegerii sale se află la patriarhi, la Moise și la profeți, potrivit cu misterul divin al mântuirii. Ea mărturisește că toți creștinii, fiii lui

Abraham după credință, sunt incluși în chemarea acestui patriarh și că mântuirea Bisericii este în mod tainic prefigurată în ieșirea poporului ales din pământul robiei. De aceea Biserica nu poate uita că a primit revelația Vechiului Testament prin acel popor cu care Dumnezeu a binevoit, în nespusa lui îndurare, să încheie Vechiul Legământ și că este hrănită din rădăcina măslinului celui bun în care au fost altoite ramurile măslinului sălbatic al neamurilor. Într-adevăr, Biserica are credința că Cristos, pacea noastră, prin Crucea lui i-a împăcat pe iudei și pe păgâni și a făcut din cele două una întru el. Biserica are mereu în fața ochilor cuvintele apostolului Pavel despre cei din neamul lui „a căroră este înfierea și slujba dumnezeiască și făgăduințele; ai căroră sunt patriarhii și din care s-a născut după trup Cristos” (*Rom 9,4-5*), Fiul Fecioarei Maria. Ea amintește și că din poporul evreu s-au născut apostolii, temelia și stâlpii Bisericii, precum și mulți dintre primii ucenici care au vestit lumii Evanghelia lui Cristos.

După cum dă mărturie Sfânta Scriptură, Ierusalimul nu a cunoscut timpul cercetării sale, iar evreeii, în mare parte, nu au acceptat Evanghelia, ba chiar mulți s-au împotrivit răspândirii ei. Totuși, după cum spune Apostolul, evreeii rămân încă, de dragul părinților lor, preaiubiții lui Dumnezeu, ale cărui daruri și chemare sunt fără întoarcere. Împreună cu profeții și cu același Apostol, Biserica așteaptă ziua, știută numai de Dumnezeu, în care toate popoarele îl vor chema pe Dumnezeu într-un singur glas și „îi vor sluji umăr la umăr” (*Sof3,9*). Fiind atât de mare patrimoniul spiritual comun creștinilor și evreilor, Conciliul vrea să promoveze și să recomande cunoașterea și stima reciprocă ce vor rezulta mai ales din studiile biblice și teologice precum și din dialogul frățesc.

Cu toate că autoritățile iudeilor și adepții lor l-au dus pe Cristos la moarte, totuși cele săvârșite în timpul Patimii lui nu pot fi imputate nici tuturor evreilor care trăiau pe atunci, nici evreilor de azi. Deși Biserica este noul popor al lui Dumnezeu, totuși evreeii nu trebuie prezentați nici ca respinși de Dumnezeu, nici ca blestemați, ca și cum acest lucru ar decurge din Sfânta Scriptură. De aceea să aibă grijă toți ca nu cumva, în cateheză și în predicarea cuvântului lui Dumnezeu, să

transmită ceva ce nu este conform cu adevărul evanghelic și cu spiritul lui Cristos.

Pe lângă aceasta, condamnând orice fel de prigoană împotriva vreunui om, Biserica își amintește de patrimoniul pe care îl are în comun cu evreeii și, îndemnată nu de motive politice, ci de iubirea religioasă, evanghelică, deplânge urile, prigonirile și toate manifestările de antisemitism îndreptate în orice vremuri și de către oricine împotriva evreilor.

De altfel, după cum Biserica a susținut întotdeauna și susține, Cristos, în iubirea lui nesfârșită, S-a supus de bunăvoie pătimirii și morții pentru păcatele tuturor oamenilor, ca toți să primească mântuirea. Așadar, îndatorirea Bisericii este să vestească, în propovăduirea ei, Crucea lui Cristos ca semn al iubirii universale a lui Dumnezeu și izvor a tot harul (*NA 4*).

2.2. HINDUISMUL ȘI BUDISMUL

Aceste două religii exercită în zilele noastre o mare atracție în special asupra tineretului din Europa. E o consecință a descresținării. Bunăstarea creată, progresul științei și tehnicii care nu poate mulțumi inima omului, materialismul dominant, ateismul, îi fac pe unii să se îndrepte spre India spre a afla prin meditație, contemplație și interiorizare că toate experiențele vieții sunt o iluzie și că singura realitate e viața de dincolo.

2.2.1. Hinduismul

După creștinism, hinduismul cunoaște cel mai mare număr de adepți în lume: 550 de milioane dintre care 500 de milioane în India, 13 milioane în Bangladesh, restul în Pakistan, Nepal, Malaysia, Sri Lanka.

Pentru hinduism nu se cunoaște nici un fondator, nici un început în istorie. El s-a format de-a lungul mileniilor și cunoaște trei faze: vedismul, brahmanismul și hinduismul popular.

a) Vedismul

Veda, cuvânt sanscrit care înseamnă „știință”, e o colecție de cărți compuse între 1800-1500 î.C. care cuprinde imnuri, rugăciuni, invocații, formule magice etc. Veda cunoaște 33 de divinități: 11 aparținând cerului, 11 văzduhului și 11 pământului.

Omul e format din trup și suflet. La sfârșitul vieții primește ceea ce merită pentru faptele sale: răsplata sau pedeapsa.

În vedism se acordă mare importanță preoției, jertfelor și magiei.

b) Brahmanismul

După vedism a urmat brahmanismul (800 î.C.-1500 d.C.). Numele derivă de la casta brahmanilor, preoții lui Brahma.

Brahma este divinitatea care însuflețește tot universul. El este „totul” întrucât tot ce există, inclusiv materia, e Brahma. Această concepție se numește panteism (totul este Dumnezeu).

Unul din adevărurile fundamentale ale hinduismului cu privire la om este identitatea dintre spiritul omului (numit Atman) și Brahma universul.

Spiritul pur, având drept corp doar viața, drept formă lumina, drept concept adevărul, drept esență doar spațiul, izvor al oricărei activități, al oricărei dorințe, al oricărei percepții de miros sau de gust, deschis în îmbrățișarea a tot ce este, mut, impasibil, acest suflet care se află în adâncul inimii mele, e mai mic decât un bob de orez, decât un bob de orz, decât un bob de muștar, decât un bob de mei, chiar decât inima unui bob de mei; dar acest suflet care se află în adâncul inimii mele e mai mare decât pământul, e mai mare decât văzduhul, e mai mare decât cerul, e mai mare decât toate lumile create împreună. Izvor al oricărei activități, al oricărei dorințe, al oricărei percepții de miros sau de gust, deschis în îmbrățișarea a tot ce este, mut, impasibil este acest suflet care se află în adâncul inimii mele. El este în-suși Brahma (*Upanishad*).

Un alt adevăr fundamental în hinduism este metempsihoza sau reîncarnarea. Potrivit religiei hinduiste, dacă omul duce o viață corectă, face fapte bune, renunță la plăcerile trupului, se concentrează spiritual prin diverse tehnici călăuziți de maeștri pricepuți (guru), se eliberează de legăturile materiei, se reîntoarce în Brahma și se pierde pentru totdeauna în el.

Dacă, dimpotrivă, se lasă învins de rău, de păcat, și nu se eliberează de el înainte de moarte prin căință, mărturisire, fapte bune, va trebui să ispășească răul renăscându-se la o viață ulterioară sau la mai multe vieți succesive. Astfel sufletul lui va intra în trupul altui om aparținând unei caste inferioare sau luând trupul unui animal.

Păcatul nu se lipește de omul înțelept așa cum nu se lipește apa de o frunză de lotus. Omul liber de legăturile lumești scutură de pe el păcatul și nu este atras de el. Omul care posedă înțelepciunea nu păcătuiește; el încetează să mai facă răul și prin înțelepciune anulează răul săvârșit în viața sa anterioară. Dacă un om este necumpătat și datat desfrâului, pocăințele și jertfele nu-i vor fi de folos.

Înțeleptul desăvârșit e un sfânt care arde răul și se eliberează de rău.

Această trecere succesivă a sufletului dintr-o viață în alta până la purificarea deplină și la intrarea definitivă în Brahma îi împarte pe oameni în „caste”. Fiecărei caste îi corespunde un grad de purificare și desăvârșire. Principale caste sunt: preoții (brahmanii), războinicii, agricultorii, meșteșugarii. Urmează în ordine alte circa 3 000 de caste.

Nu se poate trece dintr-o castă în alta.

Căsătoriile se fac în cadrul aceleiași caste.

În afara castelor rămân cei care formează „paria”, adică muncitorii și servitorii. Aceștia nu pot avea nici un contact cu membrii castelor, care pentru acest motiv se numesc „intangibili”.

Constituția modernă a Indiei a abolit castele.

c) Hinduismul popular

Prin hinduismul popular înțelegem religia pe care o practică în prezent majoritatea indienilor.

Hinduismul popular cunoaște trei divinități: Brahma (Creatorul), Vishnu (Păstrătorul creației), Shiva (Distruătorul), la care se adaugă soțiile lor.

La cărțile sfinte ale Vedei se adaugă Upanishadul și altele.

Credința în reîncarnare rămâne neatinsă precum și mentalitatea împărțirii în caste, chiar dacă e abolită teoretic de constituție.

Morala este sintetizată în *Codul lui Manu*. Orice credincios trebuie să țină departe de el aceste păcate: „Tăgăduirea vieții viitoare, nesocotirea Scripturilor, disprețuirea divinităților, invidia și ura, vanitatea și orgoliul, ura și asprimea” (*Codul lui Manu*, 4, 163).

El trebuie să evite activitatea fizică, să extirpeze orice dorință de avea bunuri materiale și de a trăi. Eliberându-se de orice dorință și de orice legătură pământească, așteptând cu seninătate moartea, credinciosul devine conștient că e una cu Brahma, dobândește pacea sufletească și fericirea pe pământ și evită reîncarnarea după moarte.

Printre riturile și ceremoniile religioase se numără în primul rând jertfele. Sunt oferite divinității unt, cereale, animale care sunt arse în timp ce preotul se roagă.

Foarte prețuit este ritul numit „Puja”. Statuia divinității este unsă, înveșmântată, ornamentată, parfumată. Îi sunt oferite mâncăruri și băuturi care sunt distribuite apoi celor prezenți.

Anumite etape ale vieții ca nașterea, căsătoria, înmormântarea, sunt însoțite de rituri speciale. La diferite sărbători mulțimi imense merg la locurile de pelerinaj.

Deosebit de cunoscută și practică este baia rituală. În fiecare dimineață mii de indieni se aruncă în apa Gangelui în momentul

în care primele raze ale soarelui ating suprafața apei și se închină cu fața către soarele care răsare.

Hinduismul modern cunoaște o renaștere mai ales în persoana lui Mahatma Gandhi (1869-1948) prin contactul cu creștinismul și preluarea din acesta a unor elemente cum ar fi: spiritul fericirilor proclamate de Cristos, non-violența, iertarea, iubirea, atenția acordată problemelor umane și sociale.

2.2.2. Budismul

Budismul numără peste 300 de milioane de adepți și cunoaște o arie geografică mult mai mare decât Hinduismul. Este răspândit în China, Japonia, Birmania, Cambogia, Coreea, Laos, Vietnam, Malaysia, Nepal, Singapore, Sri Lanka, Thailanda, India, Pakistan, Bangladesh și Indonezia.

a) Întemeietorul

Chiar dacă o parte din informațiile pe care le avem cu privire la viața lui Buddha sunt legendare, nu se poate pune la îndoială faptul că el totuși a existat. A trăit probabil între anii 565-486 î.C. Numele lui adevărat era Siddharta Gautama. Născut într-o familie de mari proprietari de pământ, a dus în tinerețe o viață ușuratică. S-a căsătorit și a avut un copil. Dezgustat de plăcerile senzuale și nemulțumit de propria viață, la vârsta de treizeci de ani intră într-o gravă criză existențială. Întâlnirea cu un bătrân, cu un bolnav, cu un convoi funerar, îl fac să reflecteze asupra deșertăciunii acestei lumi. Exemplul unui călugăr cerșetor l-a determinat să părăsească averile, onorurile, chiar și soția și copilul, spre a se dedica meditației și ascezei.

Nemulțumit de ceea ce îi ofereau maeștrii spirituali ai timpului, a început o îndelungată peregrinare în căutarea adevărului. După zece ani de căutare și meditație a sosit în sfârșit „iluminarea” pe

când se afla la Budh-Gaya, în India Orientală, astăzi loc celebru de pelerinaj pentru budiști. Iluminarea s-a petrecut într-o noapte pe când stătea așezat sub un smochin indian, după ce a parcurs toate etapele meditației. Atunci a experimentat puritatea perfectă și din acea noapte s-a chemat Buddha, adică cel treaz, cel iluminat.

Timp de patruzeci de ani a străbătut India predicând marea învățătură și, în ciuda tuturor împotrivirilor, a făcut numeroase convertiri. S-a stins din viață la vârsta de 80 de ani și a intrat în „nirvana”. Trupul i-a fost incinerat.

b) *Învățătura*

Budismul nu este o religie propriu-zisă, fiindcă nu pune problema lui Dumnezeu, ci problema omului. Nu are nici cult, nici dogme, nici rituri. E mai curând o doctrină sau o filozofie a eliberării, sau o terapie a durerii, sau o experiență spirituală care face abstracție de Dumnezeu. Religie s-ar putea numi doar pentru faptul că budiștii l-au divinizat pe însuși Buddha.

Doctrina lui Buddha se întemeiază pe cele „patru adevăruri nobile” pe care le-a descoperit în noaptea iluminării și care conduc la eliberarea omului de suferință. Aceste adevăruri sunt: constatarea durerii, identificarea dorinței din care se naște durerea, stingerea dorinței care cauzează durerea, calea de urmat pentru a o stinge.

Acesta, o monahilor, este adevărul sacru cu privire la durere: nașterea e durere, boala e durere, moartea e durere. Chiar și alipirea de ceea ce nu iubești, și despărțirea de ceea ce iubești și a nu obține ce dorești, înseamnă durere.

Acesta, o monahilor, este adevărul sacru cu privire la originea durerii: e setea de a exista care duce la renașterile succesive, împreună cu plăcerea și dorința care își află aici, colo satisfacția; setea de plăceri, setea de a trăi, setea de prosperitate.

Acesta, o monahilor, este adevărul sacru cu privire la încetarea durerii; stingerea acelei sete prin anihilarea totală a dorinței, prin renunțarea la dorință, prin eliberarea de dorință, prin a nu-i acorda nici un spațiu.

Acesta, o monahilor, este adevărul sacru cu privire la calea care duce la încetarea durerii; e cărarea sacră a celor opt lucruri și anume: credința dreaptă, hotărârea dreaptă (de a intra pe drumul renunțării), cuvântul drept, fapta dreaptă, efortul drept (de a depăși obstacolele din drumul renunțării), atenția dreaptă, meditația dreaptă (Buddha, *Predica de la Benares*).

După învățătura lui Buddha, cauza principală a durerilor sunt acțiunile omului. Cât timp există acțiunea (karma) vor exista reîncarnările. Omul poate lua forma unui animal, a unui spirit și chiar a unui zeu.

O altă sursă importantă de durere este dorința omului de a trăi.

Viața muritorilor în această lume este fără explicație, de neînțeles, nefericită, meschină, legată de durere.

Nu există nici o posibilitate ca cel care s-a născut să scape de moarte: după bătrânețe urmează moartea. Într-adevăr, aceasta este legea vieții. După cum cad fructele coapte de teama căderii tot astfel continuă oamenii să se teamă în fața morții.

După cum vasele de lut, făcute de olar, sfârșesc toate prin a fi cioburi, tot așa este și viața oamenilor.

Tinerii și bătrânii, proștii și înțelepții, toți cad în stăpânirea morții, toți sfârșesc prin a muri. Căzând în puterea morții, merg într-o altă lume și nici tatăl nu-și poate salva fiul, nici rudele nu-și pot salva rudele. Iată, în timp ce rudele stau, privesc și gem, muritorii, unul câte unul sunt duși ca boii la tăiere. Astfel lumea este îndurerată de moarte și de bătrânețe. De aceea înțelepții, cunoscând rânduiala lumii, nu se întristează... Un om, chiar dacă trăiește o sută de ani sau mai mult, într-o zi trebuie să se despartă de cei apropiați și să părăsească această viață. Prin urmare, ascultă cuvintele celui sfânt și stăpânește-ți gemetele: văzându-l pe cel care a dispărut fiindcă i s-a

consumat timpul, gândește-te așa: el nu mai există pentru mine (Buddha).

Mergând pe această cale se ajunge în „nirvana”. Nirvana este o stare a minții și a inimii în care setea de a trăi s-a stins, orice aspirație, orice dorință, orice pasiune, orice poftă, orice teamă, orice durere s-a anihilat. Voința s-a paralizat. Este o stare de liniște interioară perfectă însoțită de convingerea de a fi obținut eliberarea deplină. Astfel, dacă pentru hinduism, eliberarea sau salvarea constă în fuziunea dintre eu-l uman și divinitate, pentru budism nu există nici eu nici divinitate. Eliberarea sau salvarea constă în dispariția în nirvana, adică în neant.

c) *Evoluția budismului*

În prima fază a existenței sale, budismul era rezervat călugărilor din mănăstiri. Mântuirea, adică posibilitatea de a intra în nirvana, era monopolul lor și depindea de stricta observare a regulilor monahale.

După apariția creștinismului, s-a dezvoltat o formă populară de budism, mai puțin rigidă, accesibilă tuturor.

În ultima vreme s-a elaborat o formă și mai accesibilă: se poate ajunge în nirvana prin invocarea zeilor, prin recitarea unor formule magice și prin tehnica unor exerciții metapsihice.

Budiștii trebuie să observe zece porunci, printre care: să nu ucizi, să nu furi, să nu comiți fapte necurate, să nu spui minciuni, să nu consumi băuturi alcoolice. Călugării trebuie să observe în plus 227 de reguli.

d) *Rituri, ceremonii, sărbători*

Ziua de odihnă a budiștilor este sâmbăta, zi în care comemorează diferite evenimente din viața lui Buddha și în care se fac o-

ferte la pagode sau mănăstiri. În cursul anului, în calendarul budist sunt trei sărbători.

Anul nou, care cade în aprilie, e sărbătoarea apei. În această zi sunt oferite bătrânilor vase cu apă proaspătă. De asemenea, se aruncă apă asupra trecătorilor, ca simbol al purificării de rău.

Ziua lui Buddha este sărbătoarea cea mai importantă. Nu are dată fixă. În această zi sunt comemorate trei evenimente din viața lui Buddha: nașterea, iluminarea și moartea sau intrarea în Nirvana.

Postul Mare durează trei luni: iulie, august și septembrie. În această perioadă călugării nu au voie să călătorească sau să stea în afara mănăstirii. Laicilor le este interzisă căsătoria, jocurile și distracțiile de orice fel.

2.3. *CONFUCIANISMUL*

Confucianismul este o altă religie (dacă se poate numi religie) cu un mare număr de adepți: 300 de milioane, dintre care marea majoritate trăiesc în China.

Confucius este numele latinizat al lui K'Ung-fuțu.

Confucius, contemporan cu Buddha, s-a născut în anul 551 și a murit în anul 479 î.C. După ce s-a căsătorit la vârsta de 19 ani, a peregrinat de la o curte feudală la alta, îndemnându-i pe seniori să procedeze la reforme, pentru a opri decăderea dinastiei imperiale Chou.

Confucius a fost mai mult un îndrumător de viață decât un om al lui Dumnezeu, de aceea înțelepciunea sa e mai mult un îndreptar de înțelepciune practică decât o religie.

Având în vedere criza politică și morală prin care trecea China pe vremea sa, Confucius propune reîntoarcerea la valorile tradiționale și la cultul strămoșilor. Pentru a fi salvat, imperiul trebuie să aibă o conducere bună. Pentru a avea o conducere bună, trebuie consolidată familia. Împăratul, considerat a fi fiul cerului, e părin-

tele și învățătorul fiecărui chinez, capul politic și spiritual al națiunii, unicul preot în dialog cu cerul, investit să săvârșească cele mai importante rituri religioase.

Pentru ca cetățenii să poată trăi în armonie, Confucius le propune practicarea virtuților. Să se îmbunătățească pe ei înșiși stăpânindu-și propriile dorințe și patimi. Cine este sclavul desfrâului, al mâniei, al necumpătării și al oricărei pofte dezordonate nu poate fi om bun. E necesar să fie bun cu semenii potrivit maximei: să nu faci altora ceea ce nu vrei să ți se facă ție.

Tatăl să fie bun.

Fiul să aibă respect filial.

Fiul mai mare să dea dovadă de amabilitate.

Fiul mai mic să fie ascultător.

Bărbatul să fie drept.

Femeia să fie supusă.

Bătrânii să fie buni.

Tinerii să fie respectuoși.

Împăratul să fie binevoitor.

Supușii să fie fideli.

2.3.1. Cele zece porunci ale confucianismului

Până la constituția din 1912, confucianismul a fost religia de stat a Chinei. Având un caracter conservator și național, nu putea să devină o religie universală și, practic, nu a trecut de granițele Chinei.

Iată un mare topitor de metale.

Dacă metalul ar începe să sară în cuptor zicând:

„Vreau să devin o sabie”,

topitorul l-ar considera nesăbuit.

Dacă un embrion care se formează în sânul mamei ar zice:

„Trebuie să devin un om, trebuie să devin un om”,

Creatorul l-ar considera nesăbuit.

Când într-o bună zi ne vom convinge

că cerul și pământul sunt un mare cuptor,
unde vom putea merge ca să nu fie bine pentru noi?
Ieșim dintr-un somn senin când ne naștem,
ne trezim senini când murim (Tao Te-Ching).

2.4. TAOISMUL

Taoismul, cu circa 30 de milioane de adepți, este răspândit în China și, în număr mai redus, în Vietnam și Malaysia.

Întemeietorul este Lao-țu, contemporan și el cu Buddha (sec. VI-V î.C.).

În învățătura taoistă, Tao este cauza primă a tuturor lucrurilor. El este „înainte de a fi cerul și pământul”, cu el „a început cerul și pământul”, el este „mama tuturor lucrurilor”. În taoism există multe divinități și demoni. Cei mai mulți dintre zei sunt oameni divinizați.

Cultul taoist cunoaște multe rituri religioase și practici magice și șamanice. Templele nu sunt închinat unei anumite divinități, ci tuturor spiritelor. Vasul uriaș din mijlocul templului indică locul de adunare al tuturor divinităților. În fiecare templu există un „medium”, în general un copil, prin care credincioșii comunică cu divinitatea făcându-i cunoscute dorințele.

Morala taoistă își propune drept scop să-l conducă pe om la unirea cu Tao. Pentru a realiza această unire, propune cinci interdicții și zece sfaturi.

Interdicții:

1. uciderea ființelor vii;
2. alcoolismul;
3. ipocrizia;
4. furtul;
5. desfrâul.

Sfaturi:

1. să ascuți de părinți;

2. să slujești împăratului și învățătorului;
3. să respecti toate creaturile;
4. să suporti răul ce ți se face;
5. să rezolvi neînțelegerile și să înlături ura;
6. să-ți sacrifici propriile interese spre a-i ajuta pe săraci;
7. să eliberezi animalele capturate și să hrănești ființele vii;
8. să sapi fântâni, să plantezi copaci și să construiești punți;
9. să fii de folos semenilor;
10. să citești cărțile taoiste și să le onorezi prin ardere de tămâie.

2.5. ȘINTOISMUL

Șintoismul este profesat în Japonia și are circa 60 de milioane de adepti. Cuvântul „șintoism” derivă din *sin* (a zeilor) și *To* (cale). Înseamnă deci calea sau cultul zeilor. Șintoismul nu are nici întemeietor, nici cărți sfinte, nici adevăruri bine definite. El cuprinde vechi tradiții referitoare la cultul strămoșilor și al naturii. E destinat să asigure unitatea națională a Japoniei sub conducerea casei imperiale. După al doilea război mondial cultul împăratului a fost redimensionat.

Divinitățile venerat în șintoism se numesc *kami*, nume generic în care intră spiritele care favorizează producția, creșterea, fertilitatea, apoi spiritele împăraților, eroilor, ai protectorilor profesiilor și ai clanului, fenomenele naturale precum ploaia, vântul, focul etc.

Omul în esență e bun întrucât este fiul lui *kami* și inima lui bună este în fiecare om. Răul în schimb vine de la spiritele rele de care omul trebuie să se elibereze prin exorcisme, purificări și diferite rituri.

O atenție deosebită se acordă solidarității între om, natură și divinitate (*kami*). Este foarte practicat fetișismul.

Cultul este izvor de viață întrucât îl leagă pe om de strămoșii săi și de *kami*.

Riturile conțin în general patru elemente: purificarea, ofranda, rugăciunea și ospățul sacru. Participarea comunitară la sărbători exprimă unirea cu *kami*, cu ceilalți oameni și cu natura. Templele sunt închinat unuia sau mai multor *kami*.

Unul din obiectele de cult prezente în toate templele este oglinda, care simbolizează inima curată a divinității.

Contactul cu creștinismul și cunoașterea mai profundă a acestuia au dus la apariția multor curente în Japonia care contestă șintoismul.

Dumnezeu, obârșia sufletului, care dă viață tuturor făpturilor, să ne aducă noroc. Noi nu trăim prin puterea noastră, ci prin viața lui Dumnezeu care trăiește în univers. Faptele noastre nu noi le săvârșim, ci puterea cea mare a lui Dumnezeu care trăiește în univers. Marele Dumnezeu din *Seicho-no je*, Casa vieții, a Înțelepciunii și a Abundenței infinite, care s-a descoperit spre a ne face cunoscută Calea lui Dumnezeu (*Șinto*) în univers, să ne ocrotească (*Rugăciune shintoistă*).

2.6. ISLAMISMUL

Mahomed (570-632 d.C.) s-a născut și a murit la Mecca, în Arabia, unde se păstra amintirea vechiului zeu El, cunoscut la toate popoarele semite. Cu acest nume îl amintește uneori și Biblia pe Dumnezeu, înainte ca el să-i dezvăluie lui Moise numele propriu: *El Șadai* (Dumnezeu cel atotputernic), *El Betel* (Dumnezeul din Betel). Însă arabii pe vremea lui Mahomed practicau o religie politeistă, de tip animist, venerând în special anumite pietre, cum era „Piatra neagră” de la Mecca, probabil de origine meteorică.

Iudaismul și creștinismul au influențat mult religia islamică. În Arabia existau comunități evreiești și secte creștine. Aceste secte creștine își întemeiau credința pe Evangheliile apocrife și alte cărți

considerate de ei inspirate, dar pe care Biserica nu le-a admis niciodată în canonul cărților Sfintei Scripturi, întrucât cuprindeau descrieri fanteziste și numeroase erezii. Mahomed, călătorind mult, întrucât era caravanier de profesie, a cunoscut bine iudaismul și creștinismul. De aceea în Coran sunt incluși patriarhii Vechiului Testament, personaje din Noul Testament, precum Isus și Maria, dar cu erori referitoare la Isus și învățătura sa preluate de la creștinii sectari. Din cărțile apocrife ale acestor secte, Coranul a preluat, de pildă, minunea săvârșită de copilul Isus când a dat viață unei păsări făcute din lut sau afirmația că în creștinism Sfânta Treime este formată din Dumnezeu, Isus și Maria.

La vârsta de 40 de ani, Mahomed s-a convertit de la politeismul animist la monoteism, proclamând că singurul Dumnezeu este străvechiul El căruia i-a dat numele de Allah. În momentele unei crize religioase s-a convins că a primit de la Arhanghelul Gabriel misiunea profetică de a predica unicitatea lui Dumnezeu, judecata care nu va întârzia și obligația de a trăi în așteptarea acestei judecăți.

În numele lui Allah cel milos și îndurător! Strigă în numele stăpânului tău care a creat omul dintr-un cheag de sânge! Strigă! Căci stăpânul tău este cel nespus de darnic! Cel care a învățat cum să fie folosit condeiul, l-a învățat pe om ceea ce nu știa! (*Coran*, 95,1-5).

Într-o grotă de pe muntele Hira i-a fost revelat în mai multe ședințe, verset cu verset, Coranul (Recitare cântată). Revelația se făcea în „stările de har” care îi luau în stăpânire mințile și voința și care erau însoțite de manifestări corporale inconștiente: tremur, spasme, gemete, strigăte răgușite. Ceea ce rostea în stările de transă, ucenicii notau imediat pe ce aveau la îndemână: frunze, vase, oase sau piei de animale. Ulterior, secretarii lui Mahomed de la Medina au transcris toate revelațiile. Coranul care a rezultat cuprinde 114 capitole numite „sure” cu 6236 de versete. După o

serie de lupte armate, Mahomed a intrat triumfător în Mecca, a proclamat că sanctuarul care adăpostea „piatra neagră” (Ka'aba) a fost fondat de patriarhul Abraham, a izgonit din el cei 360 de idoli și a hotărât ca adepții noii religii să nu se mai îndrepte spre Ierusalim, ci spre Mecca în timp ce se roagă. Învățătura fundamentală a noii religii este formulată astfel: „Nu este un alt Dumnezeu afară de Allah, iar Mahomed este profetul său”.

Allah are 99 de însușiri sau „nume” pe care credinciosul le pomenește în rugăciune trecând printre degete un rozariu de 99 de boabe. Cel de-al o sutălea nume e numele cel mai sfânt, dar e ținut ascuns și Allah îl descoperă personal numai cui voiește el.

Allah! Nu este alt Dumnezeu în afară de cel viu, care are viața de la el însuși; nu-l prinde nicicând nici toropeala, nici somnul, lui îi aparține tot ce este în cer și tot ce este pe pământ. Cine ar putea să i se roage fără a-i cere îngăduința? El cunoaște ce este înaintea lor și ce este în urma lor pe când ei nu-i îmbrățișează științe fără învoirea lui! Tronul lui se întinde peste cer și peste pământ și nimeni nu veghează ca să-l păzească: el este cel înalt, cel puternic (*Coran*, 2, 255).

Cu Mahomed revelația s-a terminat; el încheie seria profețiilor. Judecata, învierea, infernul și paradisul sunt adevăruri de credință islamice identice cu cele creștine sau, mai exact, preluate din creștinism.

Din iudaism islamismul a menținut printre altele legea talionului și poligamia. Numărul femeilor este limitat la patru. În schimb, concubinajul cu sclavele (sclavia este permisă) nu cunoaște restricții.

Coranul proclamă războiul sfânt împotriva necredincioșilor, adică a creștinilor.

Coranul nu vorbește de minuni: singura minune este aceea că Allah l-a trimis oamenilor ca profet pe Mahomed.

Morala islamică le poruncește oamenilor să facă tot ce este bun și să evite tot ce este rău. O mare importanță se acordă ajutorării semenilor.

Pietatea nu constă în a-ți întoarce fața spre Răsărit sau spre apus; adevărata pietate o are cel care crede în Allah, în ziua de pe urmă, în îngeri, în Carte [Coranul], în profeți și dă din averile sale, din iubire față de Allah, rudelor, orfanilor, săracilor, călătorilor, cerșetorilor și pentru a-i răscumpăra pe captivi; cel care face rugăciunea și dă zeciuiala, cel care respectă promisiunile pe care le-a făcut, cel care este răbdător în dureri, adversități și în ziua de strâmtorare (*Coran*, 2, 177).

Imamul este cel care oficiază cultul la moschee. Din înălțimea minaretului, de cinci ori pe zi, muezinul îi invită pe credincioși la rugăciune. La orele prescrise, musulmanii, oriunde s-ar afla, se așază, fără jenă, în genunchi și își fac rugăciunile.

Allah e mare! (de patru ori).
 Nu este un alt dumnezeu afară de Allah.
 Allah e mare, laudă să i se aducă lui Allah.
 Allah e mare în nemărginirea sa.
 Preamărit să fie Allah.
 Mărirea lui la răsăritul și la apusul soarelui.
 Nu este alt dumnezeu afară de Allah.
 Numai lui să-i slujim,
 purificând închinarea ce i-o aducem.
 În pofida urii necredincioșilor,
 nu este alt dumnezeu afară de Allah.
 Cuvântul lui e adevăr:
 el dă biruință slujitorului său,
 dă preamărire armatei sale,
 îl pune pe fugă pe schismatic.
 Nu este alt dumnezeu afară de Allah (*Invitație la rugăciune*).

Numărul musulmanilor depășește astăzi în lume cifra de 800 de milioane.

Musulmanii sunt împărțiți în două categorii: suniții și șiiții.

Suniții acceptă la conducere califi numai membri din tribul Quaris, căruia îi aparținea Mahomed.

Șiiții nu recunosc descendenți decât descendenți ai familiei lui Ali, vărul și ginerele lui Mahomed. Ali a fost al patrulea calif al islamului.

Mistica a avut un rol important în istoria religiei islamice. Mistica se numește sufism, iar misticii sufi. Caracteristica sufismului este tristețea, viziunea pesimistă cu privire la lume și la viața trupească.

Când, după ceasul meu din urmă,
 vei vedea trecând trupul meu,
 să nu crezi că inima mea
 e legată încă de acest pământ.
 Suferi pentru mine?
 Nu striga: „Nenorocire!”
 Singura nenorocire este aceea
 de a cădea în cursele celui rău.
 Când plângi deasupra sicriului meu
 nu spune: „Ne-a părăsit!”
 căci chiar în ceasul acela
 eu voi fi la întâlnire și la unire.
 Când mă vei duce la groapă
 nu spune: „S-a terminat!”
 Mormântul este
 pentru cel care iubește
 poarta care
 se deschide spre grădină.
 Tu privești soarele care apune.
 Gândește-te
 că atunci soarele tocmai răsare.

Stelele știu să apună
 fără durere și suferință.
 Tu privește atunci crepusculul.
 Aurora e în flăcări.
 Cavoul
 pe care tu îl consideri o mică celulă
 este mântuirea sufletului.
 Este în pământ un bob ascuns
 care să nu încolțească?
 Omul este
 sămânța așezată în brazdă.
 De ce te îndoiești?
 Găleata care coboară în fântână
 iese afară plină.
 Iosif în fântână
 este spiritul: poți să te plângi?
 Ține-ți buzele închise
 în această lume,
 deschide-le în cealaltă.
 Strigătul tău,
 dincolo de spațiu,
 va fi strigăt de bucurie (*Text mistic islamic*).

3. CREȘTINISMUL

3.1. Contextul în care s-a născut creștinismul

3.1.1. Contextul istoric

Isus Cristos s-a născut într-un context istoric cultural, politic și religios precis. Nu ne referim aici la cadrul restrâns al Palestinei, ci la cadrul mai larg al imperiului Roman în care era înglobată Palestina când a apărut creștinismul.

Pe vremea lui Isus, Roma stăpânea practic toate teritoriile din jurul Mării Mediterane pe care romanii o numeau „mare nostrum”

(marea noastră): Spania, Grecia, Egiptul etc. Ne referim în continuare la contextul cultural și religios în care s-a născut creștinismul.

3.1.2. Contextul cultural

Contextul în care s-a născut și s-a dezvoltat inițial creștinismul a fost dominat de cultura greco-elenistă. Elenismul cuprinde perioada istorică ce începe cu moartea lui Alexandru Macedon (323 î.C.) și se termină cu închiderea Academiei din Atena de către împăratul Iustinian (529 d.C.).

O dată cu întemeierea imperiului lui Alexandru Macedon, care în afara Greciei cuprindea și alte țări ca: Siria, Palestina și Egiptul, fostele cetăți – state grecești și-au pierdut independența. În provincii apar noi orașe ca Antiohia în Siria, Alexandria în Egipt, Decapole, Ptolemaida, Cezareea, Gaza în Palestina. Cultura elenistă se impune în tot imperiul. Într-o anumită măsură pătrunde și în Palestina. Către anul 170 î.C. printre altele la Ierusalim se întemeiază un „gimnaziu” (stadion sportiv) așa cum exista în toate orașele eleniste. Aceste infiltrații eleniste au provocat revolta fraților Macabei (Macabeu înseamnă ciocan) împotriva dominației eleniste.

În anul 146 î.C. Roma cucerește Grecia și apoi, treptat-treptat, toate provinciile fostului imperiu al lui Alexandru Macedon. Dar dacă sub aspect politico-militar Roma a cucerit Grecia, sub aspect cultural Grecia a cucerit Roma. Literatura, arta, filozofia greacă s-au impus pretutindeni, inclusiv la Roma. De asemenea, pretutindeni, inclusiv la Roma, păturile culte au adoptat limba greacă. Romanii bogați își trimiteau copiii să studieze la școlile filozofice din Grecia sau aduceau în familie ca preceptorii sclavi de origine greacă. Și Palestina s-a contaminat, după ocuparea de către romani, de cultura elenistă. Avem mărturii în cărțile Noului Testament. Astfel evanghelistul Luca este un scriitor de cultură

elenistă. Apostolul Pavel este un evreu elenist, născut la Tars unde funcționa o faimoasă universitate elenistă. *Faptele Apostolilor* și *Apocalipsul* vorbesc despre eleniști.

Curentele filozofice care domină perioada elenistă sunt:

– *neo-pitagorismul* și *neo-platonismul* care presupun purificarea sufletească prin exerciții ascetice;

– *scepticismul* care susține neputința minții de a cunoaște adevărul;

– *epicureismul* pentru care singura filozofie este aceea de a smulge vieții toate plăcerile posibile;

– *stoicismul* reprezentat în special de Seneca (roman) și Epictet (grec) care consideră universul ca un singur trup iar pe oameni ca tot atâtea membre ale aceluiași trup; de aceea se impune dragostea mai ales față de cei umili și suferinzi;

– *filozofia mozaică* este elaborată de Filon, un evreu din colonia evreiască din Alexandria. Filon o atribuia lui Moise și este o sinteză între religia iudaică și filozofia greacă. Potrivit acestei filozofii, lumea a fost creată prin intermediul „logosului”. Omul are trei componente: trupul, sufletul și spiritul nemuritor sădit de Dumnezeu;

– *gnoza* sau gnosticismul merită o atenție deosebită. Acest curent susține că cunoașterea, singura care duce la mântuire, e rezervată unei mici elite de inițiați. În gnoză intră elemente religioase și filozofice eleniste, precum și elemente de ermetism. Ermetismul își trage numele de la Hermes Trismegistul, personaj mitic posedând însușirile zeului grec Hermes (Mercur la romani) și ale zeului egiptean Thoth, scribul zeilor și deținătorul înțelepciunii divine secrete.

În gnosticism fundamentală este învățătura „eonilor”. Prin acest cuvânt se înțelege Dumnezeu și alte ființe veșnice, intermediare între Dumnezeu și lumea creată. Din Dumnezeu, eonul infinit, provin prin „emanare” diferiți eoni inferiori, iar prin „degenerare”

lumea materială. Sufletul omului are în el o scânteie de lumină. Dar fiindcă este întemnițat în trup, trebuie să se elibereze de trup.

După cum remarcăm deja în Noul Testament, chiar de la început gnosticismul a încercat să se infiltreze în creștinism. Unele grupări creștine, pe care Biserica le-a respins ca eretice, susțineau că Isus, Mântuitorul, este un Eon trimis de Dumnezeu. Dar cum materia și trupul erau nevrednice de el, întruparea și moartea lui au fost doar aparente sau simple simboluri. Ucenicii lui Isus se pot mântui eliberându-se treptat de tot ce aparține materiei și vieții corporale.

3.1.3. Contextul religios

Religia publică și cea privată. Caracteristica principală a perioadei în care a apărut creștinismul în imperiul roman a fost sincretismul religios. În Panteon, adică în sanctuarul tuturor zeilor din Roma, se aflau statuile tuturor divinităților din imperiu. Astfel se consolida unitatea provinciilor în jurul Romei.

Lipseau din Panteonul roman divinitățile egiptene, deoarece, mai întâi contactele cu grecii apoi ocupația greco-elenistă, au dus glorioasa religie a Egiptului la decădere totală.

Va veni un timp în care se va constata că Egiptenii în zadar i-au onorat pe zeii lor, în pietatea inimii lor, cu un cult plin de zel: toată adorația lor sfântă se va prăbuși ca fiind inutilă, se va dovedi complet sterilă. Zeii vor părăsi pământul spre a se reîntoarce în cer; vor abandona Egiptul. Acest ținut, odinioară lăcaș al sfintelor slujbe, în prezent lipsit de divinitățile sale, nu va putea să se bucure de prezența lor. Străinii vor umplea țara, acest pământ, și nu numai că nu va mai fi nici un respect pentru rânduielile prescrise, dar, ceea ce este mai grav, se va interzice prin legi ce vor fi luate, fiind prevăzute pedepse, orice practică religioasă, orice act de pietate sau de cult față de zei. Atunci acest pământ atât de sfânt, patria sanctualelor și a templelor, va fi complet acoperit de morminte și cadavre. O, Egipt!

O, Egipt! Nu vor rămâne din cultele tale decât povești, iar fiii tăi după aceea nici măcar nu vor crede; nimic nu va reuși să mai supraviețuiască, în afară de cuvintele săpate pe pietre care povestesc faptele tale de pietate (*Profeția unui scriitor egiptean*).

În Panteonul roman erau adăpostite:

– divinitățile de origine italică reunite în jurul triadei: Jupiter, Marte și Cvirin. Divinitățile de origine etruscă reunite în jurul triadei: Jupiter, Junona și Minerva. Divinitățile grecești care, fiind adoptate de romani, au primit nume latine: Zeus (Jupiter), Hera (Junona), Atena (Minerva), Afrodita (Venus) etc.

– divinități aparținând cultelor misterice de origine orientală: Mitra, Esculap, Isis, Osiris, Cibela, Baal etc. Asupra cultelor misterice vom reveni mai jos.

Pe lângă religia oficială ale cărei rituri se celebrau la temple și la ceremoniile publice, exista o religie privată sau casnică. Divinitățile care primeau cult în familie erau la romani Larii și Penații, considerați a fi protectorii căminului, și Manii, adică sufletele morților familiei. Tatăl (*pater familias*) era cel care oficia cultul adus divinităților familiei.

Religiile misterice. În perioada apariției creștinismului au exercitat o mare fascinație și o largă răspândire în tot imperiul roman, în special prin intermediul legiunilor romane prezente pe tot cuprinsul imperiului, religiile misterice. Aceste religii se numesc misterice deoarece au la bază misterul, adică secretul care nu poate fi descoperit decât inițiaților. Religiile misterice promiteau omului eliberarea totală de frica morții.

Elementele comune tuturor religiilor misterice sunt:

– un mit originar și secret legat de o divinitate care a murit și a revenit la viață. Astfel avem misterele eleusine (din Eleusi, Grecia), legate de cultul Demetrei (zeița pământului) și a fiicei sale

Persefona, misterele lui Attis (în Frigia), ale divinităților egiptene Isis și Osiris etc.;

– rituri de inițiere complicate și progresive, uneori sângeroase;

– Moartea și învierea inițiatului prin intermediul riturilor, în raport cu ciclurile agricole. Inițiatul împărtășește astfel soarta divinității.

O răspândire deosebită au cunoscut orfismul și cultul lui Mithra.

Întemeierea orfismului este atribuită preotului mitic Orfeu, care ar fi trăit în Tracia. Potrivit mitului orfic, zeul Dionisiu a fost sfâșiat și mâncat de titani. Zeus i-a pedepsit pe titani, arzându-i. Din cenușa titanilor s-a născut neamul omenesc. De aceea natura umană conține două elemente: unul rău, titanice, altul divin, dionisiac. Ca atare, omul trebuie să se elibereze de elementul titanice prin exerciții ascetice: dietă vegetariană, disciplină spirituală, ca să rămână în el ceea ce este divin și nemuritor.

Cealaltă religie misterică, foarte puternică, era legată de cultul lui Mithra. Mithra (soarele) era zeul oriental al luminii, aliatul Binelui în lupta împotriva Răului. Mitul spune că Mithra a ucis taurul cosmic, simbolul vieții, spre a-l salva de Spiritul Răului. Această sacrificare a zeului dă nemurire credincioșilor.

Inițierea se făcea în șapte faze, legate de cele șapte planete. Cultul acestor mistere se practica în sanctuare sau în grote. Centrul cultului îl constituia un ospăț sacru la care, în locul taurului, erau sacrificate alte animale mai mici, se mânca pâine și se bea vin sau apă. Asemănarea exterioară a ritului lui Mithra cu celebrarea Euharistiei creștine a fost un motiv de preocupare pentru Părinții Bisericii. Cultul lui Mithra a fost un concurent puternic al creștinismului în perioada inițială de răspândire a acestuia.

După ce Biserica a dobândit libertatea (313 d.C.), împăratul Iulian, numit Apostatul, încercând să reabiliteze cultele păgâne, a favorizat în special religia lui Mithra.

Superstițiile și magia. Ca în toate timpurile și la toate popoarele, și în imperiul roman erau în floare superstițiile și magia.

Superstiția este o atitudine mintală care descoperă o legătură și o influență reciprocă între lumea naturală și cea supranaturală. Superstiția naște magia, adică încercarea de a controla și manipula supranaturalul.

Astfel la romani era un semn rău să te împiedici de pragul casei, să auzi cârâitul ciorilor, să întâlnești în cale un câine negru.

Era considerat un semn rău să oferi flori bolnavilor, căci flori se duc numai la morți.

Romanii aruncau monede în fântâni și izvoare de apă pentru ca nimfele protectoare să le aducă noroc.

Fierul este simbolul natural al puterii. Romanii considerau că dacă ating obiecte de fier, sunt la adăpost de nenorociri. O importanță deosebită acordau cuielor de fier. De aceea băteau cuie în pereții templelor, spre a fi feriți de rele.

Considerau că anumite zile sunt favorabile și altele nefavorabile (*fas* și *nefas*). În zilele nefavorabile nu munceau și aduceau jertfe pentru îndepărtarea nenorocirilor.

Aducătoare de nenorocire erau considerate și anumite numere, de pildă numărul treisprezece.

Prezicerea viitorului se făcea pe multe căi precum zborul păsărilor, examinarea măruntaielor animalelor, interpretarea viselor.

Trebuie să-ți dai seama dacă tu ești obișnuit să visezi lucruri care se vor întâmpla sau contrariul lor. Gândindu-mă la un vis al meu, mi se pare că acesta de care te temi tu prevestește o ieșire fericită. Îmi fusese dat să apăr cauza lui Iulius Pastor și, pe când dormeam, mi-a apărut soacra care, căzând la genunchii mei, mă implora să nu pledez pentru acea cauză. Eu eram încă tânăr, cauza urma să fie dezbătută în fața celor patru secțiuni reunite și avea ca adversari cetățeni extrem de puternici și prieteni ai împăratului; fiecare din aceste motive putea să mă descurajeze după un vis atât de trist. Cu toate

acestea am apărut cauza...având în minte maxima că omul de valoare nu ține cont de prevestiri când e vorba să lupte pentru patrie. Căci cuvântul dat clientului pentru mine ține loc de patrie și, dacă ar fi fost cazul, de un lucru încă mai de preț. Totul a mers bine și acel proces mi-a câștigat favoarea publicului. Mi-a deschis poarta celebrității. Vezi, așadar, că tu, urmând acest exemplu, nu trebuie să interpretezi favorabil visul tău. Dacă totuși consideri mai înțelept să urmezi foarte înțeleptul proverb: „în îndoială nu lua nici o hotărâre”, scrie-mi (Pliniu cel Tânăr, *Scrisori*, 1, 18).

Foarte cunoscută era atât la greci cât și la romani consultarea oracolului. Zeii dădeau răspunsuri la întrebările oamenilor prin intermediul preoteselor.

La romani cel mai cunoscut oracol era cel de la Cuma, iar la greci cel de la Delfi. Preoteasă la Cuma era Sibilla, iar la Delfi Pitia.

Astrologia juca un rol important în viața romanilor. Influența astrilor era determinantă. Astfel niciodată ei nu tăiau lâna oilor sau părul capului sau strugurii când era lună plină sau lună în creștere, ci numai când luna era în descreștere.

3.2. *Cristos, personaj istoric*

3.2.1. Un personaj important prevestit înainte de naștere

Deși a trăit cu douăzeci de veacuri în urmă, figura lui Cristos continuă să-i pasioneze pe oameni; este o problemă extrem de actuală.

Un sondaj al opiniei publice făcut cu câțiva ani în urmă relevă că din 100 de oameni 64 îl consideră pe Isus *personajul cel mai important al istoriei*. Pe locul doi și trei, la mare distanță de Isus, vin Garibaldi și, respectiv, Martin Luther King. Pe locul al patrulea vine Gandhi.

La Biblioteca Națională din Paris, care este oglinda culturii europene, fișa cu cele mai multe titluri de cărți o are cuvântul *Dumnezeu*. Pe locul al doilea vine cuvântul *Isus*. În secolul al XIX-lea, lui Isus i-au fost dedicate circa 62 000 de cărți. Bilanțul făcut la sfârșitul secolului al XX-lea dă la iveală un număr incomparabil mai mare.

Un lucru care poate fi observat clar în creștinism este faptul că el este așezat pe temelii istorice solide. Spre deosebire de ceilalți întemeietori de religii din antichitate sau mai recente, întemeietorul creștinismului este puternic ancorat în istorie.

Buddha, Confucius, Lao-Țe, Mahomed și toți ceilalți întemeietori de religii sunt persoane care apar în istorie neanunțate, fără o tradiție religioasă precedentă. În schimb, Isus-Mesia a fost prevestit nu de un singur profet, ci de o serie întreagă de profeți pe parcursul a circa două mii de ani. E o situație absolut unică și contrară legilor cărora se supun fenomenele istorice. În cărțile Vechiului Testament, comune creștinilor și evreilor, pasajele mesianice, adică profețiile referitoare la Cristos, depășesc numărul de trei sute.

În anul 1945 Italo Zoli, rabinul șef al comunității evreiești din Roma, mare erudit în ale Scripturii, s-a convertit la creștinism. După convertire, cântărind bine lucrurile, ex-rabinul scria:

Vechiul Testament mi se pare în întregime o dumnezeiască telegramă cifrată trimisă oamenilor. El este de neînțeles pentru cine ar voi să-l citească fără cheie. Or, cheia este Cristos, la lumina căruia capătă înțeles acel fior mesianic ce străbate toate cărțile Vechii Alianțe.

3.2.2. Mărturii istorice

Cât privește existența istorică a lui Cristos, trebuie spus din capul locului că despre puține personaje ale antichității avem informații atât de numeroase cum avem despre Isus Cristos.

Documentele care atestă existența și activitatea lui sunt de o valoare excepțională.

Mărturiile istorice cu privire la Cristos le putem împărți în două categorii: mărturii necreștine și mărturii creștine.

a) Mărturii necreștine

La rândul lor, mărturiile necreștine le putem împărți în mărturii iudaice și mărturii păgâne.

Iudaismul oficial nu a negat niciodată existența istorică a lui Isus Cristos, ci i-a negat lui Isus calitatea de Mesia.

Talmudul, cartea cea mai sfântă a iudaismului după Biblie, ne vorbește despre persoana și activitatea lui Isus, chiar dacă acestea sunt în mod intenționat deformat și ridiculizate. S-au inventat o mulțime de legende insultătoare și obscene pe seama lui Isus și a Mamei sale.

În linii mari, Isus este astfel reprezentat de Talmud: Isus Nasri (Nazarineanul) s-a născut dintr-o dărăcitoare cu numele de Maria. Bărbatul acesteia se numea Papos, fiul lui Iuda. Dar Isus s-a născut din adulter; tatăl său adevărat era un oarecare Pantera. Mergând în Egipt, Isus a studiat acolo magia, avându-l ca profesor pe un oarecare Iosua, fiul lui Perahia. Ajungând în conflict cu profesorul, Isus s-a întors în patrie unde a practicat magia, înșelând poporul. Pentru acest motiv a fost judecat și condamnat la moarte. Mai înainte de a fi executat, timp de patruzeci de zile, un crainic a invitat lumea să vină și să aducă o justificare în favoarea condamnatului. Cum nu s-a prezentat nimeni, a fost bătut cu pietre, după care a fost răstignit la Lida, în ajunul Paștelui. În prezent el se află în gheenă, într-o mocirlă cu apă clocotită.

Avem apoi din partea iudaismului mărturia celui mai mare istoric al evreilor: Iosif Flavius. Acesta s-a născut în anul 37 d.C. –

deci a fost aproape contemporan cu Cristos. A fost preot la templu, iar când a izbucnit revolta din anul 66 a luat comanda armatelor evreiești din Galileea. A comandat 100 de mii de soldați. Dar dezertează și se predă comandantului Vespasian, viitorul împărat roman. După înăbușirea revoltei din anul 70, merge la Roma și se angajează ca istoric plătit al curții regale. După moarte i s-a ridicat un monument la Roma.

În cartea sa *Antichități iudaice* găsim acest text:

În acel timp a trăit un înțelept cu numele Isus. Purtarea sa era bună și era stimat pentru virtutea sa. Mulți au fost printre evrei și alte neamuri cei care au devenit ucenicii lui. Pilat l-a condamnat să fie răstignit și să moară. Dar cei care deveniseră ucenicii lui nu au încetat să-i urmeze învățătura. Ei au povestit că le-a apărut după trei zile de la răstignire și că era viu. Poate era Mesia, cel despre care profeții au povestit atâtea lucruri minunate (Iosif Flavius, *Antichități iudaice*, 18, 63-64).

Acesta este celebrul *testimonium flavianum* (mărturia lui Flavius).

În continuare, voi aminti câteva mărturii provenind de la istorici necreștini păgâni.

În anul 73 – după trei ani de la distrugerea Ierusalimului și a templului – un oarecare Mara, istoric sirian, îi trimite fiului său, Serapion, care studia la Edessa, o scrisoare în care îi amintește printre altele că evreii l-au condamnat pe *regele lor înțelept* care încercase să le dea legi noi. De aceea, ca pedeapsă – scrie autorul scrisorii – Israelului i s-a luat regatul, o mare parte a populației a fost masacrată, iar cei care au rămas în viață au fost împrăștiați în lumea întregă. „Ce le-a folosit atenienilor că l-au condamnat la moarte pe Socrate, se întreabă autorul, samienilor că l-au ars pe Pitagora, evreilor că l-au torturat pe înțeleptul lor rege? Pe bună dreptate, Dumnezeu i-a răzbunat pe cei trei înțelepți”.

Cornelius Tacitus (cca 56-120 d.C.), cel mai mare istoric latin, a dedicat lui Cristos o pagină din *Annales*, cea mai importantă lucrare a sa. El descrie incendiul provocat intenționat în anul 64 de împăratul nebun Nero, care a mistuit aproape întreaga Romă. Scrie Tacitus:

Nero a căutat niște vinovați cărora le-a dat niște pedepse crunte. Pe aceștia norodul îi numea creștini... Cristos, de la care își luaseră numele, fusese osândit pe vremea împăratului Tiberiu de către procuratorul Ponțiu Pilat.

Ca un istoric autentic ce era, Tacitus și-a luat informațiile cu privire la Cristos direct de la arhivele Senatului Roman care încă existau pe vremea lui. Palestina era provincie romană, iar în arhivele Romei se păstrau registrele cu data nașterii și a morții tuturor supușilor imperiului.

Suetonius, un alt mare istoric roman (cca. 70-140 d.C.), care a făcut parte din cele mai înalte cercuri ale curții imperiale și care a avut și el acces la arhivele imperiului, vorbește de două ori despre Cristos: o dată în *Viața lui Nero* (18,2), descriind și faptul descris de Tacitus, și a doua oară în *Viața lui Claudius* (25,4) vorbind despre expulzarea creștinilor din Roma în anii 51-52 de către împăratul a cărui viață a descris-o.

Ar merita să fie menționat și istoricul Plinius cel Tânăr care fiind proconsul în Bitinia (Asia Mică) îi scrie în 110 o epistolă împăratului Traian la Roma în care spune printre altele că „ei [creștinii] se întrunesc înainte de răsăritul soarelui, iau masa împreună, cântă un imn lui Cristos ca unui dumnezeu și fac jurământ să nu fure, să nu mintă și să nu săvârșească adulter”.

b) *Mărturii creștine*

Mărturiile creștine ale istoricității lui Cristos sunt și ele de două feluri.

Sunt mai întâi cărțile creștine compuse în primele secole, dar care nu fac parte din Sfânta Scriptură a Noului Testament. Sunt așa numitele cărți apocrife precum *Evanghelia după evrei*, *Evanghelia ebioniților*, *Evanghelia egiptenilor*, *Protoevanghelia lui Iacob* etc. Cărțile apocrife s-au scris fie din dorința de a propaga erezii, punând pe buzele lui Isus cuvinte și învățături pe care Isus nu le-a rostit și pe care nu le găsim în Evangheliile, fie din dorința de a satisface curiozitatea cititorilor cu privire la viața lui Isus, relatând tot felul de legende și de minuni imaginare și puerile.

Dar mărturiile cele mai prețioase sunt Evangheliile și celelalte cărți ale Noului Testament scrise între anii 50-70; ceva mai târziu, către anul 100, *Evanghelia sfântului Ioan*. Exactitatea celor scrise în Evangheliile este confirmată de descoperirile arheologice recente. Să amintim doar placa comemorativă de la Cezareea Maritimă descoperită în 1961 pe care este scris numele lui Ponțiu Pilat. El însuși, Pilat, a scris-o cu ocazia inaugurării la Cezareea a unui templu dedicat împăratului de la Roma.

3.2.3. Existența lui Isus Cristos contestată

Până către sfârșitul secolului al XVIII-lea nimănui nu i-a venit în minte să pună la îndoială existența istorică a lui Cristos. În primele veacuri existau arhivele imperiale la Roma și oricine putea să verifice cele afirmate de evangheliști. În secolul al II-lea, sfântul Iustin și Tertulian îi provocau pe păgâni să consulte documentele existente în arhivele Senatului. Vorbind în prima sa *Apologie* (cap. XXXIV) despre nașterea lui Isus la Betleem, sfântul Iustin le spunea păgânilor că se pot convinge „din listele făcute de Quirinius care a fost primul guvernator în Iudeea”, Quirinius a

făcut recensământul în Palestina când s-a născut Isus Cristos. Vorbind apoi împăraților romani despre patima și moartea lui Cristos, le spunea: „Ceea ce i s-a întâmplat (lui Cristos) puteți să aflați din actele lui Ponțiu Pilat”.

Inchiziția a ars pe rug eretici, adică oameni care au interpretat greșit învățătura lui Cristos, dar nimeni nu a fost ars pe rug fiindcă ar fi negat existența istorică a lui Cristos.

În secolul al XVIII-lea apare iluminismul raționalist a cărui prejudecată fundamentală este eliminarea supranaturalului. Supranaturalul, miraculosul este declarat imposibil, fără drept de apel, prin decret filozofic. Ca atare, raționaliștii, liber-cugetătorii, în frunte cu Voltaire, au procedat la eliminarea supranaturalului din Evangheliile și la explicarea raționalistă, naturală, a minunilor lui Isus. Raționaliștii nu neagă existența istorică a lui Isus Cristos. Ei admit că la originea credinței creștine este un om care a trăit cu adevărat; un om excepțional, fascinant, înzestrat cu calități ieșite din comun, un predicator ambulant cum erau atâția alții în acele vremuri în Palestina, care treptat a fost divinizat de ucenicii săi care i-au atribuit minuni și învierea din morți.

E adevărat că în jurul marilor personalități se nasc mituri și legende. De pildă, cu imaginația lor, ucenicii lui Buddha l-au divinizat pe maestrul lor, au transformat un ateu în dumnezeu. Iată cum este descrisă nașterea lui: Gautama Buddha este reîncarnarea unui Buddha anterior care, pentru viața virtuoză pe care o duse pe pământ, se afla în al patrulea cer. Zeii l-au rugat să vină din nou pe pământ spre a mântui toate ființele. Alegându-și în acest scop de mamă pe regina din Capilavastu, el s-a coborât asupra ei sub forma unui elefant alb și a pătruns în pântecul ei ca o rază de lumină în cinci culori. Semne minunate în cer și pe pământ au anunțat nașterea sa care a avut loc după zece luni într-un crâng, la depărtare de câteva ceasuri de Capilavastu. El a ieșit de sub mâna dreaptă a mamei sale, iar Indra și Brahma au împlinit rolul de

moașă. Pe corpul său se aflau cele 32 de semne ale frumuseții și îndată după naștere a spus el însuși cu glas tare că este mântuitorul lumii. Zeii s-au bucurat în ceruri pentru nașterea lui mai mult decât dacă ar fi câștigat o biruință strălucită asupra demonilor. Copil fiind, Buddha întrecea, prin spiritul de care dădea dovadă și prin agilitatea mișcărilor sale, pe toți cei 20 000 de băieți și 20 000 de fete care îi fuseseră dați drept camarazi de joacă. Învățătorul său era atât de uimit de înțelepciunea și de deșteptăciunea sa încât nu s-a sfiit să-l declare cel mai mare zeu. Când a fost dus odată în templu, zeii s-au strâns în jurul lui. Mă opresc aici.

Divinizarea unui om este posibilă la indienii politeiști, dar nu la evreii monoteiști, pentru care a face dintr-un om un dumnezeu era suprema blasfemie care se pedepsea cu moartea. Evreii preferau să se lase uciși cu pietre decât să declare că împăratul Romei e un dumnezeu.

Au preferat martiriul colectiv, distrugerea templului, a capitalei, a țării, decât să accepte simpla imagine a împăratului-dumnezeu pictată pe steagurile soldaților romani la Ierusalim. Acesta a fost motivul revoltei din 66-70 care s-a soldat cu masacrarea unui milion de evrei. Să nu uităm că prima comunitate creștină provenea exclusiv din evrei. În continuare, în primele trei secole, sute de mii de creștini au fost torturați și martirizați pentru că au refuzat să-i recunoască de zei pe împărații Romei. Cum ar fi putut ei să-l divinizeze pe un om, și încă pe fiul unui dulgher, pe Isus?

Raționalismul s-a prăbușit dovedindu-se anti-istoric și anti-științific, dar a dat naștere în secolul al XX-lea unei ideologii și mai funeste: mitologismului, avându-l ca reprezentant mai de seamă pe teologul protestant Rudolf Bultmann. Pentru școala mitologică, procesul este inversat față de cel prezentat de raționaliști. La originea creștinismului, spune Bultmann, nu a fost un om din sânge și carne, ci un mit, nu o persoană, ci o idee. Nu a existat un om cu

numele de Isus, ci o legendă, un mit foarte vechi, anterior creștinismului; mitul unui zeu care se întrupează, suferă, moare și învie pentru mântuirea oamenilor. Într-un colț al imperiului roman, o mână de oameni l-au inventat pe Isus. Și așa zeul imaginar al mitului s-a întrupat, s-a personificat primind un nume, o localizare, o biografie umană.

Bultmann face o deosebire netă între Cristos aparținând istoriei, care de fapt nu a existat, și Cristos aparținând credinței, acesta fiind produsul minții omenești. Alergic la miracol și la supranatural ca și raționaliștii, el a purces la demitizarea Evangheliilor. Minunile, izgonirea diavolilor, după Bultmann, sunt mituri, invenții ale primei comunități creștine. Ca atare, Evangheliile trebuie demitizate, adică purificate de aceste mituri pentru a rămâne credința pură care nu are nevoie de minuni. Spre a lăsa un spațiu larg comunității creștine ca să fabuleze și să elaboreze mituri, adepții mitologismului au plasat scrierea Evangheliilor foarte târziu, spre anii 110-150. Numai că teoria demitizării este ea însăși un mit care trebuie demitizat căci se izbește de adevărul istoric incontestabil. Se știe precis că un mit se creează în timp îndelungat, la elaborarea și cristalizarea lui participă mai multe generații de oameni. Or, de la moartea lui Cristos până la primele documente care îi atestă existența istorică nu sunt decât 15-20 de ani, astfel încât Isus Cristos nu poate fi un personaj mitologic, ci este un personaj istoric, căci lipsește timpul necesar formării unui mit. Din cele 14 scrisori ale sfântului Pavel, prima (*ITes*) este scrisă la sfârșitul anului 50 sau la începutul anului 51, iar ultima către 67, cu puțin timp înainte de decapitarea Apostolului.

Cu toată probabilitatea, Matei și-a compus Evanghelia în limba aramaică în jurul anului 50. În mod sigur Marcu a scris evanghelia sa în jurul anului 50. Dovada istorică decisivă vine în anul 1972 când papirologul José O'Callaghan, profesor iezuit, a identificat printre documentele de la Qumran un fragment din

Evanghelia sfântului Marcu – e vorba de două versete (6,52-53) – scris în jurul anului 50. Manuscrisul poartă numărul de inventar 7Q5. Este cel mai vechi text din Noul Testament care s-a păstrat. Ce căuta acest text creștin în biblioteca pe care călugării evrei esenieni au ascuns-o în grotlele de la Qumran în anul 68 când s-au retras din fața trupelor romane și a rămas ascuns până când l-a descoperit, fără să vrea, în 1947, micul beduin Muhammad Dib? Probabil că *Evanghelia sfântului Marcu* din care s-a păstrat fragmentul a aparținut unui membru al comunității eseniene convertit la creștinism.

În concluzie, credința în Cristos are o bază istorică solidă. Dar istoria și arheologia, oricât ar fi de temeinice dovezile pe care le prezintă, nu pot forța pe nimeni să creadă în Cristos. Omul are o capacitate imensă de a se orbi, de a-și perverti judecata, schimbând adevărul cu prejudecățile sau cu interesele proprii. Nu au crezut în Cristos contemporanii săi care au văzut cu ochii lor minunile pe care le-a făcut; i-au mituit pe soldații romani ca aceștia să mintă, să spună că nu a înviat, ci i-au furat ucenicii cadavrul. Nu a crezut în Isus Iosif Flavius care avea în mână toate dovezile istorice. În textul citat afirmă sceptic: „Poate era Mesia despre care profeții au povestit atâtea lucruri minunate”. În schimb, nu a stat pe gânduri să-l declare pe Vespasian, căruia i se vânduse, Mesia eliberatorul, salvatorul și mântuitorul lumii.

Credința în Cristos e mai presus de toate darul lui Dumnezeu care trebuie implorat mereu așa cum îl implorau apostolii: „Doamne, sporește-ne nouă credința!”

3.3. Creștinismul față în față cu celelalte religii

3.3.1. Atitudini față de fenomenul religios

Având în vedere diversitatea de religii care există în lume și contradicțiile între ce afirmă unele religii și ce afirmă altele, este

normal să ne întrebăm: *care religie este adevărată?* La această întrebare, în afara Bisericii, sunt patru răspunsuri. *Răspunsul ateilor:* nici o religie nu este adevărată. *Al agnosticilor:* nu putem ști care este adevărată. *Al relativiștilor:* nici una nu este mai adevărată decât celelalte. *Al sincretiștilor:* toate sunt adevărate. Un al cincilea răspuns aparține Bisericii.

a) Ateismul

Pentru ateii toate religiile sunt iluzii pe care le-au inventat oamenii de-a lungul secolelor pentru a găsi în ele refugiu și mângâiere în fața nenorocirilor și suferințelor de care sunt copleșiți: foamete, cutremure de pământ, boli, moarte, nedreptăți, exploatare, războaie etc. Oamenii au inventat dumnezei care să le dea într-o altă lume fericirea pe care nu o au în lumea aceasta.

Anumiți filozofi germani din secolul al XIX-lea (Marx, Nietzsche, Freud), considerând că atitudinea religioasă e o stare bolnăvicioasă, infantilă, au încercat să demonstreze mecanismele inconștiente care i-ar fi împins pe strămoșii noștri să inventeze aceste iluzii. Ei erau convingeți că progresul științific și economic va duce la dispariția religiilor.

b) Agnosticismul

Agnosticismul susține neputința radicală a minții omenești de a cunoaște adevărul, de aceea nu are rost să cercetezi, sau să încerci să afli care religie este adevărată. Agnosticismul duce întotdeauna la indiferentism religios și la ateism.

Saladin, sultanul arab, a voit într-o zi să se convingă dacă faima de mare înțelept de care se bucura un supus al său evreu era îndreptățită. De aceea l-a chemat la el și i-a zis:

– Am auzit din mai multe părți că ești un om foarte înțelept și deosebit de priceput în probleme de religie: spune-mi așadar, care este religia adevărată: cea iudaică, cea creștină sau cea arabă?

Înțeleptul evreu și-a dat seama că orice răspuns al său lăsa loc la obișnutei care l-ar fi putut pune în încurcătură și, ca să nu cadă în capcană, a recurs la o legendă pe care o auzise de la strămoșii săi. A zis așadar:

– Era odată un om foarte bogat care printre lucrurile sale cele mai de preț avea și un inel foarte frumos. Simțindu-și sfârșitul aproape, omul a lăsat prin testament ca acela dintre fii săi la care va fi găsit inelul să fie declarat moștenitorul tuturor averilor sale și ca același lucru să fie valabil de acum încolo pentru toți urmașii săi din generație în generație. Au trecut decenii și secole și inelul a trecut din mână în mână la mulți urmași, care, fără să stea pe gânduri îl încredințau prin testament copilului preferat pentru ca acesta, la rândul său, să-l transmită mai departe. Și așa au mers lucrurile până a ajuns în mâinile unui om care avea trei fii, toți trei frumoși și buni. Tatăl îi iubea pe toți trei în egală măsură. Bătrânul tată, nevoind să se compromită cu o neplăcută chestiune de moștenire, tocmai acum când a ajuns la sfârșitul unei vieți respectate și pașnice, a comandat la un bijutier două copii ale inelului, dar atât de asemănătoare cu originalul, încât nimeni să nu mai poată să-și dea seama vreodată care este cel adevărat și care este imitație. Simțind la rândul său că se apropie moartea, bătrânul, în mare secret, a dat câte un inel fiecăruia dintre copii, făcându-l pe fiecare să creadă că tocmai el va fi moștenitorul inelului și, ca atare, al averii tatălui. Într-adevăr, la moartea bătrânului tată, fiecare dintre copii a arătat propriul inel, dar nici unul dintre ei nu a putut să demonstreze că inelul pe care îl are este cel adevărat și că cele pe care le au ceilalți sunt false; chestiunea este și astăzi încă în discuție între moștenitorii acelor copii.

Același lucru este și cu religia, a încheiat înțeleptul evreu. Evrei, creștini, arabi, susțin fiecare, că posedă moștenirea autentică a lui Dumnezeu, religia adevărată, că urmează poruncile lui drepte. Cine are dreptate, cine nu are, în realitate nu se știe exact ca și în cazul inelelor. Întemeietorii acestor religii sunt în litigiu (G. Boccaccio, *Decameronul*).

c) *Relativismul*

Relativismul susține că nu există vreo religie mai adevărată sau mai bună decât celelalte. Toate religiile sunt expresii diferite ale aceluiași sentiment religios puternic înrădăcinat în psihologia omului. Toate religiile sunt adevărate în măsura în care afirmă existența unei ființe supreme, misterioase. Fiecare religie spune ce crede despre această ființă, dar nici una nu poate pretinde că deține adevărul și nu poate formula dogme, căci acest lucru duce la fanatism și intoleranță. Relativismul apare în Europa în secolul al XVIII-lea o dată cu filozofii raționaliști: Voltaire, Kant, Robespierre etc., care resping revelația supranaturală și consideră toate religiile creații ale rațiunii umane. O asemenea concepție există și în sânul hinduismului. De pildă, Gandhi cu discipolii săi foloseau pentru rugăciune în fiecare seară a altă carte sfântă: când Biblia, când Coranul, când Upanișadul. Punându-se toate religiile pe picior de egalitate, se consideră că se realizează idealul fraternității universale, evitându-se diviziunea și conflictele între oameni.

Nu mă mai adresez oamenilor. Ție mă adresez, Dumnezeul tuturor ființelor, al tuturor lumilor și al tuturor timpurilor.

Tu nu ne-ai dat o inimă ca să ne urâm și mâini ca să ne sugrumăm. Fă ca noi să ne ajutăm unii pe alții ca să purtăm povara unei vieți chinuite și trecătoare; fă ca micile deosebiri care există în veșmintele ce acoperă trupurile noastre vlăguite, în limbajele noastre deficitare, în obiceiurile noastre ridicole, în legile noastre imperfecte, în opiniile noastre idioate, în toate condițiile atât de diferite în ochii noștri, dar atât de egale în ochii tăi, fă ca aceste mici nuanțe care deosebesc acești atomi numiți oameni, să nu fie semnale de ură și de prigoană; fă ca cei care aprind lumânări în plină zi spre a te celebra, să-i susporte pe cei care se mulțumesc cu lumina soarelui tău; fă ca cei care te înfățișează cu o mantie albă pentru a spune că trebuie să te iubim,

să nu-i urască pe cei care spun același lucru îmbrăcați cu o mantie de lână neagră; fă să înțelegem că e totuna să ne închinăm ție într-o limbă veche sau una nouă; fă ca cei care au îmbrăcăminte de culoare roșie sau violetă, care stăpânesc o fărâmbă din noroiul acestei lumi, care posedă câteva bucățele rotunjite dintr-un anumit metal, să se bucure fără orgoliu de ceea ce numesc bogăție și măreție și ca ceilalți să-i privească fără invidie; căci tu știi că în aceste deșertăciuni nu este nimic de invidiat și nimic de care să te umfli în penă.

Fie ca toți oamenii să-și aducă aminte că sunt frați și să folosim clipa existenței noastre spre a binecuvânta deopotrivă în mii de limbi diferite din China până în California, bunătatea ta care ne-a dăruit această clipă (Voltaire, *Tratat despre toleranță*).

d) Sincretismul

Sincretismul nu consideră doar că o religie nu e mai adevărată decât celelalte, ci consideră că toate sunt adevărate și, ca atare, încearcă să facă o sinteză a lor, adică să le armonizeze între ele și să le unească într-un singur sistem. Asemenea încercări sincretiste au existat de la începutul creștinismului. De pildă, sectele gnostice, găsind creștinismul prea simplu, prea puțin elaborat, au voit să-l perfecționeze, încercând să împace evanghelia cu alte învățături religioase la modă.

Multe din sectele din zilele noastre sunt tot atâtea forme de sincretism care încearcă să facă noi sinteze ale creștinismului cu învățături religioase complet opuse creștinismului. De pildă, secta Moon este un amestec de creștinism și taoism. Secta Bahai, în intenția de a realiza fraternitatea universală, încearcă să reunească într-o singură religie toate religiile: budism, iudaism, creștinism, islamism.

Mișcarea sincretistă cea mai puternică din lume este însă New Age (Noua eră).

Astăzi America și creștinismul împreună trebuie să-și asume răspunderea restaurării lumii. America trebuie să reunească culturile din vest, din Est, din Orientul Mijlociu și să creeze o unică mare cultură unificată, împlinind la sfârșit misiunea de a instaura împărăția lui Dumnezeu pe pământ. Statele Unite ale Americii, depășind rasele și naționalitățile, constituie deja modelul unei lumi unificate... Pe temelia creștinismului mondial, America trebuie să-și asume responsabilitatea sa de călăuză a lumii și de popor ales al lui Dumnezeu (Din revista *New Age*, anul 1976, 1, 9).

e) Răspunsul Bisericii

Biserica Catolică nu respinge nimic din ceea ce este adevărat și sfânt în celelalte religii. Cu toate erorile care s-au strecurat în diferite religii: magie, superstiție, sacrificii umane etc., în fiecare religie este o fărâmbă de adevăr descoperit cu lumina naturală a minții cu privire la misterul lui Dumnezeu și la misterul omului.

Oamenii așteaptă de la diferitele religii răspunsul la enigmele ascunse ale condiției umane, care, astăzi ca și odinioară, tulbură adânc inima omenească. Ce este omul? Care este sensul și scopul vieții noastre? Ce este binele și ce este păcatul? Care este originea și rostul suferinței? Care este calea spre adevărata fericire? Ce este moartea, judecata și răsplata după moarte? În sfârșit, ce este acest ultim și inefabil mister care ne cuprinde existența, din care ne tragem și spre care ne îndreptăm? (...) [Biserica] privește cu un respect sincer... la acele doctrine care, deși se deosebesc în multe privințe de ceea ce ea însăși crede și propovăduiește, reflectă totuși adesea o rază a Adevărului care luminează pe toți oamenii (NA 2).

Biserica nu numai că nu stinge raza de adevăr care se găsește în orice religie, dar de la această rază de adevăr pornește în încercarea de a-i ajuta pe toți oamenii să găsească Adevărul total care este Cristos. Astfel, celelalte religii, eliminând ceea ce este negativ în ele, își desăvârșesc în Cristos propriile valori.

Orice religie conține în sine lumini valoroase pe care nu trebuie nici să le disprețuim nici să le stingem, chiar dacă ele nu sunt capabile să dea omului claritatea de care are nevoie și nu sunt în stare să egaleze miracolul religiei creștine, în care Adevărul coincide cu viața. Orice religie constituie zorile credinței și așteptăm ca (aceste zori) să devină o auroră mai luminoasă, să devină strălucirea desăvârșită a speranței creștine (Papa Paul al VI-lea, *Mesajul de Paști*, anul 1964).

Biserica îi îndeamnă pe fii săi la dialog cu celelalte religii. Acest dialog trebuie să pornească de la valorile pe care creștinismul le are în comun cu celelalte religii. La Conciliul al II-lea din Vatican, Biserica amintește valorile comune pe care le are cu iudaismul, cu islamul, cu hinduismul, cu budismul, care valori trebuie să stea la baza dialogului.

Biserica are mereu în fața ochilor cuvintele apostolului Pavel despre cei din neamul lui „a căroră este înfierea și legământul și legea și slujba dumnezeiască și făgăduințele; ai căroră sunt patriarhii și din care s-a născut după trup Cristos” (*Rom 9,4-5*), Fiul Fecioarei Maria. Ea amintește de asemenea că din poporul evreu s-au născut apostolii, temelia și stâlpii Bisericii, precum și mulți dintre primii ucenici care au vestit lumii Evanghelia lui Cristos...

Biserica îi privește de asemenea cu stimă pe musulmani care îl adoră pe Dumnezeu cel unic... Deși ei nu-l recunosc pe Isus ca Dumnezeu, îl venerază totuși ca profet; o cinstesc pe Mama lui, Fecioara Maria, și chiar o invocă uneori cu pietate. Pe lângă acestea, ei așteaptă ziua Judecății, în care Dumnezeu îi va răsplăti pe toți oamenii înviați. De aceea ei prețuiesc viața morală și aduc cult lui Dumnezeu mai ales prin rugăciuni, pomană și post.

În hinduism, oamenii scrutează misterul divin și îl exprimă într-o inepuizabilă bogăție de mituri și prin eforturi filozofice pătrunzătoare și caută eliberarea de neliniștile și de limitele condiției noastre, fie prin forme de viață ascetică, fie prin meditație profundă, fie prin refugiarea în Dumnezeu cu iubire și încredere.

În diferite forme ale budismului se recunoaște insuficiența acestei lumi schimbătoare și se învață o cale pe care oamenii cu suflet evlavios și încrezător să poată atinge starea de eliberare perfectă sau să ajungă la iluminarea supremă, bazându-se pe strădaniile proprii sau pe un ajutor de sus.

De asemenea, celelalte religii existente în lume, se străduiesc să în-tâmpine, în diferite feluri, neliniștea inimii omului, punându-i în față căi, adică învățături, precepte de viață și rituri sacre (*NA 2-4*).

Biserica îi îndeamnă pe fiii ei să-i iubească pe toți oamenii și să le respecte libertatea conștiinței. Deși fiecare om, fiind înzestrat cu rațiune, are obligația gravă de a căuta adevărul, numai Dumnezeu cunoaște ce este în conștiința fiecărui om și îl judecă după conștiința sa. De aceea, Biserica dezaprobă și condamnă orice formă de discriminare, intoleranță și persecuție pe motive religioase.

Nu-l putem invoca pe Dumnezeu, Tatăl tuturor oamenilor, dacă refuzăm să ne purtăm frățeste față de vreunii dintre oameni, care sunt creați după chipul lui Dumnezeu. Atitudinea omului față de Dumnezeu Tatăl și atitudinea omului față de oameni, frații săi, sunt atât de legate între ele încât Scriptura spune „Cel ce nu iubește nu-l cunoaște pe Dumnezeu” (*IIn 4,8*).

Biserica, așadar, condamnă ca fiind contrară spiritului lui Cristos orice discriminare sau silnicie făptuite împotriva vreunui om din motive de rasă, culoare, condiție socială sau religie (*NA 5*).

Biserica, evitând orice formă de triumfalism și de intoleranță, respectând libertatea de conștiință a tuturor oamenilor, prețuind tot ce este adevărat și bun în toate religiile, nu poate totuși renunța la adevărul pe care i l-a încredințat Cristos. Acest adevăr ea îl proclamă nu din motive subiective, ci pe temeuri istorice obiective. Prin urmare, agnosticismul este exclus.

De asemenea, Biserica nu poate admite că toate religiile sunt la fel de adevărate (relativismul și indiferentismul). Nu e totuna să fii creștin, budist, hinduist, evreu sau musulman. Cu atât mai mult respinge sincretismul; nu poți, de pildă, să fii creștin și în același timp să crezi în panteism sau reîncarnare.

Celelalte religii cuprind raze de lumină obținute prin eforturi ale minții omenești. Creștinismul cuprinde plinătatea adevărului pe care Dumnezeu, intervenind în istoria oamenilor, l-a revelat începând cu Abraham și terminând cu Isus Cristos, Fiul său, trimis în lume. Iar Isus Cristos care este calea, adevărul și viața nu este un personaj mitic, fără consistență istorică, ci un personaj atestat de cele mai convingătoare dovezi istorice.

Toate religiile sunt căi prin care omul îl caută pe Dumnezeu. Ele sunt multiple. Revelația creștină este unică, fiindcă este Dumnezeu cel care îl găsește pe om (P. Evdokimov, *Vârstele vieții spirituale*).

Biserica, prin esența sa este misionară. Ea nu impune nimănui cu forța credința ei. Dar a primit de la Cristos, Întemeietorul ei, misiunea de a evangheliza, adică de a răspândi în lume Vestea cea Bună. Isus le-a zis ucenicilor săi: „Mergeți în toată lumea și povăduiți Evanghelia la orice făptură. Cine va crede și se va boteza, se va mântui; dar cine nu va crede, se va osândi” (*Lc 16,15-16*). „Vai mie dacă nu voi vesti evanghelia” (*ICor 9,16*).

De aceea, Conciliul afirmă în primul rând că însuși Dumnezeu a făcut cunoscut neamului omenesc calea pe care oamenii, slujindu-i lui, pot ajunge la mântuire și la fericire în Cristos. Noi credem că această unică religie adevărată este cea a Bisericii Catolice și apostolice, căreia Domnul Isus i-a încredințat misiunea de a o răspândi la toți oamenii, spunând apostolilor: „Mergeți și învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh și învățându-le să păzească toate câte vi le-am poruncit” (*Mt 28,19-20*). Pe de altă parte, toți oamenii au obligația să caute ade-

vărul, mai ales în privința lui Dumnezeu și a Bisericii sale și, o dată cunoscut, să-l îmbrățișeze și să-l păstreze (*DH 1*).

Ascultați, ascultați, oameni buni! Ascultați ce s-a întâmplat în Asia cu mai multe secole în urmă: Isus din Nazaret s-a prezentat ca fiind Mesia prevestit de profeții Israelului. El a umblat făcând binele, a murit pe o cruce pentru păcatele noastre în vremea lui Pilat din Pont, dar a înviat și apostolii săi l-au văzut și l-au atins după învierea sa din morți.

Acest lucru nu s-a petrecut la noi, dar a adus vestea aceasta strămoșilor noștri, galilor, niște misionari veniți cu mult timp în urmă, cum a fost de pildă, Irineu care a venit în mod cu totul expres din Asia ca să evanghelizeze ținutul Lyonului.

Această Vestă Bună noi v-o vestim la rândul nostru și vouă ca și voi să puteți crede ca și noi că Dumnezeu a venit în mijlocul nostru și să fiți părtași la viața lui (P. Descouvemont, *Ghidul dificultăților credinței catolice*).

3.3.2. Creștinismul și reîncarnarea sau metempsihoza

Reîncarnarea este o problemă de o actualitate arzătoare. O anchetă făcută în țările occidentale arată că aproape un sfert din cei botezați cred în reîncarnare, iar un alt sfert se află în îndoială: să creadă sau să nu creadă?

După evenimentele din 1989 credința în reîncarnare a câștigat și câștigă în continuare teren și în România, importată fiind de sectele religioase asiatice și de așa-numitele științe oculte care ne-au invadat țara.

A crede în reîncarnare înseamnă a crede că, după moarte, sufletul omului intră într-un alt trup și începe o nouă viață. Între o reîncarnare și alta sufletul face o pauză care durează, după unii câteva săptămâni, după alții câteva mii de ani. Grecii numeau reîncarnarea sau migrarea sufletelor metempsihoză.

a) *Reîncarnarea în trecut și prezent*

Credința în reîncarnare o găsim la toate popoarele antice: indieni, egipteni, greci, romani etc.

Iuliu Cezar scria despre celți: „Una dintre principalele lor credințe este că sufletele nu mor nicidecum, dar că la moarte ele trec dintr-un trup în altul, ceea ce ei cred a fi foarte folositor pentru a încuraja virtutea și a face ca moartea să fie disprețuită” (Iuliu Cezar, *De bello Gallico*, VI, 14, 5).

Deosebit de puternică este această credință în religiile orientale, în special în budism și hinduism.

Citim în *Bhagavad Gita*, cartea sfântă a hinduismului: „După cum un om care a aruncat hainele uzate ia altele noi, la fel sufletul încarnat, lepădându-și trupul uzat, călătorește în altele noi” (2,22).

În budism și hinduism, ca de altfel în toate religiile și filozofiile care profesază credința în reîncarnare, această credință este legată de panteism. Panteismul consideră că Dumnezeu se identifică cu lumea. Totul este Dumnezeu, bineînțeles un Dumnezeu impersonal. Totul este ca un foc uriaș. Omul este o scânteie desprinsă din acest foc, iar scopul vieții umane este acela ca, prin reîncarnări succesive, purificare, scânteia să se stingă spre a se aprinde din nou în focul uriaș.

Lumea este *maia*, adică iluzie. Omul trebuie să se despoaie de *karma* proprie, adică de atașarea de materie și de trup. Idealul urmărit de călugăr, de bonz sau de ascetul itinerant, este acela de a reteza, de a stinge în el orice dorință. El este indiferent la tot ce se întâmplă: frig, căldură, goliciune, suferință, moarte. Această detașare și indiferență totală îi permite să iasă definitiv din ciclul reîncarnărilor și să intre în *nirvana*. Scopul vieții sale este distrugerea *eu*-ului propriu. Abolirea totală a conștiinței este o anticipare a nirvanei. De fapt, nici nu poate fi vorba de o anihilare a *eu*-ului,

căci în realitate nu există un *eu* de anihilat, ci de anihilare a iluziei care dă ideea falsă a unui *eu*.

Iată cântarea de victorie a lui Buddha:

Din nașteri în nașteri, în cercul existențelor, am alergat fără tihnă și răgaz, căutându-l pe cel care a făcut casa (trupul).

Ce suferință să te naști și iarăși să te naști la nesfârșit!

Făcătorule de case, te-am văzut! Tu case nu o să mai faci!

Am sfârșit toate grinzile, am distrus totul până la acoperișul casei. Nimic nu-mi mai tulbură judecata. Nu mai am dorințe: toate au fost distruse.

Dizolvarea totală a propriului *eu* în nirvana este ilustrată în budism de parabola mării și a păpușii de sare.

O păpușă de sare, după o lungă călătorie în ținuturi uscate, a ajuns la țărmul mării și a descoperit ceva ce nu mai văzuse niciodată, ceva ce nu era în stare să înțeleagă. Ea, mica păpușă de sare, stătea pe un sol uscat, solid, și iată că în fața ei se întindea un alt sol mișcător, periculos, zgomotos, straniu și necunoscut.

A întrebat:

– Cine ești tu?

– Eu sunt marea.

Păpușa a întrebat din nou:

– Dar ce este marea?

Marea a răspuns:

– Sunt eu.

– Nu înțeleg, a spus păpușa, și aș vrea să știu. Cum să fac?

Marea a răspuns:

– Atinge-mă!

Atunci păpușa a întins timidă piciorul, a atins apa și a avut impresia ciudată că începe să cunoască ce este marea. Și-a retras piciorul și a văzut că degetele îi dispăruseră. A strigat înspăimântată:

– Ah! Ce s-a întâmplat cu degetele mele? Ce mi-ai făcut?

Marea a zis:

– Tu ai sacrificat ceva ca să mă poți înțelege.

Treptat-treptat, marea dizloca fragmente din păpușa de sare, iar aceasta înainta tot mai departe în mare. Cu cât înainta, cu atât avea impresia că înțelege mai bine, fără a fi în stare să spună totuși ce este marea...

– Dar ce este marea?, se tot întreba.

În cele din urmă un val a făcut să dispară ce mai rămăsese din ea și păpușa a zis:

– Marea sunt eu!

De menționat că în budism reîncarnarea sufletului într-o femeie nu poate fi decât tranzitorie. Iluminarea nu poate avea loc într-un trup de femeie. Pentru a avea acces la iluminare, femeia trebuie să se reîncarneze și să-și trăiască ultima viață într-un trup de bărbat.

La greci, în antichitate, fie în religiile misterice, precum orfismul și pitagorismul, fie în diferitele curente filozofice, credința în reîncarnare nu se diferențiază în esență de cea pe care o găsim în budism și hinduism.

Sufletul omului este prizonierul unui trup. Datorită unei căderi care a avut loc la începuturi, el este condamnat să se reîncarneze fără încetare. El nu se poate elibera din acest ciclu infernal al reîncarnărilor decât prin inițierea în diverse *mistere*.

Mântuirea sau eliberarea sufletului constă în reintrarea în Totul divin din care a emanat.

Ca și budiștii și hinduiștii, grecii credeau că trupul se poate reîncarna în toate cele patru regnuri: uman, animal, vegetal și mineral.

Platon susținea că bețivii și gurmanzii se nasc probabil cu trupuri de măgar, cei violenți cu trupuri de lup sau de vultur, cei care urmează orbește spiritul lumii, cu trupuri de albină sau furnică, cei răi, cu trupuri de câine.

Prima pedeapsă aplicată sufletului păcătos al bărbatului la moarte, după Platon, este reîncarnarea într-un trup de femeie: „Printre bărbații care au primit existența, toți cei care s-au dovedit lași și și-au petrecut viața făcând răul, după toate probabilitățile, la a doua încarnare sunt transformați în femei” (Platon, *Timeu*, 90-91).

În evul mediu, în Europa, credeau în reîncarnare sectarii catari contaminați de vechile credințe asiatice; fiind de condiție umilă, ei sperau să revină în viață ca seniori.

Credința în reîncarnare a pătruns masiv în Europa o dată cu renașterea, când umaniștii s-au lăsat seduși de cultura păgână greco-romană. Printre adepții ei se număra și Giordano Bruno (1600).

După secolul al XVIII-lea, mulți oameni de cultură și de artă au îmbrățișat-o ca pe o modalitate de a se îndepărta de creștinism. Așa au făcut, de pildă, Lessing, Voltaire, Benjamin Franklin, Goethe, Schopenhauer, Lamartine, Victor Hugo, Balzac, Edgar Poe, Gustave Flaubert și alții.

În zilele noastre, pe lângă cei 500 milioane de hinduși și cei 300 milioane de budiști, după cum am amintit mai sus, circa un sfert dintre europeni îmbrățișează această gândire. E profesată în primul rând de grupările francmasonice precum: antroposofia fondată în 1913 de Rudolf Steiner, teosofia, Ordinul martinist, Biserica scientologică, Rozacruzienii etc. În general, europenii nu cred că sufletul se reîncarnează și în trupuri de animale, deși unele mișcări ecologiste par a se baza tocmai pe această credință.

b) Argumente în favoarea reîncarnării

Argumentele pe care le invocă adepții reîncarnării sunt următoarele:

– inegalitățile naturale: dacă Mozart compunea bucăți muzicale la vârsta de 5 ani, înseamnă că le concepușe în alte vieți anterioare;

dacă un copil se naște handicapat, spre deosebire de altul care se naște supradotat, înseamnă că are de ispășit păcate săvârșite în alte vieți anterioare; un om nu se poate realiza pe deplin în această viață atât de scurtă, cu atât mai puțin un copil mort într-un accident; deci este nevoie de cel puțin încă o viață;

– credința în reîncarnare îi dă omului speranță împotriva perspectivei îngrozitoare a unui iad veșnic. Dumnezeu nu-l poate condamna la chinuri veșnice pe om, ființă atât de fragilă. Celor care au alunecat în alcoolism, dezmăț, crimă și alte vicii, trebuie să li se dea posibilitatea de a se reabilita, de a se purifica, de a ispăși de-a lungul unei serii întregi de vieți pământești. Astfel sufletele care au căzut în greșeli, au posibilitatea să-și facă purgatoriul pe pământ;

– sunt fenomene care nu se explică dacă nu au fost trăite într-o viață anterioară. Astfel un profesor are impresia că știe deja un poem pe care îl citește pentru prima dată. Cine nu a avut impresia că a mai văzut locuri sau chipuri pe care le vede pentru prima dată sau că a mai trăit situații pe care le trăiește pentru prima dată în viață? Unii înțeleg sau vorbesc limbi pe care nu le-au învățat niciodată; evident, le-au învățat într-o viață anterioară. Cei care au făcut experiențe ca cele descrise de Dr. R. Moody în cartea *Viața de după viață*, adică au revenit la viață după moartea clinică, sunt o dovadă că sufletul poate intra din nou în trup;

– credința în reîncarnare e capabilă să elimine rasismul, conflictele interetnice și, în general, dușmăniile și ura dintre oameni și să instaureze iubirea, fraternitatea, armonia universală: deviza trâmbițată de toate masoneriile din lume. Cum să mai fii rasist sau să te ridici împotriva unei alte etnii, de vreme ce tu însuși într-o existență anterioară ai aparținut rasei galbene sau celei negre sau nației iudaice sau celei arabe sau celei maghiare? „Credința în reîncarnare, declară șeful spiritual al budiștilor, Dalai Lama, ar trebui să nască iubirea universală, căci toate ființele vii, în cursul

nenumăratelor lor existențe, inclusiv cea actuală a noastră, au fost părinți, copii, frați, surori și prieteni pe care i-am iubit”;

– în Sfânta Scriptură, afirmă adeptii acestei credințe, sunt texte în favoarea reîncarnării. De pildă, răspunsul dat de apostoli lui Isus: „Unii spun că ești Ioan Botezătorul, alții Ilie, alții Ieremia sau unul dintre profeți” (*Mt 16,14*). Sau textul în care evreii se întreabă dacă Ioan Botezătorul nu este Ilie (cf. *In 1,21*) sau textul în care Irod se întreabă dacă Isus nu este Ion Botezătorul înviat (cf. *Mt 14,1-2*) etc.

c) Răspunsul Bisericii

Iudaismul și creștinismul au fost singurele religii care s-au împotrivit cu toată hotărârea și întotdeauna credinței în reîncarnare. Credința creștină este radical opusă credinței în reîncarnarea sufletului. Un creștin care nu-și mai pune speranța mântuirii, a salvării finale, în Cristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, ci în el însuși, adică într-o serie de reîncarnări ale sufletului său, evident își reneagă credința creștină în ceea ce are ea fundamental și esențial: renunță la mântuirea oferită de Cristos.

Adevărurile credinței creștine nu se bazează pe considerații filozofice sau psihologice sau parapsihologice, ci pe învățătura lui Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu, venit în mijlocul oamenilor pentru a ne descoperi adevărul definitiv cu privire la Dumnezeu și la om.

Potrivit învățăturii lui Isus Cristos, viața este un lucru extrem de serios. Ne este dăruită o singură viață și o singură șansă pentru a ne pregăti veșnicia. Dacă această viață este ratată, nu mai este nici o posibilitate de a o reîncepe și de a o remedia prin reîncarnarea sufletului într-o altă existență: „Hotărât este ca omul să moară o dată – citim în *Scrisoarea către Evrei* – și apoi urmează judecata”.

Isus ne spune în Evanghelia că trebuie să lucrăm cât este ziuă, căci vine noaptea (moartea) când nimeni nu mai poate lucra. Fiecare va fi judecat de Dumnezeu după faptele sale și va primi sentința definitivă: „Veniți, binecuvântații Părintelui meu, și primiți moștenirea pregătită vouă de la începutul lumii... Plecați de la mine, blestemaților, în focul cel veșnic al iadului pregătit Diavolului și îngerilor săi” (cf. *Mt 25*). Isus ne avertizează adesea cu privire la pericolul real al osândirii veșnice.

De fapt, fascinația pe care o exercită păgânismul asiatic și african asupra atâtor creștini din timpurile noastre, aici își găsește principala explicație. Evanghelia cere o convertire radicală, pocăință și purificare continuă. Morala ei este exigentă. La sfârșitul unicei vieți, soarta omului este pecetluită definitiv. Refuzând convertirea și morala, acești creștini caută mântuirea la Buddha, într-un șir de reîncarnări până ce sufletul ispășește suficient, se purifică și intră în nirvana sau se dezagregă și se mistuie în neant.

Spre deosebire de filozofii greci care nu aveau noțiunea de creație și credeau că sufletele există din veșnicie, creștinii cred că Dumnezeu creează în fiecare moment suflete noi cu care însuflețește trupurile în momentul în care acestea sunt concepute. „Dumnezeu – scrie sfântul Irineu – nu este nici atât de sărac, nici atât de neajutorat încât să nu poată da fiecărui trup un suflet al său propriu”.

Credința în reîncarnare se împotrivesc adevărului fundamental al creștinismului care este învierea trupurilor. Fiul lui Dumnezeu s-a unit o singură dată cu un singur trup de carne născut din Fecioara Maria. Asemenea trupului lui Isus, trupul fiecărui om nu este o închisoare sau o haină care se poate schimba când se învechește, sau un ambalaj care se aruncă, ci este destinat învierii și fericirii veșnice împreună cu sufletul. Cum ar fi posibil ca un sin-

gur suflet să aibă la înviere mai multe trupuri de animale și oameni? Nu ne putem imagina ceva mai monstruos.

Reîncarnarea distruge persoana umană. Este distrus însuși conceptul de persoană umană ca realitate unică și irepetabilă. Dacă într-un păianjen respingător sau într-un șobolan sau în câinele legat în lanțuri sau într-un bostan e sufletul bunicului sau al mamei, cum se mai deosebește nobila natură umană de cea animală sau vegetală?

În ceea ce privește inegalitatea dintre oameni, handicapul, moartea la o vârstă fragedă, nerealizarea în viață, toate acestea nu sunt pedepse pentru păcatele vieții anterioare. „Căile lui Dumnezeu nu sunt căile omului” (*Is 55,8*). Dumnezeu are posibilitatea de a răsplăti și a face tuturor dreptate după moarte.

Pentru cei care au rătăcit în viață, nu este nevoie de alte vieți ulterioare pentru a-și repara rătăcirile. Până în ultima clipă se pot converti și pot fi iertați și vindecați de Dumnezeu. Să ne gândim la tâlharul răstignit la dreapta lui Cristos, care s-a căit în ultimele clipe și căruia Domnul i-a promis imediat paradisul.

Este adevărat că omul trebuie să fie absolut curat pentru a intra în paradis. Cei care mor cu păcate ușoare sau nu au ispășit suficient pentru păcatele grele, nu au nevoie să revină pe pământ pentru a se curăța. Pentru aceasta există după moarte purgatoriul. Existența purgatoriului este o dogmă creștină definită la Conciliile ecumenice din Florența și Trento.

Experiențele celor cu moarte aparentă nu dovedesc absolut nimic. Sufletul lor nu numai că nu s-a reîncarnat în trup, dar nici nu a trecut dincolo de hotarul morții, chiar dacă s-a apropiat de el. Cei considerați morți s-au situat undeva între moartea clinică și moartea biologică. Absolut nici un text din sfânta Scriptură nu poate fi adus ca argument în favoarea reîncarnării. În Biblie un personaj poate continua sau își poate asuma misiunea unui alt personaj care l-a precedat. Astfel Elizeu a fost un alt Ilie, Ioan Botezătorul un nou Ilie care „va merge înaintea lui Dumnezeu cu

duhul și puterea lui Ilie” (*Lc 1,17*), dar în nici un caz nu este vorba de identitatea a două persoane. De altfel, cum ar fi putut Ioan Botezătorul să se reîncarneze în Isus Cristos, de vreme ce un timp și unul și altul trăiseră concomitent? Nu găsim nici la Isus nici la ucenicii săi măcar un cuvânt care să favorizeze câtuși de puțin credința în reîncarnare.

Învățătura reîncarnării a fost condamnată la al doilea Conciliu ecumenic din Lyon (1274):

Sufletele celor care, după ce au primit sfântul Botez, nu au contractat absolut nici o pată a păcatului și, de asemenea, cele care, după ce au contractat pata păcatului, au ispășit fie în timp ce mai locuiau încă în trup fie după ce s-au despărțit de trup, sunt primite imediat în cer. Sufletele celor care mor în stare de păcat de moarte... coboară imediat în iad.

Această învățătură a Bisericii Catolice a fost reafirmată la Conciliul din Florența (1439).

Putem spune, în încheiere, că această credință în reîncarnare sau metempsihoză înseamnă pentru lumea civilizată un regres imens, o întoarcere lamentabilă la păgânism. Este o revenire la concepția greacă de trup ca închisoare a sufletului, o întoarcere la disprețul, oroarea și ura asiatică față de materie, de trup, trupul nemaifiind răscumpărat de Cristos și nici destinat învierii spre a se bucura în veșnicie alături de suflet.

Astăzi provoacă spaimă faptul că omul trăiește și moare o singură dată, cu toată gravitatea care urmează din aceasta. Culturi frivole, alergice la asemenea obligații, cum sunt ale noastre, merg în căutare de îndulciri, de posibilități de a face recurs. Aceasta se ridică împotriva seriozității creștine care ne avertizează că trebuie să ne folosim talanții până la ultimul în această unică viață ce ne este dată, deoarece „vine noaptea, când nimeni nu mai poate lucra” (*In 9,4*).

O singură viață, o singură moarte, un singur destin veșnic jucat o dată pentru totdeauna: această inexorabilitate creștină este fără îndoială unul din imboldurile cele mai puternice ale acestei morale a angajării în serviciul altora, care lipsește în mod vizibil în atâtea religii orientale. Știind că „va fi judecat asupra iubirii” și că unul singur este timpul acordat pentru a iubi, cel care crede în evanghelie nu este tentat să facă ceea ce fac acei studenți care trag chiulul, bazându-se pe examenele de corigență. Trebuie să dai randamentul maxim, deoarece nu există sesiuni de toamnă (dacă merge prost voi ispăși reîncarnându-mă într-un handicapat, într-un șobolan sau un copac...); aici nu există decât promovare sau exmatriculare, o singură dată și pentru totdeauna.

Este apoi probabil că fascinația pe care o exercită reîncarnarea asupra omului mediu din Occident își are rădăcinile înfipte în mentalitatea evoluționistă de care este îmbibată cultura de azi. Dacă este văzută ca un ciclu care înaintează spre forme de viață superioară, metempsihoza este de fapt aplicarea în escatologie a naivităților pseudo-științifice ale „progresului infailibil”, a evoluției mereu spre mai bine. Și în acest sens, o asemenea credință nu face parte (cum se crede adesea) dintr-o cultură „alternativă”, ci pare să fie de acum acceptată banalitatea scientismului dominant.

Dar îndărătul credinței în metempsihoze și reîncarnări, care leagă între ele atâtea religii și acum îi unește pe atâția moderni cu cei antici, se află un alt motiv, care de fapt este cel mai grav dintre toate. Este acea nevoie tragică de răscumpărare, de mântuire, la care încearcă să se răspundă, în viață, cu „tehnicile” pe care le aminteam; este iluzia, la moarte, că mântuirea poate fi rodul unui ciclu dureros de reîncarnări răscumpărătoare.

În afara evangheliei prin care Cristos a mântuit lumea o dată pentru totdeauna, a eliberat-o definitiv de păcatul pe care l-a ispășit pe cruce, i-a deschis gratuit porțile împărăției prin Învierea și Înălțarea sa, în afară de această „veste bună” nu rămâne decât să-ți frământă creierii cu o mântuire care nu vine din afară, ci dinăuntrul lumii, printr-un proces de metempsihoză care vizează fie să ne facă vrednici, în sfâr-

șit, de Dumnezeu fie să ne uzeze până în a ne dizolva în neant această trebuință de a trăi fericiți pentru totdeauna, de a fi mântuiți. Simbolul recunoscut în toată Asia religioasă este svastica, aceeași pe care, din nefericire, nazismul a vântura-o și peste Europa. Cele patru brațe ale crucii încârligate simbolizează pentru religiile orientale cele patru grade ale existenței în care se poate reîncarna un suflet: lumea umană, animală, vegetală, minerală.

Spre deosebire de crucea creștină, acea cruce încârligată nu este semnul eliberării, ci al oprimării, nu este semnul victoriei asupra morții, ci al victoriei morții (V. Messori, *Scomessa sulla morte*).

CAPITOLUL II

BISERICI

1. Bisericile creștine orientale

Biserica creștină bizantină nu este singura Biserică orientală. Cu cinci secole mai înainte ca Bizanțul să se separe de Biserica Romei (1054), alte comunități creștine din imperiul bizantin aflate sub hegemonia patriarhului de Constantinopol s-au separat atât de la comuniunea cu Constantinopolul cât și de la comuniunea cu Roma. Rupturile au fost provocate de rivalități religioase și conflicte politice.

Cele trei patriarhii din Orient: Antiohia, Ierusalim și Alexandria care împreună cu Roma au fost întemeiate de apostoli nu suportau să fie dominate de Biserica Bizanțului care se intitula a doua Romă și pretindea primatul asupra lor numai pentru faptul că împăratul își stabilise capitala la Bizanț în anul 330.

Provinciile, mai ales Siria și Egiptul, urau puterea bizantină, mai ales din cauza aroganței înalților funcționari și a lăcomiei strângătorilor de biruri greci.

Nestorianismul și monofizismul, două erezii care au marcat ruptura acestor Biserici de Bizanț, au fost nu cauze, ci ocazii sau pretexte ale separării. Erezia lui Nestoriu susține că în Isus Cristos sunt două persoane: persoana umană și cea divină. Erezia a fost condamnată în anul 431 la Conciliul din Efes. Erezia monofizită

susține o singură natură în Isus Cristos: natura divină. Erezia a fost condamnată în anul 451 la Conciliul din Calcedon.

Separându-se, aceste Biserici au devenit Biserici naționale, etnice, autonome, cu ierarhie proprie. Au scos din liturgie limba greacă, introducând limba poporului propriu. Cei care pe teritoriul acestor Biserici naționale au rămas fideli credinței corecte susținute de împăratul de la Bizanț, au fost numiți cu dispreț „melchiți”, adică adepți ai împăratului.

Biserica Asiriană a îmbrățișat erezia nestoriană. Celelalte Biserici orientale au îmbrățișat erezia monofizită.

1.1. BISERICA ASIRIANĂ SAU NESTORIANĂ

Potrivit tradiției, creștinismul a fost predicat în Mesopotamia (Asiria, Caldeea) de către apostolul Toma, ajutat de doi ucenici: sfinții Addai și Mari.

În secolul al IV-lea, sub dominația persană, au funcționat în cadrul acestei Biserici două școli de teologie renumite, la Nisibi și Edessa.

În secolul al V-lea, Biserica Asiriană s-a declarat autonomă, având în fruntea ei un patriarh care poartă numele de „catholicos”.

În evul mediu, Biserica Asiriană a cunoscut o expansiune extraordinară. Misionarii ei au ajuns în India, Mongolia și China. În secolul al VIII-lea erau 70 de milioane de creștini nestorieni repartizați în 230 de episcopii. Stăpânirea turcă i-a decimat în mare măsură.

Din anul 1450, patriarhul a fost declarat ereditar: se moștenește de la unchi la nepot. Condiție absolut necesară pentru a ajunge patriarh este să nu fi mâncat niciodată în viață carne.

Neînțelegerile au făcut să existe astăzi doi patriarhi asirieni: unul la Teheran (Iran), pe care îl urmează majoritatea și altul la Bagdad (Irak) urmat de circa a zecea parte dintre credincioși.

O primă încercare de unire cu Roma a avut loc în anul 1553. Dar unirea majorității asirienilor cu Biserica Romei a avut loc în anul 1830. Această Biserică unită se numește Biserică Caldaică și are în frunte un patriarh. Nestorienii din ținutul Malabar, din India, au făcut unirea cu Roma în 1599. Ei formează Biserica malabareză.

În Biserica Asiriană nu suntenerate alte imagini decât crucea și sfânta Față a lui Isus. Aceasta din urmă fiindcă ei au păstrat un timp la Edessa giulgiul în care a fost înmormântat trupul lui Isus pe care este întipărită sfânta Față.

Ei numără în total:

- asirieni nestorieni: 210 000;
- caldei (uniți): 420 000;
- malabarezi (uniți): 3 200 000;

1.2. BISERICA SIRIANĂ SAU IACOBITĂ

Evanghelia a fost predicată la Antiohia, în Siria, îndată după Rusalii. Un timp s-au aflat aici apostolii Petru și Pavel. La Antiohia ucenicii lui Isus au primit pentru prima dată numele de creștini și tot de la Antiohia, marea metropolă a Imperiului Roman, au pornit misionarii spre toate colțurile lumii cunoscute pe atunci: spre Mesopotamia, Egipt și chiar spre Occident.

Biserica Siriei a fost ridicată de la bun început la rangul de patriarhie. Siria a fost patria stâlpnicilor – călugării predicatori care trăiau pe un stâlp.

După Conciliul din Calcedon, Biserica din Siria a îmbrățișat și ea monofizismul și s-a declarat autonomă. La separarea acestei Biserici au contribuit, pe lângă altele, intrigile curții imperiale de la Bizanț. În secolul al VI-lea, împăratul Iustinian a luat măsuri radicale împotriva monofiziților. Dar în ascuns, împărăteasa Teodora, spre a realiza planurile ei, i-a încurajat. În acest scop a

trimis în Siria un călugăr grec monofizit ca să organizeze noua Biserică autonomă, cu ierarhie proprie. Numele călugărului era Iacob Zamalos. Spre a scăpa de poliția imperială, acesta și-a stabilit reședința la Antiohia și umbla deghizat în cerșetor, de unde porecla de Iacob Baradai (zdreanță). Deoarece el a organizat Biserica monofizită din Siria, sirienii mai poartă și numele de iacobiți. Deși sirienii formau o Biserică înfloritoare în evul mediu – peste un milion de credincioși cu 163 de episcopii –, ulterior au fost în mare măsură decimați de turci. Astăzi patriarhul iacobit își are reședința în Irak la Mosul (fostul Babilon). În anul 1781 o parte din sirienii monofiziți s-au unit cu Roma, formând Biserica Siriană unită.

În secolul al XVIII-lea, o parte din Biserica malabareză din India a desfăcut unirea cu Roma și a devenit iacobită monofizită. În anul 1930 o parte din această Biserică s-a unit din nou cu Roma, dar a păstrat ritul sirian. Această Biserică unită din India se numește Biserica Malancareză.

Ca și Biserica Asiriană, în Biserica Siriană, limba liturgică este aramaica, limba vorbită de evrei pe vremea lui Isus în care a fost predicată evanghelia la început în Siria.

Numărul în prezent este:

- sirieni monofiziți: 250 000;
- sirieni uniți: 110 000;
- sirieni monofiziți în India: 1 650 000;
- malancarezi: 320 000.

1.3. BISERICA ARMEANĂ

În loc de Biserica Armeană s-ar putea spune mai degrabă Bisericile armenie, fiindcă, pe lângă patriarhia inițială de Etgimiadzin din Armenia, au mai apărut pe parcursul istoriei trei patriarhii: la Sis în Cilicia (numită și Armenia Mică, azi în Liban), la Constan-

tinopol și la Ierusalim. Toate aceste patriarhii sunt autonome, patriarhul din Armenia Mare (numit și el catolicos) având doar un primat de onoare.

Tradiția atribuie apostolilor Bartolomeu și Tadeu evanghelizarea Armeniei. De fapt, părintele Bisericii Armenie este sfântul Grigore Luminătorul (260-326) care l-a convertit pe regele Tiridat și a înlocuit cultele păgâne cu cele creștine.

În secolele următoare, literatura și arta au cunoscut în Armenia o mare înflorire. Un călugăr a inventat alfabetul armean, ceea ce a facilitat eliberarea de greci și sirieni de la care venise credința creștină.

În anul 551, exact la o sută de ani de la Conciliul din Calcedon, Biserica Armeană a respins credința stabilită de acest conciliu, a îmbrățișat monofizismul și s-a declarat autonomă. În evul mediu, prin intermediul cruciaților, armenii au avut legături puternice cu Roma. Ei și-au unit eforturile cu ale cruciaților pentru recucerirea locurilor sfinte.

Timp de aproape 200 de ani, cât a durat regatul de Cilicia al cruciaților (1198-1375), armenii din acest regat au făcut act de supunere față de papa. Un alt număr însemnat de armeni s-au unit cu Roma în anul 1740. S-a creat și o patriarhie armeană catolică cu reședința la Beirut (Liban).

Armenii sunt singurii orientali care folosesc la Liturghie pâine nedospită și nu amestecă vinul cu apă.

De asemenea, sunt singurii care nu au acceptat să celebreze sărbătoarea Crăciunului la 25 decembrie. Ei sărbătoresc Nașterea Domnului la 6 ianuarie.

Poporul armean e numit „adoratorul crucii”, întrucât sfânta Cruce e sărbătorită de patru ori pe an. În decursul istoriei, armenii au avut de îndurat multe persecuții mai ales din partea musulmanilor. În genocidul din 1915 au fost masacrați peste un milion de armeni.

Numărul lor este:

- armeni gregorienii: 3 500 000;
- armeni catolici: 110 000.

1.4. BISERICA MARONITĂ

Biserica maronită este singura Biserică din Orient care a rămas întotdeauna în comuniune cu urmașul lui Petru, papa de la Roma.

În jurul anului 400 a trăit în munții Siriei un eremit cu numele de Maron. Ucenicii lui au luat numele de maroniți. În apropiere de locul unde a murit, la Apamea, s-a ridicat o mare mănăstire care a devenit un centru puternic de viață spirituală. Aici, după Conciliul din Calcedon, nu s-a îmbrățișat monofizismul, așa cum au făcut-o majoritatea sirienilor.

În secolul al VII-lea, o dată cu invazia arabilor, maroniții s-au constituit în patriarhie. Primul patriarh ar fi fost sfântul Ioan Maron († 707).

În secolul al IX-lea, prigoaniți fiind atât de arabi cât și de conaționali lor monofiziți, maroniți s-au refugiat în munții Libanului.

O dată cu cruciadele, raporturile maroniților cu Roma s-au intensificat, ei reafirmându-și deschis fidelitatea față de papa.

Războiul îndelungat din Liban, dus de musulmani împotriva creștinilor pune în pericol însăși existența Biserici maronite.

Din cei 2 200 000 de maroniți numai 500 000 au mai rămas în Liban. Restul au emigrat.

1.5. BISERICA COPTĂ

Cuvântul „copt” vine din cuvintele egiptene „Hagha Ptah” (țara zeului Ptah) transformat de greci în „Aiguptios” și de arabi în „Qubt” de unde cuvântul „copt”.

Tradiția atribuie creștinarea Egiptului sfântului Marcu care ar fi murit ca martir în anul 68 la Alexandria.

La sfârșitul secolului al III-lea prigoane sângeroase i-au lovit pe creștinii din Egipt. Ultima, cea mai sângeroasă, a fost a lui Dioclețian, în anul 284. Cu acest an începe pentru copti „era martirilor”, adică numărarea anilor.

Patriarhia Egiptului era atât de glorioasă, încât deținea rangul al doilea după Roma. Avea școlile cele mai celebre de teologie și științe biblice. Sfântul Atanasiu, sufletul Conciliului din Niceea, a fost episcop de Alexandria. În Egipt s-a născut și a cunoscut înflorirea cea mai mare monahismul. Sfântul Ciril, sufletul Conciliului din Efes (431), a fost de asemenea patriarh al Alexandriei. În secolul al V-lea, patriarhia Alexandriei număra 16 milioane de credincioși și 500 000 de mii de călugări pe cât de pioși, pe atât de ignoranți.

Conciliul din Calcedon (451) a fost fatal pentru Biserica din Egipt. Urmașul sfântului Ciril, patriarhul Dioscor era monofizit, și a fost depus de Conciliu. Nu s-a supus și a atras cu el aproape toți egiptenii în erezie. Acest lucru s-a petrecut nu atât din convingeri religioase, cât mai ales din aversiune față de bizantini. Aceeași aversiune i-a făcut pe copti să-i primească pe arabi ca pe niște eliberatori. Au regretat mai târziu. Prigoanele la care i-au supus arabii aveau să le reducă numărul la o zecime. Începând cu secolul trecut numărul avea să crească din nou.

În decursul veacurilor s-au făcut mai multe încercări de unire a coptilor cu Roma, cum a fost cea de la Conciliul din Florența (1439). Însă unirea unui număr redus de copti cu Roma și crearea unei patriarhii catolice la Alexandria s-a realizat abia în anul 1889.

Patriarhul copt monofizit este ales de un corp electoral format din 800 de persoane, majoritatea laici. Sunt reținute trei nume. Un copil trage la sorți și hotărăște care dintre ei va fi patriarh.

Calendarul copt are treisprezece luni.

Liturghia se celebrează în limba coptă și sunt încă elemente preluate fie din religia egipteană, fie din iudaism (la Alexandria

era o colonie evreiască puternică pe vremea lui Cristos), fie din islamism. Astfel putem aminti: crucea egipteană, tăierea împrejur, obiceiul de a lăsa încălțăminte la intrarea în Biserică așa cum se face la moschee.

Numărul coptilor este:

- copti monofiziți: 7 900 000;
- copti catolici: 145 000.

1.6. BISERICA ETIOPIANĂ SAU ABISINIANĂ

Tradiția care atribuie evanghelizarea Etiopiei apostolilor Matei și Bartolomeu sau eunucului reginei Candace a Etiopiei, despre care vorbesc *Faptele Apostolilor* (8,27), nu poate fi verificată.

Lucru sigur este că un tânăr sirian cu numele Frumențiu, în urma unui naufragiu pe mare, a ajuns în Etiopia și a predicat aici evanghelia la începutul secolului al IV-lea.

El a cerut de la sfântul Atanasiu, episcopul Alexandriei, un epis-cop pentru noua comunitate creștină. Fiind pusă sub ascultarea Bisericii copte, până în timpurile noastre capii Bisericii etiopiene aveau să fie numiți și trimiși de către patriarhii Alexandriei.

Nouă călugări monofiziți veniți din Siria în secolul al VI-lea au reușit să-i facă pe etiopieni să respingă Conciliul din Calcedon și să îmbrățișeze monofizismul.

Etiopia a luptat cu eroism pentru păstrarea credinței și a libertății naționale, astfel încât musulmanii nu au reușit niciodată să o cucerească.

În secolul al XVII-lea, misionarii portughezi au fost pe punctul de a realiza unirea Bisericii etiopiene cu Roma. Însă, din cauza imprudenței misionarilor, încercarea s-a soldat cu un eșec. Mai

mult, Etiopia a căpătat repulsie față de occidentali, rămânând timp de trei secole complet izolată de lumea civilizată.

Împărații (negușii) Etiopiei s-au considerat descendenți ai lui Solomon. Primul împărat ar fi fost fiul reginei din Saba (Etiopia) care, mergând la Ierusalim să admire înțelepciunea lui Solomon, s-a întors acasă cu un copil ilegal.

Din anul 1951, Biserica etiopiană a devenit autonomă, având în fruntea ei un patriarh propriu. Din anul 1961 s-a constituit și o Biserică etiopiană unită cu Roma având ierarhie proprie. Liturgia etiopiană este foarte originală, cu multe elemente iudaice: sâmbăta ca zi de sărbătoare, tăierea împrejur, dansuri sacre. Bisericele au formă rotundă. La Liturghie se consacră pâine caldă. În calendar sunt 33 de sărbători ale Maicii Domnului și 200 de zile de post sau abstenență.

Biserica etiopiană numără:

- etiopieni monofiziți: 17 500 000;
- etiopieni catolici: 130 000.

1.7. BISERICA MELCHITĂ

Melchiții sunt creștinii din patriarhia Antiohiei, Alexandriei și Ierusalimului, care au rămas fideli credinței Conciliului din Calcedon sprijinit de împăratul Bizanțului; în patriarhia Alexandriei au rămas puțini, în cea a Antiohiei au rămas un număr mai mare, în cea a Ierusalimului au rămas în totalitate. Aceștia celebrează liturgia bizantină în limba greacă.

Melchiții din cele trei patriarhii s-au despărțit în anul 1054 de Biserica Romei, indirect, întrucât se aflau în sfera de influență a Bizanțului, dar n-au făcut niciodată un act formal de despărțire.

În secolele al XVI-lea și al XVII-lea, misionarii au reușit să apropie mult patriarhia melchită a Antiohiei de Biserica Romei. Unirea tuturor melchiților a fost împiedicată de rezistența bizantinilor. O Biserică Melchită Unită s-a realizat abia în anul 1724.

Din acest moment, cuvântul de melchit se atribuie numai celor care au făcut unirea cu Roma, aparținând patriarhiei melchite „a Antiohiei și întregului Orient, a Alexandriei și Ierusalimului”. Restul melchiților, inclusiv cei din patriarhia Ierusalimului, se identifică cu Biserica Ortodoxă Bizantină.

Patriarhia melchită numită și greco-catolică, numără un milion de credincioși.

1.8. BISERICA BIZANTINĂ SAU ORTODOXĂ

1.8.1. Panoramă generală

După ce împăratul Constantin a fondat orașul Constantinopol în anul 330, numit și „Noua Romă” s-a creat aici patriarhia de Constantinopol care, pentru motive de ordin politic, și-a impus primatul asupra tuturor Bisericilor din Orient. Dintre Bisericile aparținând sferei de influență bizantină cea mai numeroasă este Biserica Rusă. Aceasta s-a născut o dată cu botezul prințului Vladimir în anul 988. Centrul Bisericii Ruse a fost inițial la Kiev. Ulterior s-a transferat la Moscova.

Ruptura Bisericii Bizantine s-a consumat în anul 1054.

Urmând exemplul Bizanțului, celelalte Biserici ortodoxe din subordinea Bizanțului, împinse mai ales de motive politice, s-au declarat autonome sau autocefale, numind în fruntea lor un patriarh. Astfel s-au creat Biserici autocefale în: Grecia (1833), Polonia (1924), România (1925), Finlanda (1926), Cehoslovacia (1951), Bulgaria (1953), Macedonia (1967). O parte din credincioșii acestor Biserici au revenit la comuniunea cu Biserica Romei.

Luate împreună, Bisericile Ortodoxe totalizează în jur de două sute de milioane de credincioși.

Biserica Catolică prețuiește foarte mult instituțiile, riturile liturgice, tradițiile bisericești și disciplina vieții creștine în Bisericile Orientale. Căci în aceste Biserici, ilustre prin vechimea lor venerabilă,

strălucește tradiția care vine de la apostoli prin sfinții Părinți, și care constituie o parte a patrimoniului revelat de Dumnezeu și indivizibil al Bisericii Universale. Așadar, în grija sa pentru Bisericile Orientale, care sunt mărturii vii ale acestei tradiții, acest sfânt Conciliu dorește ca ele să înflorească, și să-și îndeplinească misiunea ce le revine cu o reînnoită vigoare apostolică (OE 1).

1.8.2. Noua Romă

În ziua de 11 mai a anului 330 începeau festivitățile de inaugurare a noii capitale a Imperiului Roman, stabilită de Constantin la Bizanț. Sărbătorile aveau să dureze 40 de zile. Pentru ce a ales împăratul acest sat neînsemnat pentru a-l transforma în Noua Romă? Legenda spune că împăratul a primit un semn ceresc. A visat un vultur în zbor oprindu-se și lăsând să-i cadă din cioc o pietricică deasupra localității Bizanț. Nu se știe dacă semnul venea de la Cristos, căci împăratul s-a încreștinat abia pe patul de moarte, în 337. Simțindu-și sfârșitul aproape, a cerut să fie dus la râul Iordan spre a primi botezul la locul în care se botezase și Cristos. Era prea târziu. A murit pe drum și a fost botezat de urgență înainte de a-și da obștescul sfârșit.

Poporul i-a iertat de îndată păcatele și slăbiciunile omenești și l-a așezat în rândul sfinților. Noul sfânt a intrat în legendă. Se povestesc despre el fapte de sfințenie uimitoare. Se spune, de pildă, că mergând să se roage la mormântul sfântului Petru din Roma, amintindu-și de păcatele sale, a primit dintr-o dată darul lacrimilor de pocăință. A plâns atât de puternic încât, storcându-și hainele scaldate de lacrimi, s-au umplut douăsprezece bazine.

Mica colonie de greci, Bizanțul, fusese întemeiată cu vreo mie de ani înainte. Se afla sub protecția zeiței Luna. De ce? Se spune că, fiind atacați odată de macedoneni, o rază misterioasă a Lunii a ieșit din nori și bizantinii au putut observa pregătirile de luptă ale dușmanului. Drept recunoștință au pus semiluna pe monedele

lor. Când au cucerit Bizanțul în 1453, turcii aveau să păstreze semiluna ca emblemă a lor.

Constantin părăsise Roma spre a se pune la adăpost pe țărmul Bosforului de invaziile barbarilor, căroră nu putea să le mai facă față. În curând Occidentul avea să se prăbușească sub loviturile germanilor și ale hunilor. Dar capul vizibil al Bisericii lui Cristos, papa, a rămas la Roma, nu l-a urmat pe împărat pe țărmul liniștit al Bosforului. A fost o șansă unică oferită Bisericii de a-și salva autonomia în fața protecției interesate și a privilegiilor din partea puterii politice, pe care, când la acceptă, Biserica plătește scump.

Remarca Joseph de Maistre: „O mână nevăzută îi izgonea pe împărați din Cetatea veșnică pentru a o da Capului Bisericii universale”.

Bizanțul, fiind o localitate neînsemnată și nefiind încreștinat de vreun apostol, nu avea un episcop. În secolul al III-lea, când probabil a început să se încreștineze, îl găsim sub jurisdicția episcopului de Ieraclea. O dată cu venirea sa la Bizanț, Constantin ridică Biserica creștină din noua sa capitală la rang de episcopie, lăsând-o să depindă deocamdată tot de mitropolia Ieracleii. La scurt timp, episcopul de Bizanț sau Constantinopol avea să-și ia un nou titlu: „arhiepiscop cu reședința în orașul împăratului”.

Între Răsărit și Apus au existat dintotdeauna deosebiri de sânge, de limbă, de temperament, de cultură, de mentalitate. Și între cele două Biserici din Răsărit și din Apus existau deosebiri de rituri, de ceremonii, de disciplină, de tradiții; deosebiri legitime, totuși, de vreme ce credința era una, morala creștină, de asemenea, era aceeași. Astfel încât, cum se spune astăzi, Biserica respira cu amândoi plămâni. Atât clerul cât și credincioșii ambelor Biserici, latină și greacă, trăiau strâns uniți, ca frați în Cristos, sub autoritatea celui pus de Cristos să fie centrul vizibil al Bisericii sale, a urmașului lui Petru.

Motivele, pretextele, situațiile care au favorizat creșterea antagonismului și, în cele din urmă, ruptura dintre cele două Biserici au fost numeroase, cauza profundă și adevărată a fost însă una singură: faptul că nu s-a ținut cont de cuvântul lui Cristos din Evanghelie: „Dați cezarului ce este al cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu”.

Nimic nu este mai periculos pentru Biserică decât alianța cu puterea politică; avantajele pentru ea sunt aparente, dezavantajele sunt reale.

Împărații Bizanțului, intitulându-se „egalii apostolilor”, considerau că aveau nu numai dreptul, dar și datoria și misiunea de a interveni și de a hotărî în probleme bisericești. Constantin cel Mare le-a spus ierarhilor întruniți la un sinod: „Voi sunteți episcopii din interiorul Bisericii; eu sunt episcopul din afara ei”. De altfel, împăratul Constantin și-a păstrat până la moarte titlul de Pontifex Maximus (Mare Preot) pe care îl purtaseră împărații păgâni înaintea lui. Abia spre sfârșitul secolului al IV-lea urmașii lui Constantin au renunțat la acest titlu.

Cezaro-papismul împăraților bizantini își spunea cuvântul până și în ceremoniile liturgice. De pildă, la slujba din noaptea Paștelui, împăratul juca rolul lui Cristos. Stătea în picioare în fața poporului în bazilica „Sfânta Sofia”, cu trupul înconjurat de foițe de aur, cu coapsele înfășurate într-un giulgiu, cu sandale aurite în picioare, într-o mână având sceptrul ce se termina cu crucea și în cealaltă mână cu *akakia* (săculețul din stofă de purpură conținând țărână de la sfântul Mormânt). Doisprezece demnitari în jurul lui îi reprezentau pe cei doisprezece apostoli.

Pe de altă parte, în cadrul alianței dintre tron și altar, s-a ascuțit apetitul și dorința slujitorului altarului de a se înfrupta din puterea și mărirea împăratului, uitând porunca Mântuitorului: „Cine vrea să fie cel dintâi, să fie ultimul, și cine vrea să fie cel mai mare, să fie servitorul tuturor”. *Libido dominandi*, unul din cele trei impul-

suri fundamentale ale omului, fusese viciul dominant al apostolilor veșnic în ceartă pentru primele locuri.

La primul Conciliu ecumenic din Constantinopol (381), episcopul Bizanțului a pretins un primat de onoare și locul al doilea după episcopul Romei. Lucru care a supărat vechile patriarhii de origine apostolică, Alexandria și Antiohia, care ocupau dintotdeauna primele locuri după Roma.

La Conciliul ecumenic din Calcedon (451), episcopul de Constantinopol, Anatolie, s-a declarat patriarh și a pretins primatul asupra Bisericilor din Orient pe care îl avea și papa în Occident, aducând drept justificare faptul că acum reședința împăratului era Bizanțul, Noua Romă.

Papa Leon cel Mare a respins celebrul canon 28 al Conciliului din Calcedon în care era formulată această pretenție, invitându-l pe întâiulstătător al Bizanțului să nu încurce lucrurile: în Biserică dictează Evanghelia, nu politica. Cristos a hotărât drept cap al Bisericii pe urmașii lui Petru, nu pe episcopii din capitalele imperiale.

În anul 589, patriarhul Ioan al Bizanțului și-a luat titlul pretențios de Patriarh ecumenic care, voalat, insinua supremația asupra Bisericii întregi. Drept replică, papa Grigore cel Mare (590-604) își va lua titlul pe care îl poartă și astăzi papii: *Servus servorum Dei* (Slujitorul slujitorilor lui Dumnezeu).

Marea schismă din 1054 nu s-a produs dintr-o dată, din senin. Ea a fost pregătită timp de secole și s-a născut din dorința de autonomie și supremație a Noii Rome. Aversiunea față de vechea Romă a fost alimentată și cultivată în cler și în popor. Diferențele de rit și de disciplină, de datini și tradiții s-au transformat pentru greci în dogme, de unde acuzele împotriva latinilor de erezie și abatere de la dreapta credință.

Anumiți factori istorici au favorizat tensiunile și au mărit prăpastia dintre Răsărit și Apus. De pildă, consacrarea ca împărat de

către papă a lui Carol cel Mare în ziua de Crăciun a anului 800. Întrucât, practic, Bizanțul era separat de Roma, iar împăratul nu putea să mai facă față arabilor care îi cuceriseră o bună parte din imperiu, papa și-a dat seama că nu se mai putea sprijini pe Bizanț. De aceea a făcut pact cu noul imperiu al francilor care se închegase în Occident. Faptul i-a înfuriat pe bizantini pentru care francii, deși încreștinați, rămâneau în continuare barbari.

Cu ocazia consacării amintite, împăratul Bizanțului a spus: „Papa Leon al II-lea poate să-l frece bine pe Carol cu untdelemn de la picioare până în cap, el nu va fi niciodată altceva decât un barbar, un răzvrătit împotriva adevăratului bazileu”.

1.8.3. Foție

La începutul secolului al IX-lea, dacă nu formal, practic, Biserica Orientului era separată de Biserica Romei. Se aștepta numai ocazia pentru a se oficializa separarea care, de fapt, exista și care fusese voită și îndelung pregătită.

Și ocazia a sosit.

În ziua de Bobotează a anului 857, patriarhul Bizanțului, Ignațiu, i-a refuzat împărtășania atotputernicului funcționar de la curtea imperială, Bardas, pentru viața lui scandaloasă: trăia cu propria sa noră, rămasă văduvă. Bardas era unchiul împăratului Mihail al III-lea, zis Bețivul. Cum, practic, toată puterea imperiului era în mâna lui, s-a răzbunat. L-a depus pe patriarh și l-a exilat în insula Terebint. Cea mai mare parte din episcopi, cler, credincioși i-au luat apărarea patriarhului surghiunit. Cum era normal în asemenea situații, s-a apelat la autoritatea supremă, la papa de la Roma, ca să intervină. Până să vină răspunsul papei, Bardas, sprijinit de curteni, a ales un nou patriarh. Acționând împotriva canoanelor bisericești, l-a pus patriarh pe un laic, cu numele de Foție. Acesta trece rapid prin toate treptele bisericești și în cinci zile a fost

episcop și patriarh. A fost consacrat ca episcop de un episcop suspendat din funcțiile sale.

Foție era un spirit enciclopedic: bun orator, iscusit scriitor, mare filozof și teolog. Înalt funcționar la curtea imperială, orgolios, ambițios, fost ambasador pe lângă califul din Bagdad, cunoștea toate subtilitățile diplomației care înseamnă nu numai dibăcie, dar și viclenie. Trimite de îndată papei o scrisoare lungă și frumoasă, însoțită de daruri prețioase în care cere recunoașterea sa ca patriarh. Papa, nu numai că nu îl recunoaște, dar în scrisoarea de răspuns i se adresează ca unui laic: domnule Foție! O altă scrisoare papa o adresează împăratului cerând ca patriarhul Ignațiu să fie repus în drepturi. Împăratul Mihail Bețivul îi trimite papei o scrisoare plină de injurii compusă fie de el la beție, fie de Foție.

Totodată Foție, cu talentul să literar, compune o broșură pe care o răspândește în popor: în ea diferite datini și tradiții liturgice ale latinilor sunt prezentate ca erezii. De pildă, faptul că postesc sâmbăta, că preoții nu se căsătoresc și mai ales că au introdus în Crez expresia *Filioque*; toate erezii. Papa e declarat eretic și căzut din dreapta credință.

În 867 un soldat macedonian îi taie capul împăratului Mihail al III-lea Bețivul și ocupă tronul imperial, luându-și numele de Vasile I. Face ordine la curtea imperială, îl exilează pe Foție într-o insulă îndepărtată și îl readuce pe scaunul patriarhal pe Ignațiu. Când acesta moare, Foție, prin lingușiri reușește să intre în grațiile împăratului. Acesta îl readuce pe scaunul patriarhal. Foție reîncepe lupta cu și mai multă înverșunare împotriva papei. În 879 adună un sinod la Constantinopol, unde se petrece un lucru nemaiauzit: Biserica Bizanțului îl excomunică, îl depune pe capul Bisericii universale, pe papa de la Roma! Schisma era consumată. Bizanțul își declara oficial autonomia și supremația.

La moartea împăratului Vasile I, succesorul acestuia, Leon al VI-lea, l-a depus din nou pe Foție din funcția de patriarh și l-a tri-

mis în exil unde a și murit în singurătatea unei mănăstiri. După moartea lui, poporul creștin i-a pus să se împace în cer pe cei doi patriarhi adversari, canonizându-i pe amândoi. În calendarul bizantin figurează sfântul Ignațiu și sfântul Foție.

Urmașul lui Foție, patriarhul Ștefan, a refăcut unirea cu Roma.

Urmașii lui Foție au avut o atitudine rece și distantă față de papa. Patriarhii Bizanțului mai schițau, din când în când, câte un semn de respect diplomatic. Timp de aproape două sute de ani, formal, unirea între cele două Biserici se păstra, dar Orientul se îndepărta din ce în ce mai mult de Occident. Patriarhii Bizanțului nu mai trimiteau cu regularitate, la alegerea lor, așa-numita scrisoare sinodală prin care cereau papei recunoașterea.

1.8.4. Mihail Cerularie

Cel care a înfăptuit în mod intenționat, lucid și cu îndărătnicie ruptura definitivă în 1054 cu Roma, a fost patriarhul Mihail Cerularie. Personaj straniu, antipatic, acest Cerularie, perfid, ambițios, ca și Foție, dar nu la fel de inteligent ca el, în tinerețe s-a ocupat numai de politică. Dregător la curtea imperială, ia parte la un complot împotriva împăratului, visând să urce el pe tron. Descoperit, e trimis în exil unde se călugărește. În ambiția sa, dacă nu reușește să ajungă împărat, reușește să ajungă patriarh. Declară la alegere că funcția de patriarh, în ochii săi, este superioară funcției împăratului.

Mai mult, a decis să ajungă papă necontestat al Orientului. Nu numai că nu îi trimite papei de la Roma scrisoarea sinodală la alegerea sa spre a-i cere recunoașterea, ci reia atacurile împotriva succesorului lui Petru, adăugând și alte acuze împotriva latinilor pe lângă cele lansate de Foție, de pildă, că fac Liturghie cu pâine nedospită, că nu cântă în post aleluia, că preoții nu poartă barbă, că latinii consumă carne din care nu s-a scurs sângele, că monahii

consumă carne de porc și alte crime la fel de monstruoase. Că Cerularie se considera egal cu papa, rezultă clar din cuvintele scrise papei: „Dacă tu faci să fie venerat numele meu într-o singură biserică din Roma, eu mă angajez să fac numele tău venerat în toată lumea”.

Papă la vremea aceea era Leon al IX-lea, om curat la suflet, bun, blând, smerit, caritabil: slujea el însuși la masa săracilor pe care îi invita zilnic în palatul său. El l-a trimis la Constantinopol pe cardinalul Humbert, însoțit de cancelarul Bisericii, Frederic de Lorena (viitorul papă Ștefan al IX-lea) și alți doi episcopi. Alegerea nu a fost fericită. Humbert era un om foarte inteligent, dar intransigent, dintr-o bucată, și, ca atare, disprețuia toate subtilitățile și stupiditățile diplomației bizantine. Cardinalul Humbert, ajungând la Constantinopol, a căutat să se întâlnească cu patriarhul, dar acesta a refuzat să-l primească. Însuși împăratul Constantin al IX-lea l-a chemat pe Cerularie și i-a pus în vedere să se împace cu Roma, arătându-i că schisma este păgubitoare.

Patriarhul a promis, dar s-a răzgândit și a refuzat în continuare să-i primească pe delegații papei. Aceștia așteptau în zadar de luni de zile. În cele din urmă Cerularie le trimite vorbă că nu-i poate primi deoarece îi consideraeretici. Mai mult, le interzice să slujească Liturgia în catedrala „Sfânta Sofia”.

Probabil că o asemenea atitudine l-ar fi scos din sărite și pe unul cu o fire mai potolită decât cea a cardinalului Humbert. Văzând că nu mai este nimic de făcut, cardinalul, însoțit de cei trei episcopi, intră în biserica „Sfânta Sofia”, așază pe altar bula de depunere și de excomunicare a patriarhului și, ieșind, își scutură praful de pe picioare spunând: „Dumnezeu să vadă și să ne judece”.

De reținut: excomunicarea îl viza pe patriarhul Cerularie, nu pe toți credincioșii Bisericii răsăritene. De altfel, din punct de vedere canonic, excomunicarea nu era valabilă din două motive. Mai întâi,

cardinalul Humbert nu avea mandat de la papă să dea excomunicarea. În al doilea rând, bula de excomunicare a fost dată pe 16 iulie 1054, iar papa Leon al IX-lea murise pe 19 aprilie al aceluiași an, iar mandatul delegației se încheiase o dată cu moartea papei.

Împăratul, auzind de plecarea delegației și de excomunicarea patriarhului, a trimis imediat după delegați, căutându-i pe mare. I-a rugat să se întoarcă la Constantinopol, spunându-le că însuși Cerularie dorește acest lucru, promițând că se va împăca. Delegații se întorc la Constantinopol și se prezintă la împărat în fața căruia trebuia să aibă loc întâlnirea. Patriarhul le trimite din nou vorbă că nu poate să-i vadă. Evident, că nu avea nici un interes să repare ruptura pe care o dorise și la realizarea căreia lucrase cu multă iscusință.

Delegații s-au îmbarcat din nou și au plecat spre Italia, fericiți că au scăpat cu viață de furia poporului: o revoltă fusese pusă la cale într-o suburbie a Constantinopolului împotriva lor.

După plecarea delegațiilor papali, patriarhul strânge în biserica „Sfânta Sofia” din Constantinopol o duzină de mitropoliți și episcopi și a ține cu ei un sinod. Cerularie, după ce repetă acuzele împotriva papei, arde în piața publică bula de excomunicare dată de cardinalul Humbert și lansează el însuși excomunicarea împotriva papei. Excomunicare fără valoare. În cei o mie de ani cât au trăit unite cele două Biserici, nu s-a pomenit ca vreun sinod sau vreun patriarh să-l excomunică sau să-l depună pe păstorul universal al turmei lui Cristos. Toți cunoșteau cuvântul lui Cristos spus lui Petru: „Paște mieii mei, paște oille mele”. Cum poate mielul sau oaia să-și depună păstorul?

Acum câțiva ani în urmă patriarhul Atenagora al Constantinopolului și papa Paul al VI-lea au ridicat reciproc excomunicarea. A fost un gest pur simbolic; nu era ce ridica. Ambele excomunicări erau lipsite de obiect.

În sinodul amintit, latinii sunt declarați apostatați de la adevărata credință. De acum creștinii din Orient se vor numi ortodocși, adică purtători ai adevăratei credințe, spre a se distanța și a se diferenția de creștinii din Occident, considerați eretici, care de acum se vor numi catolici.

Numele papei, rostit până atunci peste tot în Orient la Liturghie, este scos din canonul Liturghiei.

Bisericile latinilor din capitala imperiului sunt închise. Se relatează că sfânta Împărtășanie păstrată în bisericile lor, a fost călcată în picioare, considerându-se că Liturghiile latinilor nu sunt valabile. Clerul bizantin primește dispoziția să țină predici și să dea explicații credincioșilor, arătându-le cât de folositoare este schisma și cât de rea este unirea cu „spurcații și ereticii de latini!”

Mihail Cerularie ieșea victorios. Tristă victorie, care n-a făcut altceva decât să sfâșie cămașa necusută a lui Cristos! Orgoliul său era satisfăcut. Acum era stăpânul necontestat al Orientului. Se proclama apărătorul Bisericii Orientale amenințată de ereticii din Occident și singurul reprezentant al religiei adevărate a lui Cristos. La Constantinopol, Cerularie era stăpân absolut. Dacă împăratul are voie să dicteze în afacerile Bisericii, patriarhul de ce nu ar avea voie să dicteze în treburile imperiului? Astfel a luat parte la complotul care l-a răsturnat pe împăratul Mihail al VI-lea și l-a pus în locul lui pe Isaac Comnenul.

Dar noul împărat nu înțelegea să fie o jucărie în mâinile teribilului patriarh. Pe când acesta se afla la o mănăstire, departe de mulțime, l-a arestat. Urma să-l judece și să-l depună. N-a mai apucat să-l judece, căci patriarhul a murit pe neașteptate. Era la patru ani de la schismă.

Însă poporul era atât de fanatizat, încât împăratul a fost nevoit să aducă trupul „martirului” cu mare pompă în capitală. Înarmorântarea a fost o apoteoză. Mai mult, sub următorul împărat, Constantin al X-lea, căsătorit cu o nepoată a lui Cerularie, patri-

arhul avea să fie canonizat. Astfel, calendarul Bisericii Ortodoxe s-a îmbogățit cu un nou sfânt: Mihail Cerularie.

Așa s-a consumat drama cea mai dureroasă din istoria Bisericii: separarea, dezbinarea celor pe care Cristos i-a voit să fie una. Urmările acestei sfâșieri se văd încă după o mie de ani și umple de mâhnire inimile creștinilor de bună voință atât din Orient cât și din Occident; victime nevinovate ale ambiției și răutății omenești.

Biserica Catolică nu-i consideră pe creștinii ortodocși de astăzi vinovați pentru ceea ce au făcut alții acum o mie de ani în urmă. Citim în documentul Conciliului al II-lea din Vatican referitor la ecumenism:

În această Biserică unică și unitară a lui Dumnezeu, au apărut încă de la începuturi anumite sciziuni pe care Apostolul le condamnă cu asprime; în secolele următoare s-au ivit dezbinări mai mari, iar comunități considerabile ca număr s-au despărțit de comuniunea deplină a Bisericii Catolice, uneori nu fără vina unor oameni de ambele părți. Însă cei care se nasc acum și sunt instruiți în credința lui Cristos în astfel de comunități, nu pot fi acuzați de păcatul despărțirii, iar Biserica Catolică îi îmbrățișează cu respect și cu iubire frățească (UR 3).

1.8.5. Asemănări și deosebiri între catolici și ortodocși

Fără îndoială că ceea ce îi unește pe catolici și ortodocși e mult mai mult decât ceea ce îi separă. Astfel, ei au în comun aproape întregul fond al credinței. Ceea ce se prezintă ca adevăruri de credință diferite, în cele mai multe cazuri sunt moduri diferite de exprimare a aceleiași credințe. Au în comun Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament, cultul liturgic, sfintele sacramente, în special Preoția și Euharistia – chiar dacă cultul îmbracă forme de exprimare diferite –, au în comun cinstirea sfinților și a icoanelor, în special cultul Maicii Domnului, monahismul și o mulțime de tradiții spirituale.

Diferitele tradiții și datini care nu ating în esență credința și structura unicei Biserici pe care a întemeiat-o Cristos, sunt justificate și nu trebuie să fie motiv de conflict și dezbinare. Datiniile nu trebuie confundate cu dogmele. Nici formulările diferite ale dogmelor nu trebuie confundate cu ereziile. În această privință Conciliul al II-lea din Vatican precizează:

O anumită diversitate a uzanțelor și obiceiurilor... nu se opune în nici un fel unității Bisericii, ba chiar îi sporește frumusețea... Conciliul, pentru a înlătura orice îndoială, declară că Bisericile din Orient, conștiente de unitatea necesară a întregii Biserici, au dreptul de a se conduce fiecare după disciplina proprie... Cele spuse mai sus despre legitima diversitate trebuie declarate și despre formularea teologică diferită a doctrinei. Într-adevăr, în cercetarea adevărului revelat au fost folosite, în Orient și în Occident, metode și căi diferite pentru a cunoaște și a exprima cele divine... se poate spune că formulările teologice diferite nu arareori sunt complementare mai degrabă decât opuse (UR 16-17).

a) *Primatul papei*

Am putea spune că singura cauză a separării Orientului de Occident este refuzul de a accepta misiunea pe care Petru și urmașii acestuia, episcopii Romei, au primit-o de la Cristos: misiunea de păstor universal al întregii Biserici întemeiate de Cristos.

Colegiul sau corpul episcopal nu are autoritate decât împreună cu Pontiful roman, urmașul lui Petru, în calitate de cap, care păstrează integral primatul asupra tuturor, atât Păstori, cât și credincioși... Domnul l-a stabilit numai pe Simon ca piatră și „purtător al cheilor Bisericii” (cf. Mt 16,18-19) și l-a făcut păstor al întregii sale Turme (cf. In 21, 15 ș.u.) (LG 22).

În Evanghelie voința lui Cristos de a-l pune pe Simon drept cap și temelie a Bisericii sale e absolut evidentă și a o tăgădui înseamnă

a tăgădui Evanghelia. La Cezareea lui Filip, după ce Simon, în numele întregului grup de apostoli, face mărturisirea de credință: „Tu ești Cristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu”, Isus îi spune:

Fericit ești Simon, fiul lui Iona, căci nu trupul și sângele ți-au descoperit aceasta, ci Tatăl meu care este în ceruri. Și eu îți zic ție că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica mea și porțile iadului nu o vor birui. Ție îți voi da cheile Împărăției cerurilor și orice vei lega pe pământ va fi legat și în ceruri și orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat și în ceruri” (Mt 16, 13-18).

Cuvântul aramaic *kefa* (piatră) folosit de Isus este masculin și înseamnă bloc de stâncă. Traducerea exactă ar fi: „Iar eu îți zic că tu ești bloc de stâncă și pe acest bloc de stâncă voi zidi Biserica mea”. Faptul că Isus numai lui Simon îi schimbă numele, denotă că numai lui i-a încredințat misiunea unică și extraordinară de temelie a Bisericii. În Biblie găsim scris că atunci când Dumnezeu încredințează unui om o misiune extraordinară, îi schimbă numele. Așa a fost cazul cu Abraham.

Cristos nu i-a retras lui Petru misiunea încredințată pentru că Petru s-a lepădat de el de trei ori în timpul patimii. Dovadă faptul că Isus, după Înviere, îl confirmă în misiunea de păstor universal al Bisericii pe care i-o acordase. Apărând apostolilor după Înviere, pe țărmul lacului Genezaret, Isus îl întrebă de trei ori pe Petru: „Simon, fiul lui Iona, mă iubești mai mult decât aceștia?”. După fiecare mărturisire de iubire: „Da, Doamne, tu știi că te iubesc!”, Isus îi spune: „Paște mielușii mei, paște oile mele”. Și după ce i-a vorbit astfel i-a zis: „Urmează-mă”. Cuvântul „urmează-mă”, nu era o chemare să-l urmeze în apostolat. O asemenea invitație o primise cu trei ani mai înainte. În această împrejurare cuvântul „urmează-mă” trebuie înțeles așa: „fii urmașul meu, fii vicarul, locțiitorul meu, după ce eu mă voi înălța la cer”.

Faptele Apostolilor ne arată la tot pasul că întâietatea, primatul primit de Petru nu a fost înțeles ca un titlu onorific, *primus inter pares* (primul între egali), ci a fost un primat real, de jurisdicție. Petru are o autoritate unică; el ia toate inițiativele majore de ordin doctrinal, liturgic, disciplinar în Biserica de la început.

Cărțile liturgice orientale scrise și lăsate de sfinții Părinți din Răsărit înainte de Foție și Cerularie arată că sfinții Părinți și întreaga Biserică răsăriteană credeau în autoritatea sfântului Petru în calitatea sa de cap al Bisericii. Astfel, în *Mineiul* pe luna ianuarie, în ziua de 16, în sărbătoarea numită „Închinarea lanțului sfântului apostol Petru”, se spune:

Astăzi temelia Bisericii, Petru, piatra credinței, ne pune înaintea cinstitului lanț... Temelia Bisericii, piatra credinței, mai marele apostolilor, temelia cea neclintită a dogmelor, verhovnicul (capul) apostolilor... punătorule de lege... păstorule al turmei lui Cristos, Petre slăvite... Roma nepărăsind, la noi ai venit,... cel ce ai fost decât apostolii mai întâi pe scaun șezător... pe temelia credinței sufletele tuturor credincioșilor le-ai zidit.

Iar în ziua de 29 iunie, sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel, se cântă la slujbă aceste cuvinte: „Tu, după vrednicie, piatră te-ai numit, când credința Bisericii neclintită Domnul a întărit-o și pe tine mai mare Păstor oilor celor cuvântătoare te-a pus”.

Toți sfinții Părinți, toate conciliile ecumenice, ținute în primul mileniu, toate în Răsărit, au recunoscut rolul de cap și păstor suprem încredințat de Cristos apostolului Petru. Mărturiile sunt ne-numărate, începând cu Clement, Tertulian, Ciprian și continuând cu Ioan Gură de Aur, Augustin, Vasile cel Mare, Atanasie.

Cei dintâi care au purificat textele liturgice de tot ce amintea de misiunea încredințată lui Petru de Cristos, au fost grecii. În *Mineiele* (cărțile de rugăciuni) tipărite între 1884-1885 nu mai apar expresiile atribuite lui Petru: temelie a Bisericii, verhovnic,

corifeu al apostolilor, întăritor al legilor și dogmelor, piatra credinței, întâiul dintre apostoli. Petru devine un apostol ca toți ceilalți; unul din cei Doisprezece, *primus inter pares*.

Urmând exemplul grecilor, Sfântul Sinod român, în 1913, operează așa-numitele „îndreptări” în cărțile liturgice. Au constatat membrii Sfântului Sinod că s-au strecurat în cărțile de rugăciuni unele erori de dogmă, cum ar fi cea cu privire la primatul sfântului Petru. Cine le-o fi strecurat? Sfinții Părinți care le-au compus? Astfel, de pildă, s-a propus ca vechea rugăciune de dezlegare pentru morți: „Care pe verhovnicul ucenicilor și apostolilor tăi, Petru, ai zidit Biserica ta și i-ai dat lui cheile împărăției cerurilor”... să se schimbe cu următorul text: „Cela ce după sfânta ta înviere din morți cea de a treia zi, cu darul tău ai binevoit a da sfinților tăi ucenici și apostoli cheile împărăției cerurilor”.

Sfântul apostol Petru a murit la 29 iunie, anul 67, martirizat la Roma de împăratul Nero. După el a urmat pe scaunul episcopal al Romei Linus, apoi Clet, apoi Clement, iar al 266-lea urmaș al lui Petru se numește Ioan Paul al II-lea.

Episcopii Romei au rămas cu numele de papi. Cuvântul papă ar putea proveni din grecește și ar însemna „tată” sau ar putea fi format din primele silabe ale expresiei latine *Pater patrum* și în acest caz înseamnă părintele părinților. Cu acest ultim înțeles îl găsim în Pravila de la Târgoviște (1652) care este cartea legilor sau canoanelor Bisericii Orientale unde citim: „Papa de la Roma este părintele părinților și stăpân a toate adevăritele apostolești Biserici”.

Nu se poate spune că primatul dat de Cristos lui Petru a fost un favor personal care nu a trecut la urmașii lui, dar a dispărut o dată cu moartea lui Petru. De vreme ce Biserica întemeiată de Cristos, din voința Întemeietorului, trebuie să dăinuie până la sfârșitul vea-

curilor, până la sfârșitul veacurilor Biserica trebuie să aibă o temelie.

Capul Bisericii este Cristos, nu papa, spun cei care nu-l recunosc pe papa de cap al întregii Biserici. E adevărat, Cristos rămâne capul invizibil al Bisericii, dar Biserica fiind formată din două elemente: unul invizibil, spiritual, și altul vizibil, material, Cristos a orânduit ca Biserica pământească să aibă și un cap vizibil care să-l facă prezent pe el, Capul invizibil.

Nu are nici o importanță faptul că în Evanghelie nu există termenul de „primat”, după cum nu este nici termenul de infailibilitate. Conciliul I din Vatican a definit primatul și infailibilitatea papei. Dar dacă a definit aceste lucruri nu înseamnă că le-a inventat: ele au existat dintotdeauna. Nici cuvântul Treime nu există în Sfânta Scriptură. Dar aceasta nu dă nimănui dreptul să respingă credința în Sfânta Treime.

Primatul episcopilor Romei, autoritatea pe care aceștia o au asupra întregii Biserici, nu este rezultatul ambiției personale a papilor, nu e o pretenție și un abuz care ar fi provocat dezbinarea Bisericilor, ci este o misiune de slujire încredințată de Cristos pentru a salva unitatea Bisericii și la care papii nu pot renunța, oricâtă umilință ar avea ei, fără a-l trăda pe Cristos și Biserica sa. De altfel, cuvântul primat, primat de onoare, apare pentru prima dată la Constantinopol, nu la Roma.

Istoria Bisericii arată clar că timp de o mie de ani, până la Foție și Cerularie, nimeni, nici măcar în Biserica Răsăriteană, nu a pus la îndoială autoritatea urmașilor lui Petru asupra întregii Biserici. Iată câteva mărturii.

Către sfârșitul secolului I izbucnește la Corint un conflict între preoți și credincioși. Apostolul Ioan trăia încă și nu era prea departe; era la Efes. Dar nu la apostolul Ioan, ci la papa Clement, al treilea urmaș al lui Petru, apelează corintenii, rugându-l să intervină și să facă ordine în Biserica lor.

În secolul al II-lea și apoi în secolul al III-lea, apar conflicte grave între Bisericile din Asia Mică și celelalte Biserici, conflicte legate de data sărbătoririi Paștelui. În ambele cazuri sunt chemați episcopii Romei să facă ordine. În primul caz, intervine sfântul Policarp, episcop de Smirna, ucenic al apostolului Ioan, rugându-l pe papa Anicet să aprobe tradiția Bisericii din Asia Mică. În al doilea caz, sfântul Irineu, episcop de Lyon, în Occident, dar venit din Răsărit, de la Smirna, intervine la papa Victor, rugându-l să nu-i excomunică în bloc pe toți episcopii din Asia Mică ce dădeau semne de neascultare. Nici sfântul Policarp, nici sfântul Irineu nu au contestat autoritatea supremă a papilor pe lângă care au intervenit.

Tot pe la anul o sută și ceva, Aberciu, episcop de Hieropolis, în Frigia, deci tot din Răsărit, și-a scris în versuri epitaful care i s-a pus pe mormânt. El descrie cum Cristos l-a trimis în diferite locuri: „El m-a trimis la Roma ca să contemlu acolo maiestatea imperială și să văd o regină cu veșminte de aur și încălțăminte de aur”. El povestește apoi cum a vizitat alte Biserici, până în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Dar numai Biserica Romei poruncește; ea singură este regină.

Dintre sfinții Părinți răsăriteni care au recurs la papă ca la autoritatea supremă în Biserică, amintim pe sfântul Vasile cel Mare și pe sfântul Ioan Gură de Aur.

Sfântul Vasile cel Mare, împreună cu alți orientali, au recurs la Scaunul Apostolic al Romei în 377, cerând papei să depună doi episcopi din Răsărit, pe Apolinariu al Laodiceei și pe Timotei al Beritului, pe acesta din urmă la cererea propriilor credincioși.

Sfântul Ioan Gură de Aur, episcop de Constantinopol, depus din scaun în 403 și exilat de către sinodul din Quercus, se adresează papei Inocențiu I, cerându-i să intervină, să nu lase să se calce dreptatea în picioare și să anuleze hotărârile luate în mod ilegal împotriva lui.

Toate conciliile ecumenice ținute în primul mileniu creștin – de notat că toate s-au ținut în Orient – au recunoscut autoritatea supremă a episcopului Romei, au fost prezidate de delegații papei și au devenit ecumenice numai în momentul în care au fost aprobate de papă. Acesta este motivul pentru care ortodocșii au rămas numai cu conciliile ecumenice ținute până la separarea de Roma. Fără papa, ei nu mai pot ține vreun conciliu ecumenic.

La Conciliul ecumenic din Efes (431), preotul Filip, delegatul papei, și-a început discursul amintind că este „un lucru cunoscut de toate veacurile că Isus i-a dat lui Petru puterea de a conduce Biserica”. El spunea, în continuare, că „sfântul și fericitul nostru episcop, papa Celestin, urmașul și loțiitorul legitim al lui Petru, ne-a trimis pe noi pentru a-l reprezenta la acest sfânt Conciliu”.

La Conciliul ecumenic din Calcedon (451), după ce s-a citit documentul doctrinal trimis de papa Leon cel Mare, adunarea l-a acceptat aclamând: „Petru a vorbit prin gura lui Leon”.

În prima mare criză, în 877, patriarhul Constantinopolului, Ignațiu, destituit pe nedrept din scaun prin manevrele lui Foție, apelează la papa Nicolae I pe care îl numește „patriarhul tuturor scaunelor, urmașul lui Petru, papă ecumenic”.

Dar cum *lex orandi est lex credendi* (legea rugăciunii este legea credinței), credința Orientului în primatul urmașilor lui Petru apare cel mai bine în rugăciunile liturgice prevăzute pentru sărbătorile papilor din primul mileniu pe care Biserica Ortodoxă le celebrează în continuare și azi.

În sărbătoarea sfântului papă Clement (24 noiembrie), citim în *Minei*: „Ca unul ce ai fost mai mare pe scaunul Romei, ca un ucenic al lui Petru și ca unul care ai păscut cu sfințenie Turma cea sfințită, o prea sfinte... Bucură-te izvorul dogmelor, tâlcuitorule cel bine scriitor al celor negărite, cunoștința celor ascunse, stâlpul cel întărit și temelie cea nemișcată a Bisericii...”.

În *Mineiul* din 2 ianuarie, sărbătoarea sfântului Silvestru, papă, citim: „Îmbogățindu-te cu scaunul verhovnicului Apostolilor, te-ai arătat slujitorul lui Dumnezeu prea minunat, împodobind, întărind și măbind Biserica cu dogme dumnezeiești...”.

În sărbătoarea sfântului Leon cel Mare, papă, același *Minei* zice: „Cum te vom numi pe tine, de Dumnezeu insuflate? Cap al Bisericii lui Cristos celei drept credincioase (ortodoxe), ochiul buneii credințe... cel de acum următorul cinstitului Petru și îmbogățit cu scaunul cel mai de sus al aceluia...”.

Pentru orice om de bună credință e limpede că autoritatea supremă în Biserică a urmașilor lui Petru nu este produsul ambiției și vanității papilor, că primatul lor nu este o invenție a papilor de la Roma; este un adevăr de credință întemeiat pe voința și cuvântul lui Cristos, un adevăr îmbrățișat și trăit de toți creștinii din Răsărit și Apus care au rămas fideli Evangheliei în primul mileniu creștin.

Dar mai ales, primatul episcopilor Romei nu se întemeiază pe faptul că mult timp Roma a fost capitala imperiului. Nici un sfânt Părinte din Răsărit și Apus, nici un conciliu, nici un text liturgic nu atribuie papilor de la Roma autoritatea supremă în Biserică faptului că se află la Roma împăratul sau senatul, ci faptului că ei sunt urmașii lui Petru și au primit autoritatea transmisă de el.

Această idee, cu adevărat o noutate și o invenție absolută, apare mai întâi, timid, la Conciliul I din Constantinopol (381), apoi fățiș la Conciliul din Calcedon (451); episcopi bizantini care leagă autoritatea supremă a Bisericii de capitala în care e prezent împăratul, cerând primatul pentru patriarhul Constantinopolului datorită faptului că aici era acum capitala imperiului. Această nouă teorie a fost consemnată în canonul 28 al Conciliului din Calcedon. Acest canon a fost categoric respins de papa Leon cel Mare, astfel încât nu face parte din actele Conciliului.

Referindu-se la actele de nesupunere față de papă ale patriarhului Constantinopolului, Acaciu, care se prevala de acest canon nelegitim 28, papa Gelasiu le scria episcopilor din Dardania:

Am răs cu poftă văzând că se vrea să se justifice prerogativele lui Acaciu prin faptul că el este episcopul cetății imperiale. Dar Ravena, Milan, Sirmium, Trier, nu au fost în diferite epoci capitale ale împăraților? Or, s-a pomenit ca episcopii acestor orașe să pretindă, din acest motiv, o creștere a demnității?

Apostolul Pavel scrie: „Nimeni nu poate pune o altă temelie Bisericii, decât aceea pusă de Domnul nostru Isus Cristos”. Nici măcar papa nu poate să o facă.

La Liturghia celebrată la Grota din Betleem, în sărbătoarea Epifaniei, 1964, în prezența capilor Bisericilor Orientale din Palestina, papa Paul al VI-lea spunea, printre altele, la predică:

Lui Cristos... îi repetăm solemn, însușindu-ne mărturisirea lui Petru: „Tu ești Cristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu”... Aceasta este mărturisirea pe care și astăzi o proclamă Biserica Romei, Biserica lui Petru, Biserica pe care tu, Doamne, ai întemeiat-o tocmai pe această piatră... Acest lucru îl spunem catolicilor care sunt deja în staulul lui Cristos, dar nu putem să nu adresăm aceeași invitație fraților creștini care nu sunt în comuniune perfectă cu noi. E clar de acum pentru toți că nu se poate ocoli problema unității: astăzi această voință a lui Cristos se impune spiritelor noastre și ne obligă să întreprindem cu înțelepciune și iubire tot ce e posibil, pentru ca toți creștinii să se bucure de marea binefacere și de suprema onoare a unității Bisericii.

Dar și în această împrejurare cu totul deosebită de azi, e o datorie pentru noi să spunem că la un asemenea rezultat nu se poate ajunge sacrificând adevăruri de credință. Nu e permis să fim lipsiți de fidelitate față de patrimoniul lui Cristos; nu e al nostru, e al lui; noi nu suntem decât depozitarii și interpreții lui.

b) Infaibilitatea

De această infaibilitate se bucură Pontiful roman, capul Colegiului episcopilor, în virtutea funcției sale, atunci când, în calitate de Păstor și Învățător suprem al tuturor credincioșilor, care întărește în credință pe frații săi (cf. *Lc 22,32*), proclamă printr-un act definitiv o învățătură privind credința sau moravurile (*LG 25*).

Ortodocșii refuză să recunoască nu numai primatul, dar și infaibilitatea sau negreșelnicia papei. Infaibilitatea nu trebuie confundată cu impecabilitatea. Din textul Conciliului al II-lea din Vatican citat mai sus rezultă ce este infaibilitatea: este prerogativa acordată de Cristos lui Petru și urmașilor acestuia de a nu greși atunci când, în calitatea lor de conducători și păstori ai Bisericii universale, proclamă un adevăr de credință sau morală. Așadar papii pot păcătui în viața lor personală, dar nu pot greși, adică sunt infaibili când, în calitatea lor de păstori supremi ai Bisericii, învață un adevăr de credință sau morală. Infaibilitatea papei se întemeiază pe cuvântul și pe rugăciunea lui Cristos: „Simon, Simon, Satana v-a cerut să vă cearnă ca pe grâu. Dar eu m-am rugat pentru tine ca să nu se piardă credința ta, și tu, după ce te vei întoarce la Dumnezeu, să întărești pe frații tăi” (*Lc 22, 31-32*).

Petru a greșit, dar nu în credință; păcatul lui a fost un păcat de slăbiciune omenească, dar nu de necredință. El a crezut chiar și atunci când a dat dovadă de frică în fața unei servitoare. El nu și-a pierdut credința, a rămas infaibil fiindcă Cristos s-a rugat pentru el. Și nu i-a retras această prerogativă a infaibilității nici după căderea sa în păcat, de aceea Cristos îi spune: „după ce te vei întoarce la Dumnezeu, întărește-i în credință pe frații tăi”.

A afirma că papa, urmașul lui Petru sau Biserica Catolică zidită de Petru a căzut de la dreapta credință, de la ortodoxie, că a căzut în erezie, este o afirmație extrem de gravă împotriva Evangheliei; înseamnă că cuvântul lui Cristos nu s-a împlinit,

rugăciunea lui nu și-a făcut efectul; credința lui Petru s-a pierdut, nu mai are cine să-i întărească pe frați în credință.

Papa nu poate să nu fie ortodox și Biserica Catolică condusă de papa nu poate să nu fie în același timp și ortodoxă, adică să nu aibă credința adevărată. Ortodoxia Bisericii ortodoxe e datorată tocmai urmașilor lui Petru. În primul mileniu creștin, papii au garantat ortodoxia, credința adevărată în Răsăritul bântuit de tot felul de erezii. Bizanțul a căzut de nenumărate ori în erezie. Din cei 60 de titulari care au ocupat scaunul patriarhal al Constantinopolului între Conciliul I din Niceea (325) și Conciliul al II-lea din Niceea (787), 27 au fost eretici notorii, condamnați de Conciliile ecumenice. Cum ar fi putut aceștia să asigure ortodoxia credinței, fără urmașul lui Petru?

E interesant de știut de unde și-a luat Biserica Răsăriteană după ruptura din 1054 denumirea de Biserică Ortodoxă. După multe lupte și prigoane, erezia iconoclastă, adică a distrugătorilor de icoane, a fost definitiv izgonită din Constantinopol. În amintirea acestei victorii asupra acestei erezii și asupra tuturor ereziilor, s-a stabilit, pe 11 martie 843, sărbătoarea ortodoxiei. Sărbătoarea se ține în prima duminică a Postului Mare. Dar cel care a distrus erezia iconoclastă în Răsărit și a restabilit ortodoxia, adică credința adevărată cu privire la cultul icoanelor, a fost tocmai papa de la Roma.

c) *Filioque*

Cuvântul exprimă purcederea Duhului Sfânt și de la Fiul. Problema lui *Filioque* a stat în centrul polemicilor provocate de Răsărit împotriva Bisericii Apusene în încercarea de a-l dovedi pe papa eretic și Biserica Apusului căzută de la credința adevărată. De fapt e o falsă problemă. E vorba de două formulări diferite care exprimă exact același lucru. De vreme ce Isus spune în Evanghelie că Fiul

este în Tatăl și Tatăl în Fiul și că tot ce are Fiul are și Tatăl, este evident că dacă Duhul Sfânt purcede de la Tatăl, el purcede și de la Fiul. Acest adevăr a fost formulat în două feluri, amândouă corecte: Duhul Sfânt purcede de la Tatăl prin Fiul (*a Patre per Filium*) și Duhul Sfânt purcede de la Tatăl și de la Fiul (*a Patre Filioque*). În ce fel cele două formulări exprimă exact același lucru, se poate ilustra printr-o asemănare. O plantă e formată din trei părți: rădăcină, tulpină și floare. Principiul sau cauza primă a florii este rădăcina care produce mai întâi tulpina și apoi împreună cu tulpina produce floarea. E la fel de corect a spune că floarea provine de la rădăcină prin tulpină și a spune că floarea provine de la rădăcină și de la tulpină. La fel, purcederea Duhului Sfânt era exprimată în teologia atât răsăriteană, cât și apuseană, prin ambele formule: de la Tatăl prin Fiul sau de la Tatăl și de la Fiul.

Astfel, în Răsărit, sfântul Ciril de Alexandria spune clar: „Duhul Sfânt purcede de la Tatăl și de la Fiul” (Ciril de Alexandria, *The-saurus de sancto et consubstantiali Trinitate*, 34: PG 75, 585).

Alții, tot în Răsărit, precum sfântul Vasile cel Mare, preferă cealaltă formulă: Duhul Sfânt purcede de la Tatăl prin Fiul.

În Apus, de asemenea, limbajul teologic folosește când o formulă, când alta. De pildă, Tertulian folosește formula: *a Patre per Filium*.

La Conciliul I din Constantinopol (381), unde s-a elaborat Crezul numit niceno-constantinopolitan, credința în Duhul Sfânt, s-a formulat astfel: „Cred în Duhul Sfânt, Domnul și de viață dătorul care de la Tatăl purcede”. Deși toată lumea credea că Duhul Sfânt purcede și de la Fiul sau prin Fiul, nu s-a introdus în Crez nici *per Filium*, nici *Filioque*. De ce? Simplu de tot. La Conciliul I din Constantinopol a fost condamnat Macedoniu, patriarhul Constantinopolului, și erezia căreia i-a dat numele, a macedonienilor. Acești eretici negau divinitatea Duhului Sfânt și afirmău că Duhul Sfânt este o creatură a Fiului. Pentru a nu da

apă la moară acestor eretici, părinții Conciliului I din Constantinopol, fără a nega credința că Duhul Sfânt purcede și de la Fiul sau prin Fiul, au considerat că e mai oportun să se introducă în Crez numai formula „Care de la Tatăl purcede”, fără a mai adăuga *per Filium* sau *Filioque*.

Sfântul Ioan Damascenul, mai târziu, a preferat formula *a Patre per Filium* și, datorită prestigiului acestui sfânt Părinte, această formulare s-a impus în cele din urmă în Răsărit.

În Biserica apuseană s-a impus cealaltă formulă: *a Patre Filioque*. Dar cum ambele formulau același adevăr de credință, nu era pentru nimeni motiv de supărare sau de ceartă. Motivul vine mai târziu.

În secolul al VII-lea, în Apus, Bisericele din Spania, apoi cele din Germania și Franța, au început să introducă în Crez formula *Filioque* pentru a exprima mai complet un adevăr de credință care exista dintotdeauna și în Răsărit și în Apus. Deci nu era vorba de vreo inovație în credință sau de o nouă dogmă. În anul 810, papa Leon al III-lea, fără a refuza adevărul de credință în sine, a considerat că nu este oportun să se introducă la Roma *Filioque* în Crez. Chiar dacă acest cuvânt s-a introdus în Crez în unele Biserici din Apus fără aprobarea papei inițial, Foție nu a pierdut ocazia de a face din el argumentul suprem spre a-l declara pe papa eretic și Biserica latină căzută de la credința adevărată. În celebra sa enciclică dată cu ocazia sinodului adunat de el la Constantinopol pentru a-l judeca și excomunica pe papă, Foție scria, printre altele, referitor la *Filioque*: „Cât privește această blasfemie împotriva Duhului Sfânt sau, mai bine zis, blasfemie împotriva întregii Sfinte Treimi, blasfemie fără egal, chiar dacă toate celelalte nu li s-ar mai reproșa, aceasta ar fi suficientă ca să-i facă vrednici de zece mii de afurisenii”.

După Conciliul din Florența (1439), discuția în jurul lui *Filioque* ar fi trebuit să se încheie. La acest Conciliu grecii și latinii au ajuns

la un consens: credința cu privire la Duhul Sfânt este identică, indiferent cum este exprimată: *per Filium* sau *Filioque*.

Faptul că latinii au introdus în Crez *Filioque* nu constituie o inovație doctrinală sau o erezie. În Crezul niceno-constantinopolitan nu sunt formulate toate adevărurile de credință, ci numai cele necesare pentru a afirma credința corectă împotriva ereziilor timpului.

Reprezentantul latinilor le-a adus grecilor la Florența o asemănare:

Dacă eu v-aș întreba acum: „Credeti din toată inima că Dumnezeu este veșnic?”, voi veți răspunde, fără îndoială, în mod afirmativ. Dar ar putea cineva să vă zică că sunteți afurisiți, deoarece credeți ceva care nu stă scris în Crezul de la Niceea?... Acest lucru s-ar putea zice și despre atâtea adevăruri de credință care nu s-au trecut în acest Crez.

Părinții răsăriteni au acceptat și au semnat la Conciliul din Florența această mărturisire de credință:

Noi suntem de acord cu voi; adaosul pe care l-ați făcut în Crez vine de la sfinții Părinți; noi îl aprobăm și ne declarăm uniți cu voi și zicem că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl și de la Fiul ca dintr-o singură cauză și un singur principiu.

Deși credința e comună, nici la Florența, nici mai târziu când au apărut Bisericele Orientale Unite cu Roma nu s-a impus orientailor să introducă în Crez cuvântul *Filioque*; s-a lăsat fiecărei Biserici libertatea de a urma propria tradiție.

d) Purgatoriul

Un alt punct de divergență între catolici și ortodocși este problema purgatoriului. E și aceasta o falsă problemă. Credința, în practică, este comună celor două Biserici; divergența stă numai în

teorie, în cuvinte. Ba, am putea spune că, practic, cultul morților este mai dezvoltat în Biserica Răsăriteană decât în cea Apuseană.

Pentru a se prezenta în fața lui Dumnezeu după moarte, sufletul omului trebuie să fie cu desăvârșire curat. De aceea sufletele celor care mor cu păcate ușoare sau nu au ispășit suficient pe pământ pentru păcatele mari care au fost iertate, se curăță în ceea ce noi, catolicii, numim purgatoriu pentru a putea intra în paradis. Cuvântul latin *purgatorium* vine de la *purgare* care înseamnă a curăți.

Practica de a veni în ajutorul răposaților prin rugăciuni, pomeni, posturi și mai ales prin oferirea sfintei Liturghii, a existat de la început în Biserică, atât în Occident, cât și în Orient. Unul din sfinții Părinți ai Răsăritului, sfântul Ciril din Ierusalim, scrie: „Noi ne rugăm pentru toți cei care au adormit înaintea noastră, având convingerea că acest lucru va aduce cel mai mare folos sufletelor în favoarea cărora este oferită rugăciunea în timp ce este de față Victima sfântă și vrednică de cutremurare” (Ciril de Ierusalim, *Cateheza mistagogică*, V).

Deși Bisericile Orientale, în practică, au un cult al morților mai dezvoltat decât occidentalii, ele nu au o teologie suficient de dezvoltată în această privință, învățătura cu privire la purgatoriu rămânând, în continuare, imprecisă. Teologia cu privire la purgatoriu s-a dezvoltat în Occident după ruptura din 1054.

Ceea ce îi supără pe orientali, ca și în cazul lui *Filioque*, nu este atât adevărul de credință care este comun celor două Biserici, ci formularea teologică, definirea lui la diferite concilii ecumenice ulterioare și mai ales introducerea cuvântului purgatoriu care, fiind introdus în Occident, devine, ca și *Filioque*, suspect de erezie.

A fost credința comună atât a Bisericii Răsăritului, cât și a Apusului că iadul este veșnic și cei care mor cu păcate grele nu mai ies niciodată de acolo. E cuvântul lui Isus: „Plecați de la mine blestemaților în focul cel veșnic al iadului”. În parabola lui Isus,

între locul de suferință în care se află bogatul nemilos și locul de fericire unde se afla Lazăr cel sărac, este o prăpastie peste care nu se poate trece.

În secolul al III-lea a apărut o erezie a lui Origene, numită „apocatastaza”. Potrivit acestei învățături, la sfârșitul lumii, iadul va înceta; osândiții și chiar diavolii vor fi iertați. Dar erezia a fost condamnată la Conciliul din Constantinopol din 543, aprobat de papa Virgiliu. Acest Conciliu condamna „pe oricine susține și afirmă că suferința diavolilor și a păcătoșilor e temporară, că se va sfârși în viitor și că va fi o apocatastază (o reconciliere) a păcătoșilor și a diavolilor”.

Pe de altă parte, un suflet care la moarte e cu desăvârșire curat și nu are nimic de ispășit, este primit imediat în paradis. Dacă un suflet merge în iad, nu-l mai poate ajuta nimeni de pe pământ, nu-l mai scoate nimeni de acolo; dacă merge imediat în paradis, nu mai are nevoie de ajutorul celor rămași în viață.

Logic, dacă nu este o stare intermediară între iad și paradis, un purgatoriu, atunci orientalii trebuie să-și pună întrebarea: sâmbetele morților din Postul Mare, pomenile în a treia zi după înmormântare, sărindarele și parastasele, colivele și pomenirile pe care le fac pentru cei adormiți, ce rost au? E doar o autoconsolare pe care și-o acordă îndoliații rămași în viață?

De altfel, la Conciliul din Florența, orientalii au acceptat credința în existența purgatorului și au făcut această mărturisire de credință comună:

Cât despre credincioșii care, căindu-se cu adevărat, au murit în iubirea lui Dumnezeu, fără însă a fi făcut roade suficiente de pocăință pentru păcatele și omisiunile lor, sufletele lor sunt curățite după moarte prin pedepse de purificare. La ușurarea acestor pedepse contribuie sufragiile credincioșilor de pe pământ, cum sunt Liturghiile, rugăciunile, pomenile și alte fapte de caritate...

e) *Neprihănită Zămislire*

Adevărul de credință că sfânta Fecioară Maria a fost neprihănit zămislită, adică a fost scutită de păcatul strămoșesc, în vederea meritelor Fiului ei, chiar din prima clipă a zămislirii în sânul mamei sale, nu este nou; nouă este definiția ca dogmă de credință a acestui adevăr de către papa Pius al IX-lea în 1854. Peste patru ani, în 1858, la Lourdes, însăși sfânta Fecioară avea să confirme, în aparițiile sale, această dogmă.

Definiția ca dogmă a acestui adevăr de credință avea să-i înfurie în primul rând pe greci. Însă, lucru curios, în documentul de proclamare a acestei dogme, papa Pius al IX-lea avea să prezinte în primul rând mărturiile sfinților Părinți răsăriteni, în special mărturia sfântului Ioan Damascenul.

Toată tradiția creștină a crezut că Maria, fiind „cea plină de har”, fiind femeia din protoevanghelie care, după promisiunea lui Dumnezeu, avea să zdrobească cu călcâiul capul șarpelui, al Diavolului, nu a fost întinată nici o clipă a vieții sale de pata vreunui păcat.

În antichitate și în evul mediu se spunea, în discuțiile filozofice, că băieții primesc sufletul după 40 de zile, fetele după 70 de zile de la concepere; știința genetică modernă ne arată clar că omul este om din prima clipă a concepției, că Dumnezeu creează și pune sufletul deja în prima celulă a omului, în zigot.

Dacă Maria ar fi fost concepută cu păcatul strămoșesc și n-ar fi fost scutită de la început de acest păcat, ea n-ar fi fost „cea plină de har” și ar fi fost un timp sub stăpânirea șarpelui infernal.

Răsăritenii au o sărbătoare pe 9 decembrie numită „Zămslirea sfintei Ana”. Conținutul sărbătorii nu este zămslirea fără păcatul strămoșesc a sfintei Fecioare. Ea celebrează faptul relatat de cărțile apocrife, în special de *Protoevanghelia lui Iacob*, potrivit căreia Ioachim și Ana erau în imposibilitatea de a avea copii. După 20

de ani de căsnicie, Ana a zămslit-o pe Maria în mod miraculos în sânul ei.

Sfinții Părinți ai Răsăritului o numesc pe Maria: neprihănită, imaculată și o compară cu rugul care nu se mistuie văzut de Moise sau cu corabia lui Noe, singura care s-a salvat din marele potop al blestemului strămoșesc.

Abia în secolul al XVI-lea, un teolog grec, Damaschin Studitul, a afirmat deschis că sfânta Fecioară n-a fost scutită de păcatul lui Adam și că numai în ziua Bunei Vestiri ea a fost curățită de întinările păcatului. Pe această cale au mers, în continuare, teologii greci.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, teologul rus Alexandru Lebedev a ajuns la concluzia că sfânta Fecioară a fost curățită de păcatul originar abia pe Calvar, la picioarele crucii Fiului ei.

f) *Pâinea azimă*

Catolicii folosesc la Liturghie pâine nedospită (azimă), ortodocșii pâine dospită.

Evangheliștii ne spun că Cina cea de Taină a avut loc în prima zi a Azimelor. Cina cea de Taină fiind un ospăț pascal, la care se folosea numai azimă, e lucru sigur că Isus, la prima Liturghie a Noului Legământ a folosit pâine nedospită. Dar cum, iarăși, evangheliștii spun că Isus a luat „pâinea”, nu azima, și a binecuvântat-o, a frânt-o și a dat-o ucenicilor săi, cel puțin 8-9 secole creștinii atât din Orient, cât și din Occident, au săvârșit Liturghia cu pâinea adusă de credincioși de acasă, indiferent că era dospită sau nedospită. Erau uzanțe diferite în diferite regiuni, ele fiind considerate legitime.

Astfel, în Orient, armenii care au o Liturghie mult mai veche decât bizantinii, au păstrat obiceiul de a folosi pâine azimă. În Occident, în Africa, sfântul Augustin justifica obiceiul de a se folosi pâine dospită la Liturghie, spunând că ospățul pascal la care se fo-

losea azimă era o prefigurare a ospățului euharistic, deci nu se cuvenea să se folosească același fel de pâine.

În secolul al IX-lea începe să se generalizeze obiceiul ca în Occident să se folosească numai pâine azimă. Dar lucrul acesta nu deranjează pe nimeni. Dovadă, faptul că Foție nu face din asta un cap de acuză împotriva latinilor. Cap de acuză devine abia în secolul al XI-lea, cu Cerularie, când grecii considerau că Liturghiile latinilor celebrate cu azimă nu sunt valabile.

La Conciliul din Florența, orientalii au recunoscut că e valabilă și pâinea dospită și cea nedospită. Catolicii au recunoscut totdeauna că Liturghia orientalilor făcută cu pâine dospită e valabilă și nu a impus Bisericilor Orientale unite cu Roma să-și schimbe obiceiul.

g) Divorțul

Biserica Catolică nu admite divorțul. Căsătoria este indisolubilă, adică nu se poate desface decât prin moartea unuia dintre soți. Divorțatii nu sunt admiși la sfintele taine. Papa a refuzat să accepte, în 1531, divorțul regelui Henric al VIII-lea, deși știa că întreaga Anglie va fi smulsă de la sânul Bisericii. Învățătura lui Cristos cu privire la divorț este foarte clară:

Fariseii au venit la el și, ca să-l pună la încercare, i-au zis: „Oare este îngăduit unui bărbat să-și lase nevasta pentru orice pricină?” Drept răspuns el le-a zis: „Oare n-ați citit că Ziditorul de la început i-a făcut parte bărbătească și parte femeiască și a zis: «De aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de nevasta sa și cei doi vor fi un singur trup? Așa că nu mai sunt doi, ci un singur trup. Deci, ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă»”. „Pentru ce, totuși, i-au zis ei, a poruncit Moise ca bărbatul să dea nevastei o carte de despărțire și să o lase?” Isus le-a răspuns: „Din pricina împietririi inimilor voastre a îngăduit Moise să vă lăsați nevestele; dar de la început n-a fost așa. Eu însă vă spun că oricine își lasă nevasta, afară de pricină de desfrâu [adică trăiește în desfrâu cu ea nefiind cununat

legitim] și ia pe alta, este adulter; și cine ia de nevastă pe cea lăsată de bărbat, este adulter” (*Mt 19,3-9*).

Apostolul Pavel este la fel de categoric: „Celor căsătoriți le poruncesc nu eu, ci Domnul, ca nevasta să nu se despartă de bărbat. Dacă este despărțită, să rămână nemăritată sau să se împace cu bărbatul ei. Și nici bărbatul să nu-și lase nevasta” (*ICor 7,10-11*).

Indisolubilitatea căsătoriei a fost apărută cu tărie și în Răsărit de sfinții Părinți. Cum ar putea Biserica Ortodoxă să permită divorțul, să cunune a doua și a treia oară fără a contraveni grav învățăturii lui Cristos și tradiției autentice a Bisericii? Sau poate căsătoriile divorțaților nu sunt recunoscute căsătorii adevărate, ci sunt niște simple binecuvântări? Simulări de căsătorie? Ce este binecuvântat? Adulterul?

Canoanele Apostolilor, lucrare creștină foarte veche elaborată în Răsărit, pentru o asemenea situație, prevede afurisenia, nu binecuvântarea: „Dacă vreun mirean pe a sa femeie lepădând-o, pe alta va lua, sau pe cea de altul lepădată, să se afurisească” (Canonul 48).

h) Căsătoria preoților

În Biserica Ortodoxă preoții se căsătoresc, în Biserica Catolică preoții sunt celibatari.

Știm că Isus, marele preot al Legii noi, a fost celibatar, nu a fost căsătorit. Primii preoți, apostolii, când au fost chemați la apostolat, cu excepția lui Ioan, erau căsătoriți. Isus le cere să îmbrățișeze viața de celibat. Petru i-a spus lui Isus: „Iată că noi am lăsat totul și te-am urmat”. Isus le-a zis: „Adevăr vă spun că nu este nimeni care să-și fi lăsat casa, sau nevasta, sau frații, sau părinții, sau copiii, pentru împărăția lui Dumnezeu și să nu primească mai mult în veacul acesta de acum, iar în veacul viitor, viața veșnică” (*Lc 18,28-30*).

În primele veacuri ale Bisericii, clerul: diaconi, preoți, episcopi, în marea majoritate era căsătorit înainte de hirotonire, dar cel care intra în cler promitea să trăiască în înfrânare sexuală totală după hirotonire. Această disciplină era în vigoare și în Răsărit. În acest sens avem, printre altele, mărturia sfântului Epifaniu, episcop de Salamina, în Cipru (secolul al IV-lea):

Dumnezeul universului a făcut cunoscută carisma preoției noi prin intermediul acelor oameni care au renunțat la uzul unicei căsătorii încheiate înainte de hirotonire sau au trăit întotdeauna ca feciorelnici. Aceasta este norma orânduită de către apostoli întru înțelepciune și sfințenie (Epifaniu, *Panarion*: PG 41, 868; 1024).

Biserica îi admite la slujba episcopală și preotească, precum și la cea diaconală numai pe cei care renunță, întru înfrânare, la propria soție sau care au ajuns văduvi. În felul acesta se procedează acolo unde sunt respectate cu fidelitate dispozițiile Bisericii. Se poate totuși constata că în diferite locuri preoții, diaconii și subdiaconii continuă să aducă pe lume copii. Acest lucru însă nu se întâmplă conform normei în vigoare, ci este consecința slăbiciunii omenești care urmează întotdeauna ceea ce este mai ușor. Preoții sunt aleși în primul rând dintre cei necăsătoriți și monahi. Dar dacă printre aceștia nu se găsesc candidați suficienți, sunt luați și dintre cei căsătoriți, dar numai cei care au renunțat să uzeze de căsătorie sau care, după unica lor căsătorie, au devenit văduvi (*Expositio fidei*: PG 42, 823).

Fiindcă această disciplină era complet nesocotită de clerul oriental, împăratul Bizanțului Iustinian I, în codul său de legi (534) le permite preoților, diaconilor și subdiaconilor să conviețuiască cu soțiile lor și să uzeze în continuare de căsătorie.

Conciliul al II-lea din Trullo (Constantinopol) în 692 – conciliu neaprobat de papa – înfăptuiește o cotitură istorică în privința celibatului în Biserica Răsăriteană: le interzice numai episcopilor să locuiască, după hirotonire, cu soțiile lor și, prin

aceasta, să mai facă uz de căsătorie. Pentru celelalte trepte preoțești căsătoria devine aproape obligatorie înainte de hirotonire. Se decretează:

Cine îndrăznește, încălcând canoanele apostolilor (sic!), să-i lipsească pe slujitorii *in sacris*, adică pe preoți, pe diaconi și subdiaconi de la unirea și împreunarea cu soțiile lor legitime, ca și cel care, sub pretextul evlaviei, își alungă soția și continuă să trăiască separat de ea, trebuie exclus din cler.

În ce sens celibatul preoțesc în Occident este impus de legea bisericească? În sensul că legea nescrisă, lege care ține de tradiția apostolică, a celibatului preoțesc, ce fusese transmisă oral din generație în generație, devine lege scrisă, e confirmată în scris de Biserică pentru prima dată la Conciliul din Elvira, Africa de Nord, la sfârșitul secolului al IV-lea.

La Conciliul al II-lea din Lateran (1139) s-a luat o nouă hotărâre: căsătoriile diaconilor, preoților, episcopilor, încheiate după hirotonire sunt nu numai ilicite, dar și invalide.

Cu tot respectul față de disciplina referitoare la căsătorie a clerului din Orient, Biserica Romei nu va aboli, în viitor, așa cum nu a făcut-o în trecut, legea celibatului preoțesc, lege întemeiată pe tradiția apostolică.

2. Biserici născute din Reforma protestantă

Protestantismul numără astăzi în lume circa 250 de milioane de adepți.

În anul 1529, împăratul Carol al V-lea a convocat Adunarea Națională (Dieta) la Speier pentru a face pace între catolici și partizanii lui Luther. Un număr de adepți ai lui Luther au protestat împotriva deciziilor împăratului, de unde numele de protestanți.

Protestantismul cunoaște trei forme principale: luteranismul, calvinismul și anglicanismul.

2.1. BISERICA LUTERANĂ

Luteranii au rămas fideli învățăturilor lui Martin Luther, inițiatorul așa-zisei Reforme.

Martin Luther s-a născut în anul 1483 la Eisleben (Germania) într-o familie săracă. A studiat mai întâi dreptul cu intenția de a deveni avocat. Fiind o fire chinuită de neliniști și de îndoieli, a intrat în mănăstire pentru a-și găsi pacea sufletească. Nu avea însă vocație nici de călugăr, nici de preot. Dar nici în mănăstire nu și-a găsit echilibrul sufletesc. Trecea de la o extremă la alta: când se ocupa numai cu rugăciuni, posturi și practici religioase, când abandona toate acestea și se ocupa numai de studiu. A ajuns profesor la Universitatea din Wittenberg.

Suntem la începutul secolului al XVI-lea. Un tânăr călugăr german trece printr-o criză sufletească. E un bărbat înalt, slab, cu trăsături frumoase sub niște sprâncene stufoase, cu ochii mari care, când strălucesc de o flacără puternică, când se întunecă în mod misterios. Abia a trecut de treizeci de ani și s-a impus deja ca profesor în ordinul călugăresc, căruia îi aparține, acela al Eremitilor sfântului Augustin. Dar nici succesul la catedră, nici influența reală pe care o exercită, nu potolește în el o neliniște continuă și teribilă pe care numai prietenii săi cei mai intimi i-o cunosc. Păcătos! Se simte păcătos, sfâșiat nu atât de ispitele cărnii, cât mai ales de acelea ale revoltei spirituale... În zadar, ca să scape de ele, în urma unui accident care i-a pus viața în pericol, s-a înfundat într-o mănăstire, spre a se pune la adăpostul Regulei; neliniștea nu l-a părăsit, dimpotrivă, devine și mai chinuitoare când, la Liturghie, transformă pâinea și vinul în trupul și sângele lui Cristos. Căci numai gândul la Cristos, așa cum și-l închipuie el, venind în ziua cea mare ca să țină judecata,

e de ajuns să-i facă fața palidă ca de mort. Îi întreabă pe toți, după cum se întreabă pe sine: „Ce trebuie să fac pentru a mă mântui?” Se numește Martin Luther acest tânăr călugăr, dar sunt mulți alți Martini Luther printre creștini; în Boemia, în Alsacia, în Flandra, în Elveția, în Franța, alți oameni își pun aceeași întrebare sfâșietoare. El trăiește în climatul timpului. Al unui timp bântuit de războaie și violențe, de crime îngrozitoare, de păcate mai brutale sau mai delicate. Al unui timp în care dansul morților era o temă familiară artiștilor, în care numeroși dezechilibrați se îndreptau spre magie și necromanție. Al unui timp, de asemenea, în care spirite nelegiuite au început să-l tăgăduiască pe Dumnezeu, punându-l în loc pe omul „umanismului”, stăpân exclusiv al propriului destin. Dar acest om este aici, pe acest pământ, cu sentimentul sfâșietor al abisului care îl separă de Dreptatea supremă (Daniel Rops, *Ces chrétiens nos frères*).

Sistemul religios pe care l-a elaborat Luther s-a născut din nevoia de a potoli neliniștea de care el era obsedat.

La baza învățăturii sale stă convingerea că omul se mântuiește prin credință, fără cooperarea omului. Luther aduce în sprijinul acestei afirmații cuvântul sfântului Pavel: „Cel drept va trăi prin credință” (*Rom 1,7*), fără a ține cont de cuvintele aceluiași apostol adresate Filipenilor: „Lucrați la mântuirea voastră cu frică și cu tremur” (*Fil 2,12*) și de cuvintele apostolului Iacob: „Frații mei, ce-i folosește cuiva să spună că are credință, dacă n-are fapte? Poate oare credința aceasta să-l mântuiască?... Credința, dacă nu are fapte este moartă în ea însăși” (*Iac 2,14-17*). De altfel, Luther numește scrisoarea sfântului Iacob „de paie” și o scoate din numărul cărților inspirate ale Sfintei Scripturi.

După învățătura lui Luther, voința omului nu este liberă. Omul nu este capabil să mai facă vreo faptă bună prin care să contribuie la mântuire, întrucât este radical pervertit și corupt în mintea și voința sa de păcatul original. Harul lui Dumnezeu nu-l mai poate

transforma în interiorul său pe omul păcătos, dar cel care crede se mântuiește fiindcă Cristos îl înveșmântează cu meritele sale.

Nici Maica Domnului, nici ceilalți sfinți nu pot contribui cu nimic la mântuirea omului, de aceea cultul lor este desființat. De asemenea, sacramentele sunt inutile; totuși Luther menține trei dintre ele: Botezul, Pocăința și Euharistia (Cina), dar într-o interpretare greșită.

La vremea aceea era multă decădere morală, chiar în rândul clerului și se simțea nevoia unei reforme în Biserică. Luther considera că adevărata Biserică a încetat să existe din secolul al V-lea și se simțea chemat să reformeze Biserica, aducând-o la starea de neprihănire dintru începuturi. În acest scop n-a mai recunoscut ierarhia Bisericii: papi, episcopi, preoți, afirmând că Biserica este societatea nevăzută, spirituală a credincioșilor care se conduc după Sfânta Scriptură pe care oricine are libertatea să o interpreteze după cum îl inspiră Duhul Sfânt.

În anul 1517, papa Leon al X-lea a publicat bula indulgențelor prin care cerea întregii creștinătăți să contribuie la construirea bazilicii „Sfântul Petru” din Roma. În Germania, publicarea indulgențelor a fost încredințată călugărului dominican Johann Tetzel.

Acesta a fost pretextul pe care l-a folosit Luther pentru a se revolta împotriva papei: ceea ce numea el scandalul vânzării de indulgențe. La 31 octombrie a afișat la ușa bisericii din Wittenberg cele 95 de teze ale noii sale învățături. În 1520 papa i-a condamnat tezele și l-a amenințat cu excomunicarea dacă în 60 de zile nu le retractează. Luther a răspuns cu pamfletul: „Împotriva bulei lui Anticrist” și a ars în piața bisericii bula de excomunicare împreună cu Dreptul canonic (cartea de legi bisericesti) și cu cea mai importantă lucrare a sfântului Toma de Aquino, *Summa theologica*.

Luther s-a bucurat de protecția principilor germani care au profitat de ocazie pentru a confiscă averile bisericilor și mănăstirilor.

Sentimentul național a triumfat după multe veacuri de conflicte între papalitate și împărații germani.

După excomunicare, Luther a refuzat să se prezinte în fața dietei din Worms pentru a se justifica și s-a ascuns în castelul lui Frederic de Saxonia din Wartburg, lăsând să se înțeleagă că e mort. În cei 12 ani cât a stat ascuns, a tradus Biblia în limba germană, fiind considerat creatorul limbii germane literare. Se spune că era ros de remușcări de conștiință și că era vizitat de Diavol pe care îl pomenește într-o lucrare de 146 de ori.

Țăranii germani, auzind vorbindu-se de „libertatea evanghelică”, au refuzat dijmele și clăcile și s-au răscolat împotriva nobililor. La început, Luther a fost de partea țăranilor. Apoi a trecut de partea nobililor, îndemnându-i să înăbușe în sânge răscoala, căci în mâinile lor trecuseră toate drepturile luate de la papa, de la episcopi și de la preoți.

Luther, deși călugăr cu votul castității, s-a căsătorit cu o călugăriță, Ecaterina Bora. Libertatea sexuală acordată clericilor i-a făcut pe mulți preoți să-i urmeze învățătura.

Luther a murit în 1546 la Eisleben, sărac și mâhnit, constatând că nu s-a realizat nici o reformă morală, ci că, dimpotrivă, au sporit dezbinările, dezordinea și imoralitatea.

2.2. BISERICA REFORMATĂ-CALVINĂ

Cei care au adoptat învățătura lui Calvin poartă numele de reformați.

Jean Calvin s-a născut în 1509 în Elveția. A făcut studii de teologie și de drept. Pe când era student, colegii îl numeau „turnătorul”. A dus în tinerețe o viață dezordonată. Nu se știe ce l-a determinat la vârsta de 27 de ani să se convertească, îmbrățișând învățăturile lui Luther. Pe cât fusese de ușuratic înainte, pe atât de sever și intransigent devine după convertire.

Stabilindu-se la Geneva, profită de tulburările sociale din acest oraș și devine stăpânul absolut al Genevei. Refuzând în numele libertății ascultarea de papă, instituie un regim de teroare și intoleranță totală. Statul organizat de el este teocratic, adică subordonat Bisericii. Se folosește de consistoriu, un fel de tribunal, pentru a supraveghea moravurile populației. Sunt interzise nu numai dansurile și balurile, dar și jocurile copiilor. Pedepsele aplicate celor care se abat de la disciplina impusă de el sunt cumplite. I se atribuie 60 de condamnări la moarte. Numărul celor întemnițați, torturați, expulzați, nu poate fi cunoscut.

Printre cei condamnați la moarte a fost și spaniolul Michele Serveto. Acesta, uzând de dreptul de a interpreta liber Biblia, așa cum învăța Calvin urmându-l pe Luther, a publicat o carte în care tăgăduia Sfânta Treime. Condamnat la moarte pentru acest motiv la Viena, a fugit la Geneva. Calvin îl arde de viu pe rug în piața orașului.

În ultimii ani ai vieții, Calvin devine din ce în ce mai intransigent, la aceasta contribuind și moartea soției și a unicului copil, precum și numeroasele boli de care suferea.

Moare în 1564, în vârstă de 55 de ani. A dispus să nu se pună nici un semn pe mormântul lui, de aceea nu se știe exact unde este înmormântat.

Calvin a împins și mai departe învățăturile lui Luther. Din cele trei sacramente menținute de Luther, Calvin mai păstrează unul: Spovada. Cât privește Euharistia, ca și Luther, Calvin tăgăduiește prezența reală a lui Cristos în sfânta Împărtășanie.

Omul, după învățătura lui, este atât de pervertit în urma păcatului strămoșesc, încât și faptele bune pe care le face sunt tot rele.

Dar învățătura cea mai cutremurătoare a lui Calvin este predestinația. Dumnezeu, afirmă Calvin, îi predestinează pe unii la mântuirea veșnică, pe alții la osânda veșnică. Omul nu-și poate schimba soarta pe care i-a hotărât-o Dumnezeu. De ce Dumnezeu hotărăște

ca unii să se osândească? Nu există explicație: în osândirea lor apare slava lui Dumnezeu. S-a ridicat obiecția: dacă hotărârea veșnică și neschimbătoare a lui Dumnezeu a fixat pentru unii viața veșnică, iar pentru alții osânda veșnică și omul nu-și poate schimba soarta prin faptele sale, nu este de preferat ca omul să se arunce în viață în brațele plăcerilor și patimilor? Calvin răspunde: cei care judecă astfel „sunt porci deoarece cu asemenea blasfemii pângăresc învățătura predestinației”. Totuși, urmarea logică a predestinației este disperarea și căutarea tuturor satisfacțiilor în această viață. Învățătura lui Calvin este diametral opusă învățăturii sfântului Pavel care ne spune că Isus Cristos a murit pentru mântuirea tuturor oamenilor, că Dumnezeu vrea ca toți oamenii să se mântuiască și că omul va culege ceea ce a semănat în viață.

Din Elveția, învățătura lui Calvin s-a răspândit imediat în Olanda, Austria, Boemia, Ungaria, Franța. În Franța, calvinistii au primit numele de hughenoti. E cunoscută în istorie „Noaptea sfântului Bartolomeu” (23-24 august 1573) în care au fost masacrați circa 4 000 de hughenoti.

2.3. BISERICA ANGLICANĂ

Istoria Bisericii Anglicane a început cu regele Angliei, Henric al VIII-lea, care în anul 1532 a declarat: „Nu găsim scris în Sfânta Scriptură că Pontiful roman a primit mai multă autoritate și jurisdicție în acest regat decât oricare alt episcop”, drept care s-a proclamat pe sine *Supremum caput Ecclesiae* (Capul suprem al Bisericii). Henric al VIII-lea a exploatat tendințele naționaliste, antipapale existente spre a-și realiza interesele sale personale și politice. Ocazia de a separa Anglia de supunerea religioasă față de papa și de a face o Biserică națională a fost despărțirea de soția sa legitimă, Ecaterina de Aragon, întrucât dorea să aibă urmași de

parte bărbătească la tronul Angliei. A cerut papei să-i anuleze căsătoria, spre a se putea recăsători cu o doamnă de la curtea regală, Ana Boleyn. Evident, papa nu a putut să accepte acest lucru.

Decretul de separare a Angliei de Biserica Catolică a fost dat în anul 1534. Averile bisericești au fost confiscate și cei care refuzau să adere la schismă, rămânând fideli papei, au fost judecați și condamnați la moarte. Au fost executați 20 de episcopi, 500 de călugări și preoți și 200 de laici. Printre martiri se numără episcopul de Rochester, sfântul Ioan Fischer și cancelarul lui Henric al VIII-lea, sfântul Thomas Morus. Cadavrul sfântul Thomas Becket, episcop, a fost dezgropat și ars pe rug. Regele nu și-a cruțat nici familia. Din șase femei câte a avut, două (Boleyn și Howard) și-au sfârșit viața pe eșafod.

Henric al VIII-lea fusese un mare apărător al credinței catolice. Pentru meritele sale în apărarea credinței, papa îl decorase cu Trandafirul de Aur. Declarându-se șeful Bisericii Anglicane, el a înfăptuit schisma, dar nu a introdus erezii. Abaterea de la credința catolică a înfăptuit-o urmașul lui Henric al VIII-lea, Eduard al VI-lea. El a introdus calvinismul care pătrunsese în Scoția.

După Eduard al VI-lea, a urmat la tron regina catolică Maria Tudor (1553-1558), fiica lui Henric al VIII-lea și a Ecaterinei de Aragon. Aceasta a restabilit catolicismul în Anglia. Dar ruptura s-a înfăptuit definitiv după moartea ei, o dată cu urcarea pe tron a reginei Elisabeta I (1558-1603) fiica lui Henric al VIII-lea și a Anei Boleyn, care ura catolicismul fiindcă, potrivit moralei catolice, ea era fiică ilegitimă și, ca atare, nu avea dreptul la tron. Ea a introdus în Biserica Anglicană elemente luterane pe lângă cele calviniste. Papa o excomunică și regina trece la represalii: obligă pe toți supușii să-i facă jurământ de fidelitate și interzice cu desăvârșire cultul catolic. Sunt executați dintr-o dată 200 de catolici. Victimă a fost și ruda ei, Maria Stuart, regina Scoției, care, izgonită de cal-

viniști, îi cere adăpost. Adăpostul oferit este 19 ani de temniță, după care o decapitează.

Până în zilele noastre, regele (regina) Angliei este capul suprem al Bisericii Anglicane. El numește episcopii. Nici o decizie bisericească importantă nu se ia fără aprobarea parlamentului și a regelui.

Catolicii din Anglia și Irlanda au fost supuși unei discriminări și prigoane deosebit de grele. Erau considerați „paria” societății: erau lipsiți de drepturi politice, nu aveau voie să voteze, erau excluși de la universități și școli, nu aveau voie să ocupe funcții publice, nu aveau voie să-și construiască biserici cu turnuri și clopote, trebuiau să plătească impozite grele etc. Deosebit de prigonită a fost populația catolică a Irlandei care între timp a fost alipită la regatul Angliei.

Prigoanele s-au mai potolit spre sfârșitul secolului al XIX-lea. În această perioadă se înregistrează, mai ales în rândul clerului înalt din Anglia, o mișcare de apropiere de Biserica Catolică. Ea este cunoscută cu numele de „Mișcarea de la Oxford”. Datorită acestei mișcări s-au reintrodus în Biserica Anglicană o mulțime de elemente catolice abandonate o dată cu ruptura de la unitatea Bisericii: veșminte liturgice, rozariul și alte practici de pietate, ordine călugărești catolice etc.

Deoarece Luther nu l-a mai recunoscut pe papa, urmașul sfântului Petru, drept cap al Bisericii unice a lui Cristos, și a dat libertate fiecăruia să interpreteze Sfânta Scriptură, Biserica protestantă s-a fărâmițat și poate să se fărâmițeze în continuare în nenumărate Biserici, comunități, confesiuni, denominațiuni, secte autonome. În 1954 se înregistrau numai în Statele Unite 263, iar în Africa 1 600 de formațiuni religioase născute din protestantism.

Bisericile și comunitățile bisericești care s-au separat de Scaunul Apostolic Roman, fie în perioada mării crize începute în Occident încă la sfârșitul evului mediu, fie mai târziu, rămân unite cu Biserica

Catolică printr-o afinitate și legătură deosebită ce se datorează vieții îndelungate duse de poporul creștin în secolele anterioare, în comuniune bisericească.

Deoarece aceste Biserici și comunități se deosebesc mult nu numai de noi, ci și între ele, datorită diversității de origine, de învățătură și de viață spirituală, este foarte greu să fie descrise cu precizie, lucru pe care nici nu-l intenționăm aici...

Trebuie totuși să recunoaștem că între aceste Biserici și comunități, pe de o parte, și Biserica Catolică, pe de altă parte, există diferențe importante, nu numai de natură istorică, socială, psihologică și culturală, ci în primul rând de interpretare a adevărului revelat (UR 19).

CAPITOLUL III

SECTE

1. Sectele antice

Cuvântul *sectă* are o dublă origine. El derivă din cuvântul latin *sequor* (a urma) întrucât este vorba de o mișcare religioasă ai cărei membri îl urmează pe un nou profet care le propune un anumit mod de a concepe creația și raporturile lor cu Dumnezeu. Totodată derivă din cuvântul latin *secare* (a tăia) fiind vorba de un grup care se desprinde dintr-o Biserică-mamă pentru a forma o nouă Biserică.

La orice sectă găsim trei factori:

- *sentimentul siguranței*: membrii sectei au sentimentul că, aparținând sectei, dețin monopolul adevărului și al mântuirii;
- *coeziune afectivă de tip schizofrenic*: membrii sectei trăiesc într-un climat afectiv călduros, ca într-un ghetou. Își sunt autosuficienți. Contactele cu cei din afara grupului se reduc la activități de prozelitism, adică de convertire a altora la sectă. Dialogul este exclus;
- *rigiditate doctrinală, disciplinară și morală de tip paranoic*: persoana este sacrificată pentru a salva principiile.

1.1. Sectele iudeo-creștine

Apostolul Pavel a luptat mult împotriva iudaizanților, adică a evreilor care s-au convertit la creștinism, dar care nu s-au putut

elibera de mentalități și practici rituale iudaice, cum ar fi tăierea împrejur, sărbătoarea sâmbetei, abluțiunile rituale etc., pe care voiau să le impună și creștinilor convertiți de la păgânism.

După distrugerea Ierusalimului în anul 70 d.C. și după izgonirea definitivă a evreilor din Ierusalim de către Împăratul Adrian în anul 135 d.C, acești iudeo-creștini s-au risipit peste tot. Foarte mulți s-au refugiat la Pella (azi în Iordania). Pierzând legăturile cu Biserica, s-au constituit în diferite secte care după secolul al II-lea au dispărut definitiv. Învățăturile lor le-au expus în cărțile apocrife pe care le-au scris, cum ar fi *Evanghelia după evrei*.

Dintre sectarii iudeo-creștini amintim:

– *mandeenii* sau *ioaniții* care se considerau descendenți ai sfântului Ioan Botezătorul;

– *alexiții* (ucenicii lui Alexa) care pretindeau că învățătura lor le-a fost revelată de un înger având înălțimea de 100 de km;

– *nazoreii* care practicau tăierea împrejur și țineau sâmbăta. Susțineau că au primit de la Dumnezeu porunca, printr-o apariție, de a părăsi Ierusalimul înainte ca acesta să fie distrus în anul 70. Nu admiteau decât *Evanghelia sfântului Matei*, adaptată la învățătura lor;

– *ebioniții* sunt cei mai cunoscuți dintre toți. Numele vine de la *Ebion*, întemeietorul lor. Tradus, *ebion* înseamnă sărac. Trăiau idealul sărăciei și al înfrânării ascetice. Nu mâncau carne. La Liturghie nu foloseau vin, ci apă. Făceau purificările rituale ori de câte ori veneau în contact cu un străin sau întâlneau o femeie. Cu toate acestea, nu acceptau idealul fecioriei și al înfrânării sexuale. Nu admiteau fecioria Mariei. Pentru ei, Isus era fiul natural al lui Iosif. A fost un om păcătos ca toți oamenii și abia de la botezul în Iordan, după ce i s-au iertat păcatele, a primit vocația și misiunea mesianică. În *Evanghelia* lor apocrifă, *Evanghelia ebioniților*, cuvintele de la botez: „Acesta este fiul meu preaiubit în care îmi găsesc toată plăcerea” au fost schimbate cu: „Acesta este fiul meu

preaiubit, eu astăzi te-am născut”. Unii dintre ei afirmau că Isus este Adam reîncarnat, de aceea purtau numele de *adamiți*;

– *milenařiștii* sunt singurii sectari iudeo-creștini care, sub alte nume, au supraviețuit până în zilele noastre. Milenarismul s-a născut din credința, destul de răspândită la prima comunitate creștină, că Isus Cristos va veni din nou foarte curând, cu putere și mărire, la care s-a adăugat o interpretare tendențioasă a *Cărții Apocalipsului*, plus o legendă iudaică ce susținea că Isus Cristos, după ce va veni, va domni pe pământ o mie de ani, timp în care cei dreți se vor bucura de toate plăcerile, după care va ține judecata universală.

1.2. Alte secte

1.2.1. Montanismul

Montaniștii nu sunt iudeo-creștini, dar secta lor are la bază, ca și milenarismul, tot a doua venire a lui Cristos. Erezia a apărut în a doua jumătate a secolului al II-lea în Frigia (Asia). Întemeietorul lor a fost Montan, probabil preot al cultului zeiței Cibele, convertit la creștinism. Fiind violent zguduit când cădea în extaze, considera că este cuprins de Duhul Sfânt. Susținea că nu apostolilor la Rusalii, ci lui i-a descoperit Duhul Sfânt adevărul, dându-i darul profeției. Profeția era aceasta: sfârșitul lumii va veni curând. Două femei vizionare, Maximila și Priscila, exaltate ca și el, și-au părăsit bărbații și s-au lansat împreună cu Montan într-o campanie frenetică de evangelizare care a depășit hotarele Orientului Apropiat. Faptul că sfârșitul lumii bate la ușă, explică rigorismul radical impus de montaniști: căsătoria este interzisă, nemaivând sens, se impune înfrânarea sexuală totală, post greu și neîntrerupt, păcatele grave săvârșite după botez nu pot fi iertate nici măcar o dată în viață, conducerea în Biserică nu o mai au episcopii și preoții, ci noii profeți numiți *spirituali*, adică oameni

stăpâniți de Duhul Sfânt. Ocazia de a muri ca martir, dacă nu se ivește, trebuie căutată.

1.2.2. Gnosticismul

După ce creștinismul s-a răspândit în tot imperiul roman, au apărut și alte secte care simțeau nevoia de a împăca adevărurile credinței creștine cu diferitele sisteme filozofice și religioase existente în Grecia, India, Persia, Egipt etc. Sectele cele mai cunoscute care au încercat să facă o asemenea sinteză au fost gnosticismul și maniheismul.

Gnosticismul își are numele din cuvântul de origine greacă *gnoză* care înseamnă *cunoaștere*. Gnosticii apar în secolul al II-lea. Ei vor explica misterele și dogmele creștine pe cale rațională printr-o cunoaștere (gnoză) superioară, ezoterică, secretă, transmisă din generație în generație numai unei elite de inițiați. Această știință vine, fie din religiile misterice păgâne, fie, afirmă ei, de la Cristos: ar fi învățătura dată de Cristos în ascuns numai ucenicilor și pe care o dețin doar ei, gnosticii. Mântuirea nu este darul lui Dumnezeu făcut omului prin Cristos și Biserica sa, ci se realizează prin această cunoaștere (gnoză).

La întrebarea: cum poate fi o lume atât de rea și de imperfectă lucrarea unui Dumnezeu atât de bun și de desăvârșit, credința creștină răspunde: Dumnezeu a făcut lumea bună, dar păcatul omului a introdus răul în ea. Gnosticii dau altă explicație. Dumnezeu este unic și desăvârșit, complet separat de ființele carnale. Din Dumnezeu s-au născut eonii puri, asemănători cu el. Din aceștia s-au născut alții mai puțin puri și așa s-au născut 365 de generații de eoni din ce în ce mai degradați care formează lumea completă sau pleroma. Pe la mijlocul seriei, un eon a comis un păcat: a voit să fie asemenea lui Dumnezeu. Drept pedeapsă, a fost scos din lumea spirituală, iar el, în revolta sa, ca răz bunare, a creat lumea materială, lucrare rea, marcată de păcat. Pe acest eon decăzut

unii gnostici îl numesc demiurg, alții îl identifică cu Dumnezeul Bibliei care a creat lumea. În învățătura gnostică omul nu este în întregime rău: emanând dintr-un eon, el adăpostește o scânteie divină, dar elementul spiritual din el aspiră să fie eliberat de materia rea care îl ține captiv. Există trei categorii de oameni: cei care țin la viață, captivii materiei pentru care nu este mântuire; *psihicii* care cunosc prin gnoză calea mântuirii, pot face câțiva pași pe această cale; *spiritualii*, inițiații, sufletele superioare se mântuiesc fiindcă renunță la toate în viață. Morala nu are nici o importanță căci omul nu se mântuiește prin iertare și convertire, ci prin cunoaștere. Atitudinea față de trup merge de la disprețul cel mai brutal până la lăsarea cu totul în voia instinctelor. Murdăria viciului nu poate afecta sufletul inițiatului care rămâne curat așa cum un bulgăre de aur căzut în noroi rămâne tot aur prețios. Cristos nu este altcineva decât un om superior, trupul său de carne fiind o simplă aparență. Nefiind reală moartea sa pe cruce, aceasta nu poate avea nici o valoare de mântuire.

Gnosticismul s-a răspândit pretutindeni, și în Orient și în Occident, cunoscând diferite curente:

- *cainiții*, îl venerau pe Cain ca pe un erou;
- *ofitiții*, adorau șarpele ispititor;
- exista și o sectă *a adepților lui Iuda* căruia i-au dedicat o carte apocrifă: *Evanghelia lui Iuda*.

În Egipt, părintele gnosticismului a fost un oarecare Basilide, dușman de moarte al Dumnezeului evreilor, care pretindea că a primit revelațiile sale de la apostolul Matei, iar la Roma gnosticul Valentin. În Galia, gnosticismul a făcut ravagii mai ales printre femei întrucât le permitea să devină preotese.

Deosebit de activ și periculos a fost în Asia Mică și apoi la Roma gnosticul Marcion, fiul unui episcop, care s-a văzut nevoit să-și excomunică fiul devenit sectar. Când Marcion s-a stabilit la Smirna (azi Izmir, în Turcia), bătrânul episcop al cetății, sfântul

Policarp, l-a numit „primul născut al Satanei”. Învățătura lui Marcion era pe cât de simplă pe atât de periculoasă: există doi dumnezei. Unul este Dumnezeuul Vechiului Testament, Demiurgul, dumnezeu inferior, rău, răzbunător, creatorul lumii materiale vrednice de dispreț. Al doilea e un dumnezeu superior, bun, iubitor, care a venit să anuleze Vechiul Testament și creația.

Marcion a reușit să organizeze o puternică Biserică gnostică.

Printre cei care au combătut gnosticismul se numără sfântul Hipolit, preot la Roma, care a scris *Labirintul*, o carte în zece volume, în care expune și arată falsitatea gnosticismului cu cele treizeci și două de ramificații ale sale.

Dar cel mai vajnic apărător al credinței creștine împotriva gnosticismului a fost sfântul Irineu, episcop de Lyon. El venise în Galia din Asia Mică și fusese ucenicul sfântului Policarp, episcop de Smirna. La vârsta de 15 ani stătea împreună cu alți colegi în jurul sfântului Policarp, îl asculta spunând ceea ce sfântul Policarp auzise de pe buzele sfântului Ioan Apostolul; lucruri pe care Ioan, la rândul său, le povestea despre Isus.

În cele cinci cărți voluminoase ale operei *Adversus haereses* (Împotriva ereziilor), sfântul Irineu prezintă și combate toate formele gnosticismului, demască metodele necinstite pe care le foloseau gnosticii pentru a-și propaga erorile. De asemenea, arată singura cale pentru a nu cădea pradă acestor rătăcirii: a urma Tradiția pe care au transmis-o episcopii Bisericii și a confrunța credința cu credința negreșelnică a urmașului lui Petru, episcopul Romei.

Unul dintre ei... poartă numele de Marcu. Foarte abil în jonglerii magice, a înșelat cu ele mulți bărbați și nu puține femei, făcându-i să i se alipească lui ca fiind „gnosticul” și „desăvârșitul” prin excelență și deținătorul puterii supreme venite din locurile nevăzute și nenumite. Este un adevărat precursor al lui Anticrist, căci, amestecând jocurile lui Anaxilaus cu înșelătoriile celor care poartă numele de

magicieni, se dă drept făcător de minuni în ochii celor care nu au avut niciodată minte sau care au pierdut-o.

Simulând că face „euharistia” asupra unei cupe cu vin, și prelungind foarte mult cuvintele invocării, el face ca vinul din cupă să devină purpuriu sau roșu. Lasă atunci impresia că harul venit din regiunile care se află deasupra tuturor lucrurilor, face să curgă propriul sânge în cupa lui Marcu ca răspuns la invocația acestuia, iar cei de față ard de dorința de a gusta din această cupă ca să se reverse și în ei harul invocat de acest magician. Mai mult, prezentând unei femei o cupă cu vin, îi poruncește să „facă euharistia” în prezența sa. După ce a făcut-o, el aduce o altă cupă mult mai mare decât aceea asupra căreia această rătăcită „a făcut euharistia”, apoi golește cupa cea mică asupra căreia femeia „a făcut euharistia” în cupa mult mai mare adusă de el, spunând următoarea formulă: „Cel care este înaintea tuturor, necuprinsul și inefabilul Har, să umple Omul tău interior și să sporească în tine gnoza (cunoașterea) sa, semănând sămânța de muștar în pământ bun”. După ce a spus aceste cuvinte și i-a sucit astfel capul nenorocitei, dă o dovadă a puterii sale de făcător de minuni umplând cu cupa mică cupa mare, făcând-o să se reverse.

Prin asemenea minuni a sedus și a atras după el multă lume (Irineu de Lyon, *Adversus haereses*, I, 13, 1-2).

1.2.3. Maniheismul

Întemeietorul maniheismului este Mani (sau Manes) care s-a născut în Persia în jurul anului 215. Se pare că tatăl său făcea parte din secta iudeo-creștină a alexiților. Mani era un om foarte înzestrat, cu o vastă cultură. A făcut călătorii în India, China, Turkestan, Tibet, ascultându-i pe intelectuali și însușindu-și toate învățăturile religioase. La vârsta de 24 de ani a vestit celor care îl ascultau că a avut niște revelații speciale, că a primit de la Dumnezeu misiunea de a le da oamenilor religia definitivă care va înlocui toate celelalte religii și astfel o unică religie îi va uni pe toți oamenii. A reușit să creeze un sistem în care intrau elemente creștine (în general erezii

preluate de la alte secte iudeo-creștine), foarte multe elemente gnostice, budiste (cum ar fi reîncarnarea), hinduiste (cum ar fi panteismul), iraniene. E o sinteză a tuturor religiilor așa cum încearcă să facă în zilele noastre secta Bahai sau New Age. De asemenea a introdus o mulțime de elemente de astrologie, ezoterism, spiritism, mitologie. Maniheismul vorbește despre „Fiicele întunericii”, germei seminale căzuți din înălțimile cerești, avortoni care se târăsc în măruntaiele pământului. La îmbinarea atât de armonioasă a atâtor elemente heteroclite se adaugă un stil literar ales. „Florile, scrie Mani, s-au născut din sămânța îngerilor, când aceasta a atins pământul. Ele sunt picături de lumină divină răspândite printre noi. Cu cât o floare este mai frumoasă, cu cât fructul este mai cărnos, cu atât substanța divină originală este mai bogată în ele”.

La baza întregului sistem creat de Mani stă învățătura dualistă persană care fusese expusă cu o mie de ani mai înainte: există din veșnicie doi dumnezei în veșnică opoziție: dumnezeul binelui și dumnezeul răului, Ormuzd și Ahriman. Unul este lumină, celălalt este întuneric, unul este dumnezeu, celălalt este diavol. Dumnezeu a creat spiritul, diavolul materia. În lume și în fiecare om este același conflict permanent între spirit și materie. Omul trebuie să combată în el și în afara lui tot ceea ce este diabolic, adică material, pentru a salva partea spirituală, luminoasă, divină.

Vechiul Testament este respins întrucât Iahve se identifică cu Dumnezeu cel rău. Cristos este mesagerul Dumnezeului celui bun, trimis să lupte împotriva răului, adică a materiei. El s-a încarnat prima dată în Adam, a doua oară în Isus și a treia oară se va încarna când va veni la sfârșitul lumii. Întrucât nu putea să-și ia un trup din materia rea, diabolică, întruparea lui, ca și moartea, a fost numai aparentă.

Morala maniheică se reduce la legea celor trei pecetei pe care omul virtuos trebuie să le poarte pe mână, pe buze și pe piept. Pecetea

de pe mână îi interzice să mintă, cea de pe buze să mănânce carne și alte alimente necurate. Pecetea de pe piept îi interzice procrearea prin care, aducându-se pe lume noi trupuri, se perpetuează lucrarea Diavolului.

Această lege e valabilă numai pentru casta superioară a celor „puri” sau „aleși”, nu pentru muritorii de rând numiți „auditori”.

Mani a organizat bine Biserica sa, în fruntea ei alegând 12 apostoli care aveau în subordine 76 de episcopi și o întreagă ierarhie de preoți și diaconi. Din creștinism a reținut două sacramente: Botezul și Euharistia care nu se știe cum se celebra.

Mani a fost victima preoților lui Zoroastru care se vedeau părașiți de credincioșii lor. A fost arestat și condamnat ca eretic. Nu se știe dacă a murit în închisoare sau, cum susține tradiția, a fost răstignit, jupuit de piele și împăiat, slujind ca ornament într-un templu iranian.

Maniheismul a avut un mare succes în rândul femeilor, dornice în general de o spiritualitate mai înaltă. De asemenea, elaborând un sistem foarte științific la vremea aceea, a exercitat o mare influență asupra intelectualilor, atât în Orient cât și în Occident. Printre victimele maniheismului s-a numărat și sfântul Augustin. Acesta se convertește la catolicism și devine cel mai aprig adversar al sectei în care trăise timp de nouă ani.

În ignoranța mea cu privire la aceste adevăruri, îmi băteam joc de sfinții tăi slujitori și de profeții tăi. Și bătându-mi joc de ei, ce altceva făceam decât să-mi bat joc de mine? Pe neobservate, încetul cu încetul ajunsesem la idioțenia să cred că smochina care este culeasă și copacul care a produs-o plâng cu lacrimi de lapte. Dar dacă un sfânt (după învățătura lui Mani) mânca această smochină în mod criminal culeasă de altul, nu de el, amesteca în măruntaiele lui și scotea afară, o dată cu gemetele rugăciunilor sale și râgâielile sale, îngerii și, mai

mult decât atât, părțile din Dumnezeu; și aceste părțile din Dumnezeu suprem și adevărat ar fi rămas închise în acest fruct dacă nu ar fi fost eliberate de dinții și stomacul sfântului ales. Nenorocitul de mine! Eu credeam că trebuie să ne fie mai milă de produsele pământului decât de oamenii pentru care acestea cresc. Căci dacă un om înfometat, care nu ar fi fost un maniheu, mi-ar fi cerut de mâncare, aș fi avut impresia că dacă i-aș fi dat numai o îmbucătură de mâncare, aș fi meritat pedeapsa cu moartea (Augustin de Hippona, *Confesiuni*, III, 10).

2. Sectele în evul mediu

2.1. *Tablou general*

În timpul invaziilor barbare, sectele, cu ereziile de care sunt însoțite, au rămas în continuare, în general, în Răsărit unde au făcut numeroase ravagii. În Occident au început să pătrundă spre sfârșitul secolului al X-lea.

Ele s-au născut din discuții pasionante asupra problemelor religioase degenerând apoi în revoltă împotriva învățaturii și autorității Bisericii. Viața nu tocmai exemplară pe care o trăia o parte a clerului a fost ocazia și pretextul pentru sectari de a se ridica împotriva Bisericii, cu pretenția de a o reforma.

În cele mai multe cazuri poporul creștin, din instinct, lua măsuri împotriva sectarilor, înaintea autorităților bisericești. Societatea medievală, cu toate instituțiile ei, se întemeia pe adevărurile de credință ale Bisericii. Orice revoltă împotriva Bisericii însemna totodată o manifestare de anarhie și o gravă amenințare pentru societatea creștină.

Nimic de mirare în faptul că societatea creștină a văzut în erezie spectrul propriei sale distrugerii, căci erezia însemna persoana lui Cristos mutilată, însemna învățătura Bisericii trădată, însemna auto-

ritatea lui Dumnezeu prezent în Biserică nesocotită, însemna societatea rănită în forțele sale vitale, însemna „lumea creștină amenințată cu prăbușirea” (Mons. Arquillière).

Sectele medievale pot fi împărțite în două categorii: unele pregătesc reforma protestantă, altele continuă, sub alte nume, vechile secte milenariste din Răsărit.

2.2. *Sectele și ereziile care pregătesc Protestantismul*

Béranger (Berengarius) era un călugăr pios, cu viață exemplară, dușman al celor care cumpărau cu bani funcții în Biserică. Deși ilustru teolog, susținea în mod greșit că pâinea și vinul de pe altar, după consacrare, nu sunt adevăratul trup și sânge al lui Cristos, dar un simbol al acestora. Cu alte cuvinte, tăgăduia prezența reală a lui Cristos în Euharistie. Învățătura lui nu a cunoscut o largă răspândire. Ea a fost condamnată, iar *Béranger* a retractat-o și a murit împăcat cu Biserica, după ce a făcut o pocăință exemplară.

Amaury de Bène era profesor de teologie la Paris. Era panteist. Potrivit învățaturii lui, Dumnezeu fiind totul, orice om participă la dumnezeirea lui Isus Cristos care este întruparea vie a Duhului Sfânt. Omul fiind Dumnezeu, nu poate păcătui. Nu are nevoie să recurgă la sacramente. Legile morale, ca și autoritatea, sunt inutile fiindcă „trebuie să ne închinăm lui Dumnezeu în duh și adevăr” (*In* 4,24). Adepții lui au constituit mici secte purtând diferite nume: *Frații Spiritului Liber* în Franța și Elveția, *Turlupini* la Paris, *Adamiți* în Austria – strămoșii nudiștilor –, *Luciferieni* în Germania – aceștia practicau magia și vrăjitoria.

Tanchelin a fost în secolul al XII-lea un alt pseudo-reformator al Bisericii. Era un călugăr bătrân, aproape analfabet, dar avea darul vorbirii cu care captiva mulțimile. Oriunde mergea, se dădea drept episcop, trimis al papei, și era însoțit de o suită impresionantă.

Se prezenta pe sine *ca logodnic al Fecioarei, fiu al lui Dumnezeu și frate geamăn al lui Cristos*. Era în legătură directă cu Duhul Sfânt și tăgăduia sacramentele. Găsea mare audiență la popor când biciuia moravurile clerului și îi îndemna pe țărani să nu mai plătească dările. Secta s-a răspândit în Olanda și Belgia. Întemeietorul a fost arestat și în cele din urmă ucis în 1124 de un ucenic al său a cărui viață o criticase.

Pierre de Bruys era un preot instruit, bun orator, entuziasma mulțimile, cu o viață ireproșabilă, dar fanatic. Afirma că botezul copiilor nu are sens și că adulții trebuie rebotezați (lucru pe care îl vor susține mai târziu anabapțiștii); că pâinea și vinul au fost transformate de Cristos în trupul și sângele său o singură dată, la Cina cea de Taină; că morții nu au nici un folos de pe urma rugăciunilor și pomenilor celor vii; că icoanele, statuile, crucile, bisericile nu slujesc la nimic. La toate acestea se adăugau atacuri violente la adresa clerului și a plății impozitelor.

În 1124 a voit să-i insulte în public pe catolici la Saint-Gilles du Gard: a fript carne în Vinerea Mare pe un foc făcut din crucile de lemn pe care reușise să le adune. Credincioșii s-au repezit asupra lui, l-au rupt în bucăți și l-au ars în focul pe care el însuși îl aprinsese.

Henri de Lausanne a continuat propaganda ideilor prietenului său Pierre de Bruys. Fascina și el mulțimile prin cuvântul său, cu înfățișarea sa frumoasă și mai ales cu viața sa austeră: umbra îmbrăcat cu o rasă sărăcăcioasă, desculț, dormea pe pământul gol. Pentru el Biserica nu era altceva decât o grămadă de murdărie, o cloacă de desfrâu. Pe unde trecea el, bisericile erau arse, crucile doborâte, preoții maltratați. Și-a sfârșit viața în închisoare.

Arnold de Brescia a fost la început un călugăr pios cu moravuri curate și spirit de sărăcie. Dar orgoliul și pasiunea pentru politică l-au împins la revoltă și la erezie. A ridicat populația din Brescia împotriva episcopului. De aceea a fost izgonit din Italia. A plecat

în Franța, apoi în Elveția și de aici în Boemia. Pe unde trecea fanatiza mulțimile proclamând revoluția sărăciei.

Vine la Roma într-o perioadă când aici erau conflicte între papă și senat. Arnold trece de partea senatului, devine idolul romanilor fanatizați prin discursurile sale, proclamă republica și devine practic stăpânul Romei din care papa fusese izgonit. Intervine împăratul Germaniei, Frederic Barbarossa. Este condamnat și spânzurat. Cadavrul îi este ars, iar cenușa aruncată în Tibru pentru ca trupul să nu devină obiect de venerație pentru numeroșii săi adepți care s-au constituit în sectă. Aceștia refuzau clerului dreptul la proprietate. Refuzau sacramentele întrucât clericii care le administrau erau nevrednici. Tot pentru acest motiv, predicarea evangheliei este misiunea laicilor.

Valdenzii. Întemeietorul este un negustor din Lyon cu numele de Petru de Vaux (Valda, Valdes), om cinstit și creștin plin de fervoare. Pasionat de Sfânta Scriptură, începe să o traducă din latină în franceză împreună cu doi prieteni ai săi preoți. E îndurerat de situația Bisericii și dorește să o readucă la puritatea de la început.

În 1170 moare într-un accident unul din prietenii săi cu care traducea Biblia. Consideră că acesta este un semn pe care Dumnezeu i-l trimite din cer. Vinde de îndată toate averea, dă banii la săraci, își lasă soția și se consacră lui Cristos. Îmbrăcat ca Ioan Botezătorul, cu saboți de lemn în picioare, începe să predice în piețele Lyonului și în localitățile învecinate sărăciei, pocăința, condamnând bogăția și păcatele clerului. Curând au apărut în jurul lui grupuri de adepți numiți *umiliți, săracii Lyonului* sau *valdenzi*, ducând o viață asemenea cu a lui.

Episcopul de Lyon le interzice acestor laici să predice fără mandat din partea autorităților Bisericii. Valdes face recurs la papa. Papa confirmă hotărârea episcopului. În acest moment orgoliul îl împinge pe Valdes la nesupunere și revoltă. El declară că preoții nu au nici un drept să vorbească în numele lui Dumnezeu, că orice

credincios, fiind inspirat de Duhul Sfânt, poate să comenteze Scriptura, că Isus nu vorbește despre preoție în Evanghelie și că fiecare se mântuiește individual, sub privirea lui Dumnezeu, fără a fi necesară apartenența la vreo Biserică. În curând ajunge să tăgăduiască prezența reală a lui Cristos în Euharistie. Liturghia se ține o dată pe an, în Joia Sfântă, ca amintire a Cinei lui Isus. Singura rugăciune pe care o recunoaște este *Tatăl nostru*. Sacramentul Spovezii dispare și îi ia locul un rit numit *melioramentum* (îmbunătățire).

Adepii lui Valdes, organizați în secte, izgoniți din Lyon, s-au răspândit în alte regiuni ale Franței, în special în Alpi, în Italia, Germania, Spania, Boemia și Polonia. Ei impresionau prin viața lor austeră. De aceea împotriva lor nu s-au luat măsuri prea severe decât atunci când propaganda lor devenea agresivă. Nu se știe în ce împrejurări a murit întemeietorul.

2.3. Sectele care prelungesc sectele antice

Catarii (albigenzii). Secta catarilor nu este altceva decât secta maniheismului care reapare și se răspândește în Occident în timpul evului mediu. Are la bază dualismul iranian: doi dumnezei, unul al binelui și altul al răului, în veșnic conflict.

În perioada invaziei barbarilor maniheismul a fost prezent în anumite forme aproape peste tot în Răsărit. În secolul al VII-lea adepții acestei secte se numeau *pauliceni*, de la Paul de Samosata, unul din întemeietori, a cărui mamă făcea parte din secta maniheilor. În secolul al IX-lea aveau șapte dieceze în frunte cu Corintul. Printre membrii sectei a fost probabil și împăratul Bizanțului Mihail, zis cel Bâlbâit.

În secolul al X-lea secta înflorește în Bulgaria luând numele de *bogumilism*. Denumirea vine de la numele Bogumil (prietenul lui Dumnezeu). Ei nu credeau nici în Sfânta Treime, nici în Întrupare,

nici în Euharistie, nu aveau nici botezul, nici crucea. Singura rugăciune era *Tatăl nostru*. Pe lângă cei doi dumnezei, dumnezeul alb și dumnezeul negru (Bielobog și Cernobog), în învățătura lor aveau o mulțime de elemente luate din păgânismul slav. Arestați și arși pe rug mai ales în Bulgaria și Serbia în secolul al XII-lea de către împăratul Bizanțului, Alexis Comnenul, și-au găsit adăpost în Bosnia și Dalmația. Din Dalmația au trecut în Franța cu numele de *bulgari* și în Italia de Nord unde erau confundați cu *pelerinii*, o altă mișcare eretică.

În cele din urmă s-au numit *catari*, un cuvânt grec care înseamnă *puri* sau *perfecti*.

Catarii condamnau căsătoria prin care se prelungeste viața, lucrarea Satanei sau a dumnezeului celui rău. În schimb puteau trăi în concubinaj întrucât acesta nu vizează procrearea.

Nu tăiau și nu mâncau niciodată animale și păsări, nici produse provenind din ele căci, crezând în metempsihoză, considerau că în ele sunt suflete ale oamenilor care au murit în afara sectei.

Dumnezeul cel bun a creat lumea invizibilă a spiritelor perfecte; dumnezeul cel rău a creat lumea vizibilă a materiei, în care domnește păcatul. Iar omul cum a apărut? Lucibel (Lucifer) făcând să iasă pământul din neant, a voit să-l populeze. El a fabricat trupuri din noroi apoi, după ce a stat mult timp la pândă în tufișurile cerului, a reușit să captureze câteva spirite pure și să le seducă spre a le închide în aceste ambalaje de pământ. Prin atracția poftelor, le-a făcut cunoscut primelor creaturi în felul acesta actul carnal și ori de câte ori se naște un copil, Cel Rău închide în trupul lui sufletul unui înger decăzut. Dar dumnezeului celui bun i s-a făcut milă de îngerii înlănțuiți pe pământ. El a hotărât să trimită la ei cuvântul său prin glasul unui crainic. I-a adunat pe îngerii rămași fideli și le-a propus această grea misiune. Toți au refuzat în afară de unul, Isus, pe care din acel moment l-a numit fiul său. Isus a coborât pe pământ dar, fiind spirit pur, nu trebuia să aibă nicicum contact cu materia; a luat numai în

aparență trup de om din sânul unei femei și tot în aparență a trăit, a suferit și a murit în acest trup; aceasta înseamnă docetism. Înainte de Isus, oamenii trăiseră într-un întuneric îngrozitor, întreținut de profețiile Legii Vechi, slujitori ai Dumnezeului care a creat lumea, ai Dumnezeului crud, ai lui Iahve. Dar Isus i-a învățat pe toți că trebuie să renunțe la pământ, la trup, la viață, pentru a deveni spirite pure și a regăsi patria pierdută, adică cerul.

Lumea, câmpul de luptă între cei doi dumnezei, este așadar pentru om locul în care trebuie să muncească pentru a se detașa de tot ce este real, carnal, pământesc: în felul acesta îl slujește pe dumnezeul cel bun. La sfârșitul timpurilor, când ultima creatură a lui Lucibel va fi lepădat ambalajul său de carne, tot ce era impur va dispărea; toate spiritele își vor relua locul în armonia cerească; nu va mai fi iad, nici suflete pierdute, căci toți, după ce se vor fi purificat printr-un anumit număr de reîncarnări, se vor mântui (Daniel Rops, *L'Église de la cathédrale et de la croisade*).

Pentru a elibera spiritul de captivitatea trupului, idealul era sinuciderea sacră fie prin otrăvire, fie prin post prelungit, fie prin pneumonie provocată prin expunerea la frig după o baie în apă fierbinte.

Dacă secta i-ar fi câștigat pe toți creștinii, Europa nu numai că s-ar fi întors la cea mai neagră barbarie, dar ar fi dispărut prin sinucidere rituală și prin încetarea procreării de noi vieți.

Catarii nu puneau problema reformării, ci a anihilării Bisericii pe care o numeau *slujitoare a Celui Rău și sinagoga Satanei*.

Secta s-a răspândi în Franța și Italia mai ales în regiunile în care viața creștină lăsa mult de dorit. Astfel a fost Sudul Franței, în special orașul Albi, de unde au rămas și cu numele de albigenzi.

La răspândirea ei au contribuit și unii seniori dornici să pună mâna pe averile Bisericii. Biserica a dat dovadă de o admirabilă răbdare față de acești eretici. Timp de aproape o jumătate de secol a folosit împotriva lor armele carității, ale predicării și discuțiilor publice. A fost o adevărată cruciadă spirituală.

Sfântul Dominic, preot spaniol, a întemeiat ordinul predicatorilor având în vedere convertirea albigenzilor. El și confrății săi străbăteau ținuturile locuite de sectari, umblând pe jos, fără încălțăminte în picioare, cerșind de mâncare. Dar predicile lor au rămas fără succes.

Deoarece cruciada spirituală s-a dovedit ineficace, Biserica, spre a salva civilizația Europei, a fost nevoită să organizeze o cruciadă adevărată împotriva sectarilor care, practic, stăpâneau sudul Franței. Cruciada organizată de Inocențiu al III-lea la care au răspuns principii catolici a început în anul 1208. Sectarii sprijiniți de principii care trecuseră de partea lor, au opus o rezistență îndârjită. După douăzeci de ani de lupte, cruciada împotriva albigenzilor s-a încheiat cu victoria Bisericii. Astfel pericolul care amenința Europa creștină a fost înlăturat.

3. Sectele moderne

3.1. Privire generală

Două forme de cancer lovesc necruțător lumea timpurilor noastre: unul pe plan biologic, celălalt pe plan religios. Primul înseamnă o proliferare haotică și cu neputință de oprit a celulelor organismului, al doilea înseamnă o proliferare haotică și cu neputință de controlat a instinctului religios; este vorba de secte. De altfel, fenomenului sectar în mod frecvent i se atribuie epitetul de „religiozitate sălbatică”.

Despre dimensiunile alarmante ale acestui fenomen patologic ne vorbește numărul mare de secte existente în lume: circa zece mii în Africa, circa cinci mii în Statele Unite, un număr încă și mai mare în America Latină.

Până în anii '70 le revenea, în primul rând, Bisericii sarcina de a pune în gardă cu privire la activitățile sectelor și la pericolele

pe care acestea le prezintă. Ulterior, societatea a fost nevoită să se apere, văzându-se agresată. Au apărut asociații de apărare formate în primul rând de familii amenințate cu racolarea copiilor de către secte, copii care, o dată racolați, sunt, practic pierduți pentru familie. Pentru a ocroti libertățile cetățenilor, în special ale tinerilor, amenințate de unele grupuri de delincvenți ascunse sub etichetă religioasă, s-au văzut nevoite să intervină autoritățile judiciare ca și cele politice, când în joc este siguranța statului, unele secte, de pildă, interzicând satisfacerea serviciului militar.

Fenomenul sectelor are toate motivele să producă îngrijorare și panică. Această panică e dublată de mijloacele de informare care exploatează fenomenul. Se știe că mijloacele de informare sunt veșnic în căutare de senzațional, de ezoteric, de tot ce poate satisface curiozitatea, uneori bolnavă, a oamenilor. Să ne gândim, bunăoară, la sinuciderile colective practicate de unele secte sau la grozăviile care se petrec în sectele satanice; ele fac imediat înconjurul lumii pe toate canalele informatice.

Este imoral să combați sărăcia fără a combate cauzele ei, spune celebrul Abbé Pierre, întemeietorul Mișcării Emaus. Parafrazându-l, putem spune: e imoral să combați sectele fără a combate cauzele lor. Pentru a fi combătute, cauzele trebuie mai întâi cunoscute.

3.1.1. Cauzele

Pentru a explica această explozie a sectelor se găsesc și se invocă tot felul de cauze de ordin social, psihologic, politic, economic. S-au făcut anchete temeinice pentru a se vedea de ce se îndreaptă oamenii spre secte într-o mișcare generală care se înregistrează pe toate cele cinci continente.

Un raport al Vaticanului din 1986 scoate în evidență faptul că societățile industrializate produc structuri depersonalizate care dau naștere la situații de criză la nivel colectiv și individual.

Aceste situații de criză determină apariția unor aspirații sau nevoi, pe plan intelectual și afectiv, pe care sectele afirmă că le pot satisface cu ușurință.

E o reacție față de societatea actuală, fără suflet și fără inimă, în care dictează legea junglei și care face din oameni, cum se exprimă Lévi-Strauss, „oameni-mașini, oameni-pinguini, oameni-mo-lecule”.

Mișcările contestatatoare din anii '60, care au culminat în Franța cu mai '68, s-au terminat cu un eșec total, creând în sufletele tinerilor deziluzionați un gol ideologic și un vid psihologic pe care le-au exploatat noile secte. Acestea au recuperat în mod progresiv mișcarea, propunând tinerilor tot o ruptură de „sistemul” social existent, dar oferindu-le totodată un cadru protector și o atmosferă de viață plină de căldură.

Având în vedere criza prin care trece familia, mulți nu au cunoscut în copilărie căldura unui cămin.

Comunitățile creștine sunt adesea dezbinat, ucenicii lui Cristos uitând de cuvântul Învățătorului lor: „După aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii mei, dacă vă veți iubi unii pe alții”.

Bisericile clasice par să se prăbușească sub loviturile din afară și dinăuntru; dogmele, intangibile altă dată, sunt puse la îndoială uneori chiar de cei care ar trebui să le apere; totul e relativizat, totul e criticat. Omul nu mai găsește în Biserică siguranța de altă dată.

Sectele se prezintă ca niște familii în care domnește iubirea, armonia, fraternitatea. Liderii lor carismatici au răspunsuri la toate căutările și întrebările pe care și le pun sufletele însetate de adevăr și certitudine. Raționalismul care domină de câteva secole mentalitatea societăților „avansate” nu are nici un răspuns la întrebările fundamentale, existențiale, metafizice ale omului; după falimentul rațiunii, unde mai poate găsi salvarea omul profund

deceționat, dezorientat, frustrat, decât în învățăturile iraționale, emoționale ale sectelor?

Dar cauza cea mai profundă care explică succesul extraordinar al sectelor în timpurile noastre nu este de natură socială, nici politică, nici economică, ci religioasă. Ateismul materialist care a pătruns în cultura modernă, încercând să înăbușe, să ascundă, să distrugă sentimentul religios din inima omului, a mutilat grav ființa umană. „Fără Dumnezeu, nu mai există om. Este constatarea pe care o experimentăm în timpurile noastre” (N. Berdiaeff). Ateismul a distrus valorile spirituale, a distrus aspirația nemuririi înăscută în inima fiecărui om. În inimile unor mase imense de oameni rămași fără răspuns și fără explicație cu privire la sensul existenței universului, al istoriei și al propriei vieți, răspunsuri pe care numai credința le poate da, s-a înstăpânit neliniștea, frica, panica, angoasa, disperarea. Dimensiunea religioasă face parte din structura ontologică, fundamentală a omului. Când sentimentul religios este refutat sau înăbușit, echilibrul personalității este distrus, omul se prăbușește în angoasă sau în nebunie. Refuzarea instinctului religios este mai periculoasă și mai dăunătoare decât refuzarea instinctului sexual despre care ne vorbește psihanaliza lui Freud. Se găsesc tineri care preferă să-și dezvolte instinctul religios și să-și reprime instinctul sexual. „Nici tabac, nici drog, nici sex, nici alcool”, e deviza sectei lui Maharaj Ji. Iar regula de viață a adeptilor lui Krishna este: „Nici relații sexuale nepermise, nici alcool, nici excitante”.

Contrar a ceea ce sperau libertinii secolului al XVII-lea și științtii secolului al XIX-lea, evidențele rațiunii nu au distrus evidențele credinței; simplu de tot, aceasta și-a schimbat locul și forma: părăsind instituțiile (Bisericele, formațiunile structurate după modelele Bisericilor), ea alunecă în aceste utopii pe care le redescoperă sau le inventează (M.T. Maschino).

Cultura modernă încearcă cu înverșunare să organizeze viața pe pământ, descotorosindu-se de Dumnezeu. Umanismul ateu, indiferent cum se numește: iluminist, marxist, nietzschean, freudian, e un eșec.

Nu este adevărat că omul nu poate organiza pământul fără Dumnezeu. Ceea ce este adevărat este că, fără Dumnezeu, el, la urma urmei, nu-l poate organiza decât împotriva omului. Umanismul din care este exclus Dumnezeu este un umanism inuman (H. de Lubac, *Drama umanismului ateu*).

Defuzarea sentimentului religios explică proliferarea sectelor ce apar asemenea buruienilor care, după ploaie, năpădesc într-un pământ ars de o secetă îndelungată. Sectele moderne sunt moștenitorii direcți ai „morții lui Dumnezeu”, ai desacralizării, ai secularizării.

Umanismul ateu, nu numai că nu a instaurat paradisul pe pământ, cum promitea, dimpotrivă. Fiecare perioadă a istoriei a cunoscut catastrofe de toate felurile. Dar se pare că nici o perioadă nu a cunoscut catastrofe atât de mari ca cele pe care le-a înregistrat secolul al XX-lea: hecatomba celor 55 de milioane de morți în al doilea război mondial, 70 de milioane de victime și celelalte atrocități înfăptuite de dictaturile comuniste, genocidul din Cambodgia, foametea care seceră anual milioane de vieți omenești în lumea a treia, catastrofe industriale de tip Cernobâl, conflictele și revoluțiile, amenințarea permanentă a unui război atomic final, teroarea pe care o provoacă trecerea de la un mileniu la altul. Toate acestea generează panică și angoasă și sugerează ideea sfârșitului lumii ca urmare a unui cataclism de proporții cosmice.

Această angoasă o exploatează sectele escatologice care speculează în legătură cu apropiatul sfârșit al lumii și instaurarea unei noi ere: „Grăbiți-vă, până nu e prea târziu! Numai un mic rest se poate salva! Și acest rest suntem noi, martorii lui Iehova”.

Fără îndoială că există și alți factori de natură politică, economică, financiară, care, din umbră, finanțează, încurajează, propagă și instrumentalizează sectele. E lucru cert că unele secte s-au născut în atelierele KGB-ului și ale masoneriei. Dorința de transcendent, sentimentul religios este exploatat în vederea obținerii unor uriașe profituri bănești sau pentru a lovi în Bisericile tradiționale, în special pentru a lovi în Biserica Catolică considerată de forțele oculte, expansioniste, imperialiste, a fi principala piedică pentru planul lor de dominare a lumii.

3.1.2. Trăsăturile distinctive ale sectei

a) *Elitism*. Fiecare membru al sectei are conștiința că aparține unei elite aleasă de Dumnezeu: „Noi suntem cei puri și, deci, în ultimă instanță, cei mai buni, singurii buni”.

Un ansamblu de obligații și interdicții scot în evidență caracterul elitist al membrilor sectei. Neofitul Mormon, de pildă, nu fumează, nu bea alcool, se abține de la cafea și ceai. Un anumit cod de viață, ritualuri inițiatice, probe de admitere garantează puritatea și calitatea grupului.

Supravegherea este o condiție a păstrării purității. Secta exercită un control vigilent asupra fiecărui membru. „Păstorul” care răspunde de o comunitate întocmește un raport lunar asupra fiecăreia din oițele sale notând comportamentul, activitățile, rezultatele fiecăreia. „Supraveghetorii” îi trag la răspundere cu fermitate pe cei „slabi” și pe cei care nu au o „conduită bună”. Sancțiuni severe, izolarea, excluderea din sectă cu interdicția pentru ceilalți membri de a-l mai frecventa pe cel exclus, sunt mijloace indispensabile și eficiente pentru a menține puritatea sectei.

b) *Contestare și separare*. Un sectar nu se naște sectar, ci devine sectar printr-un angajament personal exprimat, în general, prin botez la vârsta adultă. Aderarea la sectă implică încetarea apar-

nenței la orice structură religioasă anterioară. Martorii lui Iehova, de pildă, cer radierea din registrele de botez ale Bisericii lor de origine și îndepărtează din spațiul lor existențial crucile, icoanele și tot ce ar putea să mai amintească de vechea lor apartenență religioasă.

La originea convertirii lor la o sectă e un act de protest împotriva Bisericii pe care o abandonează. Sectarul, prin definiție, este un disident. De altfel, orice sectă începe printr-un protest împotriva Bisericii oficiale. Întemeietorii de secte, inițial se vor reformatori ai Bisericii pe care o acuză vehement că a abandonat valorile Evan-gheliei. Au nostalgia originilor, întoarcerea la puritatea Scripturii. Dar își dau seama că nu mai e nimic de făcut cu Biserica dinainte, trebuie pornit de la zero. Pentru Martorii lui Iehova, Biserica se identifică cu „marea prostituată a Apocalipsului”. De aceea, proclamă ei, în scurt timp Domnul îi va chema la judecată” (pe reprezentanții ei oficiali): arbore putred, creștinătatea va fi curând răpusă de un pârjol nimicitor.

În unele cazuri, întemeietorii de secte nu încearcă doar să redea Scripturii puritatea originală, dând doctrinei o nouă interpretare, ci pretind că au ei înșiși o revelație cerească, se consideră inspirați de Dumnezeu; în cazul acesta ei nu se mai numesc reformatori, ci profeti.

Secta, așadar, se definește prin opoziția sa cu Biserica. Biserica este o instituție structurată ierarhic. O ierarhie preoțească puternică asigură eficacitatea întregului edificiu. Biserica, centralizată și universală, este depozitara adevărului revelat, a harului, a mântuirii și oferă mântuirea prin intermediul sfintelor sacramente. Accesul la mântuire, prin intermediul Bisericii, organism investit cu harul divin, e deschis tuturor oamenilor. În Biserică, învățătura lui Isus este „exoterică”, adică destinată tuturor oamenilor din toate timpurile.

În sectă, în schimb, învățătura este „ezoterică”, adică destinată numai grupului de inițiați, membrilor sectei. La sectari accesul la mântuire e direct și personal, fără intermediari, fără Biserică depozitară a harului, fără dogme, fără sacramente. Întâlnirea cu Dumnezeu este imediată, palpabilă, experimentală, se realizează prin intermediul meditației, al cântărilor în ritm de ghitare, prin alte tehnici importate din Asia: e un apetit sălbatic care îndeamnă la căutarea unor „stări superioare de conștiință”. Emoționalul înlocuiește raționalul. Legitimarea lor, așadar, vine direct de la Dumnezeu. Voința divină îi dirijează nemijlocit. Josef Smith și succesorii săi la conducerea sectei Mormonilor se consideră a fi în legătură directă cu Dumnezeu. Sectele iudeo-creștine pretind a urma tradiția sfântului Ioan care vrea comunitățile creștine întemeiate pe iubire în jurul lui Isus, în așteptarea întoarcerii acestuia, contrară tradiției pauline care ar fi urmărit să clădească Biserica sub forma unei instituții ierarhice și universale.

În învățătura Bisericii, mântuirea este darul făcut de Dumnezeu omului: Dumnezeu coboară la om, din milă și iubire, îl salvează, îl îndumnezeiește, îl ridică în sfera supranaturalului prin intermediul credinței și sacramentelor pe care le-a oferit Bisericii spre administrare. Sectele urmează calea contrară: omul încearcă să intre în sfera supranaturalului, să realizeze comuniunea cu absolutul, cu divinitatea, pe cont propriu, cu forțele sale naturale, refuzând să accepte monopolul bisericesc asupra accesului la supranatural.

c) *Șefi carismatici*. O sectă se cristalizează întotdeauna în jurul unui lider charismatic. Acesta apare ca un om dotat cu forțe și calități neobișnuite, cărora adepții le atribuie o origine supranaturală: este un trimis al lui Dumnezeu. „Conducătorul trimis de Dumnezeu va crea familia ideală și va extinde acest model la scară universală”, afirmă adepții lui Moon, care văd în întemeietorul sectei lor un nou Mesia.

E straniu de remarcat cum generațiile tinere de azi, care resping categoric orice autoritate: în familie, în școală, în Biserică, în societate, se supun necondiționat unei ascultări mai mult decât religioase și urmează orbește un maestru spiritual, un guru, de care se lasă fascinați, pe care îl iau ca model. Portretul lui Moon se află în toate familiile. În fiecare dimineată membrii familiei se înclină în fața fotografiei lui, salutând: „Bună dimineată, tată!” sau „Bună dimineată, părinții noștri adevărați”. De asemenea, portretul lui Maharaj Ji, un alt guru la modă, se află în toate comunitățile. Membrii sectei se aruncă la „picioarele lui de lotus”.

Fiindcă raționalul cedează locul iraționalului, emoționalului, manipularea ideologică și politică e întotdeauna posibilă. Un exemplu concret. Reprezentanții Bisericii lui Moon la un recent congres mondial ținut la Seul, au adoptat următoarea rezoluție:

Noi, credincioșii Bisericii Unificării Lumii întregi, credem că voința lui Dumnezeu este ca patria noastră religioasă, Coreea de Sud, să fie apărată împotriva oricărei agresiuni armate din partea Coreii de Nord. Noi hotărâm să constituim un corp internațional de voluntari pentru a participa la război, dacă acesta va avea loc și să apărăm Coreea cu prețul vieții.

d) *Intoleranță, fundamentalism, schizofrenie de grup*. Sectarul se identifică trup și suflet cu grupul în care a intrat. Ritualurile, jurămintele, secretul, inițierea gradată întăresc această „posesiune reciprocă”. Relațiile cu lumea din afara sectei se reduc la predicile și la prozelitismul vizând recrutarea de noi membri.

Nici un dialog, nici un fel de ecumenism nu e posibil cu sectarii. „Nici un compromis cu celelalte Biserici, fiindcă noi deținem adevărul”, declară mai marele Mormonilor. În unele secte de sorginte hinduistă, se vorbește de toleranță, dar prin toleranță se înțelege că toate religiile sunt egale, nici una nu este mai adevărată

decât alta. Ea diferă total de toleranța creștină care afirmă dreptul persoanelor la libertatea de opinie, dar nu relativizează adevărul.

Cel care intră în sectă a găsit un adăpost în care se poate salva, exact ca în timpul bombardamentului: e în siguranță. Găsește nu numai un climat primitiv, dar și certitudinea de care are nevoie: cunoaște tot adevărul, fără a mai fi nevoit să judece cu mintea sa: secta are răspuns la toate întrebările.

Punțile cu lumea din afară sunt tăiate, având în vedere că numai cei din sectă se mântuiesc; lumea și tot ce este în ea e lucrarea Satanei, toți cei care rămân în afara sectei sunt destinați distrugerii totale. Toate religiile sunt satanice, afară de a lor.

Grăbiți-vă! Părăsiți Bisericile voastre și veniți la noi! Noi suntem singurii slujitori adevărați ai lui Dumnezeu! – citim în publicațiile iehoviștilor. Numai noi cunoaștem adevărul. Numai noi reprezentăm turma cea mică, numărul mic al celor aleși. Cât despre cei care nu vin la noi, ne doare inima, dar sunt pierduți. Numai noi, cei care suntem adevărații închinători ai lui Dumnezeu vom supraviețui distrugerii iminente a sistemului actual nelegiuit și a religiilor care l-au trădat pe Dumnezeu și pe oameni. Trăim ultimele zile! Ieșiți din această lume satanică!

Perfecțiunea morală, puritatea vieții, asceza severă – ucenicii lui Krishna se scoală în fiecare dimineață la ora 3,30, recită timp de două ore rugăciunea Hare Krishna, studiază cărțile sfinte ale Indiei – sunt argumente decisive că ei, și numai ei, dețin monopolul adevărului.

„Adevărul nu mai este în Biserică, proclamă adepții lui Moon, deoarece creștinii nu trăiesc conform Evangheliei”.

Secta este o comunitate de oameni perfecți, puri, în care totul e grâu curat, nici un fir de neghină. Biserica însă nu se poate confunda cu o sectă, având în vedere cuvintele lui Cristos: „Nu

cei sănătoși au nevoie de doctor, ci cei bolnavi. N-am venit să chem la pocăință pe cei dreți, ci pe cei păcătoși” (Lc 5,31-32).

E adevărat că unele dintre noile religii se declară universale, deschise tuturor. În ce sens? În sensul că pretind să unifice și să depășească toate celelalte religii: găsim, deci, în ele sincretism și universalism. Un caz tipic găsim la secta Bahai care afirmă: „Învățăturile lui Moise au fost sâmburele, cele ale lui Isus floarea, iar învățăturile lui Baha'u'llah (întemeietorul sectei) sunt fructul, căci el îndeplinește promisiunile tuturor religiilor”.

Uimitor este faptul că, deși iraționalul invadează sectele, unele din noile religii manifestă o dorință arzătoare de a primi etichetare științifică. De pildă, meditația transcendentă apelează la o demonstrație care se dorește riguros științifică cu privire la tehnicile ei utilizând grafice, curbe, statistici, scheme biochimice. Această etichetă științifică și-o pune, mai ales, marea mișcare New Age, care are în sânul ei savanți de renume mondial.

Cu toate acestea, secta rămâne o închisoare, chiar dacă cel care intră în ea se simte în siguranță, protejat, trăiește comod. Renunțând la propria sa judecată, lăsând să i se spele creierul, devine o ființă depersonalizată. Se pare că psihanaliza are dreptate când vorbește despre tendința omului de a se reîntoarce în uterul matern unde copilul e fericit, e în siguranță, dar e inconștient.

3.2. Tipologia sectelor moderne

Sectele pot fi clasificate în următoarele categorii principale: secte de inspirație iudeo-creștină, secte de inspirație orientală, secte de tip gnostic, la care s-ar putea adăuga o a patra categorie: secte satanice. Între sectele aparținând acestor categorii există multiple interferențe. Din hățișul de secte vom selecta, pentru ilustrare, câteva mai reprezentative pentru fiecare categorie.

3.2.1. Secte de inspirație iudeo-creștină

Sectele care aparțin acestei grupări se caracterizează prin recurgerea la Biblie, înfrigurata așteptare a sfârșitului lumii și inspirația Duhului Sfânt. Ele s-au născut din Bisericile protestante și poartă eticheta „Made în SUA”.

Pentru o analiză mai ușoară, vom subîmpărți sectele care se desprind din trunchiul iudeo-creștin în alte trei categorii: grupările milenariste, grupări de trezire și grupări tămăduitoare.

a) Secte milenariste

Aceste mișcări religioase rețin din Biblie în special textele cu iz profetic pe care ei le interpretează *ad litteram*. Ele apar și se înmulțesc în perioade ale istoriei în care mari cataclisme naturale și perturbări sociale generează sentimente puternice de teamă, de neliniște, mai ales când se apropie un nou mileniu. Aceste secte propun răspunsuri contemporanilor noștri frustrați, care așteaptă o nouă lume în care să domnească dreptatea și egalitatea. E o formă de protest social pe plan religios. Ele predică sosirea imediată a unui Mesia eliberator care va instaura o nouă împărăție de o mie de ani după prăbușirea brutală a vechiului sistem. Marele conflict, cataclismul, conflagrația finală e pe punctul de a se declanșa. Sfârșitul lumii este iminent.

Cartea lui Daniel și Apocalipsul sfântului Ioan, care în perioadele frământate de criză au reprezentat întotdeauna obsesii spirituale, procură fiecărei secte milenariste indicii cu privire la data precisă a sfârșitului lumii, a întoarcerii lui Cristos, a exterminării celor nelegiuți și a începerii celor o mie de ani de fericire.

1. MARTORII LUI IEHOVA. Secta cea mai răspândită și cea mai reprezentativă pentru această grupare și pentru toate grupările desprinse din trunchiul iudeo-creștin e cea a Martorilor lui Iehova.

Martorii lui Iehova constituie un grup de credincioși care susțin că lumea este rea în esența sa. Afirmă că sunt singurii deținători ai adevărului în lume și că oricare altă organizație umană în afară de a lor este sortită nimicirii care nu poate întârzia mult. Refuză să servească statul întrucât, după părerea lor, orice stat este manipulat de Satana. Refuză categoric să constituie o Biserică și să fie considerați ca atare. Așadar, din punct de vedere sociologic, ei constituie o sectă în sensul strict al cuvântului. O sectă pe cât de radicală, pe atât de agresivă.

Întemeietorul. Martorii lui Iehova sau iehoviști susțin că se trag spiritualicește, tocmai de la Abel, „primul martor și primul om care a trecut de partea lui Dumnezeu”. În realitate, secta are doar o sută și ceva de ani. Întemeietorul ei, Charles Taze Russell, s-a născut în 1852 la Pittsburgh (Pensylvania), în Statele Unite ale Americii, în această patrie primitoare a tuturor confesiunilor și mamă veșnic fecundă a tuturor sectelor religioase. Tatăl lui Charles era un negustor înstărit. Copilul era înclinat spre neliniște interioară. Mama, care i-a sădit primele noțiuni de religie, a murit când copilul avea nouă ani. Poate că această dramă a stat la originea neliniștii care l-a chinuit pe Russell cu privire la destinul omului după moar-te. Educat în religia calvinistă, învățătura cu privire la predestinație i-a provocat de timpuriu tulburări sufletești care l-au obsedat ani de-a rândul. Mai târziu avea să se elibereze de scrupule și de frica de iad, desființând, pur și simplu, iadul. Nu a avut parte de o bună pregătire școlară. În schimb, era înzestrat cu o fantezie extraordinară și o prezumție ieșită din comun. La 14 ani abandonează școala pentru a urma îndeletnicirea tatălui său. Către 16-17 ani trece printr-o teribilă criză religioasă. E ros de îndoieli cu privire la anumite adevăruri de credință. Citește Biblia până noaptea târziu și scrie pe ziduri apeluri la convertire, sperând astfel să fie salvat de la osânda iadului.

Criza ajunge la paroxism când, într-o bună zi, jucând biliard într-un bar, îl aude pe un sceptic tăgăduind cu cinism atât existența iadului, cât și pe cea a paradisului: „Cum poate Dumnezeu cel bun al calvinismului să predestineze la iad milioane de ființe omenești?” Rămâne ca lovit de trăsnet. Dar ceea ce îl umple mai mult de necaz este faptul că nu deține destulă știință biblică pentru a-l combate pe insul din bar care îndrăznește să facă teribila afirmație. Își pierde credința în Biblie. Încearcă să găsească adevărul în religiile orientale și, în cele din urmă, renunță să mai caute credința adevărată.

La scurt timp după aceea, se întâmplă să intre la o adunare a adventiștilor, într-o sală prăfuită din Pittsburgh. Adventistul Jonas Wendell tocmai predica în fața unui auditoriu de oameni prăpădiți. Și ce spunea? Revelație extraordinară: „iadul nu există!”. Rămâne impresionat de predica pe care o aude și aderă la această sectă înființată doar cu câteva decenii mai înainte, pentru a propovădui omenirii adevărul alarmant că sfârșitul lumii bate la ușă.

Contactul cu adventiștii îl ajută să redescopere inspirația divină a Scripturii. Împreună cu un grup de prieteni, la fel de ignoranți ca și el, se dedică studiului Bibliei. Acest grup intitulat pentru început „Studentii Bibliei” sau „Russellieni” vor forma nucleul viitoareii secte.

Russell ajunge îndată la convingerea că oamenii, interpretând Biblia, au falsificat cuvântul lui Dumnezeu și că cele mai multe din adevărurile – zise creștine – nu au temei biblic. În schimb, foarte întemeiată biblic era apropiata venire a sfârșitului lumii. Evident, în aceste interpretări după ureche ale Bibliei, fanteziile adventiste se făceau puternic resimțite. Și tot din acest izvor a sorbit noua sectă toată aversiunea față de Biserica Catolică și de papa. Oricum, grupul de tineri studenți ai Bibliei erau pe deplin încredințați că înainte de ei nimeni nu înțelesese Scriptura și că Dum-

nezeu îi chemase să le descopere oamenilor sensul adevărat al Scripturii. Cu alte cuvinte: învățătura transmisă de apostoli se pierduse undeva pe drum; sutele de mii de martiri nu mai meritau numele de martiri, căci nu au murit pentru adevăr, ci pentru niște iluzii deșarte; sfinții Părinți și toți învățații Bisericii se dovedeau a fi fost niște propagatori de rătăcirii omenești, iar credința mărturisită de creștini timp de două milenii era o aberație neîntreruptă.

Între timp, pastorul Russell – i se atribuisese deja acest titlu cu care avea să treacă în istorie – părăsește ocupația sa de negustor pentru a se dedica în întregime misiunii de predicator. La vârsta de 26 de ani se căsătorește cu Maria Frances Ackley care, timp de 18 ani, îi va fi colaboratoare de nădejde.

Russell s-a dovedit a fi un propagandist genial, înzestrat cu o excepțională putere de muncă și cu un deosebit spirit organizatoric. A scris cărți și broșuri, totalizând 50 000 de pagini. A ținut 30 000 de predici. Trei mii de ziare americane și canadiene îi tipăreau predica săptămânală. Chiar în anul căsătoriei a fondat ziarul *Turnul de veghe* care continuă să apară și astăzi. A organizat congrese. Era permanent în turnee misionare în Statele Unite, Canada, în diferite țări din Europa și Asia. În 1891 a întreprins o călătorie de 27 000 km, ajungând până în Palestina, iar în 1911-1912 a făcut înconjurul lumii. A călătorit peste un milion de mile, adică a făcut de 40 de ori înconjurul pământului. Era însoțit de o suită din ce în ce mai numeroasă, astfel încât trebuia să utilizeze un vagon întreg, iar mai târziu un tren special care transporta până la 240 de persoane. Toate aceste activități aduceau venituri enorme fostului negustor devenit pastor.

Ce învățătură propune omenirii noul profet? Vechea erezie a milenarismului. Că sfârșitul lumii este aproape. Isus Cristos coborâse deja o dată pe pământ, în octombrie 1874, dar „incognito”, adică într-o formă nevăzută. În primăvara lui 1878 înviaseră deja apostolii. Urma ca în curând, mai exact în 1914, Cristos să se în-

toarcă din nou cu mărire și putere mare pentru a înfăptui judecata universală. Acesta era momentul când avea să se dea marea bătălie a națiunilor de la Armagedon (sau Meghido, în Palestina), despre care vorbește *Apocalipsul* (16,16) în care aveau să fie nimicite toate împărățiile lumii și toate Bisericile, începând cu Biserica Catolică.

Dar de ce tocmai anul 1914 trebuia să fie anul fatidic al sfârșitului lumii? Russell a ajuns la această concluzie în urma interpretărilor fanteziste ale unor texte biblice și ale calculelor arbitrare ale unor cifre care în textele Scripturii au un înțeles simbolic, dar cărora el le-a dat un înțeles matematic. Russell își întărea afirmația și cu un alt argument, de data aceasta nebiblic: măsurarea și confruntarea lungimii culoarelor marii piramide din Egipt îi dădea același rezultat: 1914.

Așadar, îngerul judecății de pe urmă își pregătea deja trompeta. În curând, cei răi aveau să audă rostindu-se teribila sentință: nimicirea totală. Printre cei dintâi sortiți pieirii avea să fie clerul catolic, în frunte cu papa. Nu descoperise Russell în persoana papei pe Anticristul despre care vorbește evanghelistul Ioan (*IIn* 2,18), pe omul fărădelegii, pe fiul pierzării, despre care vorbește Apostolul neamurilor (*2Tes* 2,3)? De bună seamă. Dar mai ales, nu descoperise el că fiara însemnată cu cifra 666 despre care scrie *Apocalipsul* (13,18) era tocmai papa? Bineînțeles. Și cum făcuse descoperirea? Simplu de tot. A luat anul în curs, a scăzut anul de naștere al papei, a adăugat numărul de nave din dotarea marinei americane și a ieșit exact cifra 666. Argumentația era de o logică ireproșabilă, iar rezultatul mai clar ca lumina soarelui!

Dacă aceasta avea să fie soarta osândiților, în schimb, reîntoarcerea lui Cristos avea să instaureze împărăția de o mie de ani, o împărăție a fericirii și a păcii pentru cei aleși, adică pentru membrii noii secte.

Chestiunea era urgentă, nu îngăduia zăbavă. Numărul celor aleși era limitat: 144 000, cum scrie *Apocalipsul*, nu mai mulți. Ca atare, cine voia să se salveze trebuia să părăsească de îndată Bisericile la care aparțineau și să intre în mica turmă a celor mântuiți, altfel riscău să rămână pe dinafară și să se expună pieirii veșnice.

Între timp, în așteptarea „zilei celei mari a Dumnezeului celui atotputernic” (*Ap* 16,4), afacerile noii religii prosperau. Una din sursele de venituri era și o afacere necurată cu grâu miraculos pe care omul lui Dumnezeu îl cultiva pe terenurile companiei care se ocupa de gestiunea societății „Turnul de Veghe”, cum se numea noua religie. Și întrucât era grâu miraculos, era vândut de 60 de ori mai scump decât grâul normal, lipsit de calități miraculoase. După 1911, acest „grâu al timpului reășezării tuturor lucrurilor”, hărăzit de Dumnezeu să facă să dispară foamea în cei o mie de ani ai Împărăției sale, avea să fie de trei sute de ori mai scump decât soiurile obișnuite de grâu.

De altfel, ziarul *Turnul de Veghe* făcea publicitate și pentru alte lucruri minunate pe care societatea iehovistă le pune în vânzare: un leac miraculos împotriva apendicitei și a febrei tifoide, un altul împotriva cancerului de piele, fasole milenaristă vândută cu cinci boabe la dolar, o sămânță de bumbac cu calitățile „extraordinare” etc.

Afacerea cu grâul miraculos a ajuns la tribunal. O anchetă făcută din ordinul guvernului a ajuns la concluzia că grâul miraculos nu se deosebea cu nimic de oricare alt grâu. Pastorul a pierdut procesul.

S-a judecat și cu pastorii celorlalte confesiuni care îl acuzau că tăgăduiește cele mai multe din adevărurile creștine, susținând că el singur este în stare să interpreteze în mod corect Scriptura. Or, pe ce își baza pretențiile? Căci nu făcuse nici un fel de studii teologice și nici măcar nu fusese hirotonit. Falsul predicator, cu inepțiile sale, se îmbogățea pe spatele ignoranților. Pentru a se apăra,

Russell a făcut la proces o serie întreagă de declarații false, deși jurase să spună adevărul și numai adevărul.

– Cunoașteți limba greacă?, a fost întrebat.

– Bineînțeles, bineînțeles!, a venit răspunsul prompt.

Când i s-a pus în față un text grec din Noul Testament, nu a fost în stare să descifreze nici măcar literele alfabetului grec. Prins cu ocau mică, a recunoscut că nu cunoaște nici latina, nici ebraica, după cum nu cunoaște nici filozofia, nici teologia, fiindcă nu le studiasese niciodată. Întrebat dacă a fost hirotonit, nu a stat pe gânduri să spună „da”, dar judecătorii au reușit să-l convingă de contrariu, făcându-l să-și retragă minciuna.

Dar cel mai mare necaz noul profet îl are în familie: doamna Russell, după 18 ani de conviețuire, îl părăsește și îi intentează proces de divorț. Soția îl acuză că, mai ales în ultimii doi ani, soțul ei îi aplică un tratament inadmisibil: lipsă de respect, insulte, manifestări de gelozie – comportament tipic la bărbații infideli. Și explică de unde provine totul: de 2-3 ani, două din angajatele lor – o secretară și o servitoare – făceau obiectul unor atenții speciale din partea soțului ei. Iar când îl surprindea și îi făcea observație, delincventul se lăsa cuprins de toate furiile. Inculpatul a încercat să se apere cum a putut, spunând că el nu-i făcut ca ceilalți oameni și că nimeni, afară de Domnul, nu se poate înțelege cu el; că, având ceva cunoștințe de medicină, el trata personal bolile angajaților săi. Ca atare, nu o ținea de mână pe secretara sa, ci îi lua pulsul. Instanța a dat doamnei Russell câștig de cauză, iar curtea a aprobat despărțirea legală, obligându-l pe soțul vinovat la plata pensiei alimentare.

Cu toate necazurile și cu toate procesele în care era implicat, Russell continuă să predice, să publice, să călătorească.

Cei care îmbrățișaseră învățătura profetului așteptau cu înfrigurare și emoție anul 1914, an în care se va vedea „sfârșitul definitiv al împărățiilor acestui pământ și instaurarea completă a împărăției

lui Dumnezeu”. Pustiirile aveau să înflorească și pământul avea să se transforme într-un paradis. Patriarhii, profeții și alte persoane de seamă ale Vechiului Testament aveau să se așeze în fruntea Israelului, să ia în stăpânire Israelul și să guverneze la Ierusalim, redevenit capitală, întreaga omenire. Să nu uităm că mișcarea iehovistă a apărut exact când a apărut sionismul și că acesta avea exact aceleași aspirații.

Mulți au sacrificat viitorul lor și al copiilor lor. Ce rost mai avea să urmeze școli, să-și continue munca, să-și facă o carieră, să-și dureze o casă sau o gospodărie, când de acum sfârșitul bătea la ușă?

Anul 1914 a venit, a trecut și nimic din cele prevestite de profet nu s-a întâmplat. Că a izbucnit în acest an un război mondial e adevărat, dar nici într-un caz nu a fost bătălia zilei celei mari a Dumnezeului atotputernic ce trebuia să se dea la Armaghedon. Unii s-au dus într-un loc retras ca să aștepte acolo evenimentul. Sperau să fie răpiți „în nori pentru a-l întâmpina pe Domnul în văzduh” (*ITes 4,17*). Dar cum nu s-a întâmplat nimic, s-au întors triști la casele lor. Decepția a fost mare. Eșecul profeției a creat confuzie, dezorientare, diviziuni. Profetul i-a tratat destul de dur pe cei care au abandonat secta, numindu-i slugi netrebnice. A încercat să o dreagă cum a putut, pentru a explica neîmplinirea profeției. A recunoscut că a făcut o mică eroare de calcul. „Dacă pentru vreun motiv oarecare – scria profetul – Domnul a îngăduit să calculăm greșit profețiile, semnele timpului ne arată că eroarea calculului nu poate fi prea mare”. Mai exact, noua dată era fixată pentru anul 1918.

Dar profetul nu a apucat să mai prindă un nou eșec al profeției sale, deoarece a murit la 31 octombrie 1916, la vârsta de 64 de ani, într-un vagon de tren, în cursul unei călătorii apostolice în Texas. Se spune că în ajunul morții i-a cerut secretarului care îl însoțea să-i facă o togă romană din cearșaful de pe patul

wagonului de dormit. Secretarul a recunoscut de îndată în această ultimă dorință semnul victoriei și al păcii ce îl aștepta pe vrednicul profet pe care Domnul avea să-l primească în curând printre senatorii curții cerești.

Când a murit, credincioșii săi îl considerau drept un profet cu nimic mai prejos decât oricare alt apostol sau reformator religios, cu excepția, poate, a sfântului Pavel.

Dimpotrivă, pentru cei care și-au dat seama că fuseseră victimele unei profeții care, în fond, se dovedise a fi o simplă impostură, Russell era, nici mai mult, nici mai puțin, Diavolul în piele și oase. Și-au putut da seama ușor că nu era vorba nici de un profet nici de un trimis al lui Dumnezeu, citind cuvintele Bibliei:

„Poate că vei zice în inima ta: „Cum vom cunoaște cuvântul pe care nu l-a spus Domnul?” Când ceea ce va spune profetul acela în numele Domnului nu va avea loc și nu se va întâmpla, va fi un cuvânt pe care nu l-a spus Domnul. Profetul acela l-a spus din prezumție; să nu ai teamă de el (Dt 18,21-22).

Iar profetul care va avea îndrăzneala să spună în numele meu un cuvânt pe care nu i-am poruncit să-l spună... profetul acela să fie pedepsit cu moartea (Dt 18,20).

Sfârșitul lumii: noi speranțe, vechi iluzii. Ideea sfârșitului lumii acționează ca un drog asupra minții omenești.

La moartea întemeietorului, care între timp își fixase reședința la Brooklyn, a venit la conducerea sectei Iosif Franklin Rutherford. Acesta s-a declarat pe sine profetul Elizeu, succesorul lui Ilie, adică al lui Russell. Un scriitor al timpului îl numește: „un campion al intoleranței”, „un mincinos și un sectar de proporții uriaș”. Firește, în calitate de urmaș al lui Ilie, nu se putea lipsi de darul profeției.

Încearcă să explice falimentul din 1914. E adevărat, explică noul profet, în acel an nu a avut loc sfârșitul lumii. Dar atunci Cristos s-a urcat pe tronul său din cer și a declanșat războiul împotriva lui

Satana, care a fost izgonit. Din 1874 Cristos rămăsese în lume fără a fi văzut. Semne evidente ale prezenței sale în lume fuseseră numeroasele invenții din această perioadă, precum chirurgia anti-septică, pasteurizarea, telegraful, electricitatea, dar, mai ales, fondarea primului sindicat muncitoresc.

Așadar, împărăția lui Dumnezeu fusese deja inaugurată în cer. Sfârșitul lumii urma să aibă loc în primăvara lui 1918. 1918 a venit, a trecut și iarăși nu s-a întâmplat nimic. Profeția a eșuat din nou. Trebuia dată iarăși o explicație. Da, în 1918 a avut loc învierea, dar numai în cer. Tot atunci Cristos a intrat în templul său pentru a-l curăța.

Noua decepție și ironiile la care erau supuși cei care crezuseră cu naivitate în asemenea profeții, i-a determinat pe mulți să dezerteze.

Dar eșecurile anterioare nu-l împiedicau pe Rutherford să facă noi profeții. În 1920, revelația cea mare! Li se vestește credincioșilor marele eveniment: în 1925 vor învia principii, adică patriarhii Vechiului Testament: Abraham, Isaac, Iacob, David, alți profeti și drepti din vechime. Ei vor coborî pe pământ ca să guste viața fără urmă de tristețe a lumii celei noi. Rutherford a construit la San Diego, în California, o vilă somptuoasă pentru a primi cum se cuvine pe oaspeții cerești. Vila, cu zece camere și două etaje, mobilată ultramodern, înconjurată de grădină și înzestrată cu piscină și cu tot confortul posibil, a costat 75 000 de dolari și a primit numele de Beth-Sarim (în traducere, casa principilor). Un escroc inteligent era cât pe ce să se instaleze în vilă, dându-se drept profetul David, abia coborât pe planetă.

Dar iată că trece anul 1925 și principii nu se prezintă la întâlnire. S-o fi întâmplat ceva cu ei, fiindcă drumul din cer până pe pământ nu este tocmai scurt și nici ușor. În 1926 încă mai sunt așteptați să sosească. În 1928, Rutherford le scria credincioșilor, care trăiau zile de mare neliniște și încordare, să nu-și piardă răbdarea, căci

oaspeții cerești vor sosi într-un timp relativ scurt. În 1930, însuși Rutherford își pierde răbdarea și se instalează în vila pregătită oaspeților nepunctuali. În ea va locui până la moarte (1942). Între timp, milioanele de oameni pe care profetul îi asigura în 1920 că nu aveau să vadă moartea, au murit cu toții.

După acest nou faliment, profetul evită să mai procească cu precizie anul când va avea loc sfârșitul lumii. În 1941 se mulțumește să spună doar că lupta finală de la Armaghedon este aproape, drept care, tinerii să-și amâne căsătoria până când va trece această oră de încercare și suferință. Cei care i-au urmat sfatul au avut ce regreta.

După falimentul din 1925, ca și după cel din 1918, mii și mii de iehoviști, care mai aveau un minimum de judecată, și-au dat seama că fuseseră victimele unor utopii și ale unor uriașe imposuri, și au abandonat secta.

Rutherford proclama în continuare că profețiile sale se bazau pe cuvântul lui Dumnezeu și că erau inspirate direct de Dumnezeu. Nu a recunoscut niciodată că s-ar fi înșelat. Nu, cel care înșelase lumea, care nu-și respectase cuvântul fusesse Dumnezeu. Sau, mai exact, Dumnezeu amânase de fiecare dată sfârșitul lumii spre a lăsa ceva mai mult timp iehoviștilor ca să predice convertirea și pentru a le da oamenilor o șansă în plus de a se salva de la dezastru.

În perioade de lăncezeală, când numărul de convertiri scade, conducerea iehovistă recurge la metoda dintotdeauna: fixarea unei noi date pentru sfârșitul lumii, pentru ca, inoculându-le credințioșilor teroarea pieirii veșnice în lupta de la Armaghedon, să li se reaprindă zelul. Așa a fost anul 1966, an care a însemnat o nouă cotitură în istoria martorilor lui Iehova. S-au reluat calculele biblice și s-a constatat că cei șase mii de ani de existență a omenirii se vor încheia în 1975 și, ca atare, sunt motive să se creadă că în acest an va începe împărăția lui Dumnezeu cea de o mie de ani. Bătălia de la Armaghedon va avea loc în toamna lui 1975. Nu se

știa însă precis când se va termina bătălia și când va începe împărăția de o mie de ani. La punctul de plecare al calculelor era o chestie încă neclară: cât timp trecuse între crearea lui Adam și facerea Evei din coasta acestuia? Oricum, aceste preocupări la vârf nu împiedicau organizația iehovistă să trăiască într-un climat febril de intensă așteptare. În Lorena, o familie a renunțat să-și mai construiască o locuință. O femeie însărcinată a trăit zile de mare neliniște sufletească, deoarece cunoștea din *Evanghelia după sfântul Matei* (24,19) ce le așteaptă la sfârșitul lumii pe femeile în situația ei. Unii martori și-au vândut casele și proprietățile pentru a se consacra total propovăduirii. Alții au renunțat la servicii: și-au vândut magazinele și pământurile, considerând că le sunt de ajuns banii pe care îi aveau pentru a putea supraviețui până în 1975.

Iehoviștii consideră că au primit misiunea de a restabili cultul Dumnezeului-Unic cu numele său adevărat, uitat de-a lungul veacurilor, numele de Iehova.

De remarcat că acest nume nu a fost nicicând pronunțat, nici la evrei, nici la creștini. Limba ebraică nu folosește în scriere decât consoane. Numele lui Dumnezeu care i-a fost revelat lui Moise (*Ex* 3,14) se scria IHVH. Câteva secole mai târziu, din respect, au încetat să-l mai pronunțe, înlocuindu-l cu alte cuvinte, în special cu „Adonai” (Domnul). La câteva secole după Cristos, pentru a înlesni lectura Bibliei unui număr mai mare de oameni, savanții evrei numiți masoreți au adăugat semne consoanelor pentru a indica vocalele. Pentru numele de Iahveh, ei au păstrat consoanele IHVH intercalând între ele vocalele din Adonai: a, o, a. Astfel au rezultat Iahovah sau Iehovah, nume folosite în transcrierile Bibliei abia după secolul al XVI-lea.

După cum am văzut, ucenicii lui Russell au purtat inițial diferite nume. În 1931, Rutherford vestește o mare revelație: însuși Dumnezeu le-a dat un nume: „Noi adoptăm și vom purta de acum îna-

inte cu bucurie numele pe care Domnul Dumnezeu ni l-a dat cu gura sa proprie și cu care noi dorim să fim cunoscuți și chemați, adică numele de Martorii lui Iehova”. Drept justificare biblică pentru noul nume care avea să se imprime definitiv, înlăturându-le pe toate celelalte, el aduce textul lui Isaia: „Voi sunteți martorii mei, spune Iahve” (*Is* 43,10), ca și cuvintele lui Cristos: „Voi veți fi martorii mei la Ierusalim, în toată Iudeea și Samaria și până la marginile pământului” (*Fap* 1,8).

Se poate pune întrebarea: mai poate fi vorba de o sectă creștină, o dată ce iehoviștii s-au îndreptat spre Iehova, spre Vechiul Testament, întorcându-i spatele lui Cristos și Noului Testament?

Cu noul nume impus sectei, Rutherford declara deschis că vrea să o diferențieze de celelalte confesiuni creștine. A întreprins o mulțime de reforme spre a rupe punțile de legătură cu restul creștinătății. A eliminat sărbătoarea Crăciunului întrucât, spunea el, e „de origine păgână”. A fost înlăturat simbolul cu crucea și coroana, tipărit inițial pe coperta revistei Turnul de Veghe. A fost desființat nu numai cultul sfinților, dar s-a interzis până și sărbătoarea zilei de naștere și a zilei mamei, întrucât și acesta este un cult: cultul personalității. Cult este și salutul în fața drapelului, de aceea este interzis. Singura sărbătoare iehovistă este comemorarea morții lui Cristos la 14 Nisan al calendarului iudaic (Paștele evreiesc).

Ruptura de restul creștinătății a devenit totală prin faptul că s-a fixat numărul celor mântuiți la 144 000; se înțelege, e vorba de cei care intră în sectă, ceilalți fiind considerați sclavi ai Satanei și ființe destinate pieirii veșnice.

Iehoviștii nu cred în nemurirea sufletului. Aceasta e învățătură de origine diabolică, spun ei. Nu cred nici în iad, nici în purgatoriu. Preluând întocmai teoria sectei gnostice din antichitate, ei împart

omenirea în trei clase: o clasă cerească, alta pământească și a treia sortită anihilării totale.

În prima clasă intră cei 144 000 de aleși care urmează Mielul oriunde merge (*Ap* 7,4; 14,4). În caz că au murit, la sfârșitul lumii vor învia cu trupul și cu sufletul, vor domni cu Cristos o mie de ani pe pământ, după care vor fi înălțați în slava cerească.

Cum locurile sunt limitate: 144 000, și adeziunile la sectă se înmulțeau, era pericolul ca ultimii sosiți, negăsindu-li-se loc, să fie pierduți. Ca atare, s-a creat a doua clasă, a pământenilor în care intră cei care aderă la sectă, dar încă nu sunt validați de Duhul Sfânt (Duhul Sfânt nu e o persoană divină, ci forța lui Iehova); ar mai putea intra cei care simpatizează cu secta sau participă la unele activități ale ei. Aceștia vor învia la sfârșitul lumii, în caz că au murit; în cei o mie de ani ai împărăției lui Dumnezeu pe pământ ei vor gusta din binefacerile minunate ale paradisului pământesc.

Cât despre cei care nu aderă nici într-un fel la sectă, pentru ei nu există nici o speranță de salvare. E clasa celor pierduți pentru veșnicie. Dacă au murit, ei nu vor mai învia la sfârșitul lumii. Dacă vor fi găsiți în viață, vor fi anihilați definitiv, vor intra în neființă; acesta e iadul pentru ei.

Iehoviștii au făcut în anii '60 o nouă traducere a Bibliei în limba engleză, care apoi a fost tradusă în alte limbi. Noua traducere a falsificat în mod grosolan textul Scripturii, adaptându-l la învățătura iehovistă; lucru constatat și condamnat de toate Bisericile creștine. Una din măsluiri se referă la nemurirea sufletului. Cuvintele lui Isus adresate tâlharului: „Adevăr îți spun, astăzi vei fi cu mine în paradis” (*In* 23,43) sunt o dovadă a existenței sufletului nemuritor. Cum iehoviștii consideră că morții sunt complet morți, și cu trupul și cu sufletul, până la înviere, răspunsul lui Isus în noua traducere a Bibliei sună: „Adevăr îți spun astăzi: tu vei fi cu mine în paradis”. Fericirea tâlharului celui bun este

astfel amânată spre un viitor nedeterminat. Schimbarea unei singure virgule a modificat înțelesul autentic al textului biblic.

Cât despre viața morală, trebuie să recunoaștem că iehoviștii dau dovadă de seriozitate și onestitate la locul de muncă. Duc o viață modestă, cumpătată – cel puțin așa se prezintă în public –, evită extravaganțele în îmbrăcăminte. Nu sunt interesați să avanseze profesional sau să adune averi, întrucât, pentru ei, bunurile acestei lumi sunt gunoaie, iar sfârșitul lumii care bate la ușă va nimici această lume cu bogățiile și deșertăciunile ei. Nu vorbim aici de ce se întâmplă la vârful piramidei iehoviste.

Un lucru pe care l-au descoperit iehoviștii în Biblie, începând cu anii 1944-1945, este opreliștea de a consuma sânge. Drept care, s-au interzis vaccinările și transfuziile de sânge. Tragediile provocate de o atare opreliște, viețile omenești care ar fi putut fi salvate, copii morți pentru că părinții au refuzat să li se facă transfuzie de sânge, nu a zdruncinat câtuși de puțin conducerea sectei, dimpotrivă, toate aceste tragedii sunt ocazii de afirmare a eroismului. Un fapt autentic arată fanatismul și absurditatea la care se poate ajunge cu aplicarea acestei opreliști. O doamnă, căreia conducerea îi reproșa în scris că greșise permițând să i se facă transfuzie de sânge câinelui, cuprinsă de remușcări, a întrebat conducerea supremă cum consideră faptul că pisica ei mănâncă prea mulți șoareci, consumând astfel sânge. A fost sfătuită să-și supravegheze mai bine pisica.

De altfel, despre o viață morală propriu-zisă nu se poate vorbi la Martorii lui Iehova. Mântuirea lor nu este legată de criterii subiective, personale, ci de criterii exterioare: participarea la reuniuni, la munca de propagandă și conformarea vieții la normele impuse de conducerea iehovistă. Din morală iehovistă, dacă se poate vorbi de așa ceva, lipsește cea dintâi și cea mai mare dintre porunci: iubirea. Mărturisește o iehovistă ieșită din sectă, Gilda Sistarelli: „În șase ani nu am auzit o dată din gura

predicatorilor o singură predică despre dragoste, care este partea esențială a legii și a propovăduirii lui Cristos”.

Organizarea. Celula de bază a mișcării iehoviste numită Turnul de Veghe este congregația (până la 200 de membri). Ea se întrunește în „Sala împărăției”. Douăzeci de congregații formează o circumscripție. Mai multe circumscripții formează un district, iar mai multe districte formează o zonă.

Fiecare țară reprezintă o filială cu un sediu numit Bethel care, la rândul său este legat de Bethelul Colegiului central. Pentru fiecare nivel există supraveghetori care asigură funcționarea riguroasă a fiecărei unități administrative și controlul reciproc între niveluri. Este un sistem teocratic puternic centralizat.

Comitetul central sau director, cu sediul la Brooklyn, constituie clasa diriguitoare ce deține toate pârghiile puterii și este reprezentantul lui Iehova pe pământ. Învățăturile impuse de publicațiile centrale trebuie preluate și difuzate pretutindeni și de toți până la ultimul propagandist din lume. Conducerea centrală formată din corpul director se bucură de privilegiul dumnezeiești, cum este acela al infailibilității, adică conducerea centrală este în imposibilitate de a greși atunci când numește șefii locali și când propune doctrina ce trebuie crezută. Ascultarea este sfântă și autoritatea nu se pune în discuție. Pentru cel care a fost o dată prins în mrejele sectei – și nu ne îndoim că sunt și persoane de bună credință, care caută sincer pe Dumnezeu – este extrem de greu să mai dea înapoi. Este eliminat orice spațiu de acțiune, de gândire personală și de critică. O ispită pe care noul adept trebuie să o îndepărteze cu grijă este aceea că el ar putea avea vreo idee mai bună decât cele care vin de la conducerea iehovistă.

Supraveghetorul și asistenții săi trebuie să vegheze ca noua oiță intrată în staul să nu se abată de la calea cea dreaptă trasată de organizația teocratică și să urmeze întocmai îndrumările date de centru prin buletinele oficiale. „Frații bolnavi” trebuie

avertizați și aduși la o conduită ireproșabilă. Cât despre nelegiuții refractari și incorigibili, aceștia trebuie izgoniți fără milă. Numai într-un an au fost excomunicați treizeci de mii de iehoviști nevrednici.

Iehoviștii, recrutați în general din rândurile populației de condiție mijlocie sau modestă, trăiesc în izolare socială totală. Contactele cu lumea din afara sectei se reduc la raporturile de muncă și prozelitism. Li se recomandă copiilor martorilor să nu se joace cu alți copii, iar tinerilor să-și aleagă parteneri de viață dintre membrii sectei. Cei din afara sectei, aflându-se sub stăpânirea Satanei, îi pot abate de la calea cea dreaptă. Iehovistul trebuie să evite, pe cât posibil, televizorul, radioul, presa, întrucât acestea pot avea asupra lui o influență nefastă. Lectura lui se reduce la publicațiile iehoviste. Și acestea, bineînțeles, trebuie citite fără spirit critic. A le critica, înseamnă, nici mai mult nici mai puțin, un păcat împotriva Duhului Sfânt. Gândirea, limbajul, comportamentul iehoviștilor, totul este dictat de structurile puterii; ființe depersonalizate, cărora li se spală complet creierul. Martorul nu mai este o minte care judecă și o inimă care bate. Se observă la iehoviști o sărăcie emotivă totală. Chipurile lor nu exprimă bucuria. Este o sectă în care căldura fraternă și sentimentul lipsesc din viața socială, familială și chiar religioasă.

Cu excepția, poate, a nomenclaturii, trăiesc într-o lume iluzorie. În primul rând, cultivă iluzia persecuției. Chiar și în acele țări unde nu-i supără nimeni, văd peste tot ostilitate și caută să provoace persecuția. Această fantasmă a persecuției pe care o văd pretutindeni provine din faptul că ei se consideră singurii depozitari ai adevărului și cine posedă adevărul, în mod necesar este persecutat.

Cultivă și alte iluzii: iluzia că propovăduiesc adevărul veșnic și neschimbător, când, în realitate, adevărul lor s-a schimbat de

nenumărate ori pe tot parcursul existenței sectei: un fenomen tipic de alienare socială.

Caracteristica psihologică dominantă a iehoviștilor este agresivitatea. O agresivitate canalizată de conducători spre obiective precise, și anume: sistemele sociale și politice, Bisericile, toți cei care nu sunt iehoviști. Ura și intoleranța se pot vedea din atacurile violente în special la adresa Bisericii Catolice. Toate religiile din lume, se scrie în publicațiile lor, sunt invenții ale Satanei, dar cea mai rea dintre toate este Biserica Catholică, cu structurile și ierarhia ei. Fără îndoială, marea prostituată despre care vorbește *Apocalipsul* este Biserica Catholică. Clerul nu are alte mijloace decât bâta pentru a ține poporul în ignoranță și minciună. Toate guvernele lumii sunt la picioarele Bisericii Catolice. Chiar și Hitler a fost în slujba ei. Preoții nu sunt altceva decât călăuze oarbe, șerpi, vipere, nebuni, fățarnici, morminte spoite pline cu oase de morți. La invective se adaugă caricatura: o prostituată cu mitră, călare pe o fiară cu șapte capete; un popă burduhănos călcând Biblia în picioare; un episcop, un om de afaceri și un șef de stat conduși de un drac, călcând în picioare trupuri omenești.

Ulterior, s-au înlocuit violențele verbale și provocările agresive cu un limbaj mai civilizată, fără a schimba, bineînțeles, ideile și orientările de fond. De pildă, expresia „prostituată” devine „femeia din Babilon așezată pe fiara roșcată”. Caricaturile mușcătoare de mai înainte sunt atenuate. Biserica Catholică nu mai apare ca o prostituată călare pe o fiară, ci sub forma unui avion pe care scrie „Roma” și care se prăbușește în picaj spre pământ. În propaganda din casă în casă, în locul bățăilor cu piciorul în ușă și a comportamentului grobian, se recomandă bunele maniere și comportamentul civilizată.

Cu toate contradicțiile flagrante și absurditățile pe care oricine le poate constata cu ușurință, secta a cunoscut de la început un succes extraordinar și câștigă în continuare noi adepți. În 1992,

când încă nu se cunoștea numărul exact din fostele țări comuniste, secta totaliza peste 11 milioane de iehoviști, dintre care circa 4,5 milioane propovăduitori, restul simpatizanți pe cale de devenire. Cum se explică acest succes extraordinar? Cauze sunt mai multe.

Mai întâi e factorul socio-economic. Pe vremea lui Russell industrializarea a atras mari mase de emigranți către oraș. Dar noii veniți, atrași de mirajul unui pământ făgăduit, în loc să găsească fericirea visată, au rămas imediat dezamăgiți de condițiile mizerabile de viață: șomaj, criză economică, sărăcie, greve, revolte. Instaurarea împărăției dreptății și a bunăstării pe care o predica Russell nu putea să nu-i captiveze pe acești nefericiți. Exact în aceeași perioadă s-a născut comunismul lui Marx care, exploatând aceleași suferințe, promitea proletarilor orizonturi de aur. Comunismul nu este altceva decât varianta atee a iehovismului. Situații sociale și economice similare au existat și există în diferite părți ale lumii, ceea ce constituie un teren propice pentru propaganda iehovistă. Oamenii izolați, marginalizați, neluați în seamă, au găsit și găsesc o oarecare valoare personală, o apartenență la un grup social și, la nevoie, un ajutor material, intrând în sectă.

La succesul iehoviștilor contribuie enorm de mult lipsa de instrucție religioasă, de pregătire biblică temeinică și de asistență spirituală acordată creștinilor. Cu cât ignoranța religioasă este mai mare, cu atât propaganda iehovistă prinde mai ușor.

Apoi, se mai poate adăuga și un element care ține de vanitatea umană. Când li se promite oamenilor că vor deveni toți preoți hirotoniți de Iehova însuși, că vor fi predicatori și că vor trata de la egal la egal cu foștii lor parohi, o asemenea promisiune poate flata cu ușurință niște ambiții secrete.

În sfârșit, contribuie enorm la răspândirea sectei uriașa mașină de propagandă care funcționează perfect în centrala instalată într-o uriașă clădire zgârâie-nori din Brooklyn, cu toate serviciile ei de

informare și dezinformare și cu tot sistemul de manipulare și control.

Potrivit programului din 1967, un simplu iehovist trebuie să consacre propovăduirii între 10 și 60 de ore pe lună, la care se adaugă participarea la cinci reuniuni pe săptămână, vinderea de ziare și broșuri, munca de lămurire prin telefon, scrisori, propaganda din casă în casă și altele. Iehovistul cu rangul de pionier trebuie să presteze 90 de ore pe lună pentru propovăduire, să țină 7 lecții de Biblie pe săptămână și să facă 35 de vizite la domiciliu. Iehovistul pionier special este obligat la 150 de ore de propovăduire și 50 de vizite pe lună și la 10 lecții de Biblie pe săptămână.

Posibilități economice uriașe, de origine misterioasă, ocultă, fac posibilă tipărirea de publicații în zeci de limbi și sute de milioane de exemplare, finanțarea de congrese, întâlniri, manifestații. Mari grupuri financiare sunt legate de activitățile acestei enorme organizații internaționale. Marile centrale ale puterii, fie cea politică, fie cea economică, au interesul ca doctrina iehovistă care predică dezinteresul față de problemele sociale, politice și economice, să fie răspândită în special în acele țări unde Biserica sensibilizează popoarele la problemele justiției sociale și ale drepturilor omului.

Pentru un iehovist, prin faptul că a renunțat să mai judece cu propriul său cap – el înregistrează doar și reproduce fraze făcute dinainte – și mai ales din cauza izolării sale sociale și a renunțării la alte informații decât cele oferite de publicațiile sectei, ieșirea din lumea sa imaginară și din sectă este deosebit de dificilă. Un dialog, o discuție, este cu neputință de realizat. Iehovistul știe un singur lucru: că el posedă adevărul și că toți ceilalți sunt în greșeală. Se întâmplă, cazurile sunt rare, ca un iehovist să fie cuprins de îndoială în fața contradicțiilor învățăturilor și practicilor iehoviste. Și în cazul acesta părăsirea sectei și reintegrarea în viața socială normală este deosebit de grea. O dată

ieșit din sectă, foștii corelegionari sunt obligați să-l evite și să nu-l mai salute. Cu cei din familie nu mai poate discuta probleme religioase. Este extrem de greu să se reintegreze la locul de muncă unde a renunțat la orice specializare și promovare, unde e cunoscut pentru zelul și prozelitismul său anterior și unde a fost ținta tuturor ironiilor și sarcasmelor.

Sunt totuși cazuri când unele persoane, ajutate de harul lui Dumnezeu și printr-un act de curaj eroic, reușesc să se elibereze din mrejele sectei.

2. *NEW AGE (NOUA ERĂ)*. New Age, având ca emblemă curcubeul simbolizând puntea care face trecerea de la om la supraom, constituie la ora actuală cel mai mare pericol pentru creștinism, nu numai pentru forța cu care se propagă, cât mai ales pentru forța cu care atacă creștinismul.

New Age se erijează într-o religie nouă, planetară, universală; este religia care le înglobează pe toate cele care au existat, și le duce la desăvârșire; o religie sincretistă care oferă ospitalitate tuturor religiilor, un fel de suprareligie care planează deasupra oricăror dogme, autorități, ierarhii și cărți sfinte. Se vrea un triumf al „ecumenismului”. Gândul ne poartă spre Anticristul ecumenic descris de Soloviov.

New Age e greu de definit. Nu este o religie, însă e totuși ceva religios; nu e o filozofie, dar e totuși o viziune asupra omului și a lumii și o cheie de interpretare; nu e o știință, dar se bazează pe legi „științifice”, chiar dacă acestea trebuie căutate în stele. New Age e o nebuloasă ce conține ezoterism și ocultism, gândire mitologică și magică despre tainele vieții și un dram de creștinism, totul amestecat cu cugetări de astrofizică (G. Danneels, *Cristos sau Vărsătorul?*).

New Age cuprinde un mare număr de asociații, fraternități, mișcări, loji masonice dintre cele mai heteroclite precum: Rosa-

crucienii, Fraternitatea Albă Universală, Graalul, Arcane, care provin din gnosticismul occidental; Raja-Yoga, Meditația transcendentă și alte grupuri care se revendică de la hinduism și budism; grupuri „OZN-iste” (de extraterestri) etc.

Mișcarea a luat naștere în California. Apariția ei este legată de publicarea, în 1948, a cărții *Reîntoarcerea lui Cristos* de Alice Ann Bailey (1880-1949). De atunci ideile ei au cunoscut și cunosc o largă răspândire. Chiar dacă nu-și reclamă un fondator, New Age își reclamă o serie de „patroni de prestigiu”: pe H.P. Blavatsky, Aldous Huxley, Carl Gustav Jung, G. Lessing, W. James, Rudolf Steiner, R. Guénon, Aurobindo, Kirshnamurti, ba chiar și pe Teilhard de Chardin și pe misticul catolic medieval Maestrul Eckhart. Desigur că ultimii doi nu au nimic de a face cu New Age; au fost luate texte din scrierile lor și interpretate în mod tendențios.

„În evoluția lumii, spune Peter Russel, un reprezentant al lui New Age, avem de a face cu un salt la fel de important pe care l-a făcut energia și viața însăși acum trei milioane și jumătate de ani”.

În această suprareligie se reflectă chipul omului modern, așa cum se reflecta în apă chipul lui Narcis din mitologie. Se oglindesc uriașele suferințe și neliniști, precum și marile aspirații din inimile contemporanilor noștri. Omul de azi dorește o viață și o lume unificată și armonioasă, visează o viață fără dificultăți, fără opreliști, fără stres, fără boli și lipsuri, fără nenorociri, fără conflicte și neliniști interioare, visează o lume fără conflicte și războaie în care să domnească reconcilierea și armonia universală și acea pace mesianică despre care vorbea profetul Isaia: „Vaca și ursul vor paște laolaltă și copilul se va putea juca lângă vizuina viperei” (cf. *Is* 11,6 ș.u.). Toate aceste aspirații se reflectă în vocabularul lui New Age unde, la tot pasul, găsim cuvinte ca acestea: armonie, unitate, iubire, lumină, liniște, unde, vibrații, realizarea

de sine, conștientizare, detașare, mistică, inițiere, cunoaștere, mutație, aventurieri ai spiritului, ființe de elită.

Și Cristos promite în Evanghelie o împărăție a lui Dumnezeu la sfârșitul veacurilor, la a doua sa venire. Dar însuși Dumnezeu va înfăptui cu atotputernicia sa această transformare, această lume nouă. Pentru New Age, în schimb, e însuși omul, cu forțele sale naturale, capabil să facă să vină această lume nouă, această împărăție care nu mai este împărăția lui Dumnezeu, ci împărăția omului. Oamenii se pot ei înșiși mântui, spun New Age-iștii. Alice Bailey, în cartea amintită, indică o serie întregă de tehnici, de metode de inițiere și meditație pentru a ajunge la această autorăscumpărare. Ea crede mai ales în puterea unei Zile generale de implorare, în care toți adeptii se unesc în rugăciune la aceeași oră, în care vor putea, printr-o concentrare colectivă extremă, să influențeze și să schimbe mersul lumii.

Iată care sunt, pe scurt, principalele puncte din doctrina New Age-ului.

În jurul anului 2000 soarele va ieși din constelația Peștelui și va intra în constelația Vărsătorului sau Acvariului. Acest lucru va schimba cursul lumii și al istoriei. Ne aflăm în ajunul unor evenimente excepționale. A fost o vreme când omenirea a trăit sub influența constelației Taurului: atunci au înflorit imperiile și religiile Mesopotamiei; apoi a fost constelația Berbecului, cu religia iudaică; acum e constelația Peștelui, cu religia creștină (*ichtys* – peștele – nu este simbolul lui Cristos?). Ne pregătim să intrăm în constelația Vărsătorului. Începe o nouă eră (New Age), fapt ce va aduce o nouă ordine mondială, o nouă omenire, o nouă religie.

O concepție asemănătoare a existat și în trecut, în istoria Bisericii. Reprezentantul ei cel mai cunoscut a fost Ioachim de Flora († 1201) care susținea că după era Tatălui (Vechiul Testament) și a Fiului (Noul Testament) va urma era Duhului Sfânt.

După Biserica lui Petru, spun New Age-iștii, va urma Biserica Evangheliei lui Ioan în care iubirea, armonia, va înlocui autoritatea, ierarhia. Locul lui Isus din Nazaret, al Bisericilor, îl va lua Isus gnosticul. Pentru ca era Vărsătorului să se instaureze cât mai curând, New Age se străduiește prin toate mijloacele să grăbească dispariția creștinismului actual. Creștinismul, spune New Age, a produs numai conflicte, schisme, inchiziție și războaie religioase. Cum se poate instaura noua eră a armoniei, a fraternității și a prieteniei, până nu dispăre creștinismul?

A doua venire a lui Cristos va avea loc în curând.

Însă Cristos cel din istorie nu are nici o importanță. Cristos este o idee, un ansamblu de vibrații. Cristos cosmic este cel care animă universul cu o energie subtilă. Cum New Age crede în reîncarnare și în legea karmică, Cristos – ni se spune – s-a întrupat deja de nenumărate ori: în Buddha, în Hermes, în Zarathustra, Isus din Nazaret, în Mani etc. În curând se va întrupa din nou, pentru a le arăta oamenilor că se pot mântui ei înșiși. Fiecare om e chemat să realizeze în sine însuși acest Cristos interior. Mulți adepti se prezintă pe ei înșiși ca fiind noi Mesia pentru Noua Eră și proclamă deschis: „Cristos sunt eu”.

Monismul de care e legat panteismul este una din învățăturile fundamentale ale noii religii mondiale. Monism înseamnă că totul este una. Există o singură realitate, iar multitudinea de ființe nu este decât o manifestare iluzorie (*maya*) a unității substanțiale a lumii. Dumnezeu este un element al cosmosului. Dispar toate deosebiri între Dumnezeu și lume, între Dumnezeu și om, de vreme ce Dumnezeu se identifică cu omul și e una cu lumea. De creație nu mai poate fi vorba. Omul nu este cu adevărat liber, nu este răspunzător de faptele sale și, fiind de esență divină, o emanație din Dumnezeu, e fără păcat, ba chiar incapabil să păcătuiască. Conceptul creștin de persoană umană dispăre: eu-l, libertatea, responsabilitatea, legea, autoritatea își pierd sensul. Demersul

spiritual nu se bazează pe rațiune, ci pe sentiment, pe intuiție, pe experiența mistică. Omul trebuie să caute nu eu-l superficial, ci sinele care e mult mai profund. Când își descoperă sinele, realizează unificarea, armonia cu el însuși, cu cosmosul, cu Dumnezeu. Și abia atunci omul descoperă că el este Dumnezeu, căci sinele este însuși Dumnezeu.

„Eu sunt Dumnezeu, afirmă adeptii noii religii. Sunt împreună creator cu Dumnezeu. Fericirea lumii e în mâinile mele”. Noua religie s-a născut din mândria luciferică a omului ce vrea să ia locul lui Dumnezeu.

New Age propune o mulțime de practici în vederea explorării spațiului interior și a conectării la energia divină, toate într-o perspectivă „holistică” (totalizantă) ce asigură tripla armonie a individului cu el însuși, cu divinitatea, cu lumea: tehnici de meditație și leacuri pentru suflet, yoga și arte marțiale, astrologie umanistă și dansuri sacre, stăpânire a corpului prin gimnastica Tai-chi-chuan, și a naturii prin arta florală a ikebanei, ecologie și vegetarianism.

Pentru a-și justifica doctrina, New Age se sprijină pe patru coloane.

Prima coloană: o infrastructură științifică. E foarte semnificativ faptul că un specialist în fizica atomică, Fritjof Capra, este considerat ideologul lui New Age.

Omul modern visează să împace religia cu știința. Noua religie consideră că a încheiat cel mai bun mariaj cu noua știință. Într-adevăr, s-a terminat cu fizica clasică, la modă de pe vremea lui Newton. Einstein a stabilit de mult că materia nu e alcătuită din particule, ci din unde sau din unde și particule. Precizează New Age: universul nu mai este privit ca pe vremea lui Newton, drept o mașinărie uriașă ale cărei elemente se echilibrează prin interacțiune, ci prin raporturi calitative. Toate ființele sunt înrudite, formând o singură familie. Omul face parte în mod intim din acest țesut, ca o părticică dintr-un tot: participă la viața organică a

ansamblului. Iată cum știința cea mai recentă se armonizează perfect cu panteismul noii religii.

A doua coloană: religiile orientale, toate panteiste. Religiile orientale întruchipează cel mai bine acest vis al unității primare și al contopirii. Astfel, pentru vechea înțelepciune chineză (taoismul), întreaga realitate nu este altceva decât un organism viu unic, ale cărui forțe opuse, *yin* și *yang*, se mențin reciproc în echilibru. Elementul *yin* este feminin, elementul *yang* este masculin. Omul nu poate fi fericit, nu își găsește pacea interioară, decât realizând în el însuși această lege a naturii, echilibrul dintre *yin* și *yang*.

În plus, New Age mai are un motiv de a privi spre Orient: religiile orientale nu sunt construite pe rațiune și autoritate, ci pe sentiment, pe intuiție, pe experiență mistică, pe meditație, ajutându-l astfel pe om să se detașeze de eu-l superficial și să descopere în el însuși sinele profund, adică pe Dumnezeu cu care se identifică. Creștinismul, dimpotrivă, este o religie a Cărții și se bazează pe dogmă și morală, adică pe lucruri impuse din exterior.

A treia coloană: noua psihologie. Psihanaliza are mare succes la contemporanii noștri. E adevărat că C.G. Jung, celebrul psiholog elvețian, vorbește despre un subconștient colectiv. Acesta ar fi un fel de tezaur al experienței omenirii de la origini până acum și conține: imagini, reprezentări, trăiri, moduri de gândire. În mod normal, acestea nu sunt conștiente, dar se poate avea acces la ele, cel puțin parțial, în anumite vise, basme și legende ale mitologiei.

Fortând și extrapolând gândirea lui Jung, New Age vede în aceste date din străfundul sufletului uman „sinele”.

Astfel, psihologia cea mai recentă ar confirma învățătura New Age-ului. Ceea ce spune Jung, a spus-o de mult sfântul Augustin: coborând în adâncul ființei noastre, îl găsim acolo pe Dumnezeu, ne întâlnim cu el; dar el este distinct de noi. El e creatorul și stăpânul

nostru. Pentru New Age, Dumnezeu este în străfundul ființei noastre, dar nu e distinct de noi: noi suntem Dumnezeu.

La New Age găsim, de asemenea, mare căutare și utilizare fenomenele și tehnicile parapsihologiei: călătoriile la porțile morții, de unde se poate arunca o privire spre lumea de dincolo, spiritismul, intrarea în contact cu ființe de dincolo de lumea văzută. Dacă e Dumnezeu, omul poate să facă și el minuni, cel puțin la fel de senzaționale ca cele relatate de Evanghelii.

A patra coloană: astrologia. E paradoxal și chiar straniu ca New Age, care pare să se pună de acord cu cea mai avansată știință, să acorde o importanță extraordinară esoterismului, cunoașterii oculte, tainice. Cititul în stele (astrologia și horoscopul) este considerat din vremuri străvechi o cunoaștere ocultă, tainică, la care numai inițiații au acces. Citind în stele, New Age descoperă că e atât de puternică influența stelelor, încât noua constelație în care vom intra va determina schimbarea radicală a lumii și a istoriei.

De asemenea, New Age a adoptat toate acele cunoștințe misterioase, tainice, secrete care se ascund sub numele de gnoză, care s-au transmis de-a lungul veacurilor prin intermediul sectelor gnostice. Deja din secolul al II-lea circulau scrieri gnostice destinate inițiaților, care cuprindeau învățături nerelate de Evanghelii, pe care Cristos le-ar fi dat în secret. Inițiații care le posedau se considerau separați și mai presus de ceilalți creștini. Ei nu mai erau obligați să țină seama de normele dogmatice și morale, erau mai presus de adevărul oamenilor de rând, mai presus de bine și de rău. Gnoza concordă perfect cu doctrina panteistă a New Age-ului unde nu se mai pune problema binelui și a răului.

3. *ADVENȚIȘTII DE ZIUĂ A ȘAPTEA.* La originea mișcării s-a aflat un fermier din statul New York, William Miller (1782-1849), urmat de o femeie de mare valoare, Ellen White. Ei insistă asupra întoarcerii apropiate a lui Cristos și asupra respectării zilei

de sâmbătă ca zi de sărbătoare închinată Domnului. În general, doctrina lor e identică cu cea a Bisericilor reformate care interpretează Biblia *ad litteram* (fundamentalisti) de aceea nu poate fi considerată sectă în adevăratul înțeles al cuvântului.

4. *PRIETENII OMULUI.* Aceștia s-au desprins din rândurile Martorilor lui Iehova prin fondatorul lor elvețian, Alexandre Freytag (1870-1947), care mărturisea în 1920 că a primit misiunea de a-i instrui pe oameni cu privire la cunoașterea vieții eterne deja de pe pământ. Pentru prietenii omului nu există lumea de dincolo. Ei vor să instaureze paradisul pământesc, „pământul cel nou” care va fi lumea de mâine.

5. *CRUCEA GLORIOASĂ DE LA DOZULÉ.* Mișcarea s-a născut dintr-un mesaj care i-a parvenit în 1972 unei femei catolice cu numele Magdalena, mamă a cinci copii, din Dozulé, episcopia Bayeux, Franța, mesaj care vestește apropiata întoarcere a lui Isus Cristos, mari catastrofe și judecata universală la sfârșitul mileniului. I se cere vizionării în aparițiile ei să se ridice o cruce luminoasă de 738 m înălțime.

6. *BISERICA UNIVERSALĂ A DOMNULUI.* Sectă tipic americană, apropiată de iehovism, fondată de H.W. Armstrong († 1986). Practică o interpretare foarte fundamentalistă a Bibliei.

7. *BISERICA LUI ISUS CRISTOS A SFINȚILOR ULTIMELOR ZILE SAU MORMONII.* Este și aceasta o sectă milenaristă. La baza întemeierii sectei stă revelația unui tânăr metodist în vârstă de 18 ani din Utah, care a primit vizita unui înger. Acesta l-ar fi ajutat să descopere o carte misterioasă care povestește istoria poporului lui Dumnezeu în America, unde ar fi poposit Isus. Numele tânărului era Josef Smith. Iar cartea se numește *Cartea lui Mormon*

(Mormon e un personaj care a avut un rol important în cadrul sec-tei). Smith a fondat în 1830 noua Biserică, concepând-o ca pe un stat teocratic. Mai întâi a fondat un oraș „al pământului făgăduit”. Dar cum noua Biserică practica poligamia, populația s-a răsculat și l-a ucis pe vizionar și pe un frate al său. Următorul profet care a preluat conducerea noii Biserici a avut nu mai puțin de 17 femei și 56 de copii. Secta a cunoscut o răspândire rapidă. În 1896, când Utahul a devenit parte a Statelor Unite, mormonii formau 75 % din populație. Interzisă de legislația Statelor Unite, poligamia a dispărut aproape complet. Deveniți extrem de bogați, mormonii joacă un rol important în lumea politică și financiară. Au universități celebre în multe țări. Ei se remarcă prin respectul față de valorile familiale, prin rigoarea morală și alimentară și mai ales prin propaganda misionară foarte activă. În preoție se poate intra de la vârsta de 12 ani.

Având circa 8 milioane de adepți în întreaga lume, Biserica mormonilor reprezintă cea de a patra grupare religioasă din Statele Unite.

b) Secte de trezire

Fervoarea inițială a unei religii tinde să slăbească în intensitate o dată cu îndepărtarea de originile sale. Atunci apar mișcările de trezire religioasă care predică reîntoarcerea la puritatea Evangheliei de la început. De aceea mișcările de trezire au dat naștere la așa-zisele Biserici evanghelice care reprezintă ramura cea mai înfloritoare a protestantismului în multe țări.

Mișcările de trezire, în sensul specific al termenului, iau naștere începând cu secolul al XVII-lea. Amintim câteva din ele.

1. *ANABAPTIȘTII* care au apărut în Elveția către anul 1520, din care s-au desprins, în secolul al XVII-lea în Anglia bap-tiștii.

Nu admit botezul copiilor, ci numai botezul adulților. Printre bap-tiștii celebri se numără: Martin Luther King, predicatorul Billy Graham, fostul președinte al Statelor Unite, Jimmy Carter.

2. *PENTICOSTALII* constituie un ansamblu de mișcări de tre-zire apărute la începutul secolului XX în țările anglo-saxone, pe linia Reformei protestante. Numele pe care îl poartă indică impor-tanța pe care o acordă venirii Duhului Sfânt la Rusalii (Pentecoste), eveniment mereu actual care provoacă manifestări ieșite din comun, carismatice. Cu vreo 50 de ani în urmă a apărut și în Biserica Catolică o mișcare de trezire cu tentă penticostală, care a devenit leagănul Reînnoirii carismatice.

3. *QUAKERII* reprezintă o mișcare de trezire fondată în 1647 de George Fox, decepționat de Biserica anglicană. N-au nici dogme, nici liturgie. Vor să se întoarcă la simplitatea creștinismului de la început. Refuză, din motive de conștiință, satisfacerea serviciului militar, dar problemele societății nu-i lasă indiferenți. Filantropi, se implică în numeroase opere caritabile.

4. *METODIȘTII* constituie și ei o mișcare de trezire. Întemeie-torul este John Wesley (secolul al XVII-lea).

5. *ARMATA SALVĂRII* este o mișcare religioasă și nu o Biserică propriu-zisă. A fost fondată în 1878 de pastorul metodist William Boot. Are o organizare cvasi-militară. E condusă de un general care are cartierul general la Londra. Își propune să lupte împotriva mi-zeriei, a viciului, a păcatului, a degradării valorilor morale în soci-etatea modernă. Are ca deviză trei de S: supă, săpun, salvare.

6. *COPIII LUI DUMNEZEU*. În anii '60 s-au născut în Statele Unite, în mediile hippy și studentești, Mișcările pentru Isus sau

Jesus Revolution. Renumită a fost secta „Nebunii lui Isus” care strigau fără încetare: „Isus te iubește!”, „Isus te mântuiește!”.

Din fuzionarea a două mișcări pentru Isus, în 1968, la inițiativa unui fost pastor metodist, David Brandt Berg, care și-a schimbat numele în Moise David, a apărut secta Copiii lui Dumnezeu în intenția de a „purta adevăratul mesaj al Evangheliei tineretului deziluzionat și drogat al Statelor Unite”. Pentru a fugi de calamitățile care se vor abate asupra țării din cauza nelegiuirilor petrecute în sânul societății, adepții sectei au început să se instaleze după 1972 pe tot cuprinsul globului, în mici colonii. Există în prezent câteva sute de colonii. Secta se caracterizează printr-o respingere absolută a lumii care este coruptă sub toate formele sale actuale.

Familia: „Părinți, voi sunteți cei mai mari răzvrățiți împotriva lui Dumnezeu. La naiba cu sistemul vostru diabolic!”

Educația: „Un aspect al vrăjitoriei pentru perpetuarea desfrâului”.

Libertatea sexuală: „Abia astăzi tinerii s-au întors în sfârșit la o atitudine normală față de sex, grație culturii hippy și abundenței de experiențe în domeniul sexual”. Într-adevăr, copiii lui Dumnezeu, trăind în promiscuitate, în colonii, practică prostituția, incestul, căsătoriile colective, pentru a arăta iubirea lui Isus față de toți oamenii.

Societatea: „Trebuie să trăiești în afara sistemului. A venit momentul de a viola America”.

Bisericile: „Ele doresc să aibă o influență dictatorială asupra sufletelor cu care fac comerț”.

Sfârșitul lumii e aproape. Diavolul însuși, în persoana Anticristului, un supra-om, va instaura ultima dictatură mondială. Apoi stăpânirea îi va reveni lui Isus Cristos care va conduce pământul împreună cu Copiii lui Dumnezeu transformați în îngeri, într-un spațiu rural amenajat ecologic.

Intrând în sectă, tinerii trebuie să abandoneze absolut totul: părinți, casă, studii, prieteni. Trebuie să predea tot ce posedă: bani, bijuterii etc. Fac jurământ de ascultare oarbă; să execute absolut tot ce le poruncesc superiorii. Li se aplică un tratament sever de spălare a creierului: conferințe interminabile, nopți de rugăciune, somn puțin, hrană insuficientă. Părintele David, sau regele David, sau episcopul, cum îi place întemeietorului să se numească, a impus un regim dictatorial. Voința lui e voința lui Dumnezeu. Orice act de neascultare este aspru pedepsit. Din cauza numeroaselor plângeri ale părinților care își pierd copiii intrând în sectă, profetul are mult de-a face cu justiția.

c) Secte tămăduitoare

Cu toate progresele înregistrate și în pofida investițiilor considerabile acordate cercetării medicale în țările avansate, medicina nu reușește să stârpească toate bolile. Când ultima încercare umană eșuează, se pare că nu mai rămâne altceva decât intervenția directă a lui Dumnezeu. Anumite persoane care au sau pretind că au capacități tămăduitoare găsesc repede o clientelă dispusă să le creadă și să le urmeze. Având carisma vindecării, tămăduitorul ajunge repede să creadă că e un trimis al lui Dumnezeu. Și atunci formează o nouă religie, o nouă sectă, adesea împrumutând elemente din ocultism, din spiritism sau din științele paralele.

Sectele taumaturgice sau terapeutice sunt foarte numeroase. Luăm, pentru exemplificare, una singură: *ANTONISMUL*. Un miner catolic belgian, Louis Antoine (1842-1912), inițiindu-se în spiritism în speranța de a comunica cu fiul său decedat, și-a descoperit calitățile de medium tămăduitor. Crezând că a primit o misiune divină, a fondat o Biserică tămăduitoare, o religie nouă, alcătuită din spiritism, teosofie și elemente de creștinism.

Membrii sectei cred în reîncarnare. Acordă o mare importanță rugăciunii și impunerii mâinilor asupra bolnavilor spre a-i vindeca.

3.2.2. Secte de inspirație orientală

Sectele din această categorie nu se mai referă la Biblie, ci la religiile Orientului. Dacă fac totuși referiri la Biblie, este pentru a o reinterpretă din perspectiva religiilor asiatice.

Se vorbește de invazia Orientului în Occident în ultimele decenii. De pildă, în Franța, în numai 13 ani de prezență budistă pe pământ francez, s-au construit vreo 60 de mănăstiri budiste. Cel mai mare templu budist a fost inaugurat la 20 august 1987, în Bourgogne, de către Sanctitatea sa Kalou Rimpotche, însoțit de 40 de lama. De fapt, nu este vorba de o invazie, ci de o invitație. Invasia actuală a sectelor orientale în Occident nu este decât aparent de dată recentă. Originea seducției exercitate de Orient asupra occidentalilor trebuie căutată cu mai bine de un secol în urmă. Cea care a deschis religiilor orientale porțile Occidentului a fost societatea teosofică fondată la New York în 1875 de Helena Petrovna Blavatsky (1831-1892), având-o succesoare pe Annie Besant (1847-1933), ajutată de colonelul H.S. Olcott (1832-1907). Aceștia s-au dedicat studiului ezoterismului, spiritismului, puterilor paranormalului, tradițiilor religioase babiloniene și egiptene. Mai târziu și-au instalat centrul în sudul Indiei, străduindu-se să regenereze hinduismul și budismul pe acest continent și să-l transplanteze în Europa.

Societatea teosofică dezvoltă ideea mesianică a iminentei apariții a unui Instructor mondial sau Maestru spiritual care va unifica toate religiile ce i-au pregătit venirea și va întemeia religia mondială, garantă a viitoarei ordini mondiale. Acest Maestru va anunța, la rândul său, sosirea lui Cristos: un Cristos care nu are

nimic de-a face cu cel din Evanghelii. După cum se poate observa ușor, aici își are mișcarea New Age rădăcinile îndepărtate.

Vom aminti doar câteva din furnicarul de secte actuale de proveniență orientală.

a) HARE KRISHNA. ASOCIAȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU CONȘTIINȚA LUI KRISHNA (AICK)

Este o sectă care cunoaște un mare succes mondial. Întemeiată în 1966 de un hindus sărac lipit pământului, secta este astăzi foarte bogată, având temple și proprietăți în lumea întregă.

Spiritualitatea sectei se sprijină pe textele sacre ale Vedelor, în special pe Upanishade și pe Bhaga-vad-Gita. Omul fiind un fragment din Krishna (panteism), trebuie să folosească fiecare moment al existenței sale pentru a trăi în „Conștiința lui Krishna”, gândindu-se la el, închinându-i hrana de toate zilele, slăvindu-i icoanele și mai ales dansând ori recitând după niște mătăanii făcute din 108 mărgele de 1728 de ori pe zi mantra: Hare Krishna, Hare Krishna, Krishna Krishna, Hare Hare, Hare Rama, Hare Rama, Rama, Rama, Hare Hare. O asemenea repetare nesfârșită duce la oboseală și la abrutizare, iar uneori la transă.

Adeptii sau devoții lui Krishna pot fi ușor recunoscuți pe străzi datorită îmbrăcămintei indiene pe care o poartă și capetelor rase cu un smoc în creștet la bărbați. La intrarea în sectă, tinerii predau conducerei banii și tot ce posedă. Ascultarea este oarbă și necondiționată. Nu consumă carne, pește, ouă, nu se intoxică cu droguri, tutun, cafea, ceai; nu au relații sexuale decât în vederea procreării. Se scoală dimineța la ora 3 pentru rugăciune. Femeile sunt considerate ființe inferioare și nu pot spera altceva decât să se reîncarneze o dată și o dată în trupul unui bărbat.

Adesea familiile denunță justiției această sectă pentru metodele de depersonalizare folosite, pentru racolarea și sechestrarea

fetelor și femeilor, pentru ruperea tinerilor aspiranți de familiile lor.

b) SECTA MOON SAU BISERICA UNIFICĂRII

Sun Myung Moon s-a născut în 1920 în Coreea, pe vremea aceea ocupată de japonezi, într-o familie de agricultori protestanți. Va studia în Japonia și va ajunge inginer electronist. La vârsta de 16 ani „aude vocea lui Dumnezeu” care îi încredințează misiunea de a reunifica toate religiile, de a instaura împărăția lui Dumnezeu pe pământ după ce îi va fi condus pe cei buni spre victoria împotriva răului încarnat de comunismul ateu. În acest scop fondează, în 1951, Biserica Unificării.

Face de mai multe ori închisoare. O dată pentru „infrațiune la adresa ordinii sociale”. Apoi cinci ani de detenție pentru adulter. Și-a abandonat soția, ca urmare a unei revelații divine, pentru a se căsători cu una din adeptele sale. Va avea, succesiv, patru soții, ultima fiind „noua Evă”, „mamă a universului”. Avea să mai fie închis o dată în 1986, în Statele Unite, pentru fraudă fiscală.

În învățătura noului profet, Isus Cristos nu este Dumnezeu. Cristos a dat faliment, a fost învins de Satana. A murit prematur, răstignit, ceea ce nu i-a permis să aibă o soție, să întemeieze o familie din care să se dezvolte un trib, o națiune care să instaureze împărăția lui Dumnezeu pe pământ. Îi revine lui, reverendului Moon, care a întemeiat o familie perfectă, model pentru toate familiile, misiunea de a fi un alt Mesia, de data aceasta triumfător. El cu discipolii săi luptă împotriva lui Satana. Un loc aparte în acest plan al lui Dumnezeu îl au Statele Unite, ca națiune sfântă, aleasă pentru a garanta libertatea în lume în fața amenințării totalitare și, în special, pentru a duce la bun sfârșit reunificarea Coreii – cel de al treilea Israel, noul pământ al făgăduinței –, după victoria asupra comunismului.

Secta e implicată puternic în lumea politică, financiară. A creat un imperiu financiar uriaș, la scară mondială, cu o rețea puternică de uzine, în special de armament, hoteluri, restaurante, imobile, terenuri.

Noul mesia coreean, fost spion al CIA, instalat într-un mic castel cu 55 de camere în America, nu face un secret din uriașa sa avere personală. Un cântec al sectei spune: „Mesia trebuie să fie cel mai bogat. Atâta vreme cât nu stăpânește lumea materială, nici el nici Dumnezeu nu pot fi fericiți”.

Recrutările se fac în primul rând printre adolescenți și tineri labili. La intrarea în sectă tinerii trebuie să predea tot ce posedă și tot câștigul pentru munca prestată se varsă în visteria organizației. În fiecare dimineață credincioșii se înclină în fața tabloului lui Moon, spunând: „Noi vrem să-ți aducem cât mai mulți bani cu puțință pentru ca tu să poți unifica lumea”.

Tinerii trebuie să-și părăsească familia pentru a putea să intre în sectă. O dată intrați, e practic imposibil să mai iasă. Ascultarea e totală. Însuși Moon hotărăște cine cu cine trebuie să se căsătorească. Căsătoriile sunt colective – uneori sute de cupluri dintr-o dată –, și este însuși Moon cel care le oficiază, îmbrăcat în veșminte de mare preot. Dramele suferite de familiile care își pierd, practic, copiii sunt numeroase. Nu numai pentru metodele de îndoctrinare, de spălare de creier, de condiționare psihică, ci și pentru fraudele fiscale și afacerile murdare în care este implicată, secta este interzisă în unele țări ca Israel și Austria.

c) BAHAI

Numele sectei vine de la Bahâ Allah (Strălucirea lui Allah), pe numele său adevărat Husein Ali, născut în Persia (Iran) în timpul dominației musulmane. În 1863 a anunțat că el este cel „Promis de toți profeții, mai mare decât Moise, Buddha, Zoroastru, Krishna,

Isus, Mahomed. Proclamă că toate religiile provin de la același izvor comun. Ele fac parte din planul lui Dumnezeu pentru lumea în evoluție. Toate marile personalități religioase sunt purtătorii de cuvânt succesivi ai lui Dumnezeu.

Secta vizează crearea unei comunități mondiale care să reunească toate națiunile, credințele, clasele, sub o singură conducere și cu o singură limbă. Se va realiza astfel visul unității neamului omenesc și al păcii universale. Secta numără circa 2 milioane de adepți în toată lumea și are conducerea centrală la Haifa (Israel).

d) MEDITAȚIA TRANSCENDENTALĂ

Secta a fost întemeiată de indianul Mahareishi Mahesh Yogi în 1958, cu scopul de a transforma lumea. Nu are un crez precis. E mai curând o tehnică de meditație și relaxare împrumutată din hinduism și adaptată lumii moderne. Practicând zilnic dimineața și seara 20 de minute de meditație, „spiritul” se deschide unor orizonturi nebănuite, dezvoltând în fiecare ființă umană potențialul deplin al conștiinței pure care este domeniul tuturor posibilităților. „Experiențe recente, afirmă conducătorii sectei, demonstrează că acolo unde 1 % din populația unui oraș practică tehnica Meditației transcendente, se observă o scădere a criminalității, a numărului de accidente, a bolilor, ceea ce indică o ameliorare remarcabilă a calității vieții, o creștere a ordinii și a armoniei”.

Secta numără peste o jumătate de milion de membri, cu circa o mie de centre în toată lumea.

3.2.3. Secte de tip gnostic

Sectele din această categorie se alimentează la izvoarele celorlalte două categorii precedente: Biblia și spiritualitatea orientală pe care le remodelează și le completează cu elemente din tradiția ezoterică, ocultă, gnostică a Occidentului. Fiecare își propune să

furnizeze omului mijloacele de a deveni o „ființă împlinită, de a accede la un nivel superior al existenței și al cunoașterii, de a elibera, în urma unui lung drum de inițiere, prin diferite tehnici psihologice și corporale, scânteia divinității care se ascunde în fiecare om, blocată în subconștientul omului. „Eu-l” este în căutarea „sine-lui” divin; printr-o experiență interioară, omul, recăpătându-și conștiința de sine, își dobândește conștiința propriei divinități”.

Sub influența gnozei (a cunoașterii oculte) fiecare sectă pretinde a fi singura deținătoare a adevărului ultim, fiind legată direct de Înțelepciunea primordială, sursă a religiilor particulare. Tradiția originară s-ar fi păstrat peste veacuri în centre de inițiere, în jurul unor maeștri, și se transmite din generație în generație numai celor inițiați. Gnoza împrumută elemente din diferite tradiții religioase pentru a realiza diferite amalgamuri sincretiste. Ca atare, fiecare sectă te invită să intri în rândurile ei, asigurându-te că îți poți păstra apartenența la propria religie. La reuniunile lor, Rosicrucienii AMORC invită pe fiecare adept să-l venereze pe „Dumnezeul din inima sa”. Rudolf Steiner cere tuturor antroposofilor să continue practicarea propriului cult.

Spre deosebire de sectele legate de mesajul Bibliei, la aceste secte nu se vorbește de convertire, ci de o trecere la o stare superioară a conștiinței. În creștinism mântuirea este oferită tuturor oamenilor printr-o revelație divină; în aceste secte numai inițiații își realizează propria mântuire. Ei ajung la iluminare, îl cunosc pe Dumnezeu, cunoscându-se pe sine, folosind tehnici orientale precum Zen și Yoga sau tehnici psihoterapeutice.

Evident, din sutele de grupuri din această categorie, nu putem aminti, în treacăt, decât doar câteva mai cunoscute.

a) ROSICRUCIANISMUL

Rosicrucianismul are mai multe ramificații dintre care cea mai bine organizată este Rosicrucianismul AMORC (Anticul și Misticul Ordin al Rosei-Cruci). Învățătura acestor secte cuprinde un ansamblu sincretist de elemente gnostice și ezoterice care propun dobândirea cunoașterii totale, a secretelor naturii, a misterele timpului și cosmosului, dobândirea forțelor mistice, prin transmiterea învățăturilor secrete moștenite din tradițiile religioase, filozofice, alchimiste și ocultiste ale trecutului.

Pentru AMORC, Dumnezeu este Energia cosmică universală. Doctrina reîncarnării și a karmei aduce explicația ultimă a problemelor pe care le ridică mintea omenească. Isus, mare inițiat esenian, nu era nici evreu, nici Fiul lui Dumnezeu, nici n-a înviat, ne spun adepții acestei secte.

AMORC numără mai bine de șase milioane de adepți în întreaga lume. Când se afirmă că printre rosicrucieni se numără mari personalități în decursul veacurilor precum: Roger Bacon, Giordano Bruno, Leonardo da Vinci, François Rabelais, Nostradamus, Iacob Bohme, René Descartes, William Harvey, Francis Bacon, Spinoza, Newton, Leibnitz, Blaise Pascal, Benjamin Franklin, generalul La Fayette, John Dalton, Michel Faraday, Honoré de Balzac, Claude Debussy, trebuie ținut cont că doctrina religioasă a rosicrucianismului din secolul al XIII-lea, când a trăit Roger Bacon, nu este aceeași cu doctrina rosicrucianismului din secolul al XIX-lea și, mai ales a celui din secolul al XX-lea fondat în 1909 de H. Spencer Lewis. În francmasonerie, gradul al 18-lea este rezervat inițiaților rosicrucieni.

b) BISERICA SCIENTOLOGĂ

Lafayette Ron Hubbard, autor de romane științifico-fantastice, inginer în fizică nucleară, specializat în aeronautică, a fondat în 1950, în California, Biserica Scientologă. Titlul cărții sale funda-

mentale *Dianetica* indică „știința modernă a sănătății mintale”. Scopul declarat al sectei este ameliorarea spirituală a omului, având la bază elemente hinduiste, budiste și ezoterice. Fundamentul este credința în reîncarnare. Printr-un anumit tip de psihanaliză, se urmărește eliberarea omului de inconștientul existențelor sale anterioare, în special de imaginile mentale dureroase.

Scientologia nu crede într-un anumit Dumnezeu, ci lasă fiecăruia posibilitatea de a-l descoperi. Omul, prin propriile eforturi, poate intra în legătură directă cu divinitatea. Biserica Scientologă are propriile sale ceremonii „religioase”: căsătorii, înmormântări, hirotoniri, cărți de rugăciuni și predici înregistrate ale fondatorului.

Biserica Scientologă, cu peste trei milioane de adepți în lume, cunoaște, ca și secta Moon, un mare succes.

Ca și secta Moon, e implicată adânc în lumea afacerilor, nu întotdeauna curate, de aceea conducerea, inclusiv întemeietorul, are de-a face cu justiția. În anumite țări este interzisă. Nu se știe exact dacă este vorba de o religie sau de o înșelătorie. Metodele folosite sunt sever criticate, bănuindu-se că, de fapt, se urmărește aservirea persoanelor de către informatori din dorința de dominare.

c) TEOSOFIA

Această mișcare are o anumită importanță, deoarece se află la originea religiozității orientale în Occident, cu un secol în urmă. Teosofii profesează o doctrină sincretistă ezoterică de tradiție occidentală, ce combină toate curentele religioase, cu precădere cele din Orient (cabala, budismul, hinduismul, taoismul), urmărind cunoașterea lui Dumnezeu prin speculație și iluminare interioară. La originea mișcării s-a aflat H.P. Blavatsky, născută în Rusia, care a practicat spiritismul, magnetismul și hipnoza.

Învățăturile teosofice alimentează majoritatea gnozelor contemporane și a religiilor ce proclamă Noua Eră (New Age).

d) ANTROPOSOPIA

Fondatorul Antroposofiei este filozoful și artistul Rudolf Steiner, un evreu născut în 1861 în Ardeal, care și-a desfășurat activitatea în Austria și Germania, și a murit în Elveția, în 1925.

Mai întâi teosof, Steiner a abandonat teosofia și a făcut o sectă proprie în 1913. Doctrina lui reprezintă o vastă sinteză care merge de la gnoza creștină la ocultismul teosofic și la filozofia naturii a lui Goethe.

Antroposofia are o sferă largă de preocupări: pedagogia (școli Steiner), agricultură biodinamică, medicină clinică.

e) RELIGIILE EXTRATEREȘTRILOR – OZN

Sunt numeroase asemenea religii care combină teme științifico-fantastice cu credințe arhaice. Ele afirmă că există undeva în cosmos, ființe superioare care se gândesc la noi. Ele sunt nemuritoare, superioare omului ca inteligență (au construit civilizații avansate), omniprezente și atotștiutoare. Aceste ființe vor să ajute societățile noastre aflate în impas: intervenția lor ar fi salvatoare. Pentru a ieși în întâmpinarea mesajului și a venirii lor, este necesară ridicarea conștiinței de sine la nivelul conștiinței cosmice.

Diferite grupuri pretind că ar comunica cu extraterestrii prin intermediul OZN-urilor. Grupul *RAÉLIENILOR* este unul dintre cele mai cunoscute.

Claude Vorilhon, zis Raél, născut în 1946, în Franța, după încercări de afirmare în muzica ușoară, curse automobilistice și jurnalism, declară că a întâlnit extraterestri în 1973 și că apoi, în 1975, a fost dus pe planeta lor. Aceștia i-au transmis mesaje pentru pă-

mănteni și i-au încredințat misiunea de a pregăti venirea „elohimilor” (extraterestrilor) pe pământ. Din aceste perspective el interpretează Biblia. Raélienii au creat o religie ateistă și hedonistă care propovăduiește o conducere mondială (geniocrăția).

Există pericolul real de a aluneca în nebunie la cei care întreprind asemenea călătorii în irațional.

3.2.4. Secte satanice

a) *Strategia Satanei*

Este evidentă legătura dintre Satana și secte, în general, și sectele gnostice, în special. Sectele gnostice din secolele II-III descrise de sfântul Irineu și Tertullian, îl preamăreau pe Satana, identificat cu șarpele din paradisul pământesc, deoarece a apărat drepturile omului, descoperindu-i lui Adam „gnoza” (cunoașterea) binelui și a răului, învățându-l să se revolte împotriva unui Dumnezeu Creator gelos și despot. Cu alte cuvinte, Dumnezeu a reținut pentru el totalitatea cunoașterii, tot ce e bun și e rău, atotștiința, prerogativa divinității; Satana l-a iluminat pe Adam, i-a descoperit acea cunoaștere pe care Dumnezeu i-o refuza, în egoismul său, făcându-l pe om egalul lui Dumnezeu. Această cunoaștere secretă, care s-a transmis peste veacuri, i-a iluminat pe filozofii iluminismului, îi iluminează pe toți inițiații sectelor gnostice, ai New Age-ului, ajutându-i să descopere dumnezeirea din ei sau, mai exact, să descopere că ei înșiși sunt dumnezei.

Satana folosește două tactici, aparent opuse, pentru a-i convinge pe oameni că el, Diavolul, nu există. Spune Charles Baudelaire: „Cea mai bună strategie a Diavolului este aceea de a ne convinge că el nu există”. Iar un scriitor german: „Nimic nu-l face mai fericit pe Diavol decât să-și citească în ziare necrologul”. În realitate, chiar mulți creștini nu mai cred în existența Diavolului; Diavolul este o poveste pentru copii, o superstiție medievală.

Dar și credința exagerată, superstițioasă, care produce panică și teamă morbidă de Satana e periculoasă. De aici se naște satanismul propriu-zis, adică închinarea la Satana. De frică, omul recunoaște în Satana un dumnezeu, cu care încearcă să se împace. În acest scop este dispus chiar să-i slujească, pentru a nu avea neplăceri. Uneori e dispus, pentru a-l avea de prieten, să facă lucrările care îi plac Satanei: să urască, să facă răul de dragul răului, să parodieze și să batjocorască cultul divin și lucrurile sfinte, să comită crime, să se dedea la orgii, să pervertească binele în rău și răul în bine, să se revolte și să caute autonomia și neatârnamarea de Dumnezeu etc.

Așa se explică, mai întâi, în lumea păgână jertfele aduse Diavolului pentru a-l îmbuna, ca și nenumărate practici și rituri numite apotropaice, adică de îndepărtare a duhurilor rele, dintre care multe există și astăzi.

b) Satanismul în antichitate și evul mediu

În lumea antică, cultul, închinarea la șarpe, simbolul Satanei, era foarte răspândit în lumea păgână: în Egipt, în Orientul Mijlociu, de unde a trecut și în Europa unde a rezistat multor veacuri de creștinism. În anul 1378, regele Poloniei a dat ordin să fie uciși un număr mare de șerpi cărora li se aducea închinare în regatul său.

În antichitatea creștină, pe lângă sectele gnostice amintite mai sus, un celebru gnostic, fondator de sectă, Marcion, aducea preamărire Satanei, întruchipat de șarpele din Eden, întrucât redase lui Adam gnoza prin care se accede la divinitate. După informațiile pe care ni le dă sfântul Irineu, secta cainiților susținea că păcatul primilor părinți a fost un păcat de sexualitate. Dar mai înainte de a se împreuna cu bărbatul său, Eva s-a împreunat cu Satana, iar din această împreunare s-a născut Cain. Membrii acestei secte îi cinsteau ca pe niște eliberatori pe mării revoltați împotriva lui

Dumnezeu: pe Cain, Esau, locuitorii Sodomei, Core (personaj negativ al Bibliei), dar mai ales pe Iuda, care a eliberat omenirea de sub jugul lui Cristos; pentru aceasta merită cult divin.

Sectele maniheiste au fost acelea care l-au ridicat, în primele veacuri ale creștinismului, pe Satana la rang de divinitate; el este principiul precosmic, necreat și atotputernic, din care a ieșit universul. Este egal cu Dumnezeu binelui, dar fiind Dumnezeuul răului, nu i se cuvin nici jertfe, nici omagii divine.

Cultul propriu-zis al Satanei (numit uneori Satanael sau Samael) a fost practicat în primele veacuri ale creștinismului de secta mesalienilor.

Învățăturile acestor secte, numite de *Apocalips* „sinagogi ale Satanei” (2,9; 3,9) s-au propagat în ascuns și au ieșit din nou la iveală în sectele gnostico-dualiste ale evului mediu: catari, albigenzi, bogumili, pauliceni. Din aceste secte s-a născut secta luciferienilor, ai cărei membri aduceau cult lui Satana, zeul decăzut, tatăl lui Cain.

Cultul Satanei i-a câștigat și pe unii din clerici. În anul 1022 au fost condamnați la moartea pe rug toți canonicii catedralei „Sfânta Cruce” (Orléans), fiindcă „diabolum adorabant” (se închinau la Diavol). Scriitorii ai timpului ne informează că în secta patarinilor și în cea a catarilor aveau loc reuniuni satanice orgiace; că Milano era locul de refugiu al tuturor ereziilor printre care se numărau luciferienii.

În secolul al XIII-lea și apoi, din nou, în secolul al XVI-lea, satanismul, prin sectele luciferiene, au invadat Germania, Austria și Boemia. De satanism au fost acuzați și cavalerii templieri la procesul în care au fost judecați și desființați. Sectele erau bine organizate cu preoți, cu pontifi, cu rituri de inițiere, cu celebrări de Liturghii negre, săvârșite, pe cât posibil, de un preot apostat. Participanții la asemenea ceremonii afirmă că printr-un

asemenea cult vor să se pună la adăpost de răul pe care puternicul demiurg, Satana, învins de Isus, ar putea să li-l facă oamenilor.

Cum elementele creștine din Coran sunt preluate de la sectele gnostice, era normal ca ceva din cultul satanic să se găsească și în lumea islamică. Astfel, o populație curdă de musulmani suniți (Yazidi) se închină lui Iblis (Diavolul), deoarece arhanghelul căzut a fost iertat și Dumnezeu i-a încredințat lui grija lumii și a reîncarnării sufletelor.

c) Satanismul modern

În timpurile moderne satanismul invadează literatura și arta. Se tipăresc Liturghiere ale cultului satanic. Poetul convertit J.K. Huysman le descrie având posibilitatea să le obțină de la un cunoscut al său, preot apostat satanist. Huysman definea cu acești termeni satanismul: „Bucuria oprită de a transfera Satanei omagiile și rugăciunile datorate lui Dumnezeu...; comiterea, pentru a-l insulta mai grav pe Cristos, a păcatelor pe care el le-a condamnat în mod deosebit; pervertirea cultului și orgia carnală”.

În literatură, începând cu iluminismul, Satana e preamărit ca simbol și model al revoltei împotriva lui Dumnezeu, al negării legilor morale, al eliberării de orice constrângere și de orice atârnare de Dumnezeu; model pentru omul care se vrea titan, care vrea să-l răstoarne pe Dumnezeu de pe tronul său, pentru a-i lua locul.

Epoca de aur la care va ajunge omenirea, urmând exemplul lui Lucifer, este descrisă astfel de unul din personajele din romanul *Demonii* al lui Dostoevski:

Vechea concepție despre lume va dispărea, și mai ales vechea morală. Oamenii se vor uni pentru a smulge vieții toate plăcerile posibile, dar numai în această lume. Spiritul uman se va înălța la un orgoliu satanic și omenirea va fi divinizată. Triumfând din ce în ce mai mult

asupra naturii cu ajutorul științei și al voinței, omul va simți prin aceasta o bucurie care va înlocui în el speranțele bunurilor de după moarte. Fiecare se va resemna în fața morții cu o mândrie senină, ca un Dumnezeu; se va abține să se lamenteze de scurtimea vieții și îi va iubi pe frații săi cu o dragoste dezinteresată.

T. Tasso, J. Milton și alți scriitori până la V. Hugo și P. Valéry fac din Satana un rebel prometeic, în care supraviețuiește tragica frumusețe antică, grandios în prăbușirea sa.

La Lessing, A. de Vigny, T. Moore și Lamartine, evocările satanice țin de raționalismul umanitar. Dar inițiatorul exaltării depline a Satanei este G. Byron (*Manfredi și Cain*), urmat de Shelley, de Lenau (*Faust*), de M. Lermontov (*Demonul*). Baudelaire îl numește pe Satana „cel mai frumos și cel mai mare dintre îngeri”, victimă a geloziei divine. V. Hugo, în *La fin de Satana*, își exprimă credința sa democratică: Dumnezeu și Satana vor fi egali, prin intermediul îngerului născut din amândoi numit Libertate. G. Carducci, în *Imnul către Satana*, îl glorifică pe Satana în care vede forța vitală și progresul modern: „Satana a învins!”. Pe aceeași linie merge A. France și alți scriitori până la existențialiștii ateï din zilele noastre: A. Gide, J.P. Sartre și A. Camus.

Au fost în literatură și voci care s-au ridicat împotriva satanismului modern. De pildă, N. Gogol, Dostoevski, L. Bloy, G. Bernanos, G. Papini.

Un adăpost secret și-a găsit, fără îndoială, satanismul în masoneria care a moștenit credința și practicile gnosticismului cainit, în special în loja Misraim de „rit egiptean”. Se știe că spiritismul, ocultismul, magia, teosofia și celelalte învățături ale sectelor de inspirație gnostico-ezoterică, au constituit de la început teologia și filozofia lojilor masonice. Există în zilele noastre sataniști celebri, strâns legați de masonerie.

În anul 1885, masonul francez Léon Taxil, scriitor anticatolic visceral, a jucat farsa convertirii. A început să divulge grozăviile sataniste practicate în masonerie. După câțiva ani s-a reîntors în masonerie declarând că tot ce a scris despre satanismul masonic au fost simple fantezii inventate de el. Farsa jucată de Taxil a fost, fără îndoială, o diversiune pusă la cale de lojile masonice pentru a crea impresia că satanismul masonic e invenție pură.

d) Satanismul comunist

După filozofii iluminiști, promotorii satanismului sunt socialiștii și comuniștii de toate nuanțele și culorile: utopici, anarhici, nihiști, atei militanți, precum Saint-Simon, Proudhon, Marx, Engels ș.a. Semnificative sunt titlurile publicațiilor lor: *Satana*, *Lucifer*, *Anticristul*, *Ateul* etc. Scrisa Buharin, cel care a creat împreună cu Marx și Engels prima internațională comunistă: „Satan este primul liber-cugetător și mântuitor al omenirii. El îl eliberează pe Adam și îi imprimă sigiliul umanității pe frunte, făcându-l neascultător”.

Au făcut parte părinții comunismului din secte satanice? Având în vedere caracterul strict secret al acestor secte, nu se poate face dovada absolută a apartenenței lor la sectele satanice, dar scrierile și viața lor fac foarte probabilă această ipoteză. Buharin, secretarul general al internaționalei comuniste, nota în biografia lui Marx pe care a scris-o, că acesta la vârsta de 12 ani, după ce a citit *Cartea Apocalipsului*, era stăpânit de dorința de a deveni Anticristul. Aflând din Biblie că Anticristul trebuia să fie fiul mării prostituate din *Apocalips*, Marx insista ca mama sa să mărturisească deschis că a fost o prostituată. Din scrierile și corespondența lui Marx prezint doar câteva din numeroasele texte ce s-ar putea cita. În poezia *Strigătul unui deznădăjduit* scrie:

Astfel un dumnezeu mi-a smuls totul
În blestemul și tortura destinului.

Toate lumile s-au dus fără întoarcere!
Nimic nu mi-a mai rămas, nimic decât răzbunarea.
Îmi voi construi tronul pe înălțimi,
Pe un vârf rece și gigantic.

Ultimele versuri sunt ecou al cuvintelor lui Lucifer din *Cartea profetului Isaia* (14,13): „Mă voi sui în cer, îmi voi ridica scaunul de domnie peste stelele lui Dumnezeu”.

În poemul *Trubadurul*:

Aburi infernali se ridică și îmi umplu creierul
Până ce înnebunesc și mi se schimbă cu desăvârșire inima.
Vezi această sabie? Mi-a vândut-o Prințul întunericului.

Se știe că în riturile de inițiere, în gradele înalte ale cultului satanist, se vinde candidatului o sabie vrăjită care îi asigură succesul. Inițiatul o plătește semnând un legământ cu sânge luat din încheietura mâinii sale, căzând de acord ca, după moarte, sufletul să-i aparțină Satanei.

În poemul *Fata cea palidă*:

Am pierdut cerul prin neveghere,
O știi prea bine.
Sufletul meu odinioară credincios lui Dumnezeu
Este ales pentru infern.

Ne stăruie încă pe retină portretul lui Marx pe care ani la rând am fost obligați să-l privim: barba stufoasă, părul lung. La vremea când a trăit el, barba și părul în felul acesta îl purtau numai adepții Ioanei Suthcott, o preoteasă a lui Satana, care se considera a fi în legătură cu demonul Shiloh.

Familia lui Marx, ca orice familie în care stăpânește duhul întunericului, s-a aflat sub blestem. Trei copii ai lui Marx (alcoolic în veșnică lipsă de bani) au murit de subnutriție. Fiica sa, Laura, căsătorită cu socialistul Leforgue, și-a îngropat, de

asemenea, trei copii. După care ea și soțul ei s-au sinucis. O altă fiică, Eleonora, a hotărât să facă același lucru împreună cu soțul ei. Ea a murit. El s-a răzgândit în ultimul moment.

Despre Lenin și Stalin, de asemenea, sunt motive suficiente să credem că au practicat satanismul. Lenin a fost adus la putere în Rusia de lojile masonice occidentale.

Același Buharin care a scris biografia lui Marx nota despre Stalin: „El nu este un om, ci un diavol”. Primele pseudonime sub care a scris Stalin au fost în limba gruză: Demonovili (îndrăcitul) și Besovili (diabolicul).

E lucru sigur că în Uniunea Sovietică bolșevicii au practicat cultul satanist. Ziarul *Pravoslavnaia* scria în 1977: „Catedrala ortodoxă din Odessa, atât de iubită de locuitorii orașului, a devenit un loc de întruniri sataniste la puțin timp după luarea puterii de comuniști. Ei se mai întruneau și la Slobodka – Romanovka și în vechea casă a contelui Tolstoi”. În continuare, sunt descrise cu detalii slujbele satanice.

Un alt lucru care conduce spre aceeași concluzie. Pergam-ul, oraș în Asia Mică, pe vremea lui Cristos era renumit pentru templul lui Esculap, având ca emblemă un șarpe și un monument – altar închinat cultului împăratului. Pergam trebuie să fi fost în antichitate un centru de cult satanic, de vreme ce Isus în *Cartea Apocalipsului* adresează Bisericii din Pergam acest mesaj misterios: „Știu unde locuiști: acolo unde este scaunul de domnie al Satanei... Antipa, martorul meu credincios, a fost ucis la voi, acolo unde locuiește Satana” (*Ap* 2,13).

Altarul din Pergam a fost descoperit de arheologii germani, a fost adus și expus în muzeul Insel sau Pergam din Berlin, în capitala nazismului lui Hitler. Se știe că Hitler și generalii săi făceau parte din secta satanistă Thule; erau implicați în magia neagră, voiau să capteze forțele oculte și să le pună în serviciul armatei

naziste pentru a cuceri lumea. Himmler, ministrul de interne al lui Hitler, se credea regele Henric Păsărarul reîncarnat.

Armata sovietică, după cucerirea Berlinului, a dus altarul din Pergam la Moscova. E un mister faptul că acest altar nu a fost niciodată expus în muzeele sovietice, ci a rămas ascuns. În 1924, arhitectul Stjusev, care a executat mausoleul lui Lenin, a luat acest altar ca model pentru construcția mausoleului din Piața Roșie care adăpostește cadavrul lui Lenin.

e) *Satanismul astăzi*

Sectele sataniste au cunoscut în secolul al XIX-lea și mai ales în secolul al XX-lea o proliferare nemiintâlnită în tot cursul istoriei.

Câți sataniști sunt în lume? La Congresul asupra ocultismului din Perugia (Italia), din 1991, s-a afirmat că sunt 40 de milioane de închinători ai lui Lucifer. Numai la Torino sunt 40 000 de sataniști. Capul „Bisericii negre luciferiene” este Efrem del Gatto. Funcționează și o sectă numită „Copiii Satanei”. Având în vedere însă caracterul strict secret al grupurilor sataniste, numai Dumnezeu cunoaște numărul lor real. În anul 1971 se înregistrau 2 345 publicații sataniste. Câte vor fi acum, peste 30 de ani?

Demonologul englez Harry Price († 1948) scria într-un raport:

În toate zonele Londrei, sute de bărbați și femei, de înaltă cultură și din familii distinse, îl adoră pe Satana și îi aduc cult permanent; magia neagră, vrăjitoria și invocarea Diavolului, aceste trei forme de „superstiție medievală” sunt practicate astăzi la Londra pe o scară și cu un dezmăț necunoscute în evul mediu.

Pe 2 decembrie 1947 a murit la Brighton (Anglia), în vârstă de peste 70 de ani, Aleister Crowley, maestru al magiei negre, fondatorul revistelor Gnosis și Lucifer. În templul lui satanic din

Londra se celebrează cultul satanist, se cântă „Imnul către Pan” (zeul păgân al naturii), se rostesc rugăciunile pentru Liturghia gnostică compuse de Crowley. Pe mormântul lui, discipolii rostesc formule sataniste și cântă *Imnul către Satana* a lui Carducci.

Există o celebră Biserică a lui Satana la Los Angeles, fondată în 1966 de Anton Șandor Le Vey, fost dresor, autor al unei „Biblie satanice”, care se pretinde reprezentantul exclusiv al lui Beelzebub pe pământ. Biserica lui Satana numără peste 40 de mii de credincioși. Anton Șandor a fost consilierul tehnic al regizorului Roman Polanski pentru capodopera sa *Rosemary's Baby*. Din această Biserică face parte și Charles Manson, cel care a asasinat-o pe Sharon Tate, soția lui Polanski.

Scopul Bisericii satanice este acela de a lupta împotriva Bisericii Catolice și de a instaura „legea celui mai tare, suprimarea dușmanilor, a celor care deranjează, a incapabililor, cultul supraomului”; idei scumpe naziștilor: valorizarea forței, a virilității, a cunoașterii oculte.

Cultul satanist constă în principal în Liturghiile negre celebrate, pe cât posibil, de preoți apostatați, intrați în sectă. Este vorba de Liturghia catolică parodiată, batjocorită. Se face la miezul nopții. În sfeșnice sunt puse lumânări negre. Ornamente, crani de morți. Preotul e îmbrăcat în veșminte preoțești cu căptușeala în afară. Rugăciunile din ritualul satanist, numele sfinte ale lui Isus și Maria rostite de-a-ndoaselea, de la sfârșit la început. Un răstignit este fixat cu partea de sus în jos, călcat în picioare, scuipat; și un cuplu face sex pe el. Altarul este trupul unei femei goale pe care se așază potirul. Ostia, furată dintr-o Biserică Catolică, are gravat pe ea cuvântul „Satana”. În timpul Liturghiei negre se arde o Biblie. Toți cei prezenți promet că vor comite toate cele șapte păcate capitale, așa cum sunt enumerate în catehismul catolic și că nu vor face

niciodată vreă faptă bună. Urmează o orgie, după ce toată slujba a fost presărată de gesturi obscene.

Din cultul și practicile sataniste mai pot fi amintite: perversități sexuale, precum zoofilia, jertfe de animale, uneori jertfe umane – de preferință sunt jertfite fecioare –, vandalism, profanare de cimitire ș.a.m.d.

Sataniștii consideră că Dumnezeu Biblei este un Dumnezeu rău, nemilos, care a ucis oameni, de pildă, pe vremea potopului, a Sodomei și Gomorei, pe când Satana e Dumnezeu cel bun care n-a făcut rău niciodată nimănui.

Se întâmplă ca, mai ales tinerii, să intre în contact cu satanismul din curiozitate sau bravură. O anchetă făcută în 1975 arată că la Sidney și în celelalte orașe ale Australiei o jumătate din elevii de liceu au avut de-a face cu științele oculte și cu satanismul.

Nimic nu e mai periculos decât să te apropii sau să intri în acele domenii în care acționează Satana.

Diavolul l-a urcat pe Isus pe un munte înalt, i-a arătat într-o clipă toate împărățiile pământului și i-a zis: „Ție îți voi da toată stăpânirea și slava acestor împărății, căci mie îmi este dată și o dau cui voiesc. Dacă te vei închina înaintea mea, toată va fi a ta”. Drept răspuns, Isus i-a zis: „Pleacă, Satano! Este scris: «Să te închini Domnului Dumnezeului tău și numai lui să-i slujești»” (*Lc 4,5-8*).

3.3. Atitudinea față de secte

3.3.1. Două poziții opuse

Cercetătorii care studiază fenomenul sectelor se situează pe două poziții opuse.

Unii consideră că sectele joacă, din punct de vedere social, un rol benefic de agenți creatori. Ele constituie o comunitate de iubire, aduc speranță, fraternitate și siguranță când nici un alt organism nu reușește să o facă. Pe lângă aspectele pozitive ale activității lor

există, desigur, și o doză de fanatism, dar nu trebuie uitat, spun avocații sectelor, că un asemenea defect a apărut în toate religiile într-un stadiu sau altul al evoluției lor istorice. Ei îi acuză pe unii politicieni și ziariști care ar incita publicul la intoleranță față de secte.

Cealaltă poziție este exprimată în scrisoarea adresată de un tată distrus, Roger Ikor, președintelui Franței:

Ne vom decide oare, în fine, să distrugem activitatea corupătoare a sectelor ce proliferază pe putregaiul nostru? Una din ele a acaparat spiritul celui mai mic dintre fiii mei. El a murit din cauza asta, asasinat sub aparența unei sinucideri. Avea douăzeci de ani (...)

În numele fiului meu, asasinat în mod gratuit, în numele tuturor acestor tineri morți, morți nevinovați, în numele vieții și în numele omului, jefuiți pe nedrept, vă depun această plângere dumneavoastră, domnule Președinte al Republicii, care reprezentați țara și civilizația noastră, dar o adresez și vouă, tuturor, oameni ai Occidentului bolnav. Depun plângere în numele viitorului care strigă după ajutor (...) Vechile religii nu mai sunt capabile să lupte împotriva sectelor. Aflate, în ceea ce le privește, pe poziție defensivă, ele adoptă, în alte privințe, o atitudine reținută, printr-un soi de complicitate secretă (...) În final problema se reduce la dilema: libertate sau salvare. A respecta principiul libertății înseamnă a-ți interzice să acționezi eficient împotriva sectelor, chiar și împotriva celor indiscutabil nocive (...) O tânără femeie căzuse sub influența sectei Moon. Familia ei a venit să o elibereze, forțând rezistența gărzilor. Însă spălarea creierului fusese făcută de așa natură, încât tânăra devenită liberă s-a grăbit să se întoarcă în închisoarea sa; i se părea că acolo se simte fericită – fericită să se autodistrugă. Majoră fiind, ea avea dreptul să aleagă (...) Dacă se consideră că este spre binele public să se pună capăt activității malefice a sectelor, atunci să se pună capăt acestei activități, chiar dacă pentru aceasta ar trebui să se încalce principiul libertății.

3.3.2. Sunt, într-adevăr, periculoase sectele?

Nu poate fi vorba de intoleranță față de secte la tatăl care scria rândurile de mai sus. Nu e vorba de încălcarea principiului libertății. Când cineva se folosește de principiul libertății pentru a leza libertatea și drepturile fundamentale ale omului, el comite un abuz de libertate, iar abuzul trebuie reprimat.

Dacă o sectă este periculoasă pentru libertatea cetățeanului, evident că ea trebuie reperată, condamnată, combătută. Trebuie notat că, având în vedere marea diversitate a sectelor, nu e ușor de reperat care secte sunt periculoase. Pentru identificarea unei secte periculoase sunt foarte prețioase mărturiile foștilor adepți ai sectei. E importantă totodată contribuția psihologului, a sociologului, a psihiatrului, a ziaristului, atunci când acesta pune în lumină, prin intermediul anchetei sale, anumite ascunzișuri ale sectei, fără a căuta doar aspectele sale scabroase ori senzaționale.

Se poate stabili dacă o sectă sau o mișcare religioasă este dăunătoare sau nu în funcție de cinci criterii. Ele se referă la:

- *putere*: în mâinile cui se află de fapt aceasta?
- *lider*: este acesta autocrat sau respectă persoana?
- *structura internă*: care este marja de libertate? Care sunt regulile privind formarea, viața comunitară, viața conjugală sau familială?
- *finanțe*: de unde provin? Cum sunt utilizate? Cine le controlează?
- *viața adepților*: cum se face recrutarea, inserția și protecția socială sau formarea personală?

Dificultatea reperării sectelor și mișcărilor periculoase și a gradului de pericolozitate provine și din faptul că ele acționează în clandestinitate sau semiclandestinitate, adesea propaganda și prozelitismul desfășurându-se sub acoperirea unor asociații educative, filantropice, culturale.

3.3.3. Cine se confruntă cu sectele?

Invazia sectelor în timpurile noastre are loc pe fondul unei rup-turi culturale. Cultura, civilizația societăților creștine erodată de mentalități și filozofii anticreștine, începând cu umanismul, apostazia cvasi-totală a acestor societăți de la credința creștină, pierderea valorilor spirituale și a rațiunilor care să dea consistență vieții, a creat un vid existențial uriaș pentru noile generații dezorientate și fără punct de sprijin: sectele vin să umple acest gol.

În acest context se explică individualismul religios și nomadismul, trecerea de la o religie la alta, a noilor generații. Credința nu mai este darul lui Dumnezeu, ci rodul unei căutări personale. Fiecare își compilează propria religie luând din religiile oficiale și din secte ceea ce îi convine, cum și când îi convine, pentru ceea ce numește el dezvoltarea armonioasă a personalității. Religia devine un obiect de consum printre altele.

Statul și sectele. Interacțiunile unei secte cu societatea și în special cu legea și politica depind de concepția sectei despre lume. Pentru sectele catare lumea este lucrarea Satanei, de aceea societatea este respinsă în ansamblul ei. În general, sectele nu intră în jocurile sociale sau politice. Pentru iehoviști și pentru cele peste 1 500 de secte milenariste câte au existat de la începutul erei creștine, societatea, cu toate instituțiile sale este imposibil de reformat, ca atare, aceste secte predică dispariția lumii actuale. Deci nu se implică, așa cum fac Bisericile instituționalizate, în special Biserica Catolică, în activități de transformare a societății. Pentru ele salvarea nu poate veni decât de la Dumnezeu.

Unele secte sunt implicate, eventual, în acțiuni caritative individuale.

Cu tot apolitismul lor, au în general o atitudine de supunere conformistă față de conducerea de drept, față de ordinea stabilită. Sectele care se sprijină pe Biblie își justifică atitudinea referindu-se la textul din *Rom 13,1*: „Oricine să fie supus stăpânilor celor mai

înalte, căci nu există stăpânire care să nu vină de la Dumnezeu. Și stăpânirile care sunt, au fost orânduite de Dumnezeu”.

Martorii lui Iehova sunt lăudați de către anumite dictaturi din America Latină pentru respectul lor față de autorități. Peste trei sute de secte au fost introduse în Nicaragua, de la revoluția sandinistă încoace, spre a determina eșecul acesteia. Același lucru s-a petrecut în Guatemala și în Salvador. Generalul Rios Mont, fost președinte al Salvadorului, era el însuși predicator al sectei numită Biserica creștină a lui Cristos. Penticostalii cilieni au fost susținuți de Allende și apoi de Pinochet. Așadar, numeroase sunt guvernele care susțin și încurajează sectele care predică supunerea față de stat, promițând pacea, fericirea, dreptatea în lumea de dincolo; aceste secte consolidează dictaturile politice pe lumea aceasta.

Până să vină însă sfârșitul lumii, sectele, ici, acolo se mai implică și în politică sau, mai exact, sunt instrumentalizate de oamenii politici: în America, am văzut, mormonii au fondat un stat. Mooniștii sunt anticomuniști viscerali în Coreea de Sud, dar sunt cu partidele liberale în Franța și fac campanie împreună cu extrema dreaptă.

Ce criterii de discernământ vis-à-vis de secte pot avea dictaturile comuniste pentru care nu numai sectele, dar toate religiile fac parte din categoria superstițiilor: sunt opiumul popoarelor? Ce atitudine să ia împotriva sectelor conducătorii politici când ei înșiși fac parte din secte (cum a fost cazul cu naziștii hitleriști)? Guvernele manipulate din umbră de societățile secrete anticlericale, laiciste, au tot interesul să tolereze sau să încurajeze sectele ca pe o armă foarte eficientă împotriva Bisericii Catolice.

Statele moderne, liberale și laice, nu au vreo legislație împotriva sectelor și lasă în seama tribunalelor să aplice legislația de drept comun, adică să se pronunțe în ceea ce privește atentatele la ordinea publică și la drepturile persoanelor.

Cetățenii și familiile. Totuși, sectele reprezintă un pericol real pentru cetățeni. De aici inițiativele pe care aceștia le iau spre a se apăra. Inițiativele vin din partea familiilor și a grupurilor de cetățeni voluntari. Ele fac presiuni asupra forurilor legislative pentru ca acestea să elaboreze legi menite a limita recrutările sau colectarea de fonduri și a-i pune pe cei intrați în secte sub protecția familiei. Activitatea acestor grupuri formate în jurul și la inițiativa Bisericilor se manifestă în domeniul informării, al prevenirii, al consilierii, al reabilitării celor smulși din secte. La aceste mișcări de voluntari se poate găsi o informație bogată și precisă cu privire la secte.

Psihiatrii. Lucrătorii sociali, educatorii, psihologii, medicii care se confruntă cu problema sectelor totalitare, afirmă că găsesc la sectari elemente de diagnostic și terapie comune celor pe care le găsesc la persoanele drogate. Așa cum în toxicomanie poate fi recunoscută în mod obișnuit o ecuație cu trei factori: o persoană în criză, un context socio-cultural și un produs toxic care produce invaliditatea, tot astfel, adesea, descoperim la originea adeziunii la o sectă, conjugate: o insatisfacție personală, o dificultate relațională și o propunere totalitară.

Ca și în cazul alcoolului și al drogului, trecerea prin sectă generează adevărate perturbații psihice. Unii observatori afirmă că aceste tulburări sunt anterioare intrării în sectă, chiar dacă uneori ele sunt agravate ulterior. În tot cazul, părăsirea sectei de un fost adept creează un vid depresiv. El cunoaște starea dureroasă de frustrare pe care o traversează toxicomanii și băutorii în timpul curei lor de dezintoxicare. Ca și în cazul acestora, reintegrarea în viața obișnuită nu se poate face imediat. Având în vedere efectele dezastruoase cauzate, se pune întrebarea dacă nu ar trebui să se folosească uneori metode autoritare pentru a smulge victimele din mâinile celor care le manipulează, pentru a lupta mai eficient împotriva celor care le afectează puternic

sufletul și psihicul. În acest caz se vorbește de deprogramare. Sectele totalitare practică aceleași metode de condiționare psihologică și aceleași tehnici pe care le-au folosit comuniștii la procese pentru a stoarce mărturia sau în clinicile de psihiatrie împotriva adversarilor politici sau în așa-zisele „lagăre de reeducare”; e ceea ce se numește viol psihic sau spălare a creierului.

După cum de pe o bandă magnetică se poate șterge și se poate reimprima un program corect, tot astfel fostul sectar poate fi deprogramat și reprogramat în mod sănătos, cu condiția de a-l smulge în prealabil de sub autoritatea sectei.

Este pericolul însă ca deprogramatorul să imprime deprogramatului propriul său program și în acest caz se trece de la o condiționare psihologică la alta. De aceea intervenția psihiatrului trebuie să înceteze în momentul în care fostul sectar, devenit în sectă o simplă roțiță mecanizată, depersonalizată, este eliberat de secta de care a fost dependent, își redobândește capacitatea de a gândi și de a decide în mod liber, reluându-și, în continuare, viața în propriile mâini. Ca și în cazul toxicomanilor și al alcoolizilor, este o muncă dificilă, fiindcă nu poți să-i salvezi pe oameni împotriva voinței lor.

Biserica. Bisericile instituționalizate sunt sever criticate și acuzate ca fiind vinovate în mare măsură de crearea vidului religios și de actuala proliferare a sectelor în lume. Li se reproșează că au abandonat misiunea lor esențială care este o misiune religioasă, că l-au pierdut pe Dumnezeu pe cale, implicându-se prea mult în problemele vremelnice ale lumii: politico-sociale ș.a. Iată câteva acuze, care vin de la oameni care nu pot fi învinuiți de anticlericalism.

Eugen Ionescu: „Biserica dă impresia că vrea să piară în istorie, atât îi este de teamă să nu fie în afara istoriei. Este aberant, deoarece rolul ei este de a fi cu adevărat în afara istoriei. Dacă

omul are nevoie de ceva, este tocmai o insuliță care să nu fie luată de vântul istoriei”.

René Barjavel: „Acuz Biserica pentru faptul că se ocupă de lucruri inutile când ea e făcută pentru această misiune primordială: să vegheze la poarta Adevărului. Este păzitoarea lui Dumnezeu. Ea nu mai păzește nimic”.

Maurice Clavel: „Biserica este amenințată astăzi nu de indiferentism, ci de contaminarea cu lumea. S-a îndreptat spre lume, uitând ce are de făcut în ea”.

Omul are nevoie de un maestru, de un ghid, de un director spiritual. În tradiția creștină au existat întotdeauna în trecut mistici care au condus cu autoritate sufletele pe drumul spre Dumnezeu: părinții deșertului, stareții, au fost călăuze pentru discipolii lor; preoții, pe linia sfântului Francisc de Sales, au fost directori spirituali. Locul obișnuit al direcțiunii spirituale este scaunul de mărturisire. Or, dacă preoții nu mai intră la scaunul de spovadă, l-au urcat eventual în podul bisericii, era normal ca locul lor să-l ia o mulțime de guru veniți din India, de o mulțime de impostori care se dau drept mesia, care manipulează conștiințele oamenilor.

Fenomenul grav al sectelor este o invitație pentru toți membrii Bisericii de a se analiza și de a-și recunoaște responsabilitatea în apariția și proliferarea acestor noi religii. O invitație în primul rând pentru cei care au misiuni speciale în Biserică: pentru acei păstori, episcopi, preoți, călugări, teologi care prin atitudinea lor de nesupunere față de autoritatea supremă, față de disciplina și magisteriul Bisericii, prin viața lor morală necorespunzătoare, creează în Biserică un climat de îndoială, tulburare, nesiguranță în problemele religioase, împingând, în special generațiile tinere, să-și caute siguranța, liniștea sufletească și răspunsurile la întrebările pe care și le pun, în altă parte, la secte.

E o invitație la reflecție pentru comunitățile creștine, în care în multe cazuri creștinii nu au decât numele (în Occident aproape

25% din catolici cred în reîncarnare). Cât despre trăirea moralei creștine, nu e ce discuta. Egoismul, nedreptățile, lipsa de dragoste, nepăsarea și disprețul față de cei slabi, neajutorati (să ne gândim că avortul și eutanasia au apărut și s-au legalizat în societăți creștine) îi fac pe mulți să-și caute în secte căldura, iubirea, prietenia, solidaritatea, afecțiunea pe care n-o găsesc în comunitățile creștine.

O invitație la reflecție pentru familiile creștine care nu au ca temelie învățătura și morala Evangheliei și, ca atare, își provoacă singure drama plecării copiilor de acasă. Se știe că cei mai vulnerabili și victimele cele mai ușoare ale sectelor sunt copiii din familiile dezorganizate; e normal să plece dintr-o familie unde sunt nefericiți și să-și caute altă familie la sectele care îi primesc cu brațele deschise.

Un document al Bisericii elaborat în 1986 de patru organisme ale Sfântului Scaun, cu consultarea a 75 de Conferințe episcopale, analizează cu luciditate cauzele fenomenului sectelor, propune și remediile, iar remediile, în esență, se reduc la unul singur: convertirea creștinilor la un creștinism autentic, trăit conform Evangheliei și Tradiției sănătoase a Bisericii. În introducerea la documentul amintit, mons. Jean Vernet, unul din marii experți în materie de secte, scrie:

Această întoarcere anarhică a formelor primare de neliniște religioasă este un semn al timpurilor care ne interpelează. Înăbușită, refulată, religia se întoarce în galop. Dar uneori în forma unor jalnice parodii. Acest hățiș în care doctrinele se înmulțesc ca ciupercile consumă mai mult oxigen spiritual decât produc. În acest caz trebuie luată în serios reîntoarcerea elementului religios, a gnozei, a păgânismului, ca fiind simptome caracteristice ale epocii noastre și să procedăm la o depoluare serioasă a manifestărilor lor bolnăvicioase. Toată lumea este invitată să participe la această acțiune.

Creștinul este chemat în mod cu totul special să participe la această „reevanghelizare” a Europei la care ne cheamă Ioan Paul al II-lea, care se face prin vestirea genuină a lui Isus Cristos și a Evangheliei. Nu există o rețetă magică împotriva bolii sectelor. Răspunsul adevărat constă în programul de sănătate al unui creștinism evanghelic și tonic; acesta rămâne remediul cel mai bun fiindcă vindecă înseși rădăcinile răului”.

A apela la puterea de stat ca să intervină spre a proteja o „Biserică națională” sau o „Biserică strămoșească” interzicând și reprimând cu forța sectele (afară de cazul când o sectă reprezintă un pericol social pentru cetățeni) e un lucru nu numai inutil, ci și cu efect de bumerang. Statul de drept modern, urmând principiul separării dintre stat și Biserică, nu poate să protejeze sau să acorde privilegii unei anumite confesiuni religioase. Cu atât mai puțin o conducere politică atee sau anticlericală. Iar dacă statul ar interveni cu forța împotriva sectelor, le-ar favoriza, sectarii invocând principiul evanghelic al prigonirii pentru adevăr.

Nu se poate recurge nici la sintagma român = ortodox, deoarece realitatea ne arată că există localități ortodoxe care au trecut aproape în întregime la secte, astfel încât este valabilă și sintagma român = sectar.

Biserica trebuie să se mobilizeze să facă față singură sectelor, cu puterea care vine numai de la Dumnezeu. Și cum, ca și în medicină, e mai ușor să previi boala decât să o vindeci, documentul Vaticanului amintit mai sus propune în primul rând educația și formația solidă și continuă biblică, teologică a credincioșilor și în primul rând a clerului și a laicilor cărora le revine sarcina educației religioase; informarea credincioșilor cu privire la propria tradiție de credință și cu privire la secte. Dacă sunt temeinic evanghelizați și catehizați credincioșii, nu vor mai căuta la secte răspunsurile la întrebările fundamentale pe care și le pun. Păstorilor li se cere să organizeze bine liturgia și rugăciunea în comunitate, să facă direc-

țiune spirituală individuală și comunitară, să pregătească temeinic predicile, predica să nu fie prea teoretică, prea intelectuală, prea moralizatoare, ci să aibă un caracter profund biblic (se știe ce descoperiți sunt în acest domeniu creștinii, de pildă, în fața iehoviștilor). Dar mai presus de toate, se cere ca predica să fie validată de viața predicatorului care trăiește el mai întâi ceea ce predică altora. „Preoții, scrie documentul, nu trebuie priviți în primul rând ca administratori, funcționari de birou sau judecători, ci, mai curând ca frați, călăuze, aducători de alinare, ca oameni ai rugăciunii”.

Familia care are un copil intrat într-o sectă, comunitatea creștină, nu trebuie să rupă orice legătură cu cel care a abandonat familia și comunitatea creștină, atât cât mai poate să o facă. Trebuie să încerce pe toate căile să-l readucă. Încercarea de recuperare trebuie să înceapă cu descoperirea resortului ascuns, cu întrebarea: ce a descoperit individul în sectă și nu găsea în propria familie, în propria comunitate creștină, în propriul mediu social? Ce l-a determinat să-și găsească un refugiu în sectă?

În încercarea de a scoate o persoană din sectă, având în vedere spălarea creierului, incapacitatea de a mai judeca cu propriul cap, în dialogul care are loc, discursul argumentat, discuțiile de idei aproape că nu au rost. Dialogul trebuie transferat pe plan afectiv. Sectarul care a suferit nu numai o spălare a creierului, dar și o spălare a inimii, poate fi mai ușor scos din închisoarea afectivă a sectei, de pildă, comunicându-i vești de acasă, prezentându-i un desen sau o fotografie a mamei sau a unei surori mai mici, sau o fotografie de pe vremea când era ministrant la Biserică etc. O dată smuls din sectă, urmează munca grea și delicată, exact ca și în cazul recuperării alcoolicii și drogaților, de integrare progresivă în familie și în comunitate. Răbdarea, înțelegerea, prietenia, dragostea, sprijinul, căldura afectivă, schimbarea atmosferei spirituale și religioase a familiei și a comunității din care a plecat, sunt lucruri absolut necesare pentru recuperarea unui sectar. Dacă

nu găsește aceste lucruri, se va întoarce din nou la sectă. Convertirea unui sectar e legată în cele mai multe cazuri de convertirea familiei și a comunității creștine pe care le-a părăsit.

Ieșirea din sectă e grea, ca și eliberarea de alcool și de drog, dar nu imposibilă. Demoralizarea, fatalismul nu au justificare. Încercarea de a smulge aceste oițe din ghearele lupilor răpitori nu înseamnă intoleranță; e o obligație care revine întregii comunități creștine.

Creștinismul – nu trebuie uitat acest lucru – este religia lucrurilor imposibile. Pentru Dumnezeu toate sunt cu putință. Chiar și convertirea unui satanist, cum a fost cazul cu avocatul Bartolo Longo (1841-1926), membru al unei secte spiritiste, satanice. A avut o educație creștină bună în familie. Când în copilărie i se povestea patima Mântuitorului, își exprima regretul că n-a fost el de față acolo pe Calvar ca să-i împuște pe călăii care l-au răstignit pe Cristos, cu pușca tatălui său. Studiile de drept le face la Napoli, pe vremea lui Garibaldi. Masonii au pus ca profesori la universitate numai atei raționaliști și preoți apostatați care au zdruncinat credința tânărului student.

Prăbușirea lui se petrece într-o zi când un prieten îl duce la o întrunire secretă de spiritism cu mese care se învârt și scaune care se mișcă singure, cu răspunsuri și prevestiri ale viitorului. Continuă să frecventeze ședințele spiritiste. La una din ședințe spiritul e întrebat: „Decalogul e adevărat?”. Răspunsul: „Da, cu excepția poruncii a șasea”. Din acest moment tânărul se afundă în mocirla desfrâului. La o altă ședință întreabă: „Care religie este adevărată, cea catolică sau cea protestantă?”. Spiritul răspunde: „Amândouă sunt false”.

La ședințele de spiritism participă la scene îngrozitoare cu șuierături de șerpi, apariții de balauri și alte ființe oribile. În câteva luni trece prin fazele de inițiere ale sectei și este hirotonit „preot spiritist”. Va mărturisi mai târziu: „Duhul cel rău care mă însoțea

voia să pună stăpânire pe sufletul meu educat în pietate în primii ani ai vieții, voia să obțină de la mine adorație și ascultare oarbă. Mi se prezenta ca fiind sfântul Mihail Arhanghelul, îmi cerea să recit psalmi și să țin posturi severe. Îmi cerea ca numele său să fie scris, ca garanție a puterii și a protecției, la începutul fiecărei pagini și să-l port lângă inima mea scris cu litere roșii într-un triunghi pe pergament”.

Își ia doctoratul în drept, practică avocatura și se dezlanțuie într-o luptă cumplită împotriva Bisericii, a papei, a preoților și călugărilor: ține conferințe anticlericale, organizează manifestații populare împotriva religiei, dă de băut gratis la cârciumă celor care înjură un preot.

Într-o noapte, îi apare în vis lângă pat mama sa care îl imploră să se întoarcă la credința adevărată. A doua zi a mers să se spovedească la un preot dominican. Până la moarte avea să spună: sfânta Fecioară Maria m-a convertit printr-o minune.

La 7 octombrie 1871, în sărbătoarea sfântului Rozariu, depunea voturile la terțiarilor dominicani, luând numele de fratele Rosario. Era văzut ceasuri întregi stând în genuchi, participând la 2-3 Liturghii una după alta. Bartolo Longo a întemeiat sanctuarul marian de la Pompei, unul dintre cele mai frecventate din Italia, a întemeiat multe opere de binefacere, a înființat o congregație de călugărițe.

Papa Ioan Paul al II-lea l-a beatificat în ziua de 26 octombrie 1980.

CONCLUZIE

CARE RELIGIE ESTE ADEVĂRATĂ?**1. Introducere**

De vreme ce în lume sunt atâtea religii – am amintit că numai în America sunt peste 5 000 –, e normal să se nască întrebarea: care religie este adevărată? Căci fiecare religie pretinde că numai ea este adevărată. Ce atitudine trebuie să ia un catolic față de celelalte religii, confesiuni, secte, mișcări religioase pentru a nu ieși din cadrul învățaturii Bisericii?

Răspunsul precis și clar îl avem într-un document recent al Bisericii. Este vorba de Declarația *Dominus Iesus* publicată de Congregația pentru Doctrina Credenței în data de 6 august 2000.

Documentul nu conține lucruri noi. Reamintește credința tradițională a Bisericii, așa cum a fost ea reafirmată la Conciliul al II-lea din Vatican și în ultimele documente ale magisteriului Bisericii, subliniind unele adevăruri fundamentale ale credinței pe care anumite erori doctrinale încearcă să le submineze, creând confuzie în mințile și conștiințele credincioșilor.

În introducere, documentul reamintește că misiunea de a vesti evanghelia la toate popoarele ține de însăși esența Bisericii. Domnul Isus Cristos, înainte de a se înălța la ceruri, le-a poruncit ucenicilor săi: „Mergeți în lumea întreagă și predicați evanghelia la toată făptura. Cine va crede și se va boteza, va fi mântuit; dar cine nu va crede, va fi osândit” (*Mc* 16,15). Din această poruncă a lui Isus s-a născut misiunea universală a Bisericii.

De-a lungul veacurilor, Biserica a proclamat evanghelia lui Isus și a mărturisit-o cu fidelitate. Cu toate acestea, la sfârșitul celui de al doilea mileniu, această misiune este departe de a se fi încheiat. Prin urmare, exclamația apostolului Pavel este, pentru toți creștinii, mai actuală ca oricând: „Dacă vestesc Evanghelia nu este pentru mine o pricină de laudă, ci o obligație; vai mie, dacă nu vestesc evanghelia!” (*1Cor* 9,16).

Biserica Catolică prețuiește tot ce este bun în religiile necreștine:

Biserica Catolică nu respinge nimic din ce este adevărat și sfânt în aceste religii. Ea privește cu un respect sincer la acele moduri de acțiune și a trăi, la acele reguli și doctrine care, deși se deosebesc în multe privințe de ceea ce ea însăși crede și propovăduiește, reflectă totuși adesea o rază a Adevărului care luminează pe toți oamenii (*NA* 2).

Biserica Catolică încurajează dialogul cu aceste religii, în vederea cunoașterii și îmbogățirii reciproce, urmând adevărul și respectând libertatea. Dar dialogul nu elimină trimiterea în misiune la toate popoarele, evanghelizarea, ci mai curând o întetește. Mai mult, dialogul face parte din misiunea evanghelizatoare a Bisericii; e o obligație pentru Biserică să ducă în întregime lumina soarelui la cei care se bucură doar de o rază a soarelui. „Ea îl vestește și este obligată să-l vestească neconținut pe Cristos care este «calea, adevărul și viața» (*In* 14,6), în care oamenii își găsesc plinătatea vieții religioase și în care Dumnezeu a împăcat cu sine toate” (*NA* 2).

Sunt scoase în evidență anumite teorii, de natură filozofică sau teologică, relativiste care încearcă să justifice pluralismul religios nu numai ca pe o realitate de fapt (*de facto*), dar ca pe un principiu de drept (*de iure*). Asemenea teorii greșite, care consideră că anumite adevăruri fundamentale ale credinței creștine sunt depășite, sunt: convingerea că adevărul cu privire la

Dumnezeu este cu neputință de înțeles și de exprimat, chiar pentru revelația creștină; relativismul – ceea ce e adevărat pentru unii nu este adevărat pentru alții; opoziția radicală care ar exista între mentalitatea logică occidentală și mentalitatea simbolică orientală; subiectivismul care pune în individ unica sursă a cunoașterii; vechiul docetism care neagă întruparea istorică a Logosului veșnic, reducând-o la o simplă aparență; eclecticismul care adună la un loc învățături filozofice și teologice, disparate, incompatibile cu adevărul creștin: tendința de a citi și de a interpreta Sfânta Scriptură în afara Tradiției și a magisteriului Bisericii.

În continuare, documentul precizează anumite adevăruri de credință prejudiciate de aceste teorii provenite din mentalitatea relativistă.

2. Revelația făcută de Isus Cristos este completă și definitivă

Este contrară credinței Bisericii teoria potrivit căreia adevărul cu privire la Dumnezeu nu poate fi cuprins și exprimat în totalitatea sa de nici o religie istorică, deci nici de creștinism, nici chiar de Isus Cristos. Prin urmare, revelația făcută de Isus Cristos este limitată, incompletă; ea trebuie completată de revelația care se găsește în celelalte religii. În acest caz, și cărțile sfinte ale altor religii sunt inspirate.

Credința catolică afirmă cu tărie că revelația făcută de Isus Cristos este definitivă și completă. „Profunzimea adevărului dezvăluit prin Revelație, atât despre Dumnezeu cât și despre mântuirea omului, ne strălucește în Cristos, care este mijlocitorul și, în același timp, plinătatea întregii Revelații” (DV 2).

Economia creștină a mântuirii, fiind legământ nou și definitiv, nu va trece niciodată și nu mai este de așteptat vreo nouă revelație publică înainte de arătarea în glorie a Domnului nostru Isus Cristos” (cf.

ITim 6,14 și Tit 2, 13). Numai revelația creștină a făcut „să intre în istoria noastră adevărul universal și ultim” (Ioan Paul al II-lea, *Fides et ratio*, 14).

Adevărul revelat de Isus Cristos este unic, complet și definitiv, chiar dacă este exprimat în limbaj omenesc, deoarece cel care vorbește este Fiul lui Dumnezeu întrupat.

Cât privește inspirația textelor sacre ale altor religii, e adevărat că, pe lângă „lacune, insuficiențe și erori” (Ioan Paul al II-lea, *Fides et ratio*, 55), ele cuprind și elemente bune care alimentează și mențin raportul religios al adeptilor acestor religii cu Dumnezeu, însă tradiția Bisericii atribuie calificativul de texte inspirate numai cărților canonice ale Vechiului și Noului Testament. Aceste cărți, fiind inspirate de Duhul Sfânt, îl au ca autor pe însuși Dumnezeu. „Cărțile Scripturii transmit cu certitudine, cu fidelitate și fără eroare adevărul pe care Dumnezeu l-a voit consemnat în textele sacre pentru mântuirea noastră” (DV 11).

Răspunsul la revelația divină este „ascultarea credinței” (*Rom 1,5*). Credința e un dar al harului, este o virtute supranaturală sădită în om. Pentru a o avea „omul are nevoie de harul lui (Dumnezeu) care îi iese în întâmpinare și îl ajută, precum și de ajutoarele lăuntrice ale Duhului Sfânt, care să-i miște inima, să i-o îndrepte spre Dumnezeu și să-i deschidă ochii minții” (DV 5).

Există o diferență netă între credința teologală a creștinului, care înseamnă acceptarea revelației făcute de Dumnezeu cel unic și întreit și credința celorlalte religii care înseamnă un ansamblu de reflecții, de experiențe religioase ale omului în căutarea adevărului absolut, dar nu e un răspuns dat unui Dumnezeu care se revelează.

3. Cuvântul (Logosul) întrupat și Duhul Sfânt în lucrarea de mântuire

Printre teoriile contemporane puse în circulație este și aceea care susține că Dumnezeu, în decursul istoriei, se revelează și oferă lumii mântuirea prin diferite personaje istorice. Isus din Nazaret ar fi una din aceste figuri istorice, dar nu singura. Isus din Nazaret ar fi unul din numeroasele chipuri pe care le-a luat Logosul în decursul timpului pentru a intra în legătură cu omenirea. Întemeietorii de religii n-ar fi decât Logosul care se reîncarnează din când în când.

Teoria devine și mai subtilă atunci când susține că mântuirea lumii depinde de Logosul etern care acționează și în afara Bisericii. Câmpul lui de acțiune este universul, se extinde la toți oamenii, pe când câmpul de acțiune al Logosului întrupat în Isus din Nazaret este limitat la sfera creștină unde prezența lui Dumnezeu ar fi mai completă.

O altă variantă a acestei teorii îl separă pe Duhul Sfânt de Isus Cristos în lucrarea de mântuire a lumii. Acțiunea Duhului Sfânt în opera de mântuire a lumii este universală, se extinde la toți oamenii, pe când acțiunea de mântuire a lui Isus Cristos se limitează la creștini.

Toate aceste teorii sunt în contrast total cu credința creștină. Credința catolică mărturisește cu tărie că Isus din Nazaret, Fiul Mariei, el și numai el, este Fiul și Cuvântul veșnic al Tatălui. Nu poate fi separată lucrarea de mântuire a Cuvântului (Logosului) veșnic de aceea a Cuvântului făcut trup. Prin întrupare, toate acțiunile de mântuire pe care le operează Cuvântul lui Dumnezeu sunt întotdeauna realizate cu natura umană pe care a luat-o pentru mântuirea tuturor oamenilor.

Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu, devenit Fiul Mariei, este unicul mijlocitor și mântuitor al tuturor oamenilor, inclusiv al celor care se mântuiesc în afara creștinismului, care, fără voia lor, nu-l cunosc pe Cristos. Papa Ioan Paul al II-lea scrie în această privință:

Este contrar credinței creștine să introduci vreo separare între Cuvânt (Logos) și Isus Cristos...: Isus este Cuvântul întrupat, Persoană unică și de nedespărțit... Cristos nu este altul decât Isus din Nazaret, și acesta este Cuvântul lui Dumnezeu devenit om pentru mântuirea tuturor... Atunci când descoperim puțin câte puțin și punem în valoare darurile de tot felul, mai ales bogățiile spirituale, de care Dumnezeu a făcut să beneficieze toate popoarele, nu trebuie să le separăm de Isus Cristos care se află în centrul planului dumnezeiesc de mântuire (Ioan Paul al II-lea, *Redemptoris missio*, 6).

Planul de mântuire voit de Dumnezeu cel unu și întreit este unic. El are ca izvor și centru întruparea Cuvântului.

De asemenea, credința catolică mărturisește cu tărie că Duhul Sfânt nu acționează alături de Cristos și în afara lui Cristos, fiindcă Dumnezeu nu are două planuri de mântuire: unul legat de Duhul Sfânt și altul de Cristos. Întruparea mântuitoare a Cuvântului este un eveniment trinitar. În Noul Testament, misterul lui Isus, Cuvântul întrupat, este locul prezenței Duhului Sfânt și al revărsării lui asupra omenirii nu numai în timpurile mesianice, ci și în epoca ce a precedat intrarea lui Cristos în istorie. Lucrarea de mântuire înfăptuită de Isus Cristos, împreună cu Duhul Sfânt și prin Duhul Sfânt, se extinde la toată omenirea, chiar și dincolo de granițele vizibile ale Bisericii, la cei care, fără vina lor, nu-l cunosc pe Cristos și Biserica sa. Aceasta este învățătura Conciliului al II-lea din Vatican: prin Duhul Sfânt toți oamenii pot beneficia de misterul salvator al patimii, morții și învierii lui Cristos:

Acest lucru este valabil nu numai pentru creștini, ci și pentru toți oamenii de bunăvoință, în a căror inimă harul lucrează în mod invizibil. Într-adevăr, de vreme ce Cristos a murit pentru toți..., trebuie să susținem că Duhul Sfânt oferă tuturor posibilitatea ca, într-un mod cunoscut de Dumnezeu, să fie asociați acestui mister pascal (GS 22).

Papa Ioan Paul al II-lea explică și mai clar unitatea de acțiune a lui Cristos și a Duhului Sfânt:

Același Duh Sfânt care a acționat în întruparea, viața, moartea și învierea lui Isus, acționează și în Biserică. El nu i se substituie deci lui Cristos, nu umple un fel de vid care, potrivit unei teorii care se avansează uneori, ar exista între Cristos și Logos. Ceea ce Duhul Sfânt face în inima oamenilor, în istoria popoarelor, în culturi și religii, îndeplinește funcția de pregătire pentru Evanghelie și acest lucru nu poate fi făcut fără a fi raportat la Cristos, Cuvântul devenit om prin acțiunea Duhului Sfânt (Ioan Paul al II-lea, *Redemptoris missio*, 28-29).

4. Misterul mântuitor al lui Isus Cristos este unic și universal

Circulă teorii care susțin că ar trebui evitate, când e vorba de mântuirea lumii de către Cristos, cuvinte ca „unicitate”, „universalitate”, „exclusivitate”, fiindcă ele ar da impresia că s-ar insista prea mult asupra sensului și valorii evenimentului salvific al lui Isus Cristos *vis-à-vis* de celelalte religii.

Credința catolică învață cu tărie că voința de mântuire a tuturor oamenilor a lui Dumnezeu Unu și Întreit s-a arătat și s-a împlinit o dată pentru totdeauna în misterul întrupării, morții și învierii Fiului lui Dumnezeu. Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu, este unicul mântuitor al lumii. Este mărturia clară a Noului Testament: „Tatăl l-a trimis pe Fiul său ca mântuitor al lumii” (*IIn* 4,14). Apostolul Petru declară în fața sinedriului: „În nimeni altul nu este mântuirea: căci nu este sub cer un alt nume dat oamenilor în care trebuie să fim mântuiți” (*Fap* 4,12). Apostolul Pavel scrie: „Dumnezeu vrea ca toți oamenii să fie mântuiți și să ajungă la cunoașterea adevărului. Căci este un singur Dumnezeu și este un singur mijlocitor între Dumnezeu și oameni: omul Isus Cristos care s-a dat pe sine ca preț de răscumpărare pentru toți” (*ITim* 2,4-6). Ultimul conciliu al Bisericii a reafirmat acest adevăr al credinței: Biserica crede

„că nu a fost dat alt nume sub cer oamenilor în care ei să se poată mântui. De asemenea, ea crede că în Domnul și Învățătorul ei se află cheia, centrul și scopul întregii istorii umane” (*GS* 10).

Ținând cont de acest adevăr de credință, se pune întrebarea: celelalte experiențe religioase, aspectele și elementele pozitive ale celorlalte religii au vreo valoare pentru mântuire? Intră și ele în planul lui Dumnezeu de mântuire? Răspunsul îl dă Conciliul: „Unica mijlocire a Răscumpărătorului nu exclude, ci suscită în făpturi o cooperare variată care provine de la unicul Izvor, Cristos” (*LG* 62). Așadar, elementele pozitive din alte religii au valoare, sens, putere de mântuire numai întrucât izvorăsc din acțiunea de mântuire înfăptuită de Cristos, dar nu sunt paralele sau complementare acesteia.

Cuvântul lui Dumnezeu, prin care toate s-au făcut, el însuși s-a făcut trup pentru ca, Om desăvârșit, să-i mântuiască pe toți și să adune laolaltă toate. Domnul este ținta istoriei umane, punctul spre care converg dorințele istoriei și civilizației, centrul neamului omenesc, bucuria tuturor inimilor și plinirea aspirațiilor lor (*GS* 45).

Prin faptul că, prin întrupare, Fiul lui Dumnezeu a intrat în istorie, el este centrul și ținta istoriei însăși: „Eu sunt Alfa și Omega, Cel dintâi și Cel din urmă, Începutul și Sfârșitul” (*Ap* 22,13).

5. Unicitatea și unitatea Bisericii

Cristos, unicul mântuitor, a orânduit Biserica drept taină a mântuirii. El însuși este în Biserică și Biserica în el. El este capul, Biserica este trupul. Ca atare, prezența lui Cristos și lucrarea sa de mântuire continuă în Biserică și prin Biserică. Și cum capul, Cristos, nu se poate separa de trup, de Biserică, este evident că plinătatea mântuirii care este în Cristos aparține și Bisericii. Și cum Cristos, capul este unul, e un adevăr de credință catolică că și

Biserica, trupul, este una. În cele mai vechi mărturisiri de credință s-a afirmat: Cred într-una, sfântă, catolică și apostolică Biserică.

Credincioșii catolici au obligația de a mărturisi că există continuitate istorică, întemeiată pe succesiunea apostolică, între Biserica orânduită de Isus Cristos și Biserica Catolică.

Unica Biserică a lui Cristos, pe care o mărturisim în crez ca una, sfântă, catolică și apostolică, Mântuitorul nostru, după învierea sa, a încredințat-o lui Petru pentru a o păstori (cf. *In* 21,17) și a înălțat-o pe veci ca stâlp și temelie a adevărului (cf. *1Tim* 3,15). Această Biserică, orânduită și organizată în această lume ca societate, subzistă în Biserica Catolică, cărmuită de urmașul lui Petru și de episcopii în comuniune cu el, deși în afara organismului ei vizibil există numeroase elemente de sfințire și adevăr care, fiind daruri ale Bisericii lui Cristos, duc spre unitatea catolică (*LG* 8).

Textul conciliar afirmă două lucruri. Mai întâi că, în pofida diviziunilor dintre creștini, Biserica lui Cristos continuă să existe în plinătatea sa numai în Biserica Catolică. În al doilea rând, că numeroase elemente de sfințire și adevăr există și în afara structurilor sale vizibile, adică în Bisericile și Comunitățile bisericești care nu sunt încă în comuniune deplină cu Biserica Catolică. Însă forța și „valoarea acestora derivă din plinătatea harului și adevărului care a fost încredințată Bisericii Catolice” (*UR* 3). Biserica lui Cristos este prezentă și acționează în aceste Biserici, deși nu au comuniunea deplină cu Biserica Catolică, datorită faptului că resping învățătura catolică cu privire la primatul pe care episcopul Romei îl posedă și îl exercită în mod obiectiv asupra întregii Biserici în conformitate cu voința lui Cristos.

În schimb, Comunitățile bisericești care nu au episcopatul și Euharistia, nu sunt Biserici în sensul adevărat al cuvântului. Cu toate acestea, botezații acestor comunități sunt încorporați în Cristos prin Botez și au o anumită comuniune, deși imperfectă, cu Biserica.

Cu toate acestea, nu ne putem imagina că Biserica lui Cristos este un ansamblu sau o federație de Biserici și de Comunități bisericești, că astăzi Biserica lui Cristos nu subzistă nicăieri și că acesta este un obiectiv care trebuie căutat în comun de toate Bisericile. Elementele Bisericii lui Cristos se găsesc unite în toată plinătatea lor în Biserica Catolică și fără această plinătate în celelalte comunități.

Prin urmare, aceste Biserici și Comunități despărțite, deși socotim că suferă de curențe, nu sunt nici de cum lipsite de semnificație și valoare în misterul mântuirii. Duhul lui Cristos nu refuză să le folosească drept mijloace de mântuire, a căror valoare derivă din însăși plinătatea harului și a adevărului care a fost încredințată Bisericii Catolice (*UR* 3).

6. Biserica, împărăția lui Cristos, împărăția lui Dumnezeu

Biserica, înzestrată cu darurile Întemeietorului său și păstrând cu fidelitate poruncile dragostei, umilinței și abnegației a primit misiunea de a vesti și a instaura la toate popoarele Împărăția lui Cristos și a lui Dumnezeu și constituie pe pământ germenul și începutul acestei împărății. Între timp, crescând încetul cu încetul, ea aspiră la împărăția desăvârșită; speră din toate puterile și dorește să se unească în slavă cu Regele său (*LG* 5).

Biserica este... sacrament, adică semn și instrument al unirii intime cu Dumnezeu și al unității întregului neam omenesc (*LG* 1).

Biserica este împărăția lui Cristos prezentă deja în mod tainic (*LG* 3).

Cristos, împărăția, Biserica, nu sunt realități identice, dar nici nu se pot separa una de alta. Dacă se separă Împărăția de Cristos, ea devine o împărăție umană ca oricare alta. Dacă se separă împărăția de Biserică nu mai poate fi realizată Împărăția lui Dumnezeu în plinătatea sa escatologică, fiindcă Biserica este deja împărăția

lui Dumnezeu în germen și menirea ei este să pregătească împărăția lui Dumnezeu.

A afirma că Biserica și împărăția lui Dumnezeu sunt inseparabil unite, nu înseamnă că împărăția lui Dumnezeu, considerată chiar în faza sa istorică, se identifică cu Biserica în realitatea ei vizibilă și socială. Nu trebuie să uităm de „acțiunea lui Cristos și a Duhului Sfânt în afara hotarelor vizibile ale Bisericii” (Ioan Paul al II-lea, *Redemptoris missio*, 18).

Sunt contrare credinței catolice acele

concepții care în mod deliberat pun accentul pe împărăție și se definesc pe sine „regnocentrice”; ele scot la vedere imaginea unei Biserici care nu se gândește la ea însăși, dar se preocupă numai să dea mărturie pentru împărăție și să o slujească. Este o „Biserică pentru alții”, se spune, așa cum Cristos este „omul pentru alții” (...) În primul rând, ele îl trec sub tăcere pe Cristos. Împărăția despre care vorbesc [aceste concepții] se întemeiază pe „teocentrism”, fiindcă – se spune – Cristos nu poate fi înțeles de către cei care nu au credință creștină, dar popoarele, culturile și diferitele religii pot să se întâlnească în jurul unicei realități divine, orice nume ar purta ea. Pentru același motiv, ele privilegiază misterul creației care se reflectă în diversitatea culturilor și a convingerilor, dar trec sub tăcere misterul răscumpărării. În plus, împărăția, așa cum o înțeleg ele, sfârșește prin a marginaliza sau a subestima Biserica, drept reacție la un „ecleziocentrism” considerat ca aparținând trecutului și fiindcă ele consideră Biserica însăși drept un semn, de altfel nu lipsit de ambiguitate (Ioan Paul al II-lea, *Redemptoris missio*, 17).

7. Poziția Bisericii față de celelalte religii în problema mântuirii

Orice catolic trebuie să creadă cu tărie că

Biserica, peregrină pe pământ este necesară pentru mântuire. Aceasta deoarece Cristos, care este singurul mijlocitor și calea mântuirii, este

prezent pentru noi în trupul său care este Biserica; el însuși, afirmând în mod explicit necesitatea credinței și a Botezului (cf. *Mc* 16,16; *In* 3,5), a confirmat în același timp necesitatea Bisericii, în care oamenii intră, ca pe o poartă, prin Botez. Prin urmare, nu s-ar putea mântui aceia care, știind bine că Biserica Catolică a fost întemeiată ca necesară (pentru mântuire) de Dumnezeu prin Cristos Isus, nu ar voi să intre în ea sau să rămână în ea (*LG* 14).

În ceea ce îi privește pe cei care nu sunt în mod formal și vizibil membri ai Bisericii

mântuirea adusă de Cristos este accesibilă în virtutea unui har care, având un raport misterios cu Biserica nu îi introduce în mod formal în Biserică, dar îi luminează într-o manieră adaptată stării lor de spirit și cadrului lor de viață. Acest har vine de la Cristos, este rodul jertfei sale și îi este dăruit de Duhul Sfânt (Ioan Paul al II-lea, *Redemptoris missio*, 10).

În acest sens trebuie înțeleasă celebra formulă *extra Ecclesiam, nulla salus* (nimeni nu se mântuiește în afara Bisericii).

Cu privire la modalitatea de transmitere necreștinilor a harului mântuitor al lui Dumnezeu, Conciliul al II-lea din Vatican se mulțumește să afirme că Dumnezeu îl dă „pe căi cunoscute de el” (*AG* 2).

Se împotrivesc credinței catolice afirmația că Biserica este un drum spre mântuire cum sunt și altele; că celelalte religii ar fi complementare Bisericii, ar echivala în mod substanțial cu ea, că converg împreună cu ea spre împărăția escatologică a lui Dumnezeu.

E adevărat că diferitele tradiții religioase conțin și propun elemente de religiozitate care vin de la Dumnezeu. Duhul Sfânt le seamănă în inimile oamenilor și în istoria popoarelor, în culturi și în religii. Biserica Catolică le privește cu respect. Diferite rugăciuni și rituri ale altor religii pot fi o pregătire pentru

Evangelhie. Dar nu li se poate atribui originea divină și eficacitatea mântuitoare *ex opere operato* care sunt proprii sacramentelor creștine.

De altfel, se știe că unele rituri se nasc din superstiții și alte erori asemănătoare, ceea ce constituie mai curând un obstacol pentru mântuire.

Dumnezeu a voit ca, o dată cu venirea lui Isus Cristos, Biserica întemeiată de el să fie instrument de mântuire pentru întreaga omenire. Acest adevăr al credinței catolice nu micșorează cu nimic considerația respectuoasă și sinceră pentru religiile lumii, dar în același timp, exclude radical mentalitatea indiferentistă „pătrunsă de un relativism religios care consideră că toate religiile sunt egale” (Ioan Paul al II-lea, *Redemptoris missio*, 36). E adevărat că adepții altor religii pot primi harul divin. Cu toate acestea, nu e mai puțin sigur faptul că în mod obiectiv ei se găsesc într-o situație de gravă sărăcie în comparație cu cei care, în Biserică, au plinătatea mijloacelor de mântuire. „Toți fiii Bisericii să nu uite că nu trebuie să atribuie nobila lor condiție meritelor proprii, ci unui har al lui Cristos; iar dacă nu vor corespunde acestui har cu gândul, cuvântul și fapta, nu numai că nu se vor mântui, ci vor fi mai aspru judecați” (LG 14). Urmând porunca lui Cristos și împinsă de iubire față de toți oamenii, Biserica „vestește și se simte dator să-l vestească neconținut pe Cristos care este «calea, adevărul și viața» (In 14,6), în care oamenii își găsesc plinătatea vieții religioase și în care Dumnezeu a împăcat cu sine toate” (AG 2).

„Dumnezeu vrea ca toți oamenii să fie mântuiți și să ajungă la cunoașterea adevărului” (1Tim 2,4). Altfel spus, Dumnezeu vrea ca toți oamenii să se mântuiască prin cunoașterea adevărului. Mântuirea se află în adevăr. Cei care ascultă de inspirația Duhului Sfânt, Duhul adevărului, sunt deja pe calea mântuirii. Dar Biserica, întrucât ei i s-a oferit acest adevăr, trebuie să meargă în întâmpinarea acestei dorințe și să le ofere oamenilor adevărul.

Deoarece crede în planul de mântuire al tuturor oamenilor, ea este misionară. Dialogul face parte din misiunea de evanghelizare. Paritatea este condiția dialogului. Iar paritate înseamnă demnitate personală egală a părților, și nu egalitate de doctrine, și cu atât mai puțin egalitate între Isus Cristos, Dumnezeu făcut om, și întemeietorii celorlalte religii. Călăuzită de iubire și respectând libertatea, Biserica trebuie să vestească tuturor oamenilor adevărul definitiv revelat de Isus Cristos și să proclame necesitatea convertirii la Isus Cristos și intrarea în Biserică prin Botez și celelalte sacramente, pentru a participa pe deplin la comuniunea cu Tatăl, cu Fiul și cu Duhul Sfânt.

Pe de altă parte, toți oamenii au obligația să caute adevărul, mai ales în privința lui Dumnezeu și a Bisericii sale și, o dată cunoscut, „să-l îmbrățișeze și să-l păstreze” (DV 1).

BIBLIOGRAFIE

- AVETA A. – PALMIERI W., *Testimoni di Geova*, Napoli 1981.
- BONTEANU T., *O turmă și un păstor*, Cluj-Napoca 1997.
- COOMARSWAMY A.K., *Hinduism și Budism*, Iași 1997.
- Catehismul Bisericii Catolice*, București 1993.
- Conciliul Ecumenic Vatican II*, Nyíregyháza 1990.
- DANNEELS G., *Cristos sau Vărsătorul?*, București 1992.
- Déclaration Dominus Iesus*, Cité du Vatican 2000.
- DELUMEAU J., *Religiile lumii*, București 1996.
- Enciclopedia Cattolica*, Citta del Vaticano 1953.
- HÉBERT G., *Les témoins de Jéhovah*, Monreal 1960.
- JOSÉ A. – BENIMELI F. – CAPRILE G., *Massoneria e Chiesa Cattolica*, Roma 1979.
- Les sectes et l'Église Catholique*, Paris 1986.
- MENCONI V., *Al Convito di Gesù e Maria*, Roma 1987.
- PANTEA N.V., *Legea strămoșească*, București 1934.
- PAPE G., *J'ai été témoin de Jéhovah*, Mulhouse 1977.
- PLUME Ch. – PASQUINI X., *Encyclopédie des sectes dans le monde*, Paris 1984.
- ROPS D., *L'Église des apôtres et des martyrs*, Paris 1948.
- , *L'Église de la cathédrale et de la croisade*, Paris 1952.
- , *L'Église des temps barbares*, Paris 1953.
- , *Ces chrétiens nos frères*, Paris 1965.
- VERNETTE J., *Sectes et reveil religieux*, Mulhouse 1976.
- , *Sectele*, București 1996.